॥ अथ रत्नमाला प्रारम्भः

र॰ भा॰ टी॰ १

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रणम्य भानुं त्रिजगत्समस्तमशेषसर्गस्थितिनाशहेतुम्। दैवज्ञबोधाय मृदुस्फुटार्था व्याख्यायते ज्योतिषरत्नमाला १ श्रीमच्छ
म्भुप्रसादेंदुविवृद्धमतिवारिधिः। महार्थो विवृणोम्येष रत्नमालां सुनिर्मलाम् २ अत्र सतांनावद्यमाचारोयतःप्रवक्तृश्रोतृव्याख्यातॄणामस्मान
श्वाशेषान्तरायोपशमायेष्टदेवतानमस्कारोभवतीतितस्मादयमपिकश्यपवंशपुंडरीकमार्तंडःसमस्तमौहूर्तिकचक्रशिरोमुकुटमाणि
क्यकांतिनिराजितपदद्वंद्वोमहाकारुणिकः श्रीकेशवपौत्रः श्रीनागदेवपुत्रः श्रीपतिनामाग्रहगणगणितपाटीगणितबीजगणितेषु
सुनिश्चलमतिर्विविधहोरातंत्रेस्मिन्शास्त्रस्यज्योतिःशास्त्रवनस्पतेःसंहिताएवफलानीत्यवधार्यजातकर्मनामकरणमौंजीबंधवि
वाहयात्रादौगर्गादिसंहितानामपिविस्तरत्वात्प्रतिदिवसमायास्यमानमानसंदैवज्ञनिवहमवेक्ष्यसंजातदयोनिखिलसंहितार्थम

प्रभवविरतिमध्यज्ञानवंध्यानितान्तं विदितपरमतत्त्वा यत्र नो योगिनोपि। तमहमिह निमित्तं विश्वजन्मात्ययानामनु
मितमभिवन्दे भर्गदेहं कालमीशम् १ ॥ त्यग्रंथेनाभिधातुमिच्छुःसमुचितेष्टदेवतानमस्कारंमालिन्याह। अहंश्रीपतिनामातंकाल
मभिवंदे। किंभूतंईशंस्वामिनंव्यापकमित्यर्थः। पुनःकिंभूतंविश्वस्यस्थावरजंगमादेर्जन्मात्यययोःउत्पत्तिविनाशयोस्तेषांनिमित्तकारणं एतेन
स्थितिरर्थापन्नेति। तथाचभारते कालःसृजतिभूतानिकालःसंहरतिप्रजाः। कालःसुप्तेषुजागर्तिकालोहिदुरतिक्रमः। वाराहिभाष्येचो
क्तं कालेनोद्धृतम्। कालेनबलिरीशोभूत्कालेनचनिवर्तितः॥ कालएवपुनःकर्तापुराणान्येवमूचिरे। अथवावहुवचनोक्तस्थितिःप्राप्ता।
यत्रकालेयोगिनोपिसिद्धाःसनकादयोपिप्रभवविरतिमध्यज्ञानवंध्याःनितांतमतिशयेनसंतिउत्पत्तिविनाशान्तरालज्ञानहीनाः रा
कालस्यादिमध्यावसानंयोगिनोपिनविदंतीत्यर्थः। नहितेनबहुश्रुताभविष्यंतीत्यतआह। विदितपरमतत्त्वापंचा[illegible] ॥ १

ये स्तेः पंचविंशतितत्त्वानि च। पंच बुद्धीन्द्रियाणि श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वानासिकारूपाणि। पंच कर्मेंद्रियाणि पायुगुह्यपाणिपादवाग्रूपाणि। पंच
तन्मात्राणि। शब्दस्पर्शरूपरसगंधाख्यानि। पंच भूतानि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशरूपाणि। मनोहंकारो बुद्धिः प्रकृतिपुरुषश्चेति। एतानि पंच
विंशतितत्त्वानि। एतन्मयं च विश्वं। प्रकृतिः सत्त्वरजस्तमसां साम्यावस्था सा विश्वव्यापिनी नित्या। सा पुरुषाधिष्ठिता सर्गाय प्रवर्त्तते। तस्या महान्
महत्तत्त्वं बुद्धिसंज्ञं महतोऽहंकारः स त्रिविधः॥ सात्त्विको राजसस्तामसश्चेति। तत्र सात्त्विकादहंकाराद्वैकृताख्यादेकादशेन्द्रियाणि। पंच बु
द्धीन्द्रियाणि पंच कर्मेन्द्रियाणि एकादशं मनः। तामसाद्भूतादिसंज्ञात् तन्मात्राणि शब्दादीनि। राजसात्तैजसादहंकारादुभयमपि भवति। राजसा
दहंकारात्प्रेरितौ सात्त्विकतामसाहंकारौ स—र्गाय प्रवर्त्तते प्रवर्त्तनात्मकत्वाद्रजसस्तन्मात्रेभ्यः पंच महाभूतानि तत्र शब्दतन्मात्रादाकाशं शब्द
गुणं। शब्दतन्मात्रसहितात्स्पर्शतन्मात्राद्वायुः शब्दस्पर्शगुणः। शब्दस्पर्शतन्मात्रसहिताद्रूपतन्मात्रात्तेजः शब्दस्पर्शरूपगुणं शब्दस्पर्श
रूपतन्मात्रसहिताद्रसतन्मात्रादापः शब्दस्पर्शरूपरसगुणाः शब्दस्पर्शरूपरसतन्मात्रसहिताद्गंधतन्मात्रात् शब्दस्पर्शरूपरसगं
धगुणा पृथिवी जायते। तथा प्रकृतिपुरुषयोर्भेदज्ञाने अभ्यासान्महानुत्पद्यते। तथा च सांख्ये। प्रकृतेर्महांस्ततोऽहंकारस्तस्माद्गणश्च
षोडशकः। तस्मादपि षोडशकात्पंचभ्यः पंच भूतानि अभिमानोऽहंकारस्तस्माद्द्विविधः प्रवर्त्तते सर्गः सात्त्विकैकादशकाधिकैकादशकः प्रवर्त्तते।
वैकृतादहंकाराद्भूतादिस्तन्मात्रः स तामसः। तैजसादुभयं। मूलप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त। षोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न
विकृतिः पुरुषः। एवं तत्त्वाभ्यासान्नास्मि न मे नाहमित्यपरिशेषं। अपि पर्ययाद्विशुद्धं केवलमुत्पद्यते। एवं च ये विदितपरमतत्त्वाः परब्रह्मज्ञास्ते

त्यत्तिमध्यावसाने विधुराः कालकथा इतरेषामिति। ननु सृष्ट्यादौ कालस्यापि उत्पत्तिः कल्पान्ते च संहारो दृश्यते कथमुच्यते योगिनोऽपि कालस्या
दिमध्यावसाने ज्ञानहीना इति। तथा चोक्तं ब्रह्मसिद्धान्ते। चैत्रसितादेरुदयाद्भानोर्दिनमासयुगकल्पाः सृष्ट्यादौ लंकायां समं प्रवृत्ता दि
नेऽर्कस्य। सृष्टिस्तावद्ब्रह्मण उक्ता कल्पान्ते प्रलय इति तथा चोक्तं मनुना। यदा स देवो जागर्ति तदेदं चेष्टते जगत्। यदा स्वपिति शान्ता
त्मा तदा सर्वं प्रलीयते इति। ततो ग्रहनक्षत्राणां सर्गादौ निर्माणं तद्गतिवशाद्वर्षयुगकल्पादिव्यवस्था क्रियते सत्यं तेषां संहारे त
मोपमस्य कल्पे प्रमाणरूपस्य कालस्य सद्भावात्कथं सृष्ट्यादौ कालस्यादिरिति। तथा च मनुः। दैविकानां युगानां सहस्रपरिसंख्यया
ब्राह्ममेकमहर्ज्ञेयं तावती रात्रिरेव च॥ षष्ट्यधिकशतत्रयसंख्यैश्चाहोरात्रैः ब्राह्मं वर्षं। वर्षशतायुर्ब्रह्मेति। तस्मिंश्च व्यतीते ब्रह्म
णः संख्यागता गमिष्यति ॥ ‾ । तस्य कथं ब्रह्मदिनादौ सृष्टिर्ब्रह्मदिनावसाने संहारो भवति तस्मान्नित्यो व्यापी काल इति। यद्यसौ नित्या
त्मा आकाशतुल्यस्तत्कथं ज्ञायत इत्यत आह भग्रहैरिति। भानि च ग्रहाश्च तैर्भग्रहैरनुमित अनुमानेन ज्ञातः। तथा च कणाद सूत्रे प्रश
स्तकारभाष्ये। कालः परापरव्यतिकरयुगपक्षिप्रचिरप्रत्ययलिंगः। तेषां विषयेषु पूर्वप्रत्ययविलक्षणानामुत्पत्तावन्यनिमित्तासं
भवात् सर्वकार्याणां चोत्पत्तिविनाशहेतुः तदुपदेशात् क्षणलवनिमेषकाष्ठाकलामुहूर्तयामाहोरात्रमासर्त्वयनसंवत्सरप्रलयमू
लव्यवहारहेतुश्च। अस्यार्थः दिग्विशेषापेक्षया अयं परस्तस्मादपर इति प्रत्ययः। पश्चादपरस्तस्मात्पर इति प्रत्ययः। परापर
योर्व्यतिकरो व्यत्ययः तस्मिंश्च युगपत्प्रत्ययो युगप्रत्ययः क्षिप्रप्रत्ययश्चिरप्रत्ययश्चेति कालस्य लिंगं। ननु कालस्याप्रत्यक्षत्वात्ते

नसहपरापरप्रत्ययानांव्याप्तिग्रहस्याभावात्कुतोलिंगत्वमतआह।तेषामितितेषांयुगपदादिप्रत्ययानां।विषयेषुप्राच्यादिषु·पूर्वप्रत्य
यविलक्षणानांद्व्यादिप्रत्ययलक्षणानां।उत्पत्तावन्यस्यनिमित्तस्याभावात्कालोऽनुमीयते सचभग्रहैः।सूर्यादिग्रहनक्षत्रवारैरिय
र्थीः॥कथंलोकेयोऽयंकालकृतःपरापरव्यवहारःसनयनादिपरिस्पन्दात्मीयस्वभूयस्त्वविकारः।तथाहि।अल्पतरनयनादिपरि
स्पन्दान्तरितजन्मालोकेयुवाऽत्रपरइत्युच्यते।बहुतरनयनापरिस्पन्दान्तरितजन्मास्थविरःपरइत्युच्यते।तत्रानुमानं।बहुतरनय
नादिपरिस्पन्दान्तरितजन्मनिस्थविरे।युवानमवधिंकृत्वापरापरत्वमुत्पद्यमानं·कार्यत्वात्।असमवायिकारणवत्॥यत्कार्यंतद
समवायिकारणवत् तथाघटः।कार्यंचेदं।तस्मादसमवायिकारणवत्॥तथाचसतिरूपादीनांव्यभिचारेणनयनादिपरिस्पंदतद
वच्छिन्नद्रव्यसंयोगासमवायिकारणवत्त्वमितिविज्ञायते॥तत्राऽसमवायिकारणंपारिशेष्यात्कालसंयोगएव।तद्व्यपदेशादिति।
तेनकालेनोत्पत्त्यादीनांव्यपदेशात्॥उत्पत्तिकालोविनाशकालइतिनिमेषस्यचतुर्थभागः।क्षणद्वयेनलवः॥अक्षिस्फुरणाप
लक्षितोलघ्वक्षरोच्चारमात्रकालोनिमेषः।पंचदशनिमेषाकाष्ठा।काष्ठात्रिंशत्कला·त्रिंशत्कलोमुहूर्तः कलादशमभागः।त्रिंश
न्मुहूर्तमहोरात्रं।तैस्त्रिंशद्भिर्मासः।द्वादशमासाःसंवत्सरः तैःपंचभिर्वत्सरैर्युगं॥खत्रयवेदांगगजसंख्यैर्युगैः ८६४००० चतु
र्युगं।एकसप्ततियुगैर्मन्वन्तरं।चतुर्दशभिर्मन्वंतरैः प्रलयःकल्पसंज्ञइति।अथवातेईशमीश्वरंब्रह्मविष्णुरुद्रहेतुअशरीरिणं·परा
चीनावस्थंकिंभूतंकालं·कालरूपं।तथाभविष्योत्तरेअनंतव्रतमाहात्म्ये आदित्यादिषुवारेषुयःकालउपपद्यते॥कलाकाष्ठामुहू

त्रीति दिनरात्रिशरीरत्वात्। शेषव्याख्या प्राग्वत्॥ १ अथ शास्त्रस्य स्वमतिमात्रविधाननिराकरणं प्रयोजनं चोपजात्याह। ज्योतिषाण्येव रत्नानि तेषां माला स्रक्। ज्योतिर्ज्ञानं तद्धि यत्ने यस्मात्तज्ज्योतिषं॥ आर्ष्यादिलाद्यचूक्तिमर्थैर्दैवज्ञकण्ठाभरणार्थं॥ यानि किल पूर्वशास्त्राणि तेषां बंधशैथिल्यात्पठतां न तथा पाठकं भवति। कंठस्थेन तद्देवाभरणजं माधुर्यं पाटवं च॥ अथ च रत्नमालया कंठाभरणं भवति। स्त्रिक्लेशः किं कृत्वा॥ गर्गवसिष्ठपराशरादिप्रणीतं वराहलल्लादिकृतं च शास्त्रं विलोक्य दृष्ट्वा। ननु यदि गर्गादिमुनिप्रणीतं शास्त्रं विलोकितं न त्वथ वराहादिकृतशास्त्रेषा दृश्यते। सत्यं। वराहादिभिर्बहुमनान्यवलोक्य ग्रंथरूपनिबद्धं स्तमपि दृष्टं यथार्थः

विलोक्य गर्गादिमुनिप्रणीतं वराहलल्लादिकृतं च शास्त्रं। दैवज्ञकंठाभरणार्थमेषा विरच्यते ज्योतिषरत्नमाला
२ शाकेन्द्रकालः पृथगाकृतिघ्नः शशांकनंदाश्वियुगैः ४२।९१ समेतः॥ सराद्रिवस्विन्दु १८७५ हृतः स लब्धः षष्ठ्या
६० प्रशेषे प्रभवादयोऽब्दाः ३॥२

अथ वर्षर्तुमासपक्षदिनमुहूर्तादीनां शुभाशुभफलान्यभिधातुमिच्छुः प्रभवादीनामुत्पत्तिमुपजात्याह। शकानाम म्लेच्छानां स यस्मिन्काले विक्रमादित्येन व्यापादिताः स कालो लोके शक इति प्रसिद्धः। ततः शककालमारभ्य ये संवत्सरागतास्ते पृथक् द्वितीयस्थाने स्थाप्याः। तत आकृत्या द्वाविंशत्या २२ गुणयेत्। स गुणितो राशिः शशांकनंदाश्वियुगैः एकनवत्यधिकद्वाचत्वारिंशच्छतैः ४२।२१ युक्तः कार्यः। ततः शराद्रिवसुभिः पंचसप्तत्यधिकाष्टादशशतैः १८७५ भजेत्। लब्धं वत्सराः। ते इह स सत्तराशयः। शेषं त्रिंशता संगुण्य तेनैव छेदेन ये भागा लभ्यंते ते राशीनामधः स्थाप्याः। शेषं षष्ट्या संगुण्य तेनैव छेदेन कलाविकलाः ताश्च नामधः ६॥

स्थाप्याः। ततः शककालः स लब्धः कार्यस्तेन वर्षादिना युक्तः कार्यः। वत्सरा वत्सरेषु क्षेप्याः शेषमधोधः स्थापयेत्। ततस्तस्य षष्ट्या भा
गे हृते प्रभवाद्या गता वत्सरा भवंति। अधस्थमंशादि वत्सरस्य गतं। तद्वत्रिंशता विशोध्य वर्तमानवत्सरस्य गम्यमेवं चति। तच्च विकलात्
पंक्त्या गुरुमध्यमभुक्त्या सवर्णितया तथा विभज्याप्तदिनानि वर्तमानवत्सरस्य गतानि गम्यानि वा भवंति। स एवमध्यमेषादिः स्फुटमेषादे
र्दिनद्वयेन दशघटिकाभिः सार्द्धाभिः पश्चाद्भवति। सूर्यफलसाधनगतत्वात्। उच्चस्थितत्वाच्च। सावनेन तु एकस्याः संवत्सरप्रवृत्तेः साव
नदिनैरेकषष्ट्यधिकत्रिशतैर्घटिकाद्वयाधिके ३६१।२ र्द्वितीयसंवत्सरप्रवृत्तिः। अत्र गुणनाद्गुरुमानीय बीजदेशांतरसंस्कृतो यदा राशिं त्यज
ति तत्काले संवत्सरप्रवृत्तिः तथा चन्द्रबृहस्पतेर्मध्यमराशिभोगादिति वक्ष्यति। अत्र वासनाऽऽचार्यभट्टः। गुरुभगणा राशिगुणा गुरोरब्दाः
गुरुभगणानां संख्या जिनयमवेदांगहव्यनभुजः ३६४२२४ राशिगुणा इति। भगणो द्वादशराशयः। द्वादशगुणा इत्यर्थः। द्वादशगुणा गुर्व
ब्दानां संख्या अष्टाष्टरसखाद्रिगुणवेदाः ४३७०६८८ रविभगणा एव रव्यब्दाः खचतुष्टयरदवेदाः ४३२०००० गुरोरब्दानां रव्यब्दा
नां चांतरे कृते गुरोरब्दाः खषट्त्रिखशराः ५०६८८ ततस्त्रैराशिकं यदि चतुर्युगरव्यब्दैरेतदंतरं प्रादिशिकं गुरोरब्दादिके नरव्यब्देन कि
यदिति न्यासः ४३२००००।५०६८८ लब्धं फलं प्रतिवर्षमंतरं भवति। शकराशिद्वावपि। कृत खगुणयमे २३०४ रपवर्तितौ। भाज्यस्थाने
द्वाविंशति २२ भाजकरव्यब्दस्थाने शराद्रिवस्विंदवः १८७५ एवं सार्द्धपंचाशितिगते वर्षे सौरवर्षाद्गुरुवर्षमधिकं भवति अथ क्षेप
कोत्पत्तिः। आर्यभट्टाहर्गणेन गुरुभगणेन सावनभक्तेन योगे कगुणसंख्येः कलौ गते चैत्रादौ भौमदिने लब्धो मेषस्थो गुरुः ८॥ ३०

यतो माघे धनिष्ठास्थे गुरौ उदिते प्रभवस्य प्रवृत्तितो मकरान्ते प्रभवप्रारंभः। कुम्भमीनाभ्यां प्रभवविभवावतीतौ॥ मेषस्थार्कविरंशैः सार्द्धै
र्गुरुमध्यमभुक्तिभक्तैः शुद्धस्थलब्धागतमासाः ३ दिन १३ घटिका ५२ यदेवं गोगेका गुणतुल्यकलिर्गतः स एव शाकादि। अतः शका
द्धौ षष्ठ्याद्याद्दत्तेनोते वर्षद्वयमयो मासाः त्रयोदश दिनानि द्वापञ्चाशद्घटिकाः एतच्छेदेन परिभाज्यते। वर्षद्वयं छेदेन १८७५ सं
गुण्य ३७५० मासत्रये दिनीकृते २० सहिते १०३ खच्छेदेन १८७५ गुणिते १२३२५ जातं द्वापञ्चाशद्घटिकासु छेदगुणासु ९७५००
षष्ठ्या हृतासु लब्धं १६२५ दिनेषु १९३१२५ युक्तं जातं १९४७५० एतत्षष्ट्याधिकशतत्रयभक्तं फलं वत्सराः ५४१ एतद्वर्षद्वयप्रच्छेदे

प्रभवविभवाख्यमुक्ताः प्रभोदत्तनामा प्रजापतिरथाब्दः। परतोऽङ्गिरास्ततश्च श्रीमुखभावौ युवाख्योऽन्यः ४॥

३७५० संयोज्य जाताः शशांकनंदाब्धियुगाः ४२९१ एवं संजातशाकवत्सराः। तान्द्वाविंशत्या गुणयित्वा प्रागानीतक्षेपेण शशांकनंदाब्धियु
गाख्येन युतान्कृत्वा शराद्रिवखिन्दुभिर्हृता लब्धे फलेन शककालं युक्तं कृत्वा बार्हस्पत्येन मानेनाब्दगणो भवतीत्युपपन्नं। तथा च पञ्चसि
द्धान्तिकायां॥ विशाशिभवनाः पंचयुगवर्षाणि पितामहोपदिष्टानि अधिमासस्त्रिंशत्समैर्मासैः खयमात्रिषष्ठ्यब्दाः। द्यूनं शकेन्द्र
कालं पंचभिरुद्धृत्य शेषवर्षाणां द्विगुणं माघसिताद्यं कुर्याद् द्युगुणस्तदन्त उदयात्। शककालादौ द्वाभ्यां प्रभवविभवाभ्यां जा
तः शककालोऽस्तिं पंचभिर्भक्ताः शेषाणां द्विगुणं कुर्यात्। स शकाब्दगतयुगद्युगुणो भवति २ अथ प्रभवादीनां नामान्यार्यासप्तकेनाह। एषां ना

५॥६।७।८।९।१०॥अथैषां प्रभवादीनां यावता कालेन भोगस्तमुपेन्द्रवज्रयाह। इयं हीति। यथा मध्यमगुरुः राश्यंतं न्यजातिन दिने
तावतीभिर्घटिकाभिर्वर्षप्रवृत्तिरित्यर्थः। सा च षष्टी गुणाक्रमेण प्रयोक्तव्या। ननु इयं वर्षाणां षष्टिरेवेति कथमुक्तं। गुरुवर्षाणि कल्प्या
देश्चतुर्युगाद्या प्रवृत्तानि इत्यत आह। इयं हीति। हि यस्मादेशैव यस्मादियं वर्षाणां षष्टिः पूर्वमुनिप्रवर्यैरुदाहृता न कल्पिता। किं त्वेषां वि-
धातेश्वरबहुधान्यौ प्रमाथिनामाथ विक्रमेः सवृषः। अथ चित्रभानुरस्मात्सुभानुरथ तारणाख्यश्च ५ पार्थिवनामाव्य
य इति सर्वजिदाख्यो ऽथ सर्वधारी च। तदनु विरोधी विकृतः खरनंदनविजयसंज्ञाः ६ मन्मथदुर्मुखसंज्ञा यथा
परौ हेमलंबकविलंबौ। तदनु हि कारिनामाथ शार्वरी प्लव इति शुभकृत् ७ शोभनकृद परः क्रोधी विश्वावसुस्तु पराभवा-
ख्यश्च। परतः प्लवगनामा कीलक इति सौम्यसंज्ञश्च ८ साधारणो विरोधकृत् परिधावि प्रमादिनामानो आनंदराक्ष-
साख्यौ नलपिंगलकालयुक्ताश्च ९ सिद्धार्थरौद्रदुर्मतिदुंदुभयो वत्सराः क्रमाद परे। रुधिरोद्गारी रक्ताक्षसंज्ञकः क्रो-
धनः क्षयकृत् १० इयं हि षष्टिः परिवत्सराणां बृहस्पतेर्मध्यमराशिभोगात् उदाहृता पूर्वमुनिप्रवर्यैर्नियोजनीया
गणनाक्रमेण ११ तपस्ये खलु यदा सा बुद्ध्ययं याति मासि प्रथमलवगतः सन्वा सवेवा सवेज्यः ॥ शक्ति विंशति वर्षैरुत्तमम-
ध्यमाधमफलान्यवलोक्य ब्रह्मणा इयं संज्ञा विहिता। तदवस्थैव संहिताकारैश्च शमत्रिपूदाहृता केवलं गणनामात्रमेव वयं कुर्म इति। एतेषां फला-
नि वराहमिहिरोक्तानि ज्ञेयानि ११ अथ यस्मिन्काले प्रभवस्य प्रवृत्तिस्तमाह। तपसीति। खलु निश्चयेन यस्मिन्काले माघे मासि प्रथम चतुर्थांश-

नकेवलमुत्तरायणं। आमरमहश्च। देवानां पुनर्दिनं। अन्यहत्तु त्रयं दक्षिणमयनं। सा च देवानां रात्रीति १६ अथायनप्रयोजनमुपजात्याह। गृहे— त्रिसुगमं १७ अथर्तुलक्षणमाह। मृगादीति। मकरादेराशिद्वयेन षडर्तवः षड्ऋतवः स्युर्भवेयुः। षडर्तव इति परं वैदिकत्वात्। मकरकुंभाभ्यां शिशिरः। मीनमेषाभ्यां वसंतः। वृषमिथुनाभ्यां ग्रीष्म इति। चकार एवार्थे। मकराद्या एव ऋतवो न माघाद्याः। अन्यथा माघादिमासद्वयगणनायामधिमाससंभवे एक ऋतुस्त्रिमासः स्यात्। सौरमतेनैतावानेव भोग इति। एषामृतूनां देवता भीमपराक्रमात्। तथा च। मरु— नो स्मिस्त्रिदशपतिर्विश्वे देवाः प्रजापतिर्विष्णुः। इति शिशिरप्रभृतीनां क्रमादृतूनां पतय इति १८ अथ मासलक्षणं चतुर्ष्वाह। दर्शेति। शुक्लप्रतिप

भवति दक्षिणमन्यहत्तु त्रयं निगदिता रजनी मरुतां च सा १६ गृहप्रवेशत्रिदशप्रतिष्ठाविवाहचूडाव्रतबंधपूर्वं सौम्यायने कर्म शुभं विधेयं यद्गर्हितं तत्खलु दक्षिणे तु १७ मृगादिराशिद्वयभानुभोगात् षडर्तवः स्युः शिशिरो वसंतः ग्रीष्मश्च वर्षा च शरच्च तद्वद्धेमंतनामा कथितो त्र षष्ठः १८ दर्शावधिं मासमुशंति चांद्रं सौरं तथा भास्कर राशिचारात्। त्रिंशद्दिनं सावनसंज्ञमाहुर्नाक्षत्रमिन्दोर्भगणभ्रमाच्च १९ ॥

दर्शाद्दर्शांतश्चांद्रो मासः संक्रांतिमारभ्यापरसंक्रांतिं यावत्सौरमासः त्रिंशत्संख्यैः सूर्योदयैर्दिनैः सावनमासः सप्तविंशतिषु नक्षत्रेषु चंद्रभुक्तेषु नाक्षत्रमासः। तत्र चांद्रोऽधिमासयोगात्सर्वेभ्यश्चांद्रमानमधिकं ततोऽधमपातात्सावनो न्यूनः अधिमासाभावात् सावनात्सौरो न्यूनः ततोऽपि नाक्षत्रं न्यूनः इति। प्रयोजनं चैषां। विवाहादौ स्मृतः सौरो यज्ञादौ सावनो मतः। आब्दिके पितृकृत्ये च मासश्चांद्रमसो मत इति। स्कंदपुराणे। रुद्र उवाच। अभ्युदये रवेर्मासश्चांद्रः स्यात् पितृकर्मसु। यज्ञे सावनइष्या

संस्थो गुरुरुदेति तदा सर्वलोकहितार्थं सर्वलोकानंदार्थं प्रभवनाम संवत्सरो भवति १२ अथ द्वादश युगान्याह। युगमिति। युगानि च पुनः द्वादश भवन्तीत्यन्वयः १३ अथैतेषां युगानामधिदेवताः पूर्वाचार्योक्ताः याः ताः कुदेनाह विष्णुर्जीव इति। त्वष्टा विश्वकर्मा। अहिर्बुध्न एकादशरुद्राणां मध्ये देवाः। विश्वे विश्वेदेवाः। इन्द्रज्वलनौ इन्द्राग्नी दशमस्याधिपती। नासत्यावश्विनौ एकादशस्य। भगो द्वादशाधिप नामेकृतनमः प्रयोजनं चैषां। तद्देवतावैकृत्येषु युगेषु तद्देवत्ये नक्षत्रककूर्मविभागेन पीडा भवति १४ अथैषां नामांतराण्याह। संवत्स

निखिलजनहितार्थं वर्षवृंदे वरिष्ठः प्रभव इति स नाम्ना जायते वत्सरादौ १२ युगं भवेद्वत्सरपंचकेन युगानि च
द्वादश वर्षषष्ट्या भवंति तेषामधिदेवताश्च क्रमेण वक्ष्या मिमुनिप्रणीताः १३ विष्णुर्जीवः शक्रो दहनस्त्वष्टा।
चाहिर्बुध्न्यः पितरः विश्वे सोमश्चेन्द्रज्वलनौ नासत्याख्यावन्त्यश्च भगः १४ संवत्सरः प्रथमकः परिवत्सरोन्य इत्यादि
द्विहान्विदिति पूर्वपदाः परे स्युः। एवं युगेषु सकलेषु तदीयनाथा वङ्गार्कशीतगुविरंचिशिवाक्रमेण १५ शिशिर

पूर्वमृतुत्रयमुत्तरं स्याद्यनमाहुरथ्वनदामरपौरेति। संवत्सरपरिवत्सराभ्यामपरत्रयः। इडान्विदिति पूर्वपदाः भवेयुः। इदाच
अनु चइत् चइत्येन पूर्वपदानि वत्सरस्य येषां तेतथा ततश्च तृतीयः इदावत्सरः। चतुर्थो अनुवत्सरः। पंचमः इद्वत्सरः। एवं द्वादश स्वपि संव
त्सरादयः पंच भवंति तेषां वन्ह्यादयः स्वामिनो यथासंख्यं भवंति। फलानि चैषां वराहोक्तानि १५ अथ वर्षाणां परिचयार्थमयनं
स्य वर्षर्द्धिलाभ्यसंगमप्राप्ताव यनस्य लक्षणं तु तद्विलंबितेनाह शिशिरेति ॥

अथपुराणोक्तदेवताउपजात्याह। वह्नीति। प्रयोजनंचपूर्वोक्तंतज्जयावृद्ध्यावीशदुर्गान्तकक्षये। उपोष्याद्वादशीशुद्धात्रयोदश्यांतुपारणामि-
त्यादि३ प्रतिपत्प्रभृतीनांनामान्तराणिवसन्ततिलकोपजातिभ्यामाह। वृद्धिरिति। प्रतिपदोवृद्धसंज्ञानंदाच। द्वितीयायाःसुमंगलप्रदा
।तृतीयायाःबला।चतुर्थ्याःखला।पंचम्यालक्ष्मीवती।षष्ठ्याअपयशाः।सप्तम्यामित्रा।अष्टम्याबला।नवम्यासुमहती।सुमहाबलेत्यर्थः।
दशम्यामुग्रकर्म्मा।एकादश्याधर्मिणीनंदाच।द्वादश्यायशोवती।त्रयोदश्याजया।चतुर्दश्याउग्रा।पूर्णिमायाःसौम्याइतियथार्थाः

वह्निर्विरिंचिर्गिरिजागणेशःफणीविशाखोदिनकृन्महेशः।दुर्गान्तकोविष्णुहरिःस्मरश्चसर्वःशशीचेतिपुराणदृष्टः३॥
वृद्धिःसुमंगलयशाचबलाखलाचलक्ष्मीपतीत्वपयशाःपरतश्चमित्रा।ततद्बलासुमहतीतिथिरुग्रकर्मास्याद्धर्मिणी
प्रतिपदादितिथ्यैवनंदा४ क्रमाद्यशोवत्यपराजयोग्रासौम्याह्वयापंचदशीतिथिश्च।फलानिनाम्नासदृशानिता
सांमहर्षिभिर्नूनमुदाहृतानि ५ नंदाचभद्राचजयाचरिक्तापूर्णेतिसर्वास्तिथयःक्रमात्स्युः॥कनिष्ठमध्ये
ष्टफलासुशुक्लेकृष्णेभवन्त्युत्तममध्यहीना ६॥ ॥संज्ञाःकल्पिताःप्रतिपदादिकृत्यानिरत्नकोशात्ज्ञातव्यानि४।५ अथपंच
पंचतिथीनांनामानिफलानिचाह।नन्देति।सर्वाःप्रतिपदाद्याःक्रमाद्यथाक्रममेवावृत्तत्रयंनंदादिसंज्ञकाभवंति प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यो
नंदाःद्वितीयासप्तमीद्वादश्योभद्राः।तृतीयाष्टमीत्रयोदश्योजयाःचतुर्थीनवमीचतुर्दश्योरिक्ताःपंचमीदशमीपूर्णिमापूर्णाःएवंकृ
ष्णपक्षेपि।कनिष्ठेतिचंद्रवृद्धिहानीभ्यांतासांबलमित्यर्थः॥ ६ ॥६॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

मासानोनामान्याह। मधुरिति। ते मासाश्चैत्रादिक्रमेणमष्टौ द्विनामानो भवंति २० स्वनामेति। मासाश्चैत्रादयो निजनक्षत्रस्य योधिपतिस्तद्धिपनयो ज्ञेयाः यथा चैत्रस्य त्वष्टा वैशाखस्येन्द्राग्नी। ज्येष्ठस्य वासव इत्यादि। न केवलं मधुमाधवसंज्ञकाः स्वनामनक्षत्रसमाननाथाश्चेति च शब्दार्थः तेनामनक्षत्रेण पूर्णिमा यासां भवतीति। पक्षौ च शुक्लकृष्णौ देवपित्र्यौ। शुक्लो दैवः। कृष्णः पित्र्यः प्रयोजनमाह शुभाशुभ इत्यादि। शुभे गृहप्रवेशादौ। अशुभे चाभिचारादौ पर्वसंभवे पर्वदेवतायुक्तौ। तथा च भीमपराक्रमो यस्मिन् पक्षे भवेत्स्य वा पक्षयोः

मधुस्तथा माधवसंज्ञकश्च शुक्रः शुची चाथ नभो नभस्यौ। तथेष ऊर्ज्जश्च सहः सहस्यौ तपस्तपस्याविति ते क्रमेण।२० स्वनाम नक्षत्र समाननाथा मासाश्च पक्षावपि देवपित्र्ये उभौ निरुक्तौ खलु शुक्लकृष्णौ शुभाशुभे कर्म्मणि तौ प्रशस्तौ २१ इति श्रीश्रीपतिभट्टविरचितायां ज्योतिषरत्नमालायां संवत्सरप्रकरणं प्रथमः॥ तिथिपाश्चतुर्मुखविधातृविष्णवो यमशीतदीधितिविशाखवज्रिणः। वसुनागधर्मशिवतिग्मरश्मयो मदनः कलिस्तदनु विश्व इत्यपि १॥ तिथौ हि दर्शसंज्ञके पितृननु शंत्यधीश्वराः। त्रयोदशी तृतीययोः स्मृतस्तु वित्तपापरैः २॥॥ शुक्लकृष्णयोः तदृदेवतायुक्तौ नावुभावपि सूरिभिरिति २१ इति श्रीमहादेवकृतरत्नमालाविवरणे संवत्सरप्रकरणं प्रथमः। अथ तिथयो निरूप्यंते तेन तत्रादावेव तिथिदेवना मर्कटीकृदसाहतिथीति। कलिश्चतुर्थ्युगः। प्रयोजनं चैषां तद्देवताप्रतिष्ठाक्रिया स्वस्वतिथिषु कार्येति। या देवताः पूर्वाचार्यैरुक्ता नात एवास्माभिरुच्यन्ते। नस्वधियेत्यपि शब्दार्थः १ अमावास्या तृतीयात्रयोदशी नारदेवानतएवाह। तिथयही तिहि निश्चयेन पितृनेव २॥ एम ६

एतयोर्न परस्परं घत्तमित्यर्थः तथा विषमास्तिथयो नवमीरहिताः शुभाः ९ अथ क्रूराक्रांतराशिवशेन तिथिदोषमुपजात्याह। आद्येति। प्रति
पदाद्याश्चतस्रस्तिथयो मेषादीनां चतुर्णां संबंधिन्यः। पंचमी च प्रत्येकं मेषादीनां संबंधिनी। पराः षष्ठ्यादयः परेषां सिंहादीनां दशमी च
प्रत्येकं सिंहादीनां परतः एकादश्याद्याः धनुरादीनां। पंचदशी तिथिश्च प्रत्येकं धनुरादीनां। अयमर्थः। मेषस्थे क्रूरे रविभौमशनीनामन्यतमे
प्रतिपत्पंचमी च दुष्टा। वृषस्थे क्रूरे द्वितीया पंचमी। मिथुनस्थे तृतीया पंचमी च। कर्कस्थे चतुर्थी पंचमी च। सिंहस्थे षष्ठी दशमी च। क
न्यास्थे सप्तमी दशमी च। तुलास्थे अष्टमी दशमी च। वृश्चिकस्थे नवमी दशमी च। धनुस्थे एकादशी पूर्णिमा च। मकरस्थे द्वादशी पूर्णि

दर्शश्च तास्सां विषमा वसिष्ठाः स्मृता मुनीन्द्रैर्नवमीं विहाय १० आद्याश्चतस्रः क्रियपूर्वकाणामेषां चतुर्णामपि पंचमी
स्यात्। पराः परेषां परतस्तथैव शक्रूरराशेरशुभा तिथिः स्यात् ११ एकांतरा दिनकरे तिथयो द्वितीया पूर्वा धनुःशफर
योर्वृषकुंभयोश्च कर्कोजयोश्च मिथुनावलयोर्मृगेंद्रकौर्प्यस्तुलामकरयोश्च भवंति दग्धाः १२ नष्टेन्दुषष्ठी प्रतिपत्सुधीमा
न्नजानुदंतोन्नकषणीविदध्यात्॥

मा च। कुंभस्थे त्रयोदशी पूर्णिमा च। मीनस्थे चतुर्दशी पूर्णिमा च ११ अथ यत्र राशिस्थे सूर्ये यास्तिथ
यो दुष्टास्ता आह। एकांतरेति। धनुर्मीनस्थे रवौ द्वितीया दग्धा भवति। वृषकुंभस्थे चतुर्थी। कर्कमेषस्थे षष्ठी। मिथुनकन्यास्थेऽष्टमी। सिंहवृश्चि
कस्थे दशमी। तुलामकरस्थे द्वादशी। दग्धेति प्रत्येकं संबंधः। द्वितीया पूर्वाः द्वितीयाद्या इत्यर्थः। एवं कृष्णपक्षेऽपि। मंगलकर्म न कुर्यात्। दुष्टायाम
पि तिथौ नक्षत्रेऽनुकूले निशि कर्म कुर्यात्। तथा भास्करः। तिथिर्विरुद्धा यदि भवंतु शस्तं नदो दिते दौ निशि कर्म कार्यं धिष्ण्ये विरुद्धे तिथिपूजितानां दिवा

[illegible] कर्तुर्लक्ष्मीनाशो भवति ॥

र॰मा॰ टी॰ ७ अथ नंदाकृत्यमाह। नंदेति। आसवं मद्यं। तंत्रं शास्त्रं। वास्तु गृहादि। नृत्यं नर्त्तनं। तथा च भास्करः। नंदासु नर्त्तनक्षेत्रवास्तुचित्रं तथा सवमि-
ति। शकटाध्वयानं रथेन गमनं। अथ भद्राकृत्यमाह। भद्रास्विति। भद्रासु तिथिषु पौष्टिकानि कार्याणि। तथा भास्करः। पौष्टिकं द्वितीयासप्त-
मीद्वादशीषु कुर्वीत। पत्सु ह्रुद् हृत गृह शयन शकटाध्वयानानि ७ अथ जयारिक्तयोः कृत्यमाह। जयास्विति। संग्रामोपयोगीनि शस्त्रा-
णि वलोपयोगीनि सैन्योपयोगीनि सन्नाहादीनि तिथा च भास्करः। जयासु विदधीताजिं वलकार्याणि निर्द्दृत्तइ निरिक्तासु। शत्रूणां व

नंदासु चित्रोत्सववास्तुतंत्रक्षेत्रादि कुर्वीत तथैव नृत्यं। विवाहभूषाशकटाध्वयानं भद्रासु कार्याण्यपि पौष्टिकानि
॥७ जयासु संग्रामबलोपयोगीकार्याणि सिध्यंति हि निर्मितानि॥ रिक्तासु विद्विड्वधबंधघातविषाग्निशस्त्रादि च याति
सिद्धिं ८ पूर्णासु मांगल्यविवाहयात्रा सपौष्टिकं शांतिककर्म कार्यं। सदैव दर्शे पितृकर्म मुक्त्वा नान्यद्विदध्या
च्छुभमंगलादि ९ तिथिस्तु युग्मा खलु पक्षरंध्रभवेद्धिनी यादशमीं च हित्वा॥

धः॥ धोवधोघातश्च विषस्याग्नेश्च प्रयोगः का-
र्यः। आदि ग्रहणाद् भिचारादि। तथा च भास्करः। चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां च नवम्यां चारिमर्द्दनं। दमनं बधनं भेदश्चाभियोगाभिचारके विषा-
ग्निसंप्रयोगं च कुर्वीत कपटानि च। तथा नान्यप्यानिष्टानि तिथिष्वासु समाचरेदिति ८ अथ पूर्णाकृत्यमाह। पूर्णेति। ग्रहपीडान्याना-
दिशांतये यद्धोमादिकं तच्छांतिकं। आयुर्वृद्ध्यादिहद्धार्थं पौष्टिकं तथा च भास्करः। विवाहयात्रोत्सवपौष्टिकानि पूर्णासु कार्याण्यपि शा- राम॰ ७
तिकानि ९ तिथ्यौति। युग्मा समास्तिथयः पक्षरंध्रसंज्ञाः द्वितीयादशमीं च हित्वा॥० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्रयोदश्यां वृंताकानि। नाद्यान्न भक्षयेदिति। एतेषां प्रसिद्धनामसद्भावेपि शीर्षादीनामव्यपदेशस्तत्तुल्यफलार्थं। यथा शीर्षभक्षणेन नरके पातस्तथाष्टम्यां नारिकेरभक्षणेनेति। एवं कपालादीनामपि संयोज्यं। तिलानि चेति तिलकल्कानि। एतच्च विष्णुबलिविधाने दर्भपुरुषस्य शीर्षादौ विन्यासादन्नह्यकारेणापि परिहृतं। स्मृतौ तु नखशब्देन शणपुष्पमुक्तं। तथा चाचारसारे नारिकेलफलालाबूनालीपुष्पशाणोद्भवं। बिल्वं न दन्तुरवृंताकमष्टम्यादिषु वर्ज्जयेदिति १६ राकानुमत्येति। रात्रौ सूर्यास्तानन्तरं दृष्टचंद्रे राकानाम पौर्णमासी। दिवाशेषेदृष्टेऽनुमती पूर्णिमा दर्शश्च रात्रिशेषदृष्टेचंद्रे सिनीवालीसंज्ञकः। रात्रिशेषेऽदृष्टचंद्रे कुहूनामकः १७ अथ युगादिमनुष्वाह। माघे इ

शीर्षकपालांत्राणि नखचर्मतिलानि च क्रमशः १६ राकानुमत्याविति पौर्णमास्यौ रात्रिद्युदृष्टेंदुवशाद्भवेतां। कुहूः
सिनीवाल्यपि नष्टदृष्टे चंद्रे स्मृते चाक्षिपते च दर्श्यौ १७ माघे पंचदशी कृष्णा नभस्ये च त्रयोदशी तृतीया माधवे शुक्ला
नवम्यूर्ज्जे युगादयः १८ अश्वयुक्शुक्लनवमी द्वादश्यूर्ज्जे मधौ तृतीया च।

॥ति। युगस्य यस्य यः आदिः स रत्नकोशादाह। तथा चात्र मे कलिद्वापर एवं माघे त्रेता तृतीया नवमी कृते च। एताश्चतस्रस्तिथयो युगाद्या दत्तं हुतं चाक्षयमासु विद्यात्। नारदीयपुराणे। वसिष्ठ उवाच। वैशाखशुक्लपक्षे तु तृतीया रोहिणीयुता। दुर्लभा बुधवारेण सोभाग्येन युता तथा। रोहिणीबुधयुक्तापि पूर्वविद्धा विवर्ज्जिता। भक्त्या कृतापि मांधातः पुण्यं हंति पुराकृतं। गौरी विनायकोपेता रोहिणी बुधसंयुता। विनापि रोहिणीयोगात् पुण्यकोटिप्रदा सदा १८ अथ चतुर्दशानां मनूनामादीना यात्रियेणाह। अश्वयुगिति। आश्विनमासि शुक्लनवमी महानवमीत्यर्थः ऊर्ज्जे कार्तिके शुक्लद्वादशी। चैत्रशुक्लतृतीया। भाद्रपदे शुक्लतृतीया

षष्ठ्यांकुलनाशः प्रतिपदि ज्ञातिजननाशः। इन्नकाष्ठेनकुलद्रव्यज्ञातिनाशो यथाक्रमम्। जायते षष्ठ्यामावास्याप्रतिपत्सु कृते सतीति स्मृतिवाक्यात् एतास्तिथयस्तात्कालिको ग्राह्याः तथा च स्मृतिः स्नाने चाभ्यंजने चैव दंतधावनमैथुने तिथिस्तात्कालिकी ज्ञेया तथा मरणजन्मनोः १३ अथ द्वितीयादशमीत्रयोदशीषु स्नातुःफलं सप्तम्यमावास्यानवमीषु चामलकस्नाननिषेधं चाह। स्नातुर्जनेति। अर्थेद्रव्यं उभयं द्रव्यं पुत्राश्च अर्थे द्वितीयाहंति। एतच्च मलापकर्षस्नानविषयं। तथा च भास्करः। स्नातुस्तनूतां दशमीत्रयोदश्यर्थं द्वितीयाह्नि तयं निहंति। मलापहस्नाननिषेध एव न नित्यनैमित्तिककाम्यवा धात्र्योदश्यां द्वितीयायां दशम्यां च विशेषतः शूद्रविट्सत्रि

कुर्वन्नवाप्नोति नराश्शुनूनं लक्ष्मीकुलज्ञातिजनोपघातं १३ स्नातुर्जनं स्यात् दशमी नतयोत्रयोदश्यर्थं निहंत्युभयमे
नदपि द्वितीया। सप्तम्यनिंदनवमीषु च संपरिद्ध्युः स्नायात् कदाचिदपि नामलकैर्मनुष्यः १४ षष्ठीषु तैलं पलमष्ट
मीषु क्षौरं क्रियाचैव चतुर्दशीषु। स्त्रीसेवनं नष्टकलासु पुंसामायुः क्षयार्थं मुनयो वदंति १५ अष्टम्यादिषु नाद्यया
तनीष्ठुः कस्माचिदपि विद्वान्॥ ॥

याः स्नाने नाचरेयुः कथं च नेति सप्तम्यमावास्यानवमीषु चामलकस्नानं लक्ष्मीनाशनमित्यर्थः अन्यदिने चामलकस्नानं श्रीकारि। तथा च भास्करः। सप्तम्यं चद्रानवमीषु देह श्रीसंततीर्णमलकैर्नरस्य स्नानं निहंत्यन्यदिने तु धत्ते श्री पञ्च तिलैः पुण्यकरं सदैव १४ षष्ठीष्विति। पलंमांसं एता अपि तिथयस्तात्कालिक्यो ग्राह्याः १५ अथाष्टम्यादिषु येषामभ्यक्षणं तेनान्यार्थं शाह। ॥ अष्टम्यादिति अष्टम्यां शुक्लायां कृष्णायां च नारिकेरं न क्षपयेत्। नवम्यांतु वानिदशम्यां नालिका शाकं। एकादश्यां वल्लान्। द्वादश्यां विल्वानि

न्मात्रावर्द्धते सा त्रिद्युस्पृक्। एवमन्यत्रापि। सदृशं च हूयं नेष्टं। यावत्स्वमत्रिस्पृशो भोगस्तावन्न शुभकर्म कुर्यात् २२ एवं शुभाशुभफलान्य
भिधाय संप्रति तिथिर्निर्णीयते। अवाप्येति। यां तिथिं प्राप्य रविरस्तं याति सा सर्वधर्मकार्येषु पूर्णा वर्त्तते या दिनशेषत्रिमुहूर्तप्रमाणा। तथा
च व्याघ्रपादः यां तिथिं समनुप्राप्य अस्तं याति दिवाकरः। सा तिथिस्सकला ज्ञेया स्नानदानादिकर्मसु। अप्राप्य उपसंगचतुष्टयेन त्रिमुहू
र्तव्यापिनी ज्ञेया। एतच्चामावास्यादिपितृकार्यविषयं। तथा च छंदोगपरिशिष्टे कात्यायनः। यदा चतुर्दशी यामं तुरीयमनुपूरयेत् अमा।
वास्या क्षीयमाणा — तदैव श्राद्धमिष्यते। अष्टमेंशे चतुर्दश्याः क्षीणो भवति चंद्रमा। अमावास्याष्टमेंशे च पुनः किल भवेदणुः। वर्द्धमानाप्यमा
वास्या नक्षत्रे च परेऽहनि। यामंस्त्रीनधिकान्वापि पितृयज्ञस्ततो भवेदिति। व्यासः। दृष्टचंद्रा सिनीवाली कार्या विप्रैस्तु साग्निकैः॥ नष्टचंद्राकु

अवाप्य यामस्तमुपैति सूर्यस्तिथिं मुहूर्तत्रयवाहिनीं च धर्मस्य कृत्येष्वखिलेषु पूर्णां वदंति तां कालविदः पुराणाः ४
हूः कार्या शूद्रैर्विप्रैर्निरग्निकैः। तिथिस्सर्पे सिनीवाली तिथिर्दृष्टा कुहूर्मता साम्येपि च कुहूर्ज्ञेया वेदवेदांगवेदिभिरिति बौधायनः। त्रिमुहू
र्तेनु कर्त्तव्या पूर्वा दर्शा च वह्निचैः कुहूरह्नयुग्भिः कार्या यथेष्टं सामगामिभिरिति। घटिकैकाप्यमावास्या प्रतिपत्तु न चेत्तदा। भूतवि
द्धापि कर्त्तव्या दैवे पित्र्ये च कर्मणि इति। जाबालिरपि। प्रतिपत्स्वप्यमावास्या पूर्वाह्लव्यापिनी यदि। भूतविद्धे वसा कार्या पित्र्ये कर्म
णि सर्वदा। स्कंदपुराणे रुद्र उवाच। दर्शश्च पौर्णमासी च साग्निकः पूर्वसंयुता। कर्त्तव्या नाग्निहीनैस्तु मनुराह प्रजापतिः। पौर्णमासी ह्येप्रा
प्नेरा कार्या निरग्निकैः वैश्यास्तीतु विशेषेण शूद्रादीनां विशिष्यते। गृहस्थधर्मसमुच्चये स्मृतउवाच। दर्शं च पौर्णमासं च पितुस्सांवत्सरं दि

र.मा. टी. ९

श्रावणोऽमावास्या। पौषे शुक्लैकादशी। आषाढे शुक्लदशमी। माघे शुक्लसप्तमी। श्रावणे कृष्णाष्टमी। आषाढी आषाढपूर्णिमा। कार्तिकी॰
कार्तिकपूर्णिमा। फाल्गुनचैत्रज्येष्ठपूर्णिमा। इति मन्वादयः उक्ताः पूर्वाचार्यैः अत्र वासनापि दृश्यते तथा चल्लः अश्वयुक्शुक्लनवमी
द्वादशी कार्तिके सिता। तृतीया चैत्रमासे तु तथा भाद्रपदस्य च। श्रावणे चाष्टमी कृष्णा पौषे चैकादशी तथा सिताषाढस्य दशमी माघमासस्य स
प्तमी। श्रावणे चाप्यमावास्या ज्येष्ठे पंचदशी सिता। आषाढी कार्तिकी माघी चैत्री चैव विशेषतः। एते मन्वादयः प्रोक्ता मुनिभिस्तत्वदर्शिभिरिति

भाद्रपदे द्वितीया श्रावणमासे त्वमावास्या १९ एकादशी च पौषे शुचि सितदशमी सप्तमी च माघे बहुलाष्टमी नभस्ये
आषाढी कार्तिकी नहून् २० फाल्गुनसितपंचदशी चैत्री ज्येष्ठस्य पौर्णमासी च। मन्वन्तरादय इमे चतुर्दश प्रोक्ता बुधैः
पुण्याः २१ कृष्णपक्षे त्रयोदश्यां मघास्विन्दुकरे रविः। यदा तदा गजच्छाया श्राद्धे पुण्यैरवाप्यते २२ यत्रैकः स्पृशति
तिथिद्वयावसानं वारश्चेदवमदिनं तदुक्तमाद्यैः यः स्पर्शाद्भवति तिथित्रयस्य चाह्नस्त्रिद्युस्पृक्स पुनरिदं द्वयं च

१९।२०।२१ अथ गजच्छायामाह। कृष्णेति॥ यदा भाद्रपदापरपक्षे हस्तस्थे रवौ त्रयोदश्यां मघानक्षत्रं भवति तदा गजच्छा॰तेष्ट२२
या॥ भाद्रपदे मावास्या ग्रहणेपि श्राद्धयोगस्यात्तथानुपपन्नात्ऽयं कथितः २२ अथावमत्रिस्पृशोर्लक्षणं महर्षिरप्याह। यत्रेति। यत्र ति
थौ। एको वारः तिथिद्वयावसानं स्पृशति तदवमदिनं॥ यथा। एकादशी द्वादशी च रात्रिशेषे त्रयोदशी तदादिनक्षयः प्रोक्त इति॥ राम
यः पुनस्तिथिरहो दिनानां त्रयस्य स्पर्शाद्भवति स त्रिद्युस्पृक्॥ वर्द्धमाना तिथिः षष्ठी घटिका भूत्वा वृतीये ह्नि कियः ॥ ६ ॥ ९॥ ९

त्रुच्यते। तथा च स्कंदपुराणे। रोहिणीसंयुतायां तु अष्टमी च यदा भवेत्। श्रावणे बहुले सा तु सर्वपापप्रणाशिनी। जयं पुण्यं च कुरुते ज-
यंतीं तेन सा मता। श्रावण मास इति। अमावास्यान्तमासाभिप्रायाय द्यर्द्धरात्रे रोहिणीयोगस्तदा चंद्रार्घदानार्थं सप्तमीविद्धाप्युपोष्या
यदि दिनेशे वेलघुत्वाहूतौ यदि नैव्यस्तमनादूर्द्धे रोहिणीयोगस्तदा पूर्वा परा वा उभे वा विशेषफलकांक्षिभिरुपोष्ये। पूर्वा या उपोषणं तु नव-
म्यां पारणं विधेयं। अथ दूर्वाष्टमी। तत्र स्कंदपुराणे देविवाक्यं। शुक्ले भाद्रपदे मासि दूर्वासंज्ञा तथाष्टमी सिंहार्के सा च कर्तव्या न क-
न्यार्के कदाचन। सिंहस्थे सा तु मासर्क्षेऽनुदिने मुनिसत्तमे इति। नभस्ये मासि या नारी दूर्वां नैव च पूजयेत्। तत्रोर्थे न भवेत्तस्याः काकव-
ध्या च जायते। अगस्त्य उदिते पूजायां दोषश्चात्रैवोक्तः। अगस्त्य उदिते तात पूजयेदमृतोद्भवान्। वैधव्यं पुत्रशोकं च दश जन्मानि य-
पं च च। तथा। श्रावणे कृष्णपक्षे तु पूजयेदमृतोद्भवाम्। अष्टवर्षकृतं पापं दहत्येकापि चाष्टमी। अधिमासे तु संप्राप्ते नभस्यऽनुदये मुनौ।
अर्वाग्दूर्वा प्रकर्तव्या तत्र दोषो न विद्यते। उद्यानिकानि शिवचित्रकमेषपूजा दूर्वाऽष्टमीफलविरूढकृता गणेशे। स्त्रीणां व्रतानि निखि-
लानि च वार्षिकाणि नैवोदये घटसुते तु कदापि कुर्यात्। इति स्कंदप्रतिगौरीवाक्यं। अथैकादशी। वसिष्ठसंहितायां। वसिष्ठ उवाच॥ स-
ब्रह्महा गोघ्नहा स्वसुरापो गुरुतल्पकः। विभेदयति यो मोहादेकादश्यां सितासिते। कूर्मपुराणे। एकादशी यदा नष्टा उपोष्या द्वादशी
तदा। एकादशी ऋषीणां तु द्वादशी चक्रपाणिनेः। एकादशी द्वादशी च एकार्थं कार्यतः पृथक्। नरनारायणो देवो वेकात्मानौ यथा विधा
॥ द्वादशं द्वादशी हंति पूर्वविद्धा उपोषिता। तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूर्वविद्धां विवर्जयेत्। दिनक्षयेपि संप्राप्ते द्वादशी समुपोषयेत्।

स्मा॰ पूर्वविद्धमकुर्वाणो नरकं प्रतिपद्यते। भविष्योत्तरे। पूर्वाह्णे दैवकं श्राद्धमपराह्णे तु पैत्रिकं। एकोद्दिष्टं तु मध्याह्ने प्रातर्वृद्धिनिमित्तकं। दैवकार्ये तु
टी॰ पूर्वाह्णव्यापिनी तिथिर्ग्राह्या। तथा च स्मृतिमंजर्यां दैवकार्ये तिथिर्ज्ञेया यस्यामभ्युदितो रविः॥ पितृकार्ये तिथिर्ज्ञेया यस्यामस्तमितो रविः।
१० अमावास्याष्टमी षष्ठी तृतीयैकादशी तथा। त्रयोदशी चतुर्दश्या वेताः कार्याः परान्विताः। मत्स्यपुराणे। तिथेः प्रांतसुराणां न उपोष्यकव-
यो विदुः॥ पित्र्ये मूलं तिथेः प्रोक्तं धर्मज्ञैः शास्त्रचिंतकैः। नागविद्धा तु या षष्ठी शिवविद्धा तु सप्तमी। भूतविद्धा सिनीवाली नैता सुव्रतं चरेत्
। सौरधर्मोत्तरे। तृतीयैकादशी षष्ठी अष्टमी च चतुर्दशी। पूर्वविद्धा प्रकुर्वाणो धनापत्यैर्हरेन्नरः भविष्योत्तरे ब्रह्मोवाच॥ प्रतिपत्तु द्वितीया
यास्या द्वितीया प्रतिपद्युता। कार्या द्वितीयया सार्द्धं तृतीया न कदाचन॥ चतुर्थी संयुता कार्या न षष्ठ्या पंचमी तिथिः। षष्ठी च सप्तमीता
त नेष्यन्योन्यसमाश्रिते। नाष्टमी सप्तमीयुक्ता सप्तमी नाष्टमीयुता नवम्या सह कार्या स्यादष्टमी नवमी तथा न कुर्यान्नवमी तात दशम्या न
कदाचन। संपूर्णा दशमी कार्या द्वादश्या च त्रयोदशी। सदा कार्या त्रयोदश्या न युक्ता तु त्रयोदशी। पौर्णमासी युता सास्या च्चतुर्द-
श्या च पूर्णिमा प्रतिपद्यप्यमावास्या तिथ्योर्युग्मं महाफलं। एवमेव विधिं वेधाविद्धे प्राग्विधानवित्। योन्यथा कुरुते मोहात्स नूनं नप्र-
तने बुधः। तिथियुग्मे पुनरुक्तै रेवतिथिर्दैविकी ॥ तथा च भविष्यपुराणे ब्रह्मवाक्यं॥ यथा द्वादशभिर्मासैर्मासो वृद्धो मलिम्लुचः वर्द्ध-
माना तिथिश्चैवं तिथिः प्रोक्ता मलिम्लुचा। यथा मलिम्लुचः पूर्वो मासो दैवस्य चोत्तरः। त्याज्या तिथिस्तथा पूर्वा वृद्धौ ग्राह्या न चोत्तरा। अ-
द्य जन्माष्टमी। सा श्रेयोर्थिभिः प्रतिवर्षमुपोष्या। पूर्वविद्धा तु वर्ज्जयेत्। यदा श्रावणमासि रोहिणीयुक्ता भवति तदा रोहिण्यष्टमी ५। एम १०

नेव सरस्वती। न दिवा शुद्धिमाप्नोति नदारा नैा विधीयते। एवं पुराणाभिप्रायेण स्मार्त्ताभिप्रायेण पुनर्विंश्वरूपनिबंधेऽष्टादशभेदा उक्ताः।
तथा च। शुद्धा त्रेधा तथा विद्धा भेदैर्न्यूनसमाधिकैः। प्रत्येकं च पुनस्त्रेधा द्वादश्यून समाधिकैः। आद्यासु षट्सु पूर्वैव व्यवस्थानानुरहृये। गृ
ह्ये धीयतेनाचनवमे चापरेहनि। आद्यास्तिस्रस्तु पूर्वाः स्युर्व्यवस्थानंतरह्वये। अपरेह्नि शेषाः स्युः सुप्रमी च व्यवस्थया। अस्यार्थः ए
कादशी शुद्धा दशमीभेदरहिता त्रिधा स्यात्। षष्टी घटिकाभ्यो न्यूना षष्टी घटी प्रमाणा वा। षष्टी घटिकाभ्योधिका वा। सा पुनस्त्रिधा।
द्वादश्याः प्रत्येकं न्यूनता समताधिक्यवशेन। एवं नव भेदाः। एवं सवेधाया अपि एकादश्या द्वादशी न्यूनतासमताधिक्यतया नव भेदा भव
ति तथा हि। शुद्धाधिका द्वादश्यधिका द ५५ए ६० ए १ द्वा ४ शुद्धाधिका द्वादशी समा द ५५ए ६० द्वा द्वा ६० त्र ५७ शुद्धाधिका द्वादशी न्यून द ५५ए ६०
ए १ द्वा ५९ शुद्धा समा द्वादश्यधिका द ५५ए ६० द्वा ६० द्वा १ शुद्ध समा द्वादशी समा द ५५ए ६० द्वा ६० त्र ५८ शुद्ध समा द्वादशी हीना द ५५ए ६ द्वा
५८ शुद्ध हीना द्वादश्यधिका द ५५ ए ५८ द्वा ६० द्वा १ शुद्ध हीना द्वादशी समा द ५५ ए ५८ द्वा ६० त्रयो ५८ शुद्ध न्यूना द्वादशी न्यूना द ५५ए ५२ द्वा
५७ इति शुद्धाया नव भेदाः अथ विद्धाया भेदाः विद्धाधिका द्वादश्यधिका द ५१ए ६० ए १ द्वा २ विद्धाधिका द्वादशी समा द ५७ए ६० ए १ द्वा ६० त्र
५७ विद्धाधिका द्वादशी न्यूना ५७ए ६० ए १ द्वा ५८ विद्ध समा द्वादश्यधिका द ५७ए ६० द्वा ६० द्वा १ विद्ध समा द्वादशी समा द ५७ए ६० द्वा ६०
६० त्र ५६ विद्ध समा द्वादशी न्यूना द ५७ए ६० द्वा ५८ विद्ध न्यूना द्वादश्यधिका द ५७ए ५८ द्वा ६० द्वा १ विद्ध न्यूना द्वादशी समा द ५७ए ५८
द्वा ६० त्र ५८ विद्ध न्यूना द्वादशी न्यूना द ५७ए ५८ द्वा ५८ इति विद्धाया नव भेदाः तेषां भेदानां मध्यात्प्रथमेषु षट्सु भेदेषु पूर्वैवैकादशी दश

दशमीशेषसंयुक्तां न कुर्वीत कदाचन। बहूमिविरोधेतु विप्रेषु विवदन्तु च। उपोष्या द्वादशी शुद्धा त्रयोदश्यां तु पारणं। संपूर्णैकादशी
यत्र प्रभाते पुनरेव सा। उन्मीलिनी निविख्याता मे महापातकनाशिनी। स्कंदपुराणे रुद्र उवाच। न कार्या तिथिवृद्धौ तु पक्षवृद्धौ तु पार्वति श्रव
णेन च संयुक्ता नोपोष्यैकादशी तथा विष्णुधर्मोत्तरे। पर्वाच्युत जयावृद्धा वीशादुर्गा नकक्षये। नंदापूर्णामपित्यक्त्वा भद्रामेवोपवासयेत्
॥मार्कण्डेयपुराणे॥ प्रद्युम्नसंवादे नवमी दशमी विद्धा दशम्येकादशी तथा॥ जंभासुरस्य तत्पुण्यं असुरं च दिनत्रयं॥ उदये दशमीस्व
ल्पैकादशी सकलं दिनं॥ द्वादशी रात्रिशेषे तु राक्षसानां दिनत्रयं उपोष्या द्वादशी पुण्या विष्णुऋक्षेण संयुताः॥ एकादश्युद्भवं पुण्यं
नरः प्राप्नोत्यसंशयं। उदयैकादशी किंचिद्द्वादशी सकलं दिनं॥ त्रयोदशी उषःकाले वैष्णवानां दिनत्रयं संस्पृश्यैकादशीं राजन्द्वा
दशीं यदि न स्पृशेत्॥ श्रवणे ज्यो[illegible]षां श्रेष्ठं ब्रह्महत्यां व्यपोहति॥ एकादश्यां तु विद्धायां संप्राप्ते श्रवणे तथा॥ तत्र क्रतुशतं पु
ण्यं त्रयोदश्यां तु पारणे वाजपेयं यथा यज्ञे कर्महीनोपि दीक्षितः। संपूर्णफलमाप्नोति अस्नातोपि जुहोति यः एवमेकादशी
युक्ता द्वादशी समुपोषयेत्। पूर्वोपवासजं पुण्यं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयं। तिथिनक्षत्रसंयोगे उपवासः परो भवेत् तावदन्नेन भोक्तव्यं द्वा
दशी नैव लंघयेत् कलाद्वयेत्र यं वापि यावदेकस्य संक्षयः। विशेषेण महीपाल श्रवणं वर्द्धते यदि। तिथिक्षयेन भोक्तव्यं द्वादशी नैव
लंघयेत् कलाद्वयं त्र यं वापि द्वादशीं समतिक्रमन्। द्वादशं द्वादशीं हंति त्रयोदश्यां तु पारणे पुराणसमुच्चये। सूत उवाच। अल्पापामथ
विप्रेन्द्र द्वादश्यामरुणोदये स्नानार्चनक्रियाकार्या दानहोमादिसंयुता महाहानिकरी ह्येषा द्वादशीलंघिता नृणां। करोति पुण्यहरणं

निश्वासेन तर्प्यंत्तातिबांधवान्। सार्ववर्णिकमन्नाद्यं संनीय ब्रह्मभाजने। समुपाघ्राय पित्र्यान्नं गोभ्यो दद्यात्प्रयत्नतः। तथोपवासनियमं तत्सा
हारे प्रकीर्तितं। चतुर्थेस्तुस्मृतोपवासः शिवरात्रिस्तु दर्शमिश्रैव कार्या शिवरात्रिव्रते भूतां काममविद्धां विवर्जयेदिति नंदिकेश्वरवाक्या
त्। मघान्तर्दर्शो दिनावसानमुपोष्य शैवं पदमभ्युपैति। फाल्गुनीपूर्णिमा तु भविष्योत्तरात्सा यदि प्रहरद्वयानंतरं भवेत्तदा रात्रौ भद्रा
वसाने होलिकादीपयितव्या। भद्रायां दीपिता होली नगरराष्ट्रदाहं करोति। यदि च द्वितीयदिने प्रहरत्रयमात्रं पौर्णिमास्या ‾ ।प्रतिप
च्च वृद्धिगामिनी भवति तदा द्वितीया पूर्णिमा कर्तव्या। एवं रक्षाबंधनेपि। महानवम्यष्टम्योस्तु भद्रायामपि देवीपूजा। यतो भद्रैव भगव
ती। तत्र लोहाभिसारिकं नाम शान्तिककर्मीप्यानं भद्रायां न कार्यो भाद्रपदपूर्णिमायां त्वमावास्यावच्छ्राद्धं कर्तव्यं यस्यान्यपूर्णिमायां
क्षयस्तस्य भाद्रपदपूर्णिमायां श्राद्धं कार्यं। तथा च पुराणसमुच्चये सूत उवाच॥ पितृपक्षे गया श्राद्धे संग्रहे कुरुजांगले। कृत्वायत्नभ
वेमर्त्यैः फलं तच्च क्षयेयहनि। पौर्णिमास्यां तु यत्कुर्याच्छ्राद्धं पितृपरायणः। ब्रह्मेष्टस्य च यज्ञस्य सर्वस्य लभते फलं। अमावास्या यथा पु
ण्या पितृपिंडस्य कर्मणि। पौर्णमासी तथा पुण्या विशेषोस्ति न कश्चन। कलासंपूर्णनादेषा सोमस्योक्ता च पूर्णिमा सदा पूर्णफलं
सोमं पितरोप्याययंति हि पितृपक्षे नवम्यां तु नवदैवत्यं श्राद्धं कुर्यात् तथा चोक्तं। अन्वष्टकासु नवभिः पिंडैः श्राद्धमुदाहृतं पित्रा
दिमातृमध्यंततस्ततो मातामहांतिकम्। वृद्धिश्राद्धं तु मातृपूर्वकं द्वादशदैवत्यं कुर्यात् तथा च पुराणसमुच्चये मातृश्राद्धं तु पूर्वं
स्यात् पितॄणां तदनंतरं। ततो मातामहानां च एवं नांदीमुखं भवेत्। एकोद्दिष्टश्राद्धानि पितृपक्षे कादश्यामेव कार्याणि ॥ २ ॥

र॰मा॰ टी॰ १२

नत्वेनसत्त्वात्।सप्तमाष्टमभेदयोः पूर्वां गृहस्थाः कुर्युः पारणे द्वादश्याः सद्भावान्परां यतयः कुर्युः।दशैकादशद्वादशीषु सर्वे पूर्वामेव कुर्युः
पारणे द्वादश्या विद्यमानत्वात्।त्रयोदशचतुर्दश्योर्भेदयोरेकादश्याः पूर्णत्वात्।पूर्वां गृहीणामुत्तरां मुनीनां शुद्धद्वादश्या उपवासात्।
उक्तं च।एकादशी यदा विद्धा परतो द्वादशी भवेत्। शुद्धैव द्वादशी राजन्नुपोष्या मोक्षकांक्षिभिः।षोडशेप्येवमेव व्यवस्था।शेषेषु भेदेषु पा
रणे द्वादश्याः सद्भावात्सर्वे परामेव कुर्युः।तथा च विज्ञानेश्वरेणोक्तं।संपूर्णैकादशी यान भवति परतः सा समा वा समा वा न्यूना वा नास्ति
वा चेद्व्रजति हरिदिनं द्वादशी सापि चोर्द्ध्वं।सर्वे कुर्युः परस्तादुपवसनमथ द्वादशी नोर्द्ध्वमेति प्रव्राडत्र द्वितीयामुपवसतु जनाः पूर्वम
न्ये तु सर्वे।यद्येषा पूर्वविद्धा भवति च परतः सा समा वा समा वा सर्वे कुर्युर्द्वितीयामथ हरिदिवसः पूर्वविद्धोपि यायात्।द्वादश्यां सात्रिय
स्पृग्यदि भवति परं मोक्षिणः पूर्वमन्ये यद्यविद्धा न चोर्द्ध्वं परमुपरि भवेन्नत्र सर्वे परस्तात्।पूर्वविद्धाथवा सा न भवति परतो द्वादशी वापि
चोर्द्ध्वं कुर्यात्तत्रोपरिष्टान्मुनिजननिकरः पूर्वमन्ये च सर्वे विद्धं प्रातर्दशम्या हरिदिनमथ च द्वादशी रात्रिशेषे सर्वैः पूर्वं तदानीमुपवसनं जन
नः प्रीतये केशवस्य।तथा च।शुद्धा मिश्रा दशम्या क्वचिदपि च न तो वेधमेकादशीयं प्रत्येकं च त्रिधा सा पुनरपि समता न्यूनताधिक्ययोगात् प
क्षाः प्रत्येकभिन्नाः पुनरपि षडमी षां द्वादशन्यूनताद्यैः संबंधादेवमष्टादश खलु मिलिताः कल्पनाः संभवंति।भविष्यत्पुराणे उपवासस्य चतु
र्विधत्वमुक्तं।सतांबूलमतांबूलं संभोजनमभोजनं साहारं च निराहारं चतुर्विधमुपोषणं।यावत्कृताह्निको न स्याद्यावन्नार्च्यते हरिस्ता राम॰
वदश्नाति तांबूलं सतांबूलं तदुच्यते पूजयित्वाऽच्युतं पूर्वं पूर्णां भुक्तिं न भुंक्ति यः।भक्ष्यां भुक्त्वा पुनर्भुंक्ते तत्संभोजनमुच्यते।अर्द्धं कृत्वापि न १२

अथसोमवारकृत्यमाह।शंखेति।स्त्रीसखीकार्यं।वृक्षरोपणंसेतुधान्येतिलक्षोकत्वात् क्षीरविकाराःकुर्चिकादयः।आदिग्रहणात्।मणिमु
स्निग्धपौष्टिकरसायनसेतुबंधमंगल्यदेवकुशलांतिकवेश्मधान्यसेनापतिसौभाग्यसेनापुष्टिपितृकर्मनृपाभषेकबीदीनांकंदनिशाचराणांतथा
चभोजः।मुक्तांगना शंखमणिभूषणरौप्यवारियज्ञेक्षुभोज्यवनितायययसांतरुणां।सुस्निग्धपौष्टिकरसायनधातुकर्ममंगल्यदेवकुश
लांतिकवेश्मनांच।धान्येक्षुपनेपतुरगश्रृंगिकपशुदिसेनाधिपतिर्द्विजानां।क्षिप्रद्रवद्रव्यनृपाभषेकदानांवराकंदनिशाचराणां।सौ
भाग्यसेवाविधिसिद्धिपुष्टिमाल्यादिकानापितृकर्मणांच।आरंभसिद्धिर्हि वसेहिमांशोराश्योदये केंद्रगतेथवास्मिन् २ अथमंगलवार
शंखाब्जमुक्तारजतेक्षुभोज्यं स्त्रीवृक्षकृष्यंबुविभूषणाद्यं।गीतक्रतुक्षीरविकारश्रृंगीपुष्पांवरंशोभनमिंदुवारे२।
भेदानृतस्तेयविषाग्निशस्त्रवंधाभिचाराहवशाठ्यदंभात् सेनानिवेशाकरधातुहेमप्रवालकार्यादिकुजेचकुर्यात्
कृत्यमाह।भेदेति।भेदस्तजीयउपायः।सेतुदुर्गादिविदारणंवा।आदिग्रहणात्।कूटनिकाटवीक्रूरत्वरक्तकुसुमद्रुम ॥ ३॥
कूटादिसेनाधिपतिदुर्गादुर्गाखेटकूलाभिसुकुमारवाद्यस्कंसुतिराजाभिषेकदुष्टदोतिकृषिवाराद्यः।तथाचभोजः।धात्वाकरादिक
नकज्वलनप्रवालशस्त्राभिघातकटुतिक्तविषाटवीनां।क्रूरत्वरक्तकुसुमद्रुमरक्तचौर्यकूटाहिपाशजनितस्नुभूसूनाव।दुर्गद्रुमछेदन
नाछेदानेकृषिकर्मणांच।वादस्सचस्मातनयस्यवारेप्रारम्भसिद्धिंमुनयोवदंति॥ ३॥ ३॥ ३॥ ३॥ ॥ ३॥ ३॥ ३॥

तथा च पुराणसमुच्चये। एकादश्यां प्रकुर्वीत एकोद्दिष्टानि सर्वशः॥ यस्माद्धि देवता विष्णुः पितृपक्षस्य कृत्स्नशः मातृपितृस्वसृपत्न्यपितृ
व्यभ्रातृमातुले। भ्रातृपत्न्यां सुभार्यासु एकोद्दिष्टं समाचरेत्॥ मघात्रयोदश्यां तु सांकल्पिकमेव श्राद्धं। तथा चोक्तं। मघायां पिंडदाने
न ज्येष्ठः पुत्रो विनश्यति। कन्यायां तु त्रयोदश्यां सपादस्युदयादते चतुर्दश्यां शस्त्रघातानां एवं कार्यं परत्वेकोद्दिष्टविधिना। तथा च स्मृ
तौ॥ चतुर्दश्यां तु यच्छ्राद्धं सपिंडीकरणे कृते। एकोद्दिष्टविधानेन तत्कुर्याच्छस्त्रघातिनां॥ पित्राद्यस्त्रयो यस्य शस्त्रघातात्त्वनुक्र(
मात्। सम्भूते पार्वणं कुर्याद्धाह्निकानि पृथक्पृथक्। एवं दैवकार्ये तिथिरुदयव्यापिनी पितृकार्ये स्वस्तव्यापिनी ग्राह्या। तस्माद्दूमे।
स कृत्येषु खिलेषु पूर्णां वदंति तां कालविदः पुराणाः इति पैतृक विषयमेतत्। इति श्रीमहादेवकृत रत्नमालाविवरणे तिथिप्रक

राजाभिषेकोत्सवयानसेवा गोवह्निमंत्रौषधिशस्त्रकर्म। सुवर्णताम्रौर्णिकचर्मकाष्ठसंग्रामपण्यादिरवौ विद
रणं द्वितीयं २ अथ वारप्रकरणं। वारश्च सावनः स परिच्छिन्नोऽर्कविभगणेनानि सावनानि स्युः अर्कश्च चंद्रकौतरभवत्वं ध्यात् १
वारस्य। तत्रादावेव रविकृत्यमाह। राजेति राजाभिषेचनं। उत्सवं। यानं। यात्रा सेवा च विदध्यात्कुर्यात्। उत्सवं मंगलं पौष्टिकादि॥
यानं प्रयाणं सेवा स्वाम्याश्रयणं। वह्निकार्यं धातुघटनादिकं गुल्मदाहादिकं च। मंत्रो मंत्रसाधनं शस्त्राः शस्त्रघटनोत्तेजनादि। व्रणादिछे
दश्च। गौर्वाणी। विद्याज्ञानत्वनानीतिलुब्धोक्तत्वात्। आदिग्रहणात्॥ व्यालपर्वतगोपकाननपशोर्वृक्षास्थिनरव्याताम्रकनकेतो यो
षधीसन्धियागोपरागायुधशास्त्रकर्म नृपतेः सेवेभिषेके क्षणं कुर्याद्दारुणकर्म भानुदिवसे मंत्रप्रयोगोत्सवान्॥ ३॥ १॥ १॥

अथ शुक्रवारकृत्यमाह स्त्रीगीतेति। आदिग्रहणात् नृत्यवंशध्वन्यादि। तथा च भोजः नानारत्नविभूषणं वरवधूहृष्यागाराचैर्भुवोरम्याहा
सविलाससराहवनितासामोपचारे स्मरः वर्णादुस्फटिकांबुजानिगमनोद्वाहहृद्धिपागाभिषक् नित्यं मंगलपौष्टिकानि च तथा स्थानं भुजिः
ष्यानतः प्राकारः शरलः शिल्पकर्षणे च भृगोर्दिने। सिद्धिं प्रयांति च तथादिनोक्तं लग्नमवच ६ अथ शनिवारकृत्यमाह। लोहाश्मसीसेति
आसवं मद्यं। स्थिरं च कर्मशनिदिने कुर्यात्। पापं नील्यादिकर्म। नीली कटकचर्मसंग्रहमथ स्नारास्त्रयोगान पीतिलहस्नोत्कलान्। क्रूरं वध
वेधादि। स्थिराणि विवाहादीनि। आदिग्रहणात् अजस्थविरविनीतकरभदुर्जनशरभसत्त्रमद्यतिलनौचक्रमंकंटकभृतविग्रहस्तु पा

स्त्रीगीतशय्यामणिरत्नगंधवस्त्रोत्सवालंकरणादिकर्म। भूपण्यगोकोशकृषिक्रियाश्च सिद्ध्यंति शुक्रस्य दिने समस्ताः ॥
६ लोहाश्मसीसत्रपुशस्त्रदासपापासवानृतक्रूरविषासवाद्यं। गृहप्रवेशद्विपबंधदीक्षास्थिरं च कर्मार्कसुताह्नि
कुर्यात् ७ रविः स्थिरः शीतकरश्चरश्च महीज उग्रः शशिजश्च मिश्रः लघुः सुरेज्यो भृगुजो मृदुश्च शनिश्च तीक्ष्ण
ह्येताः कथिता मुनीन्द्रैः ८ ॥

शसंकीर्णभाडानि तथा च भास्करव्यवहारे। वासाजस्थविराविनीतकरभाश्चोराः सहैभास्त्वरा
क्रूराभूस्त्रपुसीसकासवविषाण्युवीसुताहोदिता नीली चर्मतिलाश्मकंटकतयोऽगारप्रवेशध्रुवं क्रूरं नौभृतनीचकर्मरिपुतो द्वाहे
भवंधादयः। पाशाः संकीर्णभांडानि दीक्षाभिक्षुविहंगमा। हेनवश्वान राय स्यु सौरेरस्मि ध्यंनिवासरे ७ अथ वाराणां स्थिरादिसंज्ञामाह रवी
ति। फलं च। स्थिरं चरोग्रमिश्रलघुमृदुतीक्ष्णाकार्याणि सूर्यादिवारे कुर्यात्। स्थिरचरादीनामपर्यायपन्नक्षत्रप्रकरणे वक्ष्यति ॥ ८ ॥

र॰मा॰ टी॰ १४

अथ बुधवारकृत्यमाह। नैपुण्येति। नैपुण्यं निपुणता। पण्यं क्रयविक्रयादि। अध्ययनं पठनं। कला। गीतादिका द्वासप्ततिः। शिल्पं शिल्प विद्या। सेवा राजाश्रयणं। लिपिर्नानादेशीयाक्षरशिक्षा। लेखनं चित्रकर्म। धातुक्रिया। धातुर्वादादि। कांचनं सुवर्णकर्म। युक्तिर्मिलनं। ।संधिः संधानं। व्यायाम आयासः। वादस्तर्कविद्यया परस्परसमूहः। एते बुधवारे कार्याः। आदिग्रहणात्। नीलमणिमहीसुगंधिवस्त्रविद्याव्रतमंत्रमायारंभद्रुममांगल्यकाव्यध्रुवपुष्टिचौर्यौषधभूषणवीजोप्तिसाधारणराजाभिषेकापुर्हितमैत्रीचरसत्रविवाहादि। तथा। च भोजः। धातुक्रियाहरितसुगंधिरत्नमहीसुगंधिविज्ञानवस्त्रलघुमध्यमदीर्घविद्याः। आयोधनैपुण्यकलाव्रतयुक्तिमंत्रमायाकृत्ना

नैपुण्यपण्याध्ययनं कलाश्च शिल्पादिसेवालिपिलेखनानि। धातुक्रियाकांचनयुक्तिसंधिव्यायामवादाश्च बुधेवि
धेयाः ४ धर्मक्रियापौष्टिकयज्ञविद्यामांगल्यहेमांबरवेश्मयात्राः। रथाश्वभैषज्यविभूषणादिकार्यं विदध्यात्सुरमं त्रिणाह्नि ५

निगमनायुधवादभूतानूमांगल्यध्रुवपरायशरीरपुष्टिकर्मौ व चौर्यौषधभूषणानि वीजोप्तिसाधारणनामको र्व्वीनौ शाभिषेकाह्नितमायुषश्च मंत्राभरसैत्रविवाहशिल्पसेवाविवाहनलसंधिविशेषकर्म। तस्याह्लपि प्राचपि चंडदृष्टिः प्रयाति तत्स्यामुदये चकुपी त्। ४ अथ गुरुवारकृत्यमाह। विद्याशास्त्राभ्यासः। आदिग्रहणात्। रूप्यगजवृषछत्रचामरपार्थिवदेवसभाहोमव्रतज्ञानारंभपुरस्थिरदेवपितृविप्रक्रियासत्यधनुःशिल्परसाप्रदं। तथा च भोजः। रौप्यस्वर्णतुरंगदंतिवृषभछत्राणिवध्वौषधीभूषचामरपार्थिवामरसदोधर्माश्रयाः पौष्टिकं। यात्रामंगलहोमयज्ञविधयः शास्त्रं मनोज्ञव्रतं ज्ञानारंभपुरस्थिरामरपितृव्रह्मक्रियाः सत्यवाक्। धनाग्निहोमशिल्पानि रुचिराणि १४

तथाब्रह्मसिद्धांते। दिनवारादि पश्चादुज्जयिनीदक्षिणोत्तरयाः प्राग्देशांतरघटिकाभिः पश्चात्प्राग्भवतिरव्युदयात्। चरार्द्धदेशांतरा
भ्यां स्पष्टवारप्रवृत्तिस्तथोच्यते त्रिंशन्मेषतुलाह्निकान्याहृषयोः पादोनदंताः पलंपंचाशद्यास्तुरीयस्तुसिंहमिथुने पंचाशयुक्ताः
मृगोषट्स्याध्विशंशकाः कृत्तगणाः कर्कधनुःकुंभयोः पंचोशोनितनानिसप्येउभयोः पादान्वितावृष्टाध्विनः प्रातेनं यावन्तापला
नामंतरंतयथा। गोसिंहालिघटेषुवासरमितेरष्टासरोनत्रयं॥ कन्यामेषतुलाभूषेषुदिनेसार्द्धपलानात्रयं। प्रोक्तंवैणिकचा
पकर्कमकरेपंचाशयुक्तंपलं॥ प्रोक्तं कर्कटकान्तरेवमकरान्तदूक्षपेत्सायने। एवमयनंशानिदिनेमारभ्यप्रतिदिनोक्तपलेषु
संस्कृतेषुः स्पष्टदिने दिनमानंभवति। दिनार्द्धघटिकाः पंचदशह्यादेशांतरेकृतेचरान्तरघटिकास्तद्दिनेभवन्ति। ततो यदि दिनार्द्धघ
टिकाः पंचदशघटिकाभ्योऊना भवन्ति। तदा चरघटिकाभिर्विशेषवारप्रवृत्तिः। चरंधनमित्यर्थः अथ यदि दिनार्द्धघटिकाः पंचदशभ्यो
ऽधिका भवंति तदा चरघटिकाभिर्दिनेगते वारप्रवृत्तिः। चरंऋणमित्यर्थः। स्पष्टार्कोत्करणोक्तविधानेनचरानयनेग्रहगणितान्ता
नाद्वर्वोधमिति नोदाहृतं॥ अथ देशांतरघटिकोत्पत्तिः। मेषादिस्थतुलादिस्थवा रवौ मध्याह्ने द्वादशांगुलकसंज्ञकोत्पा याविषुवच्छा
या शंकुच्छायावर्गयोगमूलं विषुवत्कर्णो भवति। यथा दृष्टशानानंदपुरे विषुवच्छाया २७ विषुवत्कर्णः १३ ततो याम्योत्तरदेशः
स्वदेशयोरंतरयोजनाविषुवत्कर्णगुणपित्तासहस्रेणभजेत्। लब्धं देशांतरघटिका भवंति॥ शेषं षष्टिगुणं सहस्रभक्तं पलानि भवं
ति। अथवा योजनाष्टषष्ट्या। ६८ देशांतरयोजनानि भजेत्॥ पलं देशांतरघटिका भवंति॥ ताः स्थूलाः। ततो रेखापूर्वदे ९॥॥

रविरिति। सपरिग्रहः प्रत्येकं संबध्यते। रविः शीघ्रमेवमनसः शरीरस्य च तिलतैलाभ्यंगात्तापं करोति। कांतिं दीप्तिं चंद्रः। भौमो मृत्युं। बुधो द्रव्यप्राप्तिं॥ गुरुर्द्रव्यहानिः शुक्रो विपत्तिं॥ अनर्थमित्यर्थः॥ शनिर्निखिलभोगानुभवेन सर्वसमृद्धिं। द्रव्यांतरयुतेन तैलेन दोषः तथा च भास्करव्यवहारे॥ सार्षपं गंधतैलं तु द्रव्यांतरविमिश्रितं॥ अन्यद्रव्ययुतं तैलं न दुष्यति कदाचन स्मृतिरपि विवाहादौ तथा शौचे तैलं घृतसमन्वितं। अन्यद्रव्ययुतं तैलं नापि न दुष्येद्ग्रहणं विना ९ अथ येष्वावश्यकतैलनिषेधस्तानाह नार्कारवारेति॥ अर्कस्य वारे। आरस्य भौमस्य वारे संक्रमे संक्रांतिकाले। पूर्वापरषोडशघटिकासु वैधृतिव्यतिपातयोगे च॥ पक्षमध्ये ऽष्टम्यां विशेषेभद्रायां। षष्ठ्यामपि सप्तम्यामपि। पर्वे

रविस्तापं कांतिं वितरति शशी भूमितनयो मृतिं लक्ष्मीं ज्ञः स्यादिः सुरपतिगुरुर्वित्तहरणं विपत्तिं दैत्यानां गुरुरखिलभोगानुभवनं नृणां तैलाभ्यंगात्सपदि कुरुते सूर्यतनयः ९ नार्कारवारे न च संक्रमेपि न वैधृतौ नव्यतिपातयोगे न पक्षमध्ये न च विष्टिषष्ठ्योरभ्यंगदृष्टो न च पर्वसूक्तः १० वारप्रवृत्तिं मुनयो वदंति सूर्योदयाद्रावणराजधान्यां ऊर्द्धं तथाधोप्यपरत्र तस्मात्स्वराद्ईदेशांतरनाडिकाभिः ११॥ दर्शः पौर्णमासी ग्रहणं च १० अथ वारप्रवृत्तिकालमाह। वारप्रवृत्तिमिति रावणराजधान्यं लंकायां। सूर्योदयकाले वारप्रवृत्तिं मुनयः कथयंति। लंकायामित्युपलक्षणं। लंकायामेरुयावत्। याम्योत्तररेखायां सूर्योदयकाले वारप्रवृत्तिः। रेखातः पूर्वस्थितदेशेषु पश्चात्स्थितदेशेषु च कदा वारप्रवृत्तिरित्यत आह ऊर्द्धमिति। ऊर्द्धं प्राग्देशे सूर्योदयानंतरं। अधोप्यपरत्र देशे रात्रिशेषे रेखातः पूर्वस्थितदेशेषु पश्चात्स्थितदेषु चराई देशांतरनाडिकाभिर्वारप्रवृत्तिर्भवति॥ ९॥ १०॥ ॥

अथ सौरंकारयितुर्यो वारो यावदायुः स्वयं प्रतिवर्द्धयति वा तमाह भानुरिति। सौरं कारयितुरायुषः सकाशान्मासं रविस्तनं करोति। शनिः सप्तमासान्। भौमोऽष्टमासान्। बुधः पुनः शुभरमणीयावस्था यथा भवति तथा पञ्चमासान्ददाति। चन्द्रः सप्तमासान् गुरुर्दशमासान्। शुक्र एकादशमासानायुर्ददाति। तथा चलल्लः। सौरे हरन्मासमिहायुषोऽर्कः शनैश्चरः पंचकुजस्तथाष्टौ। आचार्यशुक्रेन्दुबुधाः क्रमेण दृग्दशैकादश सप्त पंच १७ विद्यारंभेति। गुरुशुक्रबुधवारेषु विद्यारंभोऽभीष्टार्थसिद्धिं निर्विघ्नं विद्यासमाप्तिं करोति। दीर्घायुषं चारविर्मध्यमः न शुभो नाप्यशुभः। चंद्रो जाड्यं करोति। भौमो मृत्युं करोति। छायासूनावपि शनैश्चरेऽपि पंचत्वमित्यर्थः। एववार्थे। एतमाद्याः। गर्गवसि

भानुर्मासं स्वपैति तथा सप्तमार्तण्डसूनुर्भौमश्चाष्टौ वितरति शुभं बोधनः पंचमासान् सप्तैवेन्दुर्दश सुरगुरुः शु
क्र एकादशेति प्राहुर्गर्गप्रभृतिमुनयः सौरकार्येषु नूनं १७ विद्यारंभः सुरगुरुसितज्ञेष्वभीष्टार्थदायी कर्त्तुश्चायु
श्चिरमपि करोत्यंशुमान्मध्यमोऽत्र नीहारांशौ भवति जडता पंचता भूमिपुत्रे छायासूनावपि च मुनयः कीर्तयन्त्येव
माद्याः १८ मनीषिणोर्द्धप्रहराद्द्वितीयादारभ्य सर्वेष्वपि मंगलेषु। भौमाः शनः सूर्यबुधार्किचंद्रसुरेज्यवारेषु वि

सृप्रभृतयः कथयंतीत्यर्थः १८ अथार्द्धप्रहरानाह। मनीषिणोर्द्धेति। प्रथमघटिकाचतुष्टयम पास्य भौमादेरर्द्धप्रहरास्त्याज्या मंगलकार्ये भौमे द्वितीयोऽर्द्धप्रहर इत्यादि। अपिशब्दादेतेष्वेव वारेषु यथाक्रमषट्प्राष्टैकद्वित्रिचतुर्थाः कालवेलास्त्याज्याः भौमवारे षष्ठोऽर्द्ध।
यामः कालवेलाख्यः। शुक्रे सप्तमः। सूर्येऽष्टमः। बुधशनिचंद्र ॥ ३ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ४ ॥ ॥

शेषु ताधनगताः। पश्चिमदेशेषु ऋणगताः नतोदेशांतरघटिकानां धनगतानां योगे ऽन्यथोन्तरे तावतीभिर्घटिकाभिर्दिनगते रात्रिशे
षे वा वारप्रवृत्तिरिति ११ एतदेवाह। चराईति एवं सूर्यादिवारे यत्कृतं सिध्यति यच्च न सिद्ध्यति तदाह १२ वारे इति। वक्ष्यमाणगोक्तेन विधिना
योग्रहोऽनुकूलो भवति तस्य वारे यथोक्तं राजाभिषेकादिकं कार्यं सिद्धिं याति। तदेव कार्यं जन्मराशेः प्रतिकूलवर्तिनि ग्रहे न सिद्ध्यति १३ अथ यस्य
वारे यदुक्तं तत्तस्यैव वारे कार्यं अथ च सौम्यग्रहवारे सर्वकार्यमिति रथोद्धतयाह। सोमेति। चंद्रबुधगुरुशुक्राः वाराः सर्वकर्मसु उक्तेष्वनुक्तेषु

चरार्द्धदेशांतरयोर्वियोगो योगोथ पानीयपलैश्च सम्यक्। सूर्योदयाद्दृश्यमृणे धने धो वारप्रवृत्तिं मुनयो वदंति १२॥।
वारेग्रहस्योपचयावहस्य कार्यं यथा दिष्टमुपैति सिद्धिं। भवेत्तदेवापचयावहस्य प्रयत्नतो निर्मितमप्यसाध्यं १३
सोमसौम्यगुरुशुक्रवासराः सर्वकर्मसु भवंति सिद्धिदाः भानुभौमशनिवासरेषु च प्रोक्तमेव खलु कर्म सिद्ध्यति १४।
शस्तोहि राज्ञाभिषेकोऽर्कवारे शृंगारसंजनेः कौसुंभकाराग योश्च। महीसुते कांचनभूषणेषु पतंगसूनुः खलु लोहकार्ये
१५ जीर्णार्चवोस्ततन्तमं वृभिराद्रमिन्दौ भौमे शुचेबुधदिने च भवेद्वनाय। ज्ञानाय मंत्रिणि भृगौ प्रियसंगमाय मंदे बलायच
च कार्येषु सिद्धिकराः। रविभौमशनिवारेषु प्रोक्तं विहितमेव कार्यं सिध्यति न चान्यत् १४ रविभौमशनिवा॰॰ नत्वां वरधारणं स्यात्॥ १६॥
रेषु विशेषकृत्यमाह। शस्तोहीति। हि निश्चयेन राजाभिषेकादि सूर्यादिवारोक्तं सोमसौम्यगुरुशुक्रवारेष्वपि कुर्यात् रागे पुनः सूर्यवार एव। ए
वं कौचनान्नेकारणा भौमः लोहकृत्यं शनिवारे १५ जीर्णमिति। आश्रो चस्नानजलार्द्र भवतोस्यर्थेः भौमवारे शोकार्यं बुधवारे चिंतापगुरुवारे ज्ञान

२४ घटिकाश्च द्विगुणाः पंचभक्ताः सार्द्धं नाडीद्वयमितं तावद्भवतीत्युपपन्नं २१ अथ कालहोराप्रयोजनमनुष्टुभाह। यस्येति। सर्वं केवलं
प्रागुक्तं न अपितु वक्ष्यमाणमभिचाराद्यं द्विनकालहोरायां महाफलमिति २२ अथ सूर्यादीनामधिदेवताः प्रतिदेवताश्चाह॥ सूर्येति॥
सूर्यस्य रुद्रोऽधिपतिः एवं चंद्रादीनामपि यथासंख्यमधिपतयः। कोब्रह्मा। कालोयमः। हरिर्विष्णुः विरंचोब्रह्मा प्रयोजनं च। शांतिकपौ-
ष्टिकादौ नष्टजातवलवद्ग्रहवशात्तत्तद्देवदर्शनादिज्ञानमिति २३ इतिश्रीमहादेवविरचितेरत्नमालाविवरणे वारप्रकरणं तृतीयः ॥ ३

यस्य ग्रहस्य वारे यत्किंचित्कर्म प्रकीर्तितं। तत्तस्य कालहोरायां सर्वमेव विधीयते २२ सूर्यादितः शिवशिवा
गुहविष्णुकेन्द्रकालाःक्रमेणपतयः कथिताग्रहाणां। वह्न्यंबुभूमिहरिशक्रशचीविरिंचिस्तेषां पुनर्मुनिवरैः प्र
तिदेवताश्च २३ इतिश्रीज्योतिषरत्नमालायां वारप्रकरणं ३ क्रमंशोभवंति योगा विष्कुंभः प्रीतिरुपरिचायु
ष्मान् सौभाग्यशोभनाख्यावतिगंडोथसुकर्मा च १ धृतिशूलगंडवृद्धिध्रुवनामानोभवन्त्यथान्ये च। व्याघातहर्ष
णाख्यावथवज्रं सिद्धिव्यतीपातः २ वरीयान्परिघः शिवसिद्धिसाध्यशुभशुक्लाः ब्रह्मेंद्रो वैधृतिरिति॥
नामसमानफलं कुर्युः ३॥ अथ योगप्रकरणमारभ्यते। तत्र रविचंद्रयोगयोगेन योगप्रकरणं चेत्तद्वा योगाः पूर्वाचार्यैः सप्तविंश-
तिः कल्पिताः। तेषां नामानि फलं चार्यात्रयेणाह। यस्य योगस्य यादृशं नाम तस्य तादृक्तामसमेव फलं। यथा विष्कुंभः कार्यसिद्धिं विलंबय
तीति विष्कुंभः। प्रीतियोगश्च कार्यकर्तुः प्रीतिं करोति। एवमन्येपि योगा निजनामतुल्यं फलं कुर्वंति॥ १॥ ॥ २ ॥ ३ ॥ ३ ॥

गुरुषु प्रथमद्वितीयचतुर्थाऽर्द्धयामास्त्याज्याः १९ अथ कुलिकानुपजात्याह। मन्वेति। सूर्यवाराद्यार्थासंख्ये चतुर्दश द्वादश अष्ट षट् चतुर्द्वि
संख्ये मुहूर्ते कुलिकाः स्युः सूर्यवारे चतुर्दशो मुहूर्तो विवाहादौ वर्ज्यः। रात्रौ त्रयोदशमुहूर्तो वर्ज्यः। एवं सोमवारे द्वादशो मुहूर्तो दिने· रा
त्रौ एकादशो मुहूर्तः। भौमवारे दशमो दिने निशि नवमः· बुधवारेऽष्टमो रात्रौ सप्तमः। गुरुवारे षष्ठो दिवा रात्रौ पंचमः· शुक्रे चतुर्थो दि
वा निशि तृतीयः· शनिवारे द्वितीयो दिवा रात्रौ प्रथमो वार्ज्यः। मुहूर्तप्रमाणं तु दिनमानस्य रात्रिमानस्य पंचदशो भागः· २० अथ कालल
होरानयनमुपजात्याह। वारप्रवृत्तेरिति। सूर्यप्रतिपादितवारप्रवृत्तिकालमारभ्य घटिका द्विगुणाः पंचभिर्भजेत्। लब्धांकसमा

मन्वर्कदिग्वस्वृतुवेदपक्षैरर्कान्मुहूर्ता कुलिका भवंति· दिवानिरेकैरथ यामिनीषु नेष्टा हि तज्ज्ञैः कर्मसु शोभनेषु २०
वारप्रवृत्तेर्घटिका द्विनिघ्नः कालस्य होरापतयः शराप्ताः दिनाधिपाद्या रविशुक्रसौम्यशशांकसौरेज्यकुजाः क्रमेण

गतकालहोरा। शेषा वर्त्तमान दिनवारादारभ्य रवेश्शुक्रादिगणनया योज्याः। अहोरात्रे चतुर्विंशतिकालहोरा भवंति। षष्टिघटिकापरिमिते
चाहोरात्रे सार्द्धनाडीद्वयप्रमाणा एका कालहोरा भवति। रविशुक्रादयश्च कक्षाक्रमेणाऽधोऽधः स्थिताः तथा चब्रह्मसिद्धांते। भगण
स्याधः शनिगुरुभूमिजरविशुक्रसौम्यचंद्राख्याः। यद्येवं तर्हि कथं दिनाधिपाद्याः कक्षाक्रमेण शन्याद्या वारक्रमेण रविचंद्राद्या युज्यंते। अ
त्रं। दिनाधिपत्यमपि ग्रहाणां कालहोरावशेन· चतुर्विंशतेर्हि सप्तभक्तायाः त्रिकोऽवशिष्यते ऽतः कक्षाक्रमेण चतुर्थो वारो भवंति। शनेरनं
तरं रविः। रवेश्चंद्रः चंद्राद्भौमः यश्च वारः सः पंचविंशतितमयाः कालहोरायाः आपतितः अतो दिनाधिपाद्या इति। रवेश्च ग्रहराजत्वात्प्रथममुपा एम १७

एतेनाभिजिद्गणनायां सूर्येन्दोर्द्विषमसंगश्चेन्दुर्भवति तदाऽसावेकार्गलः। यतः पूर्वोक्तयोगेषु नक्षत्रस्य मूर्द्धिस्थितत्वात् रविचंद्रौ सम
रेखास्थौ भवतः तथा च त्रिविक्रमः। विसिद्ध नाम योगेषु साभिजिद्विषमसंगः। अर्कादिंदुस्तदा योगोऽभिधृएकार्गलाभेदः ६ एवं
रविचंद्रयोरेकरेखास्थयोर्यद्भवति तन्मालिन्याह। दिनकरेति। पूर्वोक्तचक्रे सूर्यचंद्रयोरन्योन्यदर्शनजन्माभीषणो मनुष्याकृतिः।
त्रैलोक्ये मंगलकार्यविनाशाय पतति। ज्वलनकपिलनेत्रेण। वै निश्चयेन जगंति निर्हंतुम्। अस्मिन्योगे दानाद्यनंतमेव भवति॥ अत्र श्लो

एकामूर्द्धगतांत्रयोदशतथा तिर्यग्गताः स्थापयेद्रेखाश्चक्रमिदं बुधैरभिहितं रेखार्जूरिकं तत्र तु व्याघातादिषु
मूर्द्धिभं तु कथितं तत्रैकरेखास्थयोः सूर्याच्चंद्रमसोर्मिथो निगदितो दृक्पात एकार्गलः ७ दिनकरहिमरश्म्यो
र्दृष्टिसंपातजन्मा भवति विकृतमूर्तिः कोपि रौद्रो मनुष्यः पतति भुवनमध्ये मंगलानां विनष्टे ज्वलनकपिलदृ
ष्ट्या निर्दहन्वै जगंति ८ इति श्रीरत्नमालायां योगप्रकरणं ४॥ चाहोरात्रव्यापी। अहोरात्रोत्पत्तिभ्रमणपतनका
लोऽनेनैव दैवज्ञवल्लभशास्त्रे उक्तः। द्वाविंशतिरुत्पत्तौ व्यतीपातस्यैकविंशतिर्भ्रमणे। पतने दश शघटिकाः स्युः पतिते सप्ताहु पा शेषाः
एवं क्रांतिसाम्ये पिकालनिर्देशतो ज्ञेयः। तथा च लल्लः। व्यतीपातपर्वदिवसे वैधृतियोगतस्तथैव गंडे च। क्षुरकर्मन प्रशस्तं विवर्जयेद्भु
वनिकामोऽतः। फलं तु लक्ष्म उत्पत्तौ भ्रमणे कोटिरुच्यते। पतने दशकाद्यं स्यु पतिते तु न दस्सयमिति लल्लेन कालविशेष उक्तः ८ इति श्री
महादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे योगप्रकरणं चतुर्थं॥४॥

र.मा. टी. १८ अथ विरुद्धयोगाख्यावर्ज्यास्तानुपजात्याह। विरुद्धेति। विरुद्धसंज्ञाः दुष्टनामानो विष्कुंभगंडातिगंडशूलव्याघातवज्राख्यास्तेषां प्रथमपादः शुभकार्येषु त्याज्यः व्यतीपातवैधृत्योस्तु सकलेमंगलादिषु त्याज्यौ। परिघस्य पूर्वार्द्धं त्याज्यमेव ४ अथ विरुद्धेत्यादिना मनोक्तं तस्माभिधायेदानीं स्वमतं स्फुटतरमाह। तिस्र इति। विष्कुंभवज्रे च प्रथमास्तिस्रो घटिकाः शुभकार्येषु त्याज्याः। व्याघाते नव शूले पंच गंडेतिगंडे च षट् षट् एव। एवकारः प्रत्येकं संबध्यते। एवशब्देन पूर्वोक्ते शैथिल्यं सूचयति ५ अथैकार्गलमाह। पूर्वापरां दीर्घामेकां रेखां कृ

विरुद्धसंज्ञा इह ये च योगास्तेषामनिष्टः खलु पाद आद्यः। स वैधृतिस्तु व्यतिपातनामा सर्वोऽप्यनिष्टः परिघस्य चार्द्धम् ४ तिस्रस्तु योगे प्रथमे सवज्रे व्याघातसंज्ञे नव पंच शूले गंडातिगंडे च षडेव नाड्यः शुभेषु कार्येषु विवर्जनीयाः ५ व्याघातशूलपरिघव्यतीपातपूर्वगंडातिगंडकुलिशेषु सवैधृतीषु। आदित्यचंद्रपितृसर्पभद्रस्रमूलमैत्राख्यतिष्यसुरवह्निकभानि मूर्द्धि ६॥

टी। याम्योत्तरास्त्रयोदश रेखाः प्राग्दक्षिण्येन विन्यसेत्। व्याघातयोगे पुनर्वसु मूर्द्धि विन्यसेत् शूलयोगे मृगशिरो। परिघे मघां। व्यतीपातेऽश्लेषां। विष्कुंभेऽश्विनीं। गंडे मूलं। अतिगंडेऽनुराधां। वज्रे पुष्यं। वैधृतौ चित्रां मूर्द्धि विन्यसेत्। शेषनक्षत्राणि साभिजिन्तिआरेखितयं विन्यसेत्। नरेकरेखास्थयोः रविचंद्रयोर्दृष्टिनिपाते ऐष्टाः पुरुषउत्पद्यतेसवसुमंगलध्वंसनाय भवति। अत्र व्याघातादीनां वैषम्यादिकृतोऽर्द्धीकृतेऽवशिष्टाकसमं अश्विन्यादिनक्षत्रं मूर्द्धि विन्यासयोग्यं भवति। नयोरष्टाविंशति नक्षत्राणि सप्तविंशति योगाः गंडातिगंडयोस्तु समसंख्यत्वात् नयोः संख्यान्यष्टाविंशतियुतेऽर्द्धीकृतेऽवशिष्टाकसमं नक्षत्रविन्यासयोग्यं ॥ १०

सुहृद्विधानेच।सुहृद्विधानंप्रमदांचकौलवेइतिदैवज्ञवल्लभोक्तत्वात्।आकारेहृस्वोक्तिश्चिदितिहृस्वेकृते·प्रमदमित्रेति।यद्वाप्रमदविधा
ने।हर्षकार्ये।संप्रीतिमित्रवरुणानिकौलवेइतिलल्लोक्तत्वात्।मित्रविधानेमैत्री।तैतिले·शुभगाने सौभाग्य।आश्रयकर्म।गजेच।वीजाश्रय
कर्षणानिविजंवीजोप्तिः।आश्रयंगृहकर्म।कर्षणंहलप्रवाहः वाणिज्यपिवणिक्क्रियाकरणेपि।वणिक्क्रियाहट्टादिव्यवहारः विष्टयां
तुविषादिसिद्धिः ४।५। अथविष्टिसंज्ञकरणस्यत्रिंशद्घटिकावछिन्नस्यमुखाद्यंगभागमाह।नाड्यस्त्वितितु षधारणे।पंचैवघटिका

कौलवेप्रमदमित्रविधानंतैतिलेशुभगताश्रयकर्म ४ गजेचवीजाश्रयकर्षणानिवणिज्यपिस्थैर्यवणिक्क्रि
याश्च।नसिद्धिमायातिकृतंचविष्ट्याविषारिघातादिषुतत्रसिद्धिः ५ नाड्यस्तुपंचवदनंगलकस्तथैका १ वक्षो
दशैकसहिता ११ निपतंचतस्रः ४ नाभौकटौषड ६ थपुच्छलताचतिस्रो ३ विष्टेर्बुधैरभिहितोंगविभागएषः ६ मु
खेकार्यध्वस्तिर्भवतिमरणंचाथगलकेधनज्यानिर्वक्षस्यथकटितटेबुद्धिविलयः।कलिर्नाभौदेशेविजयम
थपुच्छेचजगदुःशरीरेभद्रायाःपृथगितिफलंपूर्वमुनयः ७ ॥मुखंतदनंतरमेकाकंठः।एकादशाहृदयंनिपतंतिनिश्चिताच
तस्रोघटिकानाभौ।षट्कटिः।तिस्रःपुच्छलतानिश्चितंबुधैरेषोंगविभागोऽभिहितःकथितः ६ मुखइति।मुखघटिकासुपंचसुकार्यवि
नाशाय।गलकेकार्यकर्तुर्मरणं।कःस्वार्थो।हृदयेधनज्यानिर्धनहानि।कटितटेकटिप्रदेशे।बुद्धिभ्रंशः।पुच्छेविजयः कलिकलहःत
थाचलल्लः पृथिव्यांयानिकर्माणिशुभान्यप्यशुभान्यपि।तानिसर्वाणिसिध्यंतिविष्टिपुच्छेनसंशयः॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ७॥ ७॥७।७॥

मु.मा. अथकरणप्रकरणमारभ्यते तिथ्यर्द्धयोगेन करणप्रमाणं। तत्रादौ सप्तचलकरणान्याह। ववाह्वयमिति। आर्याज्योतिर्विदः एतान्यपियोग
टी. गवत्पूर्वाचार्यैः कल्पितानि। ववाह्वयं ववसंज्ञं। वालवनामं द्वितीयं। तृतीयं कौलवं। चतुर्थं तैतिलं। पंचमं गरसंज्ञं। षष्ठं वणिकं ज्ञं। सप्त
१९ मं विष्टिरिति १ अथ स्थिराणि चत्वार्याह। चतुर्दशीति। कृष्णचतुर्दश्यपरार्द्धे शकुनिसंज्ञं करणं। अमावास्यायाः प्रथमार्द्धे चतुष्पदं द्वि
तीयार्द्धे नागसंज्ञं। प्रतिपत्पूर्वार्द्धे किंस्तुघ्नं। ततः प्रतिपत्परार्द्धात् ववादीनि सप्त करणानि कृष्णचतुर्दशीपर्यंत। अत एव चलानि। शकुन्या
दिर्वर्गास्तु नियतविषयाण्येव २ अथैषां देवताः शालिन्याह इन्द्रेति। इन्द्रः ब्रह्ममित्रार्यम भूमि लक्ष्मी यमा ववादीनां यथा संख्यमधिप

ववाह्वयं वालवकौलवाख्ये ततो भवेत्तैतिलनामधेयं। गराभिधानं वणिजं च विष्टिरित्याहुरार्याः करणानि सप्त १ चतुर्दशी
याः शशिनि प्रहीणेत स्याविभागे शकुनिर्द्वितीये। दर्शार्द्धयोस्तच्चतुरंहिनागे किंस्तुघ्नमध्येप्रतिपद्दले च २ इन्द्रोब्र
ह्मामित्रनामार्यमाभूः श्रीकीनाशश्चेति तिथ्यर्द्धनाथाः कलुस्सार्ख्योसर्पवायूततश्चवयेचत्वारस्ते स्थिराणां चतुर्णां।
।३ पौष्टिकौ स्थिरशुभानि ववाख्ये वालवे द्विजहितान्यपिकर्म ॥ तयः। मित्रोऽर्यमाचहूरश्णादिन्यानांमध्यादेकतमौ। इति
शब्द एवं प्रकारे एते एवं तिथिवत्पौराणिका अपीत्यर्थः कलियुग द्वषभसर्पवायव श्चतुर्णां स्थिराणां शकुन्यादीनां नाथाः। प्रयोजनं च ॥
तेषु दैवत्यकर्म कार्यमिति ३ अथैषां कृत्यानि स्वागतेंद्रवज्राभ्यामाह। पौष्टिकेति। पौष्टिकानि स्थिराणि प्रासाद गृहारंभादीनि शुभानि वि राम.
वाहादीनि ववकरणे कुर्यात् ॥ वालवे विप्रादिवर्णत्रयहितानि कर्माणि। कर्म च धर्मक्रियां च। कौलवे प्रमदास्त्रीतत्कार्यं ॥ ॥ ४ ॥ ५ ॥ १९

वेक्ष्मव्यतिरोहमुखीदुर्मुखीविषयाक्रमशः।गंथांनरेपि।घुजाढेणीसितेपक्षेगौष्ठिन्नूढसितेनरे।अक्षरैस्त्रियपोज्ञेयास्वरैःपुंमादिशाक्रमा
नु।अआरईउऊएऐइतिस्वरोदयोक्ताःअष्टौस्वराग्राह्याः १० अथयथाविष्टिरन्यन्नानदाह॥दैत्येदैतिति।रासभमुखीपुच्छयुक्तादैत्याज्ज्ञ
घानानतुकर्मप्रीतेदैवैःकरणप्रांतेनिवेशितास्थापिता।नएयत्किंविहितंक्षमत्तानान्ज्ञानाहाकरिष्यतितत्सर्वंतत्वभविष्यतीति ११ अथ
शकुन्यादीनीस्थिराणिकरणान्याह।मंत्रौषधानीति।मंत्रसिद्ध्यौषधानि।पौष्टिकानिचशकुनोचतुष्पदे।राज्यसंबंधिकर्म।गोकर्मधेनु

कार्यप्रोक्तंनवहूलक्ष्मसुद्धिरंगोविश्वानपनतिसमंतनोऽत्र विष्टिः १ दैत्येंद्रःसमरेऽमरेषुविजितेष्वीशःक्रुधाहस्त
वान्स्वकायंकिलनिर्गतारवरमुखोलांगूलिनोचत्रिपात्।विष्टिःसप्रभुजामृगेंद्रवदनाक्षामोदरीप्रेतगादैत्यघ्नो
मुदितैःसुरैस्तुकरणप्रान्तेनियुक्तासदा ११ मंत्रौषधानिशकुनोचसपौष्टिकानिगोविप्रराज्यपितृकर्मचतुष्प
देच।सौभाग्यदारुणाहतिध्रुवकर्मनागेकिंस्तुघ्नेनाम्निशुभपौष्टिकमंगलानि १२ इतिश्रीश्रीपतिभट्टविरचिता
यांज्योतिषरत्नमालायांकरणप्रकरणंपंचमं॥ ५ ॥ मेषा — इत्थयमाम्निधातृशशिनःशर्वोदितिर्वाक्पतिःकद्रू
ज्यापितरोभगोर्यमरविस्त्वष्टाकयामारुतः।कर्मधेनुद्विजानिक्रियतेइतिलहल्लोकत्वात्।पितृकर्मश्राद्धं।उग्रोदारुणानि।ह
निर्हरणंकिंस्तुघ्नेशुभानि।पौष्टिकानिमंगलानिचविदध्यादिति॥इतिश्रीमहादेवविरचितेरत्नमालाविवरणेकरणप्रकरणंपंचमंपूर्ववं
चंद्राणान्नरयोगभवानांतिथिवारयोगकरणानांशुभाशुभफलान्यभिधायकेवलेचंद्रभवनस्यनक्षत्रस्यप्रकरणमारभ्यते।तत्रनक्षत्राणां

र.मा. जलेति। शुक्लप्रतिपत्प्रथमार्द्धे किंस्तुघ्नं। ततोऽववादिगणनायां चतुर्थ्याः परार्द्धे विष्टिर्भवति। ततश्चतुर्थ्यां प्रथमे यामे पश्चिमायां दिशि मु-
टी. खं भवति। एवमष्टम्यां द्वितीययामे आग्नेय्यां दिशि मुखं। एकादश्यां सप्तमे यामे उत्तरस्यां। पूर्णिमायां चतुर्थयामे नैरृत्यां। कृष्णतृतीया-
२० यामष्टमे यामे ईशान्यां। कृष्णसप्तम्यां तृतीये यामे दक्षिणस्यां। कृष्णदशम्यां षष्ठे यामे वायव्यां। कृष्णचतुर्दश्यां प्रथमे यामे पूर्वस्यां मु-
खं भवतीति संबध्यते। एतायामसंख्यास्तिथ्यंतभद्रायाः। यतो भद्रायाश्चतुर्यामाधिकप्रमाणाभावात्। फलमाह। स्फुटमित्यादि। विष्टिस्ता-
वत्सकलापि वर्ज्या मुखं तु वर्ज्यमेव एवशब्देन यत्नस्संबंधः। यत्र यामे मुखं चास्यास्तं प्रयत्नेन वर्जयेदिति लल्लोक्तत्वात्॥ ८ अथ प्रकारां-

जलशिखिविशशिरक्षःसर्वकीनाशवायु त्रिदशपतिककुप्सु प्रोक्तमास्यं हि विष्टेः। नियतमृषिभिराशासंख्यया या-
मैः क्रमेण स्फुटमिह परिहार्यं मंगलेष्वेतदेव ॥ ८ ॥ मनुवसुमुनितिथियुगदशशिवगुणसंख्यासु तिथिषु पूर्वा-
स्या आयाति विष्टिरेखा पक्षे शुभापुरस्त्वशुभा ॥ ९ ॥ उद्बद्धोद्भटतरपिंडिकातिकृष्णा दंष्ट्राग्रा पृथुहनुगंडदीर्घनासा॥

तरेणमुखमाह॥ मन्वेति। चतुर्दश्यष्टमीसप्तमीपूर्णिमाचतुर्थीदशम्येकादशीतृतीयासु तिथिषु यथासंख्यं पूर्वास्या प्राग्दक्षिणपह्विष्टि-
रायाति। एतासु दिक्षु मुखं भवतीत्यर्थः। शेषं प्राग्वत्॥ ९ अथ विष्टेः स्वरूपमाह। उद्बद्धेति। उद्बद्धा अशिथिला उद्भटतरा दृढतरा पिंडि-
कायस्याः सा विस्तीर्ण चिबुककपोलालंबनासिका कार्यविनाशिनी मुखेन प्रभूताग्निज्वालामुद्वमंती सम्मं जाता एककालं त्रैलोक्यमध्ये प- रम
तति। तां वर्जयेदिति संबंधः रत्नकोशे चतुर्थ्यादिषु तिथिषु भद्राणां पृथक्नामान्युक्तानि। तथा चाह स्मानंदिन्यथ त्रिशिराः समुखी कराली काचै- २०

करटी हस्ति रेवत्याः। एताश्च योनय आगमसिद्धा एवावक्ष्यमाणे दंपत्यादियोगार्थं पूर्वाचार्यैः कल्पिता न पारमार्थिक्य उत्पन्नयः। यतो ब्रह्मसिद्धां
ते उक्तं। ध्रुवताराप्रतिबद्धं ज्योतिश्चक्रं प्रतीक्षणगणकादौ। पौष्णाश्विन्यन्तरस्थे सग्रहे ब्रह्मणा सृष्टं २ एतेषां प्रयोजनमाह। गोव्याघ्रमितिय
द्वावधूवरयोः प्रभुसेवकयोश्च एकस्य गोयोनिनक्षत्रं अन्यस्य व्याघ्रयोनिनक्षत्रं न तदा वर्ज्यं त्याज्यमिति। एवमन्यत्रापि। शाश्वतिकवैरिणामपि मो

व्याघ्रेणो मृगमंडलः कपिरथो वभ्रूहयं वानरः सिंहोऽश्वो मृगराट् पशुश्च करटी योनिस्तु भानामियं २ गोव्याघ्रग
जसिंहमःश्वमहिषं श्वैणं च वभ्रूरगं वैरं वानरमेषकं। च सुमहत्तद्व्हिडालोन्दुरं। लोकानां व्यवहारतोऽन्य
दपि च ज्ञेयं प्रयत्नादिदं दंपत्योर्नृपभृत्ययोरपि सदा वर्ज्यं शुभस्यार्थिभिः ३ मूलाग्नेयमघाहिदैवभरणीसार्पाणि
पूर्वात्रयं ज्योतिर्विद्भिरधोमुखं हि नवकं भानामिदं कीर्तितं वापीकूपतडागगर्तपरिखाखातानिधेर्हृतिः क्षेपो
द्यूतविलप्रवेशगणितारंभादि तत्रेष्यते ४ ज्येष्ठादित्यकराश्विनी मृगशिरः पौष्णानुराधानिलत्वष्ट्राख्यानि वदं
ति भानि मुनयस्तिर्यङ्मुखान्येषु तु। अश्वेभोष्ट्रतुलायरासभवृषारंभादिदंतिश्वनौगंत्रीयंत्रहलप्रवाहागमनारं।

व्याघ्रमित्यादौ नपुंसकत्वमेकत्वं च १ मूलेति। आग्नेयं कृत्तिका। हिदैवं विशाखा। सार्पं मश्लेषा। पूर्वात्रयं। गर्त्तः एवभ्रं ऽभाः प्रसिद्धमिति च ५।
परिघा दीर्घिका खातो वाप्यादीनां खननं ४ ज्येष्ठेति। आदित्यं पुनर्वसुः। करो हस्तः। पौष्णं रेवती। अनिलः स्वाती। त्वष्टा चित्रा। रम्भो मेषः। आदिश

स्वः२जः। गंत्री शकटं पंत्रमेलादीनां तुलायो महि

भेशा इति। दस्रौ अश्विनौ अश्विन्या अधिपती। यमो भरण्याः। अग्निः कृत्तिकायाः। ब्रह्मा रोहिण्याः। शशी मृगशीर्षः। शर्वो रुद्र आर्द्रायाः अदि। र्देवमाता पुनर्वसोः। बृहस्पतिः पुष्यस्य। सर्पा अश्लेषायाः। पितरो मघायाः। भगः सूर्यप्रभेद उत्तरफाल्गुन्याः। रविः सूर्यो हस्तस्य। त्वष्टा विश्वकर्मा चित्रायाः। वायुः स्वातेः। इंद्राग्नी विशाखायाः। मित्रः सूर्यप्रभेदोऽनुराधायाः। इंद्रो ज्येष्ठायाः। निर्ऋतिः राक्षसमाता मूलस्य। तोयं पूर्वाषाढायाः। विश्वे विश्वेदेवा उत्तराषाढायाः। विधिर्ब्रह्मा अभिजितः। विष्णुः श्रवणस्य। वसवो धनिष्ठायाः। अंबुपो वरुणः शतभिषजः। अजचरणो रुद्राणामन्यतमः पूर्वाभाद्रपदायाः अहिर्बुध्नोपि रुद्रभेद उत्तराभाद्रपदायाः पूषा रविभेदो रेवत्याः। प्रयोजनं चैषां तेषु तेषु नक्षत्रेषु तद्दैवत्यं

शक्राग्नी त्वष्ट यमित्रइंद्रनिर्ऋतीतोयं च विश्वे विधिर्गोविन्दो वसवोऽंबुपाजचरणोऽहिर्बुध्नपूषाभिधाः १ अश्वे
भाजफणिहृयश्ववृषमुक्छ्रेषातपोमूषिकश्वाखुगौक्रमशस्तनोपिमहिषीव्याघ्रः पुनः सैरभी॥ ६ ॥

कर्मांतरे एवं नाम्ना नक्षत्रव्यवहारश्च १ अथाश्विन्यादीनामुत्पत्तिं शार्दूलेनाह। अश्वेति। योनिरुत्पत्तिः। अश्वोऽश्विन्याः इभो गजो भरण्याः। अजा मेषः कृत्तिकायाः। सर्पो रोहिणीमृगशिरसोः। वृषभुक् श्वा आर्द्रायाः। मेषः पुनर्वसोः। बिडालः पुष्यस्य। मूषिकस्तु सतीति प्रसिद्धः। आश्लेषायाः। श्वा मघायाः। आखुर्मूषिकः पूर्वाफाल्गुन्याः। गौर्वृषभ उत्तराफाल्गुन्यः। महिषी हस्तस्य। व्याघ्रश्चित्रायाः। सैरभी महिषः स्वातेः। व्याघ्रो विशाखायाः। हरिणो मृगोऽनुराधाज्येष्ठयोः। मृगमंडलः श्वा मूलस्य। वानरः पूर्वाषाढायाः बभ्रूनकुलो उत्तराषाढाभिजितोः। वानरः श्रवणस्य। सिंहो धनिष्ठायाः॥ अश्वः शतभिषजः॥ मृगराट् सिंहः पूर्वभाद्रपदायाः॥ पशुरुत्तरभाद्रपदायाः॥ ६॥ ६॥॥ ६॥ ७॥ ६॥

भेदो विदारणोपायः। बंधबधयोः कर्म १० वैष्णवेति। श्रवणादित्रययुतं। दंति हस्ती। वाजीत्यश्वः। करभो हस्तिशावकः। उस्रा बलीवर्दः॥ एते॰
षां वाहनं गमनं वाटिका यात्रयोर्विधिस्तत्र ११ पूर्विकात्रितयेति। अंतकः अंतकदेवतं भरणी। शाठ्यं धूर्तता। उत्सादनमुच्चाटनं १२ हव्य॰
वाहभेति हव्यवाहभं कृत्तिका। द्विदैवतं विशाखा। मिश्रं साधारणं। न स्थिरं न चरं॰ न तीक्ष्णं न मृदु सकलानि सर्वाणि च ध्रुवादीनि॰

वैष्णवत्रययुतं पुनर्वसुमारुतं चचरपंचकं त्विदं। दंतिवाजिकरभोस्रवाहनारामयानविधिषु प्रशस्यते ११
पूर्विकात्रितयमंतकं मघेत्युग्रपंचकमिदं जगुर्बुधाः। शाठ्यनाशविषघातबंधनोत्सादशस्त्रदहनादिषु स्मृतं
१२ हव्यवाहभयुतं द्विदैवतं मिश्रसंज्ञमथ मिश्रकर्मसु स्वाभिधानसमकर्मसाधने कीर्तितानि सकलानि सू
रिभिः १३ वरेवलक्रूरमूशेतिवोगं ध्रुवं स्थिरं दारुणभं च तीक्ष्णं। क्षिप्रं लघूक्तं मृदु मैत्रसंज्ञं साधारणं मिश्रमि
ति ब्रुवंति १४ हस्तस्वातिश्रुतिमृगशिरःपुष्यमैत्राश्विभानि पौष्णादित्ये जगुरिह बुधा देवसंज्ञानि भानि॥ छं॥

स्वनामसदृशकर्मकरणे। कीर्तितानि कथितानि १३ चरेति। सुगमं १४ हस्तेति। श्रुतिः श्रवणः। मैत्रोऽनुराधा। अश्विभं अश्विनी। पौष्णादि॰
त्ये रेवती। पुनर्वसुः। शिवभं आर्द्रा। निकृतिपितृभे मूलमघे। वासवं धनिष्ठा। वासवर्क्षं ज्येष्ठा। शक्राग्न्योर्भं विशाखा। वरुणादूहनं संज्ञ॰
तमिहकृत्तिके॥ तत्र दंपत्यो स्वगणान सत्वे उत्तमा प्रीतिरित्याहुः देवमनुष्यगणयोर्मध्यमा। राक्षसानां देवमनुष्यगणैः सह मद्दद्वैरं॥ छं॥

पुष्येति।ब्राह्मो रोहिणी।श्रविष्ठा धनिष्ठा।घर्मवारणं छत्रं प्राकारो दुर्गः ध्वजादीनामुच्छ्रायारंभः।आराम उद्यानं।तस्य विधानं।पट्टाबन्धः।अभिषेकोऽभिषेचनं।आदिग्रहणादन्यपि ऊर्द्धमुखकर्म ६ अथ रथ्योक्तालक्षः।रोहिणीति सुगमं ७ त्वाष्ट्रेति त्वष्टृदैवतं चित्रा मित्रोऽनुराधा।शशि मृगशिराः।पूषा रेवती।दैवतमिति प्रत्येकं संबंधः।रतिः सुरतं ऊङ्गीतं गानं।मंगलमुत्सवादि ८ अश्विनीति।गुरु

पुष्यार्द्राश्रवणोत्तराश्रुतभिषग्ब्राह्म्यश्रविष्ठाहुयान्मूर्द्धास्यानि नवोदितानि मुनिभिर्धिष्ण्यान्यथैतेषु तु। प्रासाद ध्वजघर्मवारणगृहप्राकारसत्तोरणोच्छ्रायारामविधिर्हितो नरपतेः पट्टाभिषेकादि च ६ रोहिणीसहितमुत्तरात्रयं कीर्तयन्ति मुनयो ध्रुवाह्वयं।बीजहर्म्यनगराभिषेचनारामशांतिषु हितं स्थिरेषु तु ७ त्वाष्ट्रमित्रशशि पूषदैवतान्यामनन्ति मुनयो मृदून्यथा मित्रकार्यरतिभूषणाम्बरोद्गीतमंगलविधानमेषु तु ८ अश्विनी गुरुभमर्कदैवतं साभिजिल्लघु चतुष्टयं मतं पण्यभूषणकलारतौषध ज्ञानशिल्पगमनेषु सिद्धिदं ९ मूल शक्रशिवसर्पदैवतान्युल्लपन्त्यथ च तीक्ष्णसंज्ञया भूतयक्षविधिमंत्रसाधने भेदबंधवधकर्म चात्र तु १०॥

भं पुष्यः।अर्कदैवतं हस्तः।पण्यं क्रेयविक्रेयं।कला गीतादिका हासप्रवृत्तिः।रतं संभोगः।औषधं प्रसिद्धं।ज्ञानं ज्ञानाभ्यासः।शिल्पं विज्ञानं।गमनं यात्रा ९ मूलेति।शक्रदैवतं ज्येष्ठा।शिवदैवतमार्द्रा।सर्पदैवतमश्लेषा।उल्लपन्ति कथयन्ति।भूतो वेतालः।यक्षो गुह्यकः।यत्नो विधिरसा

करपंचकेहस्तादिपंचके। अश्विभेऽश्विन्यां। वसुदैवतेधनिष्ठायां १८ अथकौसुंभादिवस्त्राभरणां चांतरेणसौभाग्यंनभवतितदर्थमाह। करादी
नि सुगमं। दैवतत्वष्टाभेतु। नासत्यपौष्णवसुभैःकरपंचकेनमार्तंडभौमगुरुदानवमंत्रिवारैः। मुक्तासुवर्णमणिविद्रुमशंखदंतरक्तांबरा।
णिविधृतानिभवंतिसिद्धै। ॥ प्राजापत्येभेतिसप्तसूत्रपासुपुनर्वसौश्वहिनयेनहध्यान्। प्रवालरक्तांबरहेमशंखान्भर्तुर्यदीच्छन्यवलापुरिष्टं। तथा
च। रोहिणीगुरुपुनर्वसूत्तरेयाविभर्त्तिनववस्त्रभूषणं। सातयोषिदवलंवतेपतिस्नानमाचरतिवारुणेतया १९ एवंमद्यवस्त्रालंकरणा।

रेवतीषुवसुदैवतेचभेनव्यवस्त्रपरिधानमिष्यते १८ करादिपंचकेश्विभेसपौष्णवासवेस्मृताः धृतिश्वशंख
कांचनंप्रवालरक्तवाससा १९ श्रावणःसकरःपुनर्वसुनिष्ठनेभंचसपुष्यकोमृगः। रविभूसुतजीववासराः क।
थितापुंसवनादिकर्मसु २० पौष्णवैष्णवकराश्विनीचित्रापुष्यवासवपुनर्वसुमैत्रैः सेंदवैःश्रवणवेधविधानं
दिभिर्जातान्सोन्यप्रीत्योर्दंपत्योर्गर्भसंभवेपुंसवनादिपुंनामनक्षत्रेषुग्रहेषुचवैतालीयेनाह॥ निर्दिशंतिमुनयोहिशिशूनां २१॥
श्रवणइति। करोहस्तः। निकृतेर्भंमूलो अत्रपुंनक्षत्राणि। पुंग्रहश्वगर्भस्यपुंस्त्वहेतुर्यभवतिरविभौमजीवाश्वपुंग्रहाः। तथाचलघुजातके स्त्री
बपतीवुधसौरौचंद्रसितौयोषितांनृणांशेषाः। काकवंध्याभवतीतिश्रुकल्पप्रजापुंसवनेविधौनुसौरेणमृत्युः पयसोल्पतेन्दौभौमार्के
जीवेर्वहुपुत्रलाभइतिलल्लोक्तत्वादत्रस्त्रियाख्यपिपुंनक्षत्रेषुकृतसंस्कारणपत्यस्यरक्तत्वात्पुत्रत्वंभवतीति २० अथपुंसवनानंतरंजातक
र्मनामकरणेभवतः। तयोश्वावश्यकत्वं। नियतविषयवचनतत्वस्त्रशुभाशुभावलोकनान्मायं। यतोजातकम् एकादशेनामकरणमितिश्रुतेः।

प्रसवे जातकर्म वा इति कालं...नामकर्म...
नं: कर्णवेध...२९॥

र.मा. नस्मादेवमनुष्यगणयोर्नरक्षोगणेन संबंधः। देवराक्षसगणयोः कदाचित्संबंधः। देवमनुष्ययोस्त्र। नमनुष्यरक्षसोः। रक्षसां हि मनुष्या भ-
टी. क्ष्याः। अथ दंपत्योः पुत्रार्थं कृतसंयोगयोः शुक्राधिक्ये पुत्रोत्पत्तिः। तथा च वराहमिहिरः। रक्तेऽधिके स्त्री पुरुषस्तु शुक्रे नपुंसकं शोणितशु-
२३ क्रसाम्ये। शुक्राधिक्यं पुरुषस्य मनसः प्रीतिकरेण वस्तुना भवति। तथा च वाग्भटः। यत्किंचिन्मधुरं स्निग्धं बृंहणं बलवर्द्धनं। मनसो हर्ष-
णं यच्च तत्सर्वं वृष्यमुच्यते। वृषाय शुक्राय हितं वृष्यं शुक्रजनकमित्यर्थः १५ १६ द्विजवर्जं सर्वेषां मद्ये नैव कामोत्पत्तिः कामाधिक्यं च

पूर्वोत्तिस्त्रः शिवभरणीरोहिणीस्तु नराश्च प्राहुर्मर्त्यो ह्ययमुडुगणं नूनमेतन्मुनीन्द्राः १५ चित्राश्लेषे निऋतिपितृ-
भे वासवं वासवर्क्षं शक्राग्न्यो भे वरुणदहनर्क्षे च रक्षोगणोयं। श्रेष्ठा प्रीतिः स्वकुलगणयोर्मध्यमा देवपुंसां मर्त्यं दै-
वैरपि सुखमहद्रक्षसां वैरमाहुः १६ रौद्रे पित्र्ये वारुणे पौरुहूते याम्ये सार्प्ये नैर्ऋते चैव धिष्ण्ये पूर्वास्वेषु त्रिष्व-
पि श्रेष्ठ उक्तो मद्यारंभः कालविद्भिः पुराणैः १७ रोहिणीषु करपंचके श्विभे त्र्युत्तरेऽपि च पुनर्वसुद्वये॥ ध॥

शुक्राधिकमतो मद्यारंभनक्षत्रमाह। रौद्रेति। रौद्रे आर्द्रायां पित्र्ये मघायां। वारुणे शततभिषजि। पौरुहूते ज्येष्ठायां। याम्ये भरण्यां सार्प्ये
आश्लेषायां। नैर्ऋते मूले। पुराणैः प्राचीनैः। कालविद्भिर्दैवज्ञैः। न हि मद्ये कांचिच्चमत्कारिणी युक्तिरस्ति किंतु मद्यस्य कुमुहूर्त्ते निष्पन्नस्य रस-
व्याधिकरत्वं निःस्वादित्वं च भवतीति सुदिवसान्वेषणं १७ अथ धान्यच्छम्बादिकारणेषु सत्स्वपि न मलिनजीर्णवाससाधिव्याग्रमुदंप्रया- राम
स्यतो नव्यं वस्त्रं परिवेषतः तत्कुदिवसे परिहितं दौर्भाग्यादिकरं भवतीत्यत आह॥ रोहिणीति॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ २३

दारकर्मेति। विवाहे क्षौरं देशविशेषेणास्त्वविशेषे वा। तथा च दुर्गः सुंडपितारः स्त्राविष्टापि नो भवन्ति वधूमूढा २५ अथ राज्ञां क्षौरकर्मदिन माह। श्मश्रुकर्मेति। क्षौरनक्षत्रे क्षौरनक्षत्रोदये वा। वक्ष्यमाणताराबलं विलोक्य रविभौमशनिवारं त्यक्त्वापि शुभग्रहकालहोरायां कार्यं। एतच्चा युषो वृद्धिकरं। तथा च दैवज्ञवल्लभे भूभृता पंचमे पंचमे वासरे श्मश्रुकर्मायुषा जपेत्। वृद्धिं भे क्षौरभे चाथवा क्षौरभस्योदयेन केवलं क्षौरमे व कुर्यान्नखोल्लेखनं च। तथा च दैवज्ञवल्लभः। येषु भेषु प्रशंसंति क्षुरकर्म महर्षयः। शस्यन्ते भेषु तेष्वेव नखदंतादिलेखनमिति २६ अथव्रत

बंधमोक्षसमस्तदीक्षणेष्वपि क्षौरमिष्टमखिलेषु चोडुषु २५ श्मश्रुकर्म पंचमे पंचमेह्नि भूभुजां क्षौरभ
स्य चोदयेन निंद्यतारकान चेत् २६ षट्कृत्तिकापंचमघास्त्रिमैत्रो ब्राह्माष्टकोपश्चतुरुत्तराश्च। क्षौरी स
वर्षं चतुराननेनापि न प्राणतीति प्रकटः प्रवादः २७ सौम्ये पौष्णे वैष्णवे वासवार्ये हस्ते स्वाति त्वाष्ट्रपुष्या
श्विभेषु॥ ऋक्षैः दिष्टा मेखलाबंधमोक्षौ संस्मर्येते नूनमाचार्यवर्यैः २८॥

॥ तिकासु षड्वारान् मघासु पंचवारान् अनुराधासु त्रिवारान् रोहिणीष्वष्टौ वारान् उत्तरासु चतुर्वारान् क्षौरं कारयितुः फलमिदं वक्ष्यमाह। षट्कृत्तिकेति। न प्राणतीति न जीवतीति प्रकटः प्रवादः प्रकटवचनं २७ अथ व्रतबंधसमावर्तननक्षत्राण्याह। सौम्य इति। नूनं निश्चयेन जन्मकालादष्टमे गर्भाष्टमे वा ब्राह्मणस्योपनयनमिति स्मृतिवचनादुक्तेषु नक्षत्रेषु मेखलाबंधमोक्षौ व्रतबंधसमावर्तने ज्योतिर्विद्भिः कथ्येते। सौम्ये मृगे। पौष्णे रेवत्यां वैष्णवे श्रवणे। वासवे धनिष्ठायां। त्वाष्ट्रे चित्रायां॥ २७॥ ॥ २८॥ ॥ ॥ २८॥

पौष्णेति। अथ त्रयोदशनक्षत्रैः शिशूनामन्नप्राशनं नवान्नभक्षणं च रथोद्धतयाह। रेवतीति। रेवत्यादीनां पुष्ये प्रत्येकं द्वयोः दशसु नक्षत्रे
षु उत्तरात्रये च। पृथुकानां बालकानां मिताशनं। नवान्नं नैव नंदायां न प्रसुप्ते जनार्दने। न कृष्णपक्षे धनुषि तुलायां नैव कारयेदिति २२ अथ
द्वादशनक्षत्रैः क्षौरं शालिन्याह। पुष्येति। पौष्णे रेवत्यां सौम्ये वै मृगशिरसि। शाक्रे ज्येष्ठायां· आदित्ये भे पुनर्वसौ। वैष्णवादित्रये। श्रवणादि
त्रये। पातंगिः शनिः। ननु वाराणां कृत्ये वारप्रकरणेऽभिहिते कथमत्र मुक्त्वा भौमादित्यपातंगिवारानित्युक्तं। सत्यं। उत्सवत्वाद्विचारः॥

रेवतीश्रुतिपुनर्वसुहस्तत्वाष्ट्रमैत्रैः पृथगपि द्वितयेपि त्र्युत्तरेपि गदितं पृथुकानां प्राशनं हि सनवान्नविधानं २२ पुष्ये
पौष्णे सौम्ये वै चाश्विनीषु शाक्रे हस्तादित्रिके ज्येष्ठादित्यां। क्षौरं कार्यं वैष्णवादित्रये च मुक्त्वा भौमादित्यपातंगिवारान्।
२३ नस्नातभुक्तोत्कटभूषितानामभ्यंगयात्रासमरोत्सुकानां। क्षौरं विदध्यान्निशि संध्ययोर्वा जिजीविषूणां नवमे
न चाह्नि २४ आज्ञया नरपतेर्द्विजन्मनां दारकर्ममृतसूतकेषु च।।। स्थिरत्वाच्छुनिवारः प्राप्तेपि क्षौरे क्वापुषः सप्तका
रित्वात्पुनरत्र निषेधः। एवं भौमेपि २३ अथ बालानां क्षौरप्रस्तावादन्येषामपि यादृशानां क्षौरं न कार्यं तान्युपजात्याह। नस्नातेति। स्ना
तः कृतस्नानः भुक्तः कृतभोजनः उत्कटः निरासनः आसनरहितस्पर्शः। भूषितोऽलंकृतः अलंकारैः एतेषां। अभ्यक्तः कृततैलाभ्यंगः। न
थाचमस्नानानंतरं नित्यस्नानानंतरं च निषेधः। एतेषां स्नानादीनां क्षौरं न विदध्यात्। रात्रौ संध्ययोश्च न। पूर्वं क्षौरदिनान्नवमदिने च न।। त
था च लल्लः। नस्नानमात्रगमनोत्सुकभूषितानामभ्यंगयात्रासमरोन्मुखानां क्षौरं विदध्यान्निशि संध्ययोर्वा जिजीविषूणां नवमे न चाह्नि अथा

अथ भैषज्यकर्मनक्षत्राण्याह। पौष्णेति। पौष्णद्वये रेवतीद्वये। आदितिभद्वये पुनर्वसुद्वये॥ मैत्रे अनुराधायां। ननु रोगोत्पत्तिनक्षत्राणि पुरो वक्ष्यति तदनंतरं भैषज्यनक्षत्राणि वक्तुमुचितानि॥ तदयुक्तं। ज्ञातरोगस्य व्याध्यपेक्षया औषधं योज्यं॥ ज्वराभिभूतः षडहे व्यतीते विपक्ष दोषः कृतलंघनादिः। यो भेषजं दैववशात्प्रयुंक्ते निःसंशयं हन्त्यचिराच्च रोगान्॥ अतीसारशूलविसूचिकाहिक्काश्वासप्रभृतिषु सद्य एव चौषधं युज्यतेऽतो न दिवसाकांक्षा॥ इह तु विद्याभ्यासातिशयेन भविष्यद्रोगहानिनिमित्तमौषधारंभः॥ अथवा चरकसुश्रुतादिकथित

पौष्णद्वये चादितिभद्वये च हस्तत्रये च श्रवणत्रये च। मैत्रे च मूले च मृगे च शस्तं भैषज्यकर्म प्रवदंति संतः ३२
हस्तः पुष्यो वासवं वारुणं च मैत्रं पित्र्यं त्रीणि चैवोत्तराणि। प्राजापत्यं चैव नक्षत्रमाहुः कूपारंभे श्रेष्ठमाद्या मुनींद्राः ३३
सावित्रतिष्याश्विनिवारुणानि मूलं विशाखा च मृदु ध्रुवाणि लतौषधीपादपरोपणे शुभानि भानि प्रतिपादितानि ३४
साधारणोग्रध्रुवदारुणाख्यैर्धिष्ण्यैर्यदत्तं द्रविणं प्रयुक्तं। दत्तं च विन्यस्तमृणं प्रनष्टं न लभ्यते तन्नियतं कदाचित्

रसायनानां पंचशतवर्षपुष्ट्यादिकरणार्थं वा शुभनक्षत्रान्वेषणमिति॥ औषधीनां ग्राम्यारण्यानां जलमूलत्वात् ३२ अथ कूपारंभनक्षत्राण्याह॥ वासवं धनिष्ठां। वारुणं शततभिषजं। मैत्रमनुराधां ― पित्र्यं मघां। प्राजापत्यं रोहिणीं ३३ अथ लतौषधीपादपरोपणनक्षत्राण्याह॥ सावित्रेति। सावित्रो हस्तः। वारुणः शततभिषक्। मृदु चित्रानुराधमृगरेवती· ध्रुवाणि· रोहिण्युत्तरात्रीणि ३४ अथ निक्षिप्तादिद्रव्यप्राप्तिनक्षत्राण्याह। साधारणेति। व्यवसायवाणिज्यार्थं दत्तं प्रयुक्तं। व्याजार्थमर्पितं रक्षणे धृतं विन्यस्तं॥ चकाराद्द्वयपीकृत्य धृतं विन्यस्तं॥ ६ ॥ ९ ॥

र·मा· अथविवाहनक्षत्राण्याह। मूलेति। मारुतंस्वातिः। उत्तरात्रयं। निर्व्यधाभिः पंचशलाकाचक्रे दुष्टग्रहेण वेधरहिताभिः। वेधंचविवाहप्र
टी· करणेवक्ष्यति। विवाहधिष्ण्येष्वेवविवाहस्य॥ सूतिकामंगलादिकर्मकार्यं। तथाचभास्करः। विवाहधिष्ण्येकर्तव्याकन्यादानप्रतिश्रुतिः॥
२५ नुर्यादिमंगलेरेवमंडपादिविधिःस्मृतः। मैत्रपूर्वोत्तमस्वातिकृत्तिकाश्रुतिवासवैः। सवैश्वदेवैर्वरणंकुमारीणांप्रशस्यतइति २९ अथा
ग्न्याधाननक्षत्राण्याह। प्राजापत्येइति। प्राजापत्यंरोहिण्यां पूषभेरेवत्यां सहिदैवेविशाखायांसहिते ऐंद्रेवेमृगे शालिनीवृत्तं ३० अथवि

मूलमैत्रमृगरोहिणीकरैः पौष्णमारुतमघोत्तरान्वितैः निर्व्यधाभिरुडुभिर्मृगीदृशांपाणिपीडनविधिर्विधी
यते २९ प्राजापत्येपूषभेसहिदैवेपुष्यज्येष्ठासैंद्रवेकृत्तिकासु। अग्न्याधानंह्युत्तराणांत्रयेपिश्रेष्ठं
प्रोक्तंप्राक्तनैर्विप्रमुख्यैः ३० मृगादिपंचस्वपिभेषुमूलहस्तादिकेचाश्विनयोश्विनीषु। पूर्वात्रयेचश्रवणेचतद्
द्वद्विद्यासमारंभमुशंतिसिद्ध्यै ३१॥

द्यारंभनक्षत्राण्याह। मृगादीति। श्रवणेचतद्वदिति केवलेश्रवणेइत्यर्थः। नपुनःश्रवण
त्रयोःश्रवणत्रये चेत्येकरणात्। ननुमेखलाबंधनानंतरंविद्यारंभउक्तितोविवाहानंतरंकिमपितद्दिवसाभिधानं उच्यते मेखलाबंधना
नंतरंतद्दिवसएववेदारंभात्तविद्यारंभस्यपृथग्दिवसाकांक्षा। ततोऽधीतवेदस्यगुरोरनुज्ञयाकृतस्नानस्यपाणिग्रहणेकृते आहिता रम
ग्नेरग्निहोत्रयज्ञोपयोगीनिस्मृतिपुराणग्रहाद्यादीविज्ञातुमिच्छोर्विधानंभद्रमित्युपपन्नं॥३१॥ ॥३१॥ ॥३१॥ ॥३१॥ ॥३१॥ २५

क्रियते मानुषाणां तु सद्य आहुतिकारणात्। विप्रैर्नियमतः कार्यो मंत्रैस्तु विधिपूर्वकं। सा वत्सरं च मीपर्तेर्क्षेपव्याः पुत्तलास्ततः। दर्भमया श्चत्वारः शिवनामाभिमंत्रिताः। ततो दाहश्च कर्तव्यः तैश्च पुत्तलकैः सह सूतकांते तदा पुत्रैः सप्रेतो लभते गतिं। बालवृद्धयोर्यूनश्च पंचकेषु मृतस्य च। विधानं यो न कुर्वीत विघ्नस्तस्य प्रजायते। द्विजानामावश्यकत्वाच्छूद्रादीनां प्रेतक्रियात्रिविक्रमोक्ता कार्या। तथा च। प्रेतक्रिया न कर्तव्या रविवारे कपातभे। युग्मत्रयाद्वीराधासु रोहिणीभरणीमघा। पूर्वफाल्गुनी उत्तरफाल्गुनीत्येके। पूर्वाषाढोत्तराषाढे द्वितीयं॥ पूर्वाभाद्रोत्तराभाद्रपदे ति। विष्कुंभयोगे क्रतु सप्तमे वा नवदशाह व्यतिपातवज्रो। भौमाष्टमीदर्शतिथौ च रिक्ता प्रस्थानलग्ने बहुविघ्नकारि

प्रेतदाहतृणकाष्ठसंग्रहं शय्यकावितननं च वर्जयेत् ॥ ४० ॥ अर्कक्रान्तगतागतास्त्रितुहं नाशयभान्ययतो वृष्ट्यै
त्रयं ततश्च कृषिकृद्धानाय मूलत्रयो धिष्ण्यानां नवकं ततस्त्रिरगते सानां श्रियै पंचकेयच्चान्यद्धितपंचतस्त्रकृथि

काः। तृतीयं इति युग्मत्रयं ४० एवं पशुषु संगृहीतेषु लांगलचक्रेण हलप्रवाहं शार्दूलेनाह। अर्कक्रान्तेति। चक्रे शुभं लांगले ४१ ।यस्मिन् ऋक्षे सूर्यस्तिष्ठति तदर्कक्रान्तं। यद्वा अर्केण भुक्तं तदृक्षं। यदृक्षं स्थितदारभ्य त्रीणि भानि नक्षत्राणि हलप्रवाहकर्तुरनुडुहां वृषभाणां नाशाय नाशार्थं स्युरिति शेषः। अग्रतो हलकाष्ठे नक्षत्रत्रयं वृद्ध्यै भवति। ततो युगकाष्ठसान्त्योर्मध्ये च मूलत्रये नवनक्षत्राणि कर्षकघातायस्युः। मूलत्रयानंतरे योकस्थाने पंचके दशानक्षत्राणां युग्मेतैश्रियै लक्ष्म्यै स्यात्। दशस्वपि कृषिकर्तुर्वृद्धिर्भवति। शेषनक्षत्रद्वयं हलकाष्ठाधस्थं तदपि श्रियै स्यात्। चक्रन्यासो नरपतिजयचर्यायां। लांगलं दंडिकायूपं योक्त्रद्वयं समन्वितं। लांगलादिलिखेद्भानि दिनेशाक्रा

अन्नाननेोगजेप्रनष्टं। शेषैर्मृदुलघुनक्षत्रैः प्रयुक्ताद्रिद्रव्यं लभ्यते ३५ अथैंद्रवज्रपाद्रंतिकमाह। हस्तेति सुगमं ३६ अथाश्वशांतिकनीराजनादिक
र्माण्युपजान्याह। पुष्येति। श्रविष्ठा धनिष्ठा सौम्यं मृगशिरः॥ पौष्णं रेवती। अनिलः स्वाति। आदित्यादित्यपुनर्वसुः करो हस्तः वारुणं
शतभिषक् ३७ अथगोक्रयादिनक्षत्रयोग्यान्याह। शाक्रेति। शाक्रं ज्येष्ठा। अश्विपूषभे अश्विनीरेवत्यौ ३८ अथ गोयात्राप्रवेशनं च
नदाहविवेति। सुगमं ३९ अथपंचके वर्ज्यमाह। वासवोत्तरदलेति। धनिष्ठोत्तरार्द्धात्सार्द्धानि चत्वारि नक्षत्राणि शय्यकादीनां वितननं च वर्जयेत्

हस्ते च चित्रासु तथाश्विनीषु स्वातौ च पुष्ये च पुनर्वसौ च। प्रोक्तानि सर्वाण्यपि कुंजराणां कर्माणि गर्गप्रमुखैः शु
भानि ३६ पुष्यश्रविष्ठाश्विनिसौम्यभेषु पौष्णानिलादित्यकराह्वयेषु। सवारुणर्क्षेषु बुधैः स्मृतानि सर्वाणि कं ह्यया
णि तुरंगमानां ३७ शाक्रवासवकरेषु विशाखापुष्यवारुणपुनर्वसुभेषु अश्विपूषभयुतेषु विधेयो विक्रयक्र
यविधिः सुरभीणां ३८ चित्रोत्तरावैष्णववरोहिणीषु चतुर्दशीदर्शदिनाष्टमीषु। स्थानप्रवेशं गमनं विदध्या
द्गोमान्यमूनोनकदाचिदेव ३९ वासवोत्तरदलादिपंचके याम्यदिग्गमनगेहगोपनं॥ ॥ ॥ ६ ॥

। प्रसंगात्प्रेतदाहे प्युक्तं। तद्विधानं तु गरुडपुराणे। श्रीकृष्ण उवाच॥ आदौ कृत्वा धनिष्ठार्द्धमेतन्नक्षत्रपंचकं। रेवत्यंतं सदा दूष्यमशुभं
सर्वदा भवेत्॥ दाहस्तत्र न कर्तव्यो विषादः सर्वजंतुषु। न जलं दीयते तेषु अशुभं जायते भृशं। पंचकानंतरं कार्यं कर्तव्यं सर्वमन्यथा। पुत्रा
णां गोत्रिणां तस्य संतापो ह्युपजायते॥ गृहहानिर्भवेत्तत्र ऋक्षेष्वेषु मृतस्तु यः॥ अथवा ऋक्षयोर्मध्ये दाहस्तु विधिपूर्वकः॥ ॥ २६

गरुडरक्षितोऽपीत्यनिश्चयोक्तिः। हलखेटकानामित्युपलक्षणं प्रस्तावादन्येषामप्येतदेव ज्ञातव्यं ४५ अथ सर्पदष्टस्य योगे ज्वरसद्भावे पेषुन
क्षत्रेषु जातस्य रोगस्य न निवृत्तिस्तां निशालिन्याह। स्वातीति। एतेषु नक्षत्रेषु अन्येषामपि रोगाणां नानाविधकारणोत्पन्नानां भैषज्यं चिकि
त्सां न ह्याप्नोपि धन्वंतरिरित्यनिश्चयोक्तिः ४६ अथ येषु नक्षत्रेषु उत्पन्नरोगो पावनाकालेन निवर्तते तच्छालिनीत्रयेणाह। व्याध्युत्पत्तिरि
ति। यस्य रेवत्यनुराधयो रोगोत्पत्तिः स कष्टेन चिकित्स्यमानो जीवति। उत्तराषाढामृगशिरसोर्मासेन रोगमुक्तिः स्यात्। मघायां विंशत्यादिनैः॥ह

सद्यैवैनं तेयेन सुरक्षितोऽपि प्राप्नोति मृत्योर्वदनं मनुष्यः ४५ स्वात्याश्लेषार्द्रपूर्वासु शाक्रे रोगोत्पत्तिर्जायते नत्स्य पुंसः
। तद्भैषज्यं व्याहृतोऽति प्रयत्नः स्याद्धन्वंधाख्ये लब्धजन्मापि वैद्यः ४६ व्याध्युत्पत्तिर्यस्य पौष्णे समैत्रे प्राणत्राणं जायते
न स्य कृच्छ्रात्। वैश्वे सौम्ये रोगमुक्तिस्तु मासाद्विंशत्या स्याद्भूसराणां मघासु ४७ पक्षाद्धस्ते वासवे सद्विदैवे मूला
श्विन्योरग्निधिष्ण्येन वाहात्। याम्ये त्वाष्ट्रे वैष्णवे वारुणे च नैरुज्यं स्यान्नूनमेकादशाहात् ४८ आहिर्बुध्ने पुष्यसं
ज्ञेऽर्यमर्क्षे प्राजापत्ये दिव्ययोः सप्तरात्रात्। रोगान्मुक्तिर्जायते मानवानां निःसंदिग्धं जल्पितं गर्गमुख्यैः ४९॥ २॥

स्तधनिष्ठाविशाखासु पक्षात्। मूल ——— सु नवाहात्। नवमदिनात्। भरणीचित्राशतभिषक्षु एकादशाहात्। उत्तराभाद्रपदापु
ष्योत्तरफाल्गुनीरोहिणीपुनर्वसुषु सप्तरात्रात्-सप्तमदिनात्। रोगान्मुक्तिर्जायते ४७ ४८ ४९॥ ७॥ ६॥ ६॥ २॥

रंडिका हलपूपानां द्वि द्विस्थाने त्रिकं त्रिकं। योऽङ्कयोः पंचके सव्येगणनाच्चक्रलांगले। रंडिकास्थे गवांनाशो पूपस्थे स्वामिनो भयं। लक्ष्मी-लांगलयोऽङ्कस्थे सैत्रारंभादिनर्क्षके ४१ एतच्चक्रे शुद्धेषु येषु नक्षत्रेषु हलप्रवाहारंभस्तानि चित्रानुराधारेवतीमृगरोहिण्युत्तरात्रय-पुष्यहस्ताश्विन्यभिजिच्छ्रवणधनिष्ठाशतभिक्पुनर्वसुस्वातिमूलमघाविशाखानक्षत्रविंशतिमुपजात्याह मृद्विति सुगमं ४२ अथ बीजो-प्तिनक्षत्राणां फलं सर्पचक्रेणाह। मूर्ध्नीति। तत्रैन्यास एव व्याख्या। किं त्वर्कोक्रांतादीनि त्रीणि नक्षत्राणि मूर्ध्नि विन्यसेत् शेषं क्रमेणैवमा

मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु मूले मघाविशाखासहितेषु भेषु। हलप्रवाहं प्रथमं विदध्यान्नीरोगसुक्ष्मान्वितसौरभेये ४२॥
मूर्ध्नि त्रीणि गले त्रयं च जठरे धिष्ण्यानि च द्वादश स्यात्पुच्छे भचतुष्टयं वहिरतो भानामिदं पंचकं। कीटं कज्जलमत्र
वृद्धिरधिका निस्तंडुलत्वं क्रमात्स्यादीतिप्रभवं भयं च रविभाद्बीजोप्तिकाले स्फुटं ४३ हस्ताश्विपुष्योत्तररोहिणीषु चि-
त्रानुराधामृगरेवतीषु स्वातौ धनिष्ठासु मघासु मूले बीजोप्तिरुत्कृष्टफलप्रदिष्टा ४४ यः कृत्तिकामूलमघाविशा-
खासार्प्यान्तकार्द्रासु भुजंगदष्टः॥ नः। कज्जलमंगारः। निस्तंडुलत्वं तुषः तुंगशर इति लोके। ईतयो मूषकाद्याः सप्त। अतिवृष्टि-रनावृष्टिर्मूषकाः शलभाः शुकाः। स्वचक्रं परचक्रं च सप्तैता ईतयः स्मृताः ४३ फणिचक्रे सूर्यगतिवशेन बीजोप्तिका तत्र विहितनक्षत्रा-ण्युपजात्याह॥ हस्तेति। एतेषु नक्षत्रेषु पूर्वोक्तचक्रशुद्धेषु सर्वबीजोप्तिरुत्कृष्टफला अभीष्टफला ४४ एवं हलषेटवर्ता वने प्रमादात्सर्प्य-दंशे यैर्नक्षत्रैर्न जीवति तानुपजात्याह। यः कृत्तिकेति। सार्प्यमघाश्लेषा अंतकं भरणी। शेषेषु नक्षत्रेषु जीवतीत्यर्थः॥ ॐ ॥ ॐ॥२॥

पूर्वंभुंक्ते ग्रेउद्दिष्टकालो भवतीति रेवत्यादि पूर्वभागभुक्। ज्येष्ठान्तो नव नक्षत्राणि निःकृष्यभुंजते· नक्षत्रोपभोगकाले चंद्रः पुरुषस्यो
दृश्यते यन्नतो ज्येष्ठाद्यपरभागयुक्। आर्द्रान्तो द्वादश सुसमेनेन्दु नामधेयभोगो भवन्ति आर्द्रादि मध्यभागयुक् ५४ पूर्वभागापरभागमध्य
गानां फलं रथोद्धतयाह। पूर्वभागेति। यस्य पुरस्थलसपश्चात्स्यन प्रीतिर्भवति। एवं वधूवरयोर्नेयसंगमेपि योज्यं ५५ सुभिक्षज्ञानं चंद्रव
शेनाह। रौद्राहीति। आर्द्रादीनि षड् घन्यानि अधमानि। ध्रुवादीनि रोहिण्युत्तरात्रयविशाखापुनर्वसुषट् दृष्ट हंति उत्तमानि अश्विनीकृ
त्तिकामृगपुष्यमघापूर्वफाल्गुनीहस्तचित्रानुराधामूलपूर्वाषाढाश्रवणधनिष्ठापूर्वभाद्रपदारेवत्यः। एतानि समानि मध्यमानि तथा चक

पूर्वार्द्धमध्यापरभागयुंजि चिरं जनैर्ज्यौतिषिकैः स्मृतानि ५४ पूर्वभागयुजि भेपतिः प्रियो योषितामथ नभागयो
गिनो। स्त्रीनृणां भवति मध्ययोगिनी प्रेमनूनमुभयोः परस्परं ५५ रौद्राहियाम्यानिलवारुणेंद्राण्याहुर्जघन्यानि त
थाष्टहंति। ध्रुवद्विदैवादितिभानि नूनं समानि शेषाणि पुनर्मुनींद्राः ५६ दृष्टहन्तु धान्यं कुरुते समर्घं जघन्यधि
ष्ण्याभ्युदितो महर्घं समेषु धिष्ण्येषु समं हिमांशुर्वदन्त्यसंदिग्धमिदं महान्तः ५७॥ ॥५७॥ ॥५७॥ ५७।

रणोत्तमेविशाखोत्तरादित्यकेशानिभानीह षडत्र भोगीनि नित्यं। यमर्क्षेन्द्रवायव्यसर्पाग्निरौद्रं तथा वारुणं चोर्द्धभोगीनि बट्टाकेशरो
हिणी ५६ अथैषां फलमुपेंद्रवज्रयाह। दृष्टहंत्विति। शुक्लद्वितीयादिने यन्नक्षत्रस्योदृश्यो भवति चंद्रस्तन्नक्षत्रं जघन्योदितेन विचा
र्यंतत्र शुक्लप्रतिपच्चंद्रं जघन्यधिष्ण्योदिते महर्घं संभवात्॥ अर्घव्यवस्थापनं नाम प्रशमनं विधेयं॥ ५७॥ ॥५७ ॥५७॥ ५७।

र·मा· अथ रोगमुक्तानां येषु स्नानं रोगकरं पारिशेष्याद्येषु च पुष्टिकरं तानि विवस्वुर्विवर्ज्जनीयानि। रोहिण्युत्तरात्रयाश्लेषापुनर्वसुस्वातिमघा
टी· रेवत्योर्नेवशालिन्याह। इंद्रोर्वीरे इति। प्रस्तावाद्धारवर्जनं कृतमिति। चरे विलग्ने रविभौमवारे रिक्तातिथौ स्यादहूले च पक्षे। धिष्ण्ये चरे रोग
२८ विमुक्तकानां स्नानेन नराणां निरुजलकारी निलह्लो कृत्वान्। लग्ने चरे सौरिकुजार्कवारे रिक्तातिथौ चंद्रबलविहीने। केन्द्रत्रिकोणारिगते
ष्वपापैः स्नाने हितं रोगविमुक्तजंतोरिति गर्गसंहिताउक्तः अत्र नक्षत्रेषु रोगोत्पत्तौ शांतिः कर्त्तव्या। तदुक्तं। तल्लिंगमंत्रैस्तद्द्रव्यैः सपूज्याक्षौ

इंद्रोर्वीरे भार्गवे च ध्रुवेषु साप्योदित्यस्वातिपुष्टेषु भेषु। पित्र्ये चांत्ये चैव कुर्यात्कदाचिन्नैव स्नानं रोगनिर्मुक्तजंतोः
५० हस्तपुष्याश्वासवं चानुराधा ज्येष्ठापौष्णं वारुणं चोत्तराश्च। पूर्वाचार्यैः कीर्तितश्चंद्रवर्ती नृत्यारंभे शोभनोयं भ
वर्गः ५१ मैत्रशाक्रकरपुष्यरोहिणीवैष्णवेषु तिसृषूत्तरासु च। रेवतीमृगशिरोश्विनिष्वपि क्ष्माभुजां समभिषेक
रिष्यते ५२ सौम्याश्विनितिष्यश्रवणश्रविष्ठाहस्तध्रुवस्वातिभपूषभानि मैत्रेणयुक्तानि नरेश्वराणां विलोकने भाति
शुभप्रदानि ५३ षड्यौ स्मनोद्वादशशंकराच्च पौरंदराज्ज्ञातिनवक्रमेण॥

॥धिदेवताः। आरोग्यकामो ज्येष्ठायां पूज्याः श्रुतरं
शनमिति कौशिकाद्युक्तनक्षत्रपूजा ५० एवं रोगाणां येषु नक्षत्रेषु उत्सवस्तानि शालिन्याह। हस्तेति चंद्रवर्ती प्रतिदिवसचारि। चंद्रो हि प्रति
दिवसं नक्षत्राणि भुंक्ते। भवर्गो नक्षत्रसमूहः ५१ अथ पट्टाभिषेकनक्षत्राण्याह। मैत्रेति। लग्नं तु लग्नप्रकरणे वक्ष्यति ५२ अथ राजावलोकनक्ष
त्राण्याह। सौम्येति। श्रविष्ठा धनिष्ठा ५३ अथानः पुरस्त्रीणां वारवधूनां च राजसंगमे येषु नक्षत्रेषु यत्फलं तदुपजात्याह। षड्यो स्मेति रेवत्यादिष २८

चतुर्दशीं च षड्नाडीं कुर्यादाद्यं शुभं स्मृतं। द्वितीये पितरं हंति तृतीये मातरं स्मृतं। चतुर्थे मातुलं —— हंति पंचमे वंशनाशनं। षष्ठे तु धनहानिः स्याद्बालनो वंधुनाशनं॥

यदि जीवति गंडान्तो बहुगजतुरगो भवेद्भूप इति ६० अथ जन्मप्रस्तावे मूलजातस्यापत्यस्य यत्कृत्यं तत्प्रमाणिकयाह। अभुक्तमूलेति अ

भुक्ते अनन्तीते मूले यस्य जन्म तं समाष्टकं वर्षाष्टकं। समशब्दो वर्षवाची। मूलनक्षत्रस्य मूलस्तंभादिविभागेन फलं त्रिविक्रमेणोक्तं वेद

।४ मुनि ७ गजा ८ नेत्रा ९ दि १० खबाण ५ श्वरसा ६ भवाः ११ मूलस्तंभत्वचाशाखापत्र॥ पुष्पफलं शिखा। मूलो मूलविनाशः स्यात्स्तंभे महा

निर्धनसंक्षयः। त्वचि भ्रातृविनाशः स्याच्छाखायां मातृजस्य तु। पत्रे च राजपात्रत्वं पुष्पे मंत्री फले नृपः। एतेषां मूलजातानां शिखायां चिरजी

अभुक्तमूलसंभवं परित्यजेच्च बालकं। समाष्टकं पिताथवा न तन्मुखं विलोकयेत् ६१ तदाद्यपादके पिता

विपद्यते जननी तथा। धनक्षयस्तृतीयके चतुर्थकः शुभावहः ६२ प्रतीपमंत्यपादतः फलं तदेव सार्पभे।

।तदुत्थदोषशांतये विधेयमत्र शांतिकं ६३ शतौषधीमूलमृद्वरत्नैः सद्वीजगर्भैः कलशैः समंत्रैः कुर्या

ज्जनित्री पितृबालकानां स्नानं शुभार्थी सह होमदानैः ६४॥ ॥विनाइति ६१ अथामूलजातस्यापत्यस्य परित्यागः ८

वर्षमध्ये तन्मुखावलोकने यत्फलं तत्प्रमाणिकयाह। तदाद्यपादेति ६२ अथाश्लेषाजातस्य फलमाह। प्रतीति। सार्पभे आश्लेषायां

तदेव फलं प्रतीपं विपरीतं। प्रथमः पादः शुभः। द्वितीयो धनक्षयकारी। तृतीयो मातृघ्नः। चतुर्थः पितृघ्नः। तदुत्थेति। तयोर्मूलाश्लेषयो

र्जातस्य दोषोपशांतये दोषोपशमनाय शांतिकं कार्यं ६३ तदेव शांतिकमुपजात्याह। शतौषधीति। शतौषधीमूलानि यथा। वर्हिषा स

हदेवी च विष्णुक्रांता पुनर्नवा। शरपुंखा वराही च काकजंघा च लक्ष्मणा। तुविकाचैव ककर्कंधूः कार्वेल्लकरणीं तथा। कर्कोटिका सुखेनाः॥

अंधकमिति। रोहिणी अंधकं। मृगो मंदलोचनं। ककरा आर्द्रा मध्यलोचनं चिपिटकं॥ पुनर्वसुः सुलोचनं दर्शनं। एवं पुनः पुनः। अभिजिता सह गणनेन सप्तवारा गणनं भवति। अत्रांधके शीघ्रं लब्धिः। मंदलोचने पत्नाल्लब्धिः। मध्यलोचने दूरस्थस्य श्रुतिः। सुलोचने अप्राप्तिः। तथा चोक्तं देवज्ञवल्लभे। लाभो ऽंधके प्रकथ्ययेद्धि हृतस्य चौरैर्द्रव्यस्य लब्धिरिह केकरभे प्रयत्नात्। दूरे श्रुतिश्चिपिटभे रभेतु कथंचिदेव न प्राप्तिरत्र सुविलोचनभे कदाचिदिति ५८ अथ विजयप्रस्तावे यस्मिन्योगे विजयाधिकता भवति तं योगं हरिणयाह। विषमचरणेति। यस्यैकः पादोऽन्यराशि

अंधकं नद्वतु मंदलोचनं मध्यलोचनमतः सुलोचनं। रोहिणीप्रभृति भं चतुर्विधं नूनमत्र गणयेत्पुनः पुनः ५८ विषमचरणधिष्ण्यं भद्रातिथिर्यदि जायते सुरगुरुशनिक्ष्मापुत्राणां कथंचन वासरे। मुनिभिरुदितः सोयं योगस्त्रिपुष्करसंज्ञकस्त्रिगुणफलदो वृद्धौ नष्टे हृते मृते तथा ५९ पौष्णाश्विन्योः सार्पपित्र्यर्क्षयोश्च यच्च ज्येष्ठामूलयोरंतरालं। तद्गंडांतं स्याच्चतुर्नाडिकं हि यात्राजन्मोद्वाहकालेष्व निष्टं ६०॥

॥ संबंधी। शेषपादत्रयमन्यराशिसंबंधि। न हि विषमचरणनक्षत्रं यथा कृत्तिका पुनर्वसु इत्यादि तस्मिन्नक्षत्रे भद्रातिथिर्द्वितीया सप्तमी द्वादशी। गुरुभौमशनिवारेषु त्रिपुष्करसंज्ञो योगो भवति। वृद्धिप्रस्तावान्नष्टमृती अप्युक्ते। योगसाम्यात् ५९ एवं शुभाशुभफलाभिधाय उत्सवकार्ये यद्वार्यं गंडांतं शालिन्याह। पौष्णे। रेवत्याः घटिकाद्वयं अश्विन्याः प्रथमे तच्चतुर्नाडिकं गंडांतं। एवं मघाश्लेषयोः। ज्येष्ठामूलयोश्च। एतस्य फलमाह। यात्रेत्यादि। यात्रोद्वाहादौ शुभकार्ये तद्गंडांतं वर्जयेत् जन्मनस्त्वावश्यकत्वात्प्रमाणं त्यक्तुं न शक्यते। तत्फलं च यवनजातके उक्तं। जातो न जीवति नरो मा

।आश्लेषा विधाने सर्पाकारं अष्टादशयवप्रमाणं हेममूलं कारयेत्। कुंभे चोर्णवस्त्रेणाच्छादयेत् स्थापयेच्च महान्सर्वो नेत्रेः तेनेत्रैः तांश।
केरक्तवर्णमहादंष्ट्रं रक्तधाम्नैः समालिखेत्। चरुं चश्रपयेत्तत्र नैऋतेदुष्टवर्हणं। आज्यभागोन्तनो हुत्वा यथास्थाने विचक्षणः। अनंतरं च
होमव्यं पायसैनैऋतं तनया। पुष्यस्नानोक्तमंत्रैश्च स्नापयेद् दंपती शिशुं। गुरुं देवान्त्तपयित्वा दानं वित्तानुसारतः। दानानंते भोजयेद्विप्रांसर्वे
मूलानितत्रैव। एतच्च मूलविधानं गृहस्थधर्मसमुच्चये सविनारमुक्तं ६४ अथ पुष्यगुणप्रशंसां पुष्येति नामन्याह॥ परकृतेति तिथिवारा
द्ययोगकृतं पुष्योहंतिनाशयति। पुष्यदोषंतु ग्रहवेधविरुद्धतारेत्यादिवक्ष्यमाणं परोऽन्योवारनक्षत्रतिथ्यादिर्नहंति। अष्टमेपीत्यपिश

परकृतमखिलंनिहंति पुष्यो नखलुनिहंति परस्तु पुष्यदोषं। ध्रुवममृतकरेष्टमेपि पुष्यो विहितमुपैति सदैव
कर्मसिद्धिं ६५ सिंहो यथा सर्वचतुष्पदानां तथैव पुष्यो बलवानुडूनां चंद्रे विरुद्धेप्यथगोचरे पि सिद्ध्यंति
कार्याणि कृतानि पुष्ये ६६ ग्रहेणविद्धोप्यशुभान्वितोपि विरुद्धतारोपि विलोमगोपि। करोत्यवश्यं सकला
र्थसिद्धिं विहाय पाणिग्रहमेव पुष्यः ६७॥ ॥ द्वा च तुर्थेपि ६५ अथया दृशः पुष्यो निखिलार्थसिद्धिकरस्तमुपजातिद्वयेना
ह। सिंहो यथेति। गोचरे पीत्यपिशब्दाद् दृष्टकवर्गेपि विरुद्धे। चंद्रे विरुद्धेपि पुष्यः सकलार्थसिद्धिकारीत्यर्थः यथाशब्द द्वार्थ ग्रहेणविद्धो
पि पंचशलाके सप्तशलाके वादुष्टग्रहेणविद्धोपि। अपिशब्दाद्दग्धेऽभिधूमितोपि। ताराबलहीनोपीत्यपि शब्दात्त्रिधनप्रत्यरिविपत्कर नक्षत्र
स्थोपि पुष्यो विवाहविना सर्वकार्येषु शुभएव। तथा च लल्लः। अपरहितः सर्वोहितो वा प्रत्यरिनिधनविपत्करे वापि। पाणिग्रहणं मुक्त्वा

र॰मा॰ टी॰ ३० रुदन्तिचाप्यपामार्गःश्वेताचगिरिकर्णिका।वटःशमीचप्लक्षश्चोदुंवरोऽश्वत्थएवच।चूतोजंवुकपालाशौनंदिवृक्षोथवेतसः।पुंनागोऽ॰
र्जुनश्चैवत्वशोकोवकुलस्तथाशालस्ताल — स्तमालश्चपाटलाशनपत्रिका।मधूकश्चसिरीषश्चशल्यकोऽश्मंतकस्तथा।वलाचा
निवलाचैवपाठानागवलातथा।जातीचवकुलश्चैवकेतकीकदलीतथा।मातुलुंगोजयंतीचजवानीपुडिकातथा।द्रोणपुष्पीतथाकुंभीश्री
पर्णीमुद्गपर्णिका।चंपकंपीयकंचैवस्वर्णकंटकएवच।सिंदुश्वराश्चकाशश्चशिखिवीराजशमीतथा।कुंदश्चकुमुदश्चैवगोजिह्वाक्षीरकं
टकी।अहिवर्त्तंचधात्रीचव्राह्मीकांचनपुष्पिका।भृंगराजमधोपुष्पमत्स्याक्षीचाटरूषकः।नरंगीचगुडूचीचशतमूलीशतावरी।प
र्वोचकारणीवेल्ल — ववीरीमुसलीतथा।तुलसीचकुशंचैवकाशमूलंचदीर्घिका।जलतृणमिक्षुमूलंयवेशर्षपमूलजाः।एवंमूल
शतैकंसाननःकुंभेविनिः — क्षिपेत् १२ सप्तमृत्तिकायथा।राजद्वाराच्चवल्मीकान्महानदतटद्वयोः।गोशृंगान्मृत्तिकाग्राह्याअश्व॰
स्थानाद्गजात्तथा।पंचरत्नंततःक्षिप्त्वाकषायैःपंचभिर्युतं।प्लक्षोदुंवरमश्वत्थन्यग्रोधंचपलाशजं।तीर्थोदकानिसर्वाणिपंचगव्यं
ततःक्षिपेत्।दंतीमदसमायुक्तंहेममूलेनसंयुतं।वीजगर्भेयथा।देवदारुंचशैलेयंपद्मनीलोत्पलंतथा।कुष्ठैलाध्रंप्रियंगुंचनागरंमुस्त
संयुतं।धात्रीफलसमायुक्तंसर्षपास्तगरास्तथा।मुरामांसिहरिद्राचकुष्ठकोशीरविल्वजं।मदनंग्रंथिपर्णंचश्रीखंडमगुरुंतथा।मुरमां
सिहरिद्राचसर्वौषधिसमन्वितं।एवंमूलशतैःहेममूलसहितैःसप्तमृत्तिकाभिस्तीर्थोदकैःपूर्वोक्तवीजैः।सपंचरत्नैःपूर्वोक्तपात्रो
परिविन्यस्तशतच्छिद्रकुंभमध्यान्निःक्षिप्तैःपितृमातृसुतानांवैदिकैर्मंत्रैःस्नानंकारयेत्।हेममूलंतुमूलविधानेअष्टादशयवप्रमाणेनकं ३०

आश्लेषा चक्राकाराः सप्ततारा सप्तविक्षेपांशैर्दक्षिणतः मघा शालाकारा पंचतारा विक्षेपरहिता पूर्वाफाल्गुनी शय्यारूपा द्वितारा द्वादश विक्षेपांशैरुत्तरतः उत्तरफाल्गुनी पर्य्यंकतुल्या त्रितारा त्रयोदशविक्षेपांशैरुत्तरतः हस्तो हस्तसदृशः पंचतारकः एकादशविक्षेपांशैर्दक्षिणतः चित्रा मौक्तिकतुल्या एकतारा विक्षेपांशैर्दक्षिणतः स्वातिर्विद्रुमतुल्य एकतारा सप्तत्रिंशैर्विक्षेपांशैरुत्तरतः॥ विशाखा तोरणरूपा चतुस्तारा सार्द्धांशेन दक्षिणतः। अनुराधा पूजातुल्या चतुस्तारा त्रिभिर्विक्षेपांशैर्दक्षिणतः॥ ज्येष्ठा कुंडलतुल्या त्रितारा चतुर्विक्षेपांशैर्दक्षिणतः॥ मूलं सिंहपुच्छाकारं सार्द्धाष्टांशैर्दक्षिणतः। पूर्वाषाढा शय्यारूपा चतुस्तारा। सार्द्धपंचांशैर्दक्षिणतः॥ उत्तराषाढा हस्तिदंततुल्या चतुस्तारा पंचविक्षेपांशैर्दक्षिणतः अभिजित् शृंगाटकनिभा त्रिकोणा त्रितारं द्वाषष्टिविक्षेपांशैरुत्तरतः ॥ श्रवणो त्रिविक्रमतुल्य त्रितारं त्रिंशद्विक्षेपांशैरुत्तरतः। धनिष्ठा मर्दलतुल्या चतुस्तारा। षड्विक्षेपांशैरुत्तरः। शततिभषक् वृत्ताकारा शततारा दशविक्षेपांशैर्दक्षिणतः। पूर्वाभाद्रपदा यमलद्वयरूपा द्वितारा॥ चतुर्विंशतिविक्षेपांशैरभिरुत्तरतः॥ उत्तरभाद्रपदा द्वितारा षड्विंशविक्षेपांशैरुत्तरतः॥ रेवती मृदंगतुल्या द्वात्रिंशत्तारा विक्षेपरहिता रविमध्ये एव तिष्ठति॥ अत्र क्षेपांशाः पौलिशादिदृष्टा इति॥ तथा च ब्रह्मसिद्धान्ते। ध्रुवक्रान्तेर्भविक्षेपाद्॥ तारासंख्या यो लब्धः शिखिद्विशशिशिरसशरगुणशशिकृतगुणशरविषयमलयमविषाः। शशिशशिकृतयुगशिखिविशिवयुगगुणदहनजलधिशतयमलाः यमलरदास्साभिजितां तारासंख्या ध्रुवाश्विन्यादीनामिति॥ ७१॥ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे नक्षत्रप्रकरणं षष्ठोध्यायः॥ ६॥ ॥६॥ ॥६॥ ॥६॥ ६॥ ॥६॥ ॥६॥

र॰मा॰ नैधनप्रत्यरिविपन्नाराणितारा प्रकरणेव्याख्यास्यान्ते। विलोमगोपिपश्चिमायांगमने विपरीतोपि ६६। ६७ अथनक्षत्राणामाकाशस्थानं
टी॰ आकारस्तारार्थमालिनी शार्दूलोपजातिवंशस्थतिलकैराकारं संख्यांचतारकाणामाह। अश्विनीअश्वमुखाकाराः त्रिताराः ध्रुवकोनदश
३१ भिर्विक्षेपांशैरुत्तरतोविक्षिप्ता। भरणीभगाकारा। त्रितारा कृत्तिकाक्षुराभाषट्तारा पंचभिर्विक्षेपांशैरुत्तरतस्तिष्ठति। रोहिणीशकटतुल्या पंच

तुरगमुखसदृशंयोनिरूपंक्षुराभंशकटसममथैणस्योत्तमांगेनतुल्यं। मणिगृहशरचक्राभानिशालोपमाभंशयन
सदृशमन्यच्चापिपर्यंकरूपं ६८ हस्ताकारमनश्चमौक्तिकसमंचान्यत्प्रवालोपमं धिष्ण्यंतोरणवत्स्थितंम।
णिनिभंस्यात्कुंडलाभंपरं क्रुद्धात्केसरिविक्रमेणसदृशंशय्यासमानंपरंचान्यद्दंतिविषाणवत्स्थितमतःशृंगा
टकव्यक्तिच ६९ त्रिविक्रमाभंचमृदंगरूपंवृत्तंततोऽन्यद्युगलद्वयाभं पर्यंकतुल्यंमुरजानुकारमित्येवमश्वा।
दिभचक्ररूपं ७० वह्नि३ त्रि३ ऋतु६ इषु५ गुणे३ इंदु१ कृता४ ग्नि३ भूत५ बाण५ अश्वि२ नेत्र२ शर५ भू१ कु१ युग४।
अब्धि४ रामाः३ रुद्राब्धिरामगुण३ वेद४ शत१०० द्वि२ युग्म२ दंता ३२ बुधैर्निगदिताः क्रमशो भताराः ७१ ॥ ७१ ॥

तारा पंचविक्षेपांशैर्दक्षिणतः। मृगशिरोहरिणमूर्द्धाकारा त्रितारा दशविक्षेपांशैर्दक्षिणतः। आर्द्रामणितुल्या एकतारा एकादशविक्षे- राम
पांशैर्दक्षिणतः। पुनर्वसुः गृहतुल्यः चतुस्तारः षड्विक्षेपांशैरुत्तरतः। पुष्यः शराकारः त्रितारकः विक्षेपमध्येस्वमध्येतिष्ठति॥ ॥ ॥ ३१

चंद्रवारेमूलरोहिणीसमानदैवज्ञौराक्षसब्राह्मसंज्ञौ। भौमेमघाकृत्तिकासमानदैवज्ञौपित्र्याग्नेयौ। बुधेअभिजित्। गुरुवारेमूल
पूर्वाषाढादैवज्ञौराक्षसाप्यौ। शुक्रेमघारोहिणीदैवज्ञौपित्र्यब्राह्मौ। शनिवारेऽश्लेषार्द्रादैवज्ञौभो¯ जङ्के शैवज्योविति ५ अथ पौ
राणिकान्पंचदशमुहूर्त्तांनुपजातिस्वागताभ्यामाह। पौराणीति। सितचारभवैराजकरौहिणबलविजयादेवताविशेषाः अष्टुमसकुत
पइतिनामप्रयोजनं चषां। श्राद्धेत्रीणिपवित्राणिदौहित्रःकुतपस्तिलाइत्यादि ६।७ ॥ अथपौराणिकान्पंचदशरात्रिमुहूर्त्तानाह

पित्र्यब्राह्मौभृगुसुतदिनेराक्षसाप्यौचजीवेभौजङ्के शैसवितृतनयेवर्ज्जनीयौमुहूर्त्तौ ५ पौराणिकारौद्र १ सि
तो २ रथ्यमैत्राः ३ सारा ४ स्मृता। श्चारभटश्चतुर्थः। सावित्रवैराजकसंज्ञितौचगांधर्वनामाभिजिदष्टमःस्या
त् ६ रौहिणाह्वयवलौविजयोन्योनैरृतिशक्रनमरवोवरुणश्च। अंतिमस्तुभगसंज्ञितउक्तोयोऽष्टमःस
चभवेत्कुतपाख्यः ७ रौद्रोगांधर्वनामाद्रविणपरिवृढःसारणोवासुरग्निरस्रोधाताथसौम्यस्तदनुक
मलजोवाक्पतिः पौष्णनामा वैकुंठोऽन्यःसमीरोतिरृतिरितिनिशाचारिणोऽमीमुहूर्त्ताःप्रोक्ताखैः
पंचसंख्यामुनिभिरिहपुराणार्थचिंताप्रवीणैः ८ वैराजनामाविजयःसिताख्यःसवितृमैत्रावभिजिद्द

।रौद्रेति ॥ द्रविणपरिवृढोधनदः ॥ मारणोदेवविशेषः वैकुंठोविष्णुःसमीरोवायुः॥ शेषंप्रसिद्धम् ॥ ८ ॥ ॥ ।लाश्च॥
॥अथैषांमुहूर्त्तानांपेप्रधानास्तस्मात्तानिन्द्रवज्रयाह ॥ वैराजेति ॥ सुगमंपद्यमिदं ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ९ ॥

अथ नक्षत्रदेवतासमाननाम्नां मुहूर्तानां प्रकरणमारभ्यते। तत्रादावेव पंचदश दिनमुहूर्तान्वसंततिलकेनाह। रुद्राहीति। एषां देवताना मेव व्यवहारो नानाभिधानान्तरमस्ति। योनिर्भगः १ अथ रात्रिमुहूर्तान्पंचदशोपजात्याह। निशामुहूर्ता इति। च समुच्चये। न केवलं दिनमु। हूर्ता रात्रिमुहूर्ताश्च २ अथ मुहूर्तप्रमाणं तत्कार्ये चोपजात्याह। दिनस्येति। पूर्वोक्तप्रकारेण दिनमानं रात्रिमानं चानीय पंचदशविभक्तं

रुद्रा१ऽहि२मित्र३पितरो४वसु५वारि६विश्वे७वेधा८विधिः९शतमखः१०पुरुहूत११वह्नी१२नक्तंचरा१३
श्चावरुणा१४ऽर्यमयोनय१५श्च प्रोक्ता दिने दश पंच तथा मुहूर्ताः १ निशामुहूर्ता गिरि१शाऽजपादा२ऽ
हिर्बुध्न३पूषा४ऽश्वि५यमा६ऽग्नय७श्च। विधातृ८चंद्रा९ऽदिति१०जीव११विष्णु१२तिग्मद्युति१३त्वष्टृ
१४समीरणा१५श्च २ दिनस्य यः पंचदशो विभागो रात्रेस्तथा तद्धि मुहूर्तमानं। नक्षत्रनाथप्रतिमे मुहूर्ते मौहूर्ति
कास्तत्समकर्म चाहुः ३ अष्टमोऽह्न्यभिजिदाह्वयः क्षणो दक्षिणाभिमुखयानमंतरा। कीर्तितोऽपरककुप्सु सूरि
भिर्यायिनामभिमतार्थसिद्धये ४ अर्यमोऽर्के तुहिनकिरणे राक्षसब्राह्मसंज्ञौ पित्र्याग्नेयौ क्षितिसुतदिने चंद्रपुत्रे
ऽभिजिच्च॥

मुहूर्तोत्तं घटिकादि लभ्यते। तत्र नक्षत्रसमानदैवत्ये मुहूर्ते तत्तन्नक्षत्रकर्म कार्यं। एतदाम्पयिककर्मकार्यविषयं ३ अथाष्ट मम्मुहूर्तस्य वेधाभिधानस्य नामांतरं तत्कार्यं च रथोद्धतयाह। अष्टमेति। दिने अष्टमोऽभिजिन्नामा मुहूर्तो दक्षिणदिग्गमनं वर्जयित्वा अन्यदिग्यायिनामिष्टफलाप्तये भवति ४ अथ येषु वारेषु मुहूर्ता वर्ज्यास्तानाह। अर्यमोऽर्के इति। अर्के रविवारे आर्यम्णो वर्ज्यः उत्तराफा

नदादौ कृत्वा नक्षत्राणि विन्यसेत्। तेषु नक्षत्रेषु मध्ये ऽश्लेषामघाचित्रानुराधाश्रवणरेवतीष्वभिजितं कुर्यात् ततोऽश्विन्यादिगणनया तावतिथे रेभिजितानसमसंख्यके नक्षत्रे हरायुधं त्रिशूलं पतति। तत्र विवाहादिमंगलं न कुर्यात्। अत्राश्विनीस्थे रवौ नव दश चतुर्दश सप्तदश द्वाविंशति सप्तविंशति संख्येषु नक्षत्रेषु हरायुधपातो दृष्टः ततो नक्षत्राणामपि तत्संख्यावद्भुजंगादीनि ग्रंथकृतानि। ईदृशानि। यथाश्विनीं परित्यज्य रविरग्रतो याति तथा भुजंगादीन्यपि पश्चात्सर्पंति। अत एवोक्तमश्विभात्क्रमेण गणनया धिष्ण्येनावतिथ इति।

धिष्ण्येनावतिथेः पतत्यविरतं चंडीशचंडायुधं तस्मिन्नात्महितेप्सुभिर्निजहितं कार्यं न कार्यं बुधैः ३ आनंदः
कालदंडो धूम्राख्योऽथ प्रजापतिः सौम्यः। ध्वांक्षो ध्वजनामाथ श्रीवत्सो वज्रमुद्गरौ छत्रं ४ मित्रं मानसनामा
पद्माख्यो लंबकस्तथोत्पातः। मृत्युः काणः सिद्धिः शुभामृतौ मुसलमथ गदाख्यश्च ५ मातंगराक्षसाख्यौ च
रस्थिरवर्द्धमानाविमे योगाः। अष्टाविंशतिसंख्या निजसंज्ञासमानफलं कुर्युः॥ ६॥ ॥६॥ ६॥ ॥६॥ ॥

तथा च विक्रमः। साध्यहर्षणशूलानां वैधृतिव्यतीपातयोः भद्रे गंडस्य चांते स्यात्तस्मात्तेन निपातितम् ३ अथानंदादीनष्टाविंशतियोगानार्यात्रयेणाह॥ आनंदेति एते सर्वेपि स्वनामतुल्यफलदा ज्ञातव्याः ध्वांक्षादिदुष्टयोगेषु वर्ज्यं घटिकास्त्रित्रिविक्रमेणोक्तः॥ तथा च। ध्वांक्षे वज्रे पुधमुद्गरेषु घटिकास्त्याज्याः सुपंचाद्रिजः पद्मालंबकयोश्चतस्र उदिता धूम्रस्य चैका पुनः द्विकाणे मुसलाह्वयेपि हि गदे सप्तैव तिस्रश्चरे मृत्यूत्पातकरक्षसां दिनगतास्ताः कालदंडे तथा॥ दिनगता दिनप्रमाणाः षष्टिघटिकाः॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ६॥

अथज्योतिषमुहूर्त्तानांरुद्रादिप्रभृतीनांप्रयोजनंशालिन्याह। यस्मिन्निति। तास्तत्रंदिक्शूलंवस्त्यमाणंपरिघदंडश्चमुहूर्त्तैस्वपितत्स्त्रवह्निचार्यं। एतत्पद्यान्वयिकंकार्यविषयं १० इतिश्रीमहादेवविरचितेरत्नमालाविवरणेमुहूर्त्तप्रकरणंसप्तमं ७ एवंतिथिवारयोगकरणनक्षत्रगुणानभिधायतेषांयोगायोगभवंप्रकरणमारभ्यते। तत्रसूर्यक्रांतादिषुनक्षत्रेषुचन्द्रश्रितेषुयेदोषास्तान्स्रग्धरावसंततिलकाभ्यामाह। भूकंपइति। भूकंपादयस्तुल्यफलाभवंति। तत्रपुनःसवितृभात्सप्तमेनक्षत्रेभूकंपोभवति। एवमन्यस्त्रेपि। ए

सर्वार्थसिद्ध्यैकथितामुहूर्त्तामौहूर्त्तिकैरत्रपुराणविद्भिः ९ यस्मिन्धिष्ण्येयच्चकर्मोपदिष्टंतद्दैवत्येनमुहूर्त्तेपि कार्यं। दिक्शूलघंचिन्तनीयंसमस्तंतद्वद्दंडःपारिघश्चाक्षणेषु १० भूकंपःसप्तमर्क्षेभवतिसवितृभात्पंचमेवि द्युदुक्ताशूलंचैवाष्टसंख्येऽशनिरितिदशमेकेतुरष्टादशेच। दंडश्चिपंचसंख्ये १५ सनवदशमिते ११ नृ तमुल्काप्रदिष्टाःधिष्ण्येद्विसप्तसंख्ये १४ मुनिभिरभिहितश्चात्रनिर्घातपातः १ भादेकविंशतिमितान्कथितास्तु मोहनिर्घातकंपकुलिशाःपरिवेषयुक्ताः। एष्विंदुगेषुनशुभंखलुकर्मकार्यंसिद्धिंप्रयातिदहनास्त्रविषादि शाठ्यं २ सूर्याधिष्ठितभाद्भुजंगपितृभत्वाष्ट्रेषुमैत्रेश्रुतौपौष्णेचक्रमशोऽश्विभाद्गणनयाशीतांशुनासंयुता।

कविंशतितमान्नक्षत्राच्चंद्रयुक्ताद्यथासंख्यंमोहनिघातादयःपंचभवंति। एषुद्वंदुगेषुनशुभमिति। एषुप्रतिदिननक्षत्रस्थेष्विंदुष्वनःशुभं कर्मकार्यं। क्रूरकर्मतुविष्टिंवदेषुसिद्ध्यतीति १२ अथार्गलाचक्रंशार्दूलेनाह। सूर्याधिष्ठितेति। खार्जूरचक्रवद्रेखाःकृत्वातत्रयस्मिन्नक्ष ३३

अथसंवर्तयोगंप्रहर्षिण्याह। सप्तम्यामिति। सप्तम्यांशुक्लायांकृष्णायांवा यदि रविवारः प्रतिपदि चबुधवारः तदा संवर्त्ताख्यो योगः।
११ एते योगा येषु देशेषु निषिद्धास्तानुपजात्याह। विरुद्धयोगेति। तिथिवारजाताः क्रकचसंवर्त्तादयः। नक्षत्रवारजाताउत्पातमृत्यु
काणादयः। हूणेषु उत्तरदेशेषु। वंगेषु वंगाल इति प्रसिद्धेषु। खसेषु केदारमंडलेषु वर्ज्जनीयाः अन्यदेशेषु न वर्ज्ज्याः॥ चकाराद्यमघ
टोपकुलिककंटकादयो विवर्ज्जनीयाः यथा मघाविशाखेआर्द्रा च मूलमृगं च कृत्तिकारोहिणीहस्तइत्येते यमघंटाःक्रमाद्रवेःपंच॥

सप्तम्यां दिनकरवासरो यदा स्यात्तूरश्चेत्प्रतिपदि चेन्दुनंदनस्य संवर्त्ताख्यो मुनिभिरुदीरितः स योगः संत्याज्यः
शुभफलकांक्षिभिः प्रयत्नात् ११ विरुद्धयोगास्तिथिवारजाता नक्षत्रवारप्रभवाश्च ये च। हूणेषु वंगेषु खसे
षु वर्ज्याः शेषेषु देशेषु न ते निषिद्धाः १२ इतिश्रीपतिभट्टविरचितायांरत्नमालायामुपयोगप्रकरणं ८ घो
रा रवौ ध्वांक्षमनःसुतौ च संक्रान्तिरारे च महोदरी स्यात् मंदाकिनी त्वेषु गुरौ च मंदा मिश्रा भृगौ राक्षसी चार्कपुत्रे

।५ वेद ४ गुणाद्य १२ केस ७ नागा ग्रहराईकाः उपकुकाश्च विज्ञेया इति वारात्क्रमाद्दमी। गुणा ३ द्वि २ चंद्र १ सप्ता ७ ग ईशार ५ वेद ४ स्तुकं
टकाः। कालस्तु वसु ८ रामा ३ ग ६ भू १ वेद ४ मुनि ७ पक्षकाः २॥१२ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे उपयोगप्रकरणमष्टमम् ८
एवं दिनग्रहर्क्षभवं शुभाशुभमभिधायेदानीं मासराशियोगभवायाः संक्रान्तेः प्रकरणमारभ्यते। तत्रादौ व येषु वारेषु संक्रान्तीनां याः
संज्ञास्ता इंद्रवज्रयाह। घोरेति। रविवारादिवारादयः संक्रान्तयो भवन्ति॥ अथ वक्ष्यमाणोक्तादिनक्षत्रैरपि घोरादिसंज्ञा भवन्ति॥ १॥ ६॥

न्ध्वयस्य वारस्य यस्मान्नक्षत्रादेते योगा भवंतितन्नक्षत्रं तिलकयाह॥ सूर्येइति रवावश्विनी प्रभृति गणनाय कार्या। तथा रविवारे अश्वि
नीनक्षत्रे आनंदयोगो भवति। भरण्यां कालदंडः। कृत्तिकायां धूम्राख्यः रोहिण्यां प्रजापतिरित्यादि। एवं सोमे मृगशिरः प्रभृति आ
नरादयः। भौमेश्लेषातः। बुधे हस्तात्। गुरावनुराधायाः। भृगौ उत्तराषाढायाः। शनौ शतभिषजो यथाक्रममानंदादययोगा भवंति
न्त्यनक्षत्रादीनां सर्वेषां युगपद्योगसंभवात्क्रमउपनिबद्धः योगेषु सप्तभकेषु चत्वारो योगा लभ्यंते ऽतो ऽस्मान्नक्षत्रान्तर व्याहिवारा यथा ॥ ॥

सूर्ये श्विभात्तु हिनगो त्रिषि सौम्यधिष्ण्यात्साप्पा च्चभूमितनये च बुधे च हस्तात् मैत्राद्गुरौ भृगुसुते खलु वैश्वदे
वाच्छायासुते वरुणभात्क्रमशः सुरेन्ते ७ हस्तार्क अश्विशशधरे च मृगो ऽत्रिमांगभौमेऽश्विनी बुधदिने च तथानुराधा
पुष्यो गुरौ भृगुसुतेऽपि च पौष्णधिष्ण्यं रोहिण्यथार्कितनये ऽमृतसिद्धियोगाः ८ तिथेश्च वारस्य च यत्र संख्या यत्र
योदशस्तु मिलने क्रतेसति। स एव योगः क्रकचाभिधानको विवर्जनीयः खलु कर्मसु ध्रुवं ९ नंदाः शुक्रे सोमपुत्रे
च भद्रा रिक्ता मंदे लोहितांगे जया च वाचां पत्यौ याच पूर्णाभिधानाः सर्वारंभे ध्वंसिदा तिथिः स्यात् १०॥
संख्यनक्षत्रे ष्वेतेषु योगा भवंति यतः सर्वेषामष्टाविंशति योगा भवंति ७ अथामृतसिद्धियोगानाह। हस्तार्क इति। अमीषु योगेषु का
र्ये कर्तुरवश्यं सिद्धिर्भवतीत्यर्थः ८ एवं नक्षत्रवारयोगानभिधायेदानीं तिथिवारभवं क्रकचाख्ययोगं श्लोकेनाह। तिथेश्चेति। तिथिसं
ख्यायाः वारसंख्यायोश्च योगे यत्र त्रयोदश संख्या भवंति स क्रकचयोगः यथा रविवारे तिथिर्द्वादशी· एवं सोमवारे एकादशी। भौमवारे दश

५ अथ येषु करणेषु सुप्तो येषूपविष्टो येषूर्ध्वस्थितेषु संक्रमणे तान्युपजातिवसंततिलकाभ्यामाह। चतुष्पादेति। एतत्सुप्तोपविष्टोर्ध्वत्वं धा
न्यादिचतुष्टये सुप्तो न मध्योत्कृष्टलार्थं। न पुनः सूर्यस्य सुप्तोपविष्टत्वं घटते। यानि च नक्षत्रप्रकरणे जघन्यसममहत्त्वेन कथितानि तानि पं
चदश त्रिंशत्संख्यचत्वारिंशन्मुहूर्तत्वेन ज्ञातव्यानि। फलसाम्यात् ६। ७ अथ संक्रांते पुण्यकालस्य निर्णयं द्रुतयाह। पूर्वतो पीति। सं

नटादिकांश्चापरात्रिकाले प्रत्यूषकाले पशुपालकाश्च संक्रांतिरर्कस्य समस्तलिंगिनां तु संध्यासमये निहं
ति ५ चतुष्पादे तैतिलनागयोश्च सुप्तो रविः संक्रमणं करोतीति। विष्ट्यां ववाख्ये च गरे हूये च स बालवाख्ये वणि
जे निविष्टः ६ किंस्तुघ्ननाम्नि शकुनावपि कौलवाख्ये चोर्ध्वस्थितस्य खलु संक्रमणं रवेः स्यात्। धान्यादिचत्
ष्टिषु भवेत्क्रमशस्त्वनिष्टमध्येष्टतेति मुनयः प्रवदंति पूर्वे ७ पूर्वतोपि परतोपि संक्रमात्पुण्यकालघटिकास्तु
षोडश। अर्द्धरात्रसमयाद्नंतरसंक्रमे परदिने हि पुण्यदं ८ यद्यर्द्धरात्र एवं स्यात्संपूर्णः संक्रमो रवेः तदा दिनद्व
यं पुण्यं स्नानदानादिकर्मसु॥९॥ [क्वि] संक्रांतिकालो द्वात्रिंशद्घटिकाभिर्वर्तते। ताश्च घटिका रविबिंबमानान्यष्टिघ्नाद्रविभुक्तिभक्तान् उपप
पद्यंते। तथा च भास्करसिद्धांते षष्टिघ्नबिंबग्रहभुक्तिभक्ते संक्रांतिनाड्या विलधर्मकन्या रवेस्तु नाः पुण्यतमा ग्रहस्य संक्रांतिगो सिश्रफ
लं विधत्ते। ताश्च षोडशगतराशेः संधिः षोडशागम्यराशेः संधिः। तदनंतराले संक्रांतिकालः रविभुक्तिरेकादशगुणा विंशतिभक्ता कलात्मकं

र॰मा॰ टी॰ ३५

अथ नक्षत्रोत्थाः संक्रान्तिसंज्ञाश्चानुष्टुभाह। उग्रेति। रविवारे उग्रनक्षत्रे घोरासंज्ञा संक्रान्तिर्भवति। चंद्रवारे क्षिप्रनक्षत्रे ध्वांक्षी। भौमवारे चरभे महोदरी। बुधवारे मैत्रभे मंदाकिनी। गुरुवारे ध्रुवभे मंदा। शुक्रवारे मिश्रभे मिश्रा। शनिवारे दारुणभे राक्षसी। या वारतो नक्षत्राच्च घोरा संक्रान्तिः सा वक्ष्यमाणयथोक्तफलदा भवति। या पुनर्वारतो घोरा नक्षत्रतो ध्वांक्षी सा मिश्रफलं ददाति। एवमन्यासामपि तथा च केशवव्यवहारेपि। घोरार्के क्रूरनक्षत्रे ध्वांक्षी वै क्षिप्रकारकैः महोदरी चरैर्भौममैत्रैर्मंदाकिनी ध्रुवं। मंदा गुरौ ध्रुवैर्विद्धे मिश्रा मिश्रोडुभि

उग्रक्षिप्रचरैर्मैत्रध्रुवमिश्राख्यदारुणैः। ऋक्षैः संक्रान्तिरर्कस्य घोराद्याः क्रमशो भवेत् २ ध्वांक्षी वैश्यान्सुख
यतिं महोदर्य्यलं चैरसार्थं घोरा शूद्रानथ नरपतीनव मंदाकिनी च। मंदाख्याथ द्विजवरगणं मिश्रकाख्या पशूं
श्च चंडालानां प्रकृतिमखिलां राक्षसी संज्ञका च ३ पूर्वाह्णे काले नृपतीन्द्विजेन्द्रान्मध्ये दिने चाथ विशोऽपराह्णे शू
द्रानस्तावस्तमिते प्रदोषे पिशाचकान्रात्रिचरान्निशीथे॥ ४॥ ॥४॥ ॥ ४॥))) भृंगौ॥ राक्षसी चारुणौ मंदे

संक्रान्तिः सवितुः स्मृता २ अथ संक्रान्तिर्येषां हितकारिणी नामाह। ध्वांक्षीति। एतन्मासफलं यथोक्तं विचारणीयं ३ अथ यत्र काले संक्रान्तिर्येषां निघ्नानामुपजातिहृपेनाह। पूर्वाह्णे काल इति। दिनमानं त्रिभिर्भक्त्वा प्रथमोंऽशः पूर्वाह्णः तत्र नृपतीन्नाशयति मध्याह्ने वीप्रान्॥ अपराह्णे वैश्यान्। अस्तकाले शूद्रान्। प्रदोषः प्रथमो यामः द्वितीयस्तु महानिशा॥ तृतीयस्तु महारात्रिश्चतुर्थः शेष उच्यते। सूर्यास्तान्नक्षत्रदर्शने यावत्सायंसंध्या॥ नक्षत्रदर्शनात्सूर्योदयं यावत्प्रातःसंध्या॥ नदारिकान्नर्तकारीकान्॥ पशुपालकानाभीरान्॥ ४॥ ४॥ ४॥ ४॥

रत्न ३५

तावतिप्रसंगः अपरं सूत्रं विन्यसेत् । तदन्तरेण त्रिंशत्काष्टानि विन्यसेत् । ततोऽन्तिमादेशाद्यावद्बहिरवोगुन्तरतोद्धिणतोवारविशेद्धृतिनेः
यनांशाः । तद्दृशेनान्येषामपिसंक्रांतिकालानांचलनंभवति ॥ तेचायनांशाअष्टत्रिंशदधिकेचतुःशतेशके आसन् । तद्दिनादेकैकाकलाप्र
तिवर्षवर्द्धंते ॥ तथाचकरणोत्तरे । रविच्छायाभान्वोर्विवरमयनांशाः स्फुरथवाकलारूपापाताःकरणशरदःषट्शतयुताः ॥ करणोत्तरं
रादेचायनांशाष्टादशसंख्या । तथाचांशकोवसु८रत्नं३वर।चंद्र१हीनइति १३ अथ[illegible]विलंवेनाह ॥
सवितृमंडलेति । यदामावास्यासमये एवंसंक्रांतिर्भवतिअन्याचापरमासप्रतिपद्दिनदासंक्रांत्यभावाद्यनिष्टोमासः । यद्वालेकाप्रति

सवितृमंडलमेजियदाशशीनदनुसंक्रमणंकुरुतेरविः मरमहतोत्सवनाशकरस्तदामुनिवरैःकथितोधि
कमासकः १४ यादृशेनहिमरश्मिमालिनासक्रमोभवतितिग्मरोचिषा तादृशंफलमवाप्नुयान्नरः साध्वसाध्व
पिवशेनशीतगोः ॥१५॥ ॥यदि ॥ अन्यातरौवामावास्यंयां ॥ तदाहीनमासः ॥ सचकार्तिकमार्गशीर्षपौषाणांमध्येभवति ॥ त

थाचभास्करसिद्धांते ॥ असंक्रांतिमासोधिमासः स्फुटः स्याद्विसंक्रांतिमासः क्षयरव्याःकदाचित् । सर्यःकार्तिकादित्रयेनान्यतस्या
त्तदावर्षमध्येधिमासद्वयंच । फलंचरत्नकोशात् । प्रायशोनशुभः सौम्याज्येष्ठआषाढएवच ॥ मध्यमोचैत्रवैशाखावधिकाऽन्यः
सुभिक्षकृत् १४ अथचंद्रवलेसंक्रांतिवलंरथोद्धतयाह । यादृशेति । यादृशेनचंद्रेणगोचरविधिनाजन्मराशेःशुभेनाशुभेनवार
विसंक्रांतिर्भवतिसंक्रांतिमासःशुभेनचं–द्रमसाशुभः । अशुभेनाशुभः । एतेनसूर्येद्वादशाष्टगेपिशुभचंद्रवलजातःसंक्रमोभवति १५

आगामिदिनं च स्नानादिकर्मसु पुण्यं दर्शयित्वाह। यद्वार्द्धरात्रेत्रि। एवं सामान्येन संक्रांतिपूर्वकालमुक्त्वा संक्रान्तिविशेषेण कालमभिधातुमिच्छुः संक्रांतीनां नामान्याह राशीन्द्वन विलंबेनाह ९ हरिपदमिति स्थिरभे वृषसिंहवृश्चिककुंभराशौ हरिपदमुच्यते द्विततुभे मिथुनकन्याधनुमीनराशौ षडशीतिमुखं भवेत्। मकरे उत्तरायणं। कर्कटे दक्षिणायने। मेषतुलयोः विषुवत्स्मृतं कथितं १० अथ याः पूर्वभागिन्यो याश्चान्तरभोगिन्यो याश्च समभोगिन्यस्ता उपजान्याह। याम्यायने इति। दक्षिणायने हरिपदे च स्थिरराशिसंज्ञिते संक्रांतिकाला

हरिपदं स्थिरभेरविसंक्रमाद्द्वितनुभे षडशीतिमुखं भवेत् उदगवागमने मृगकर्किणोः क्रियतुलाधरयोर्विषुवत्स्मृतं १० याम्यायने विष्णुपदे तथादौ दानादयनेन्ते विषुवे च मध्ये। वदन्ति नित्ये षडशीतिवक्त्रे महर्षयः स्वल्पयने च सौम्ये ११ मकरकर्कटकादिगतस्य चेद्भवति उत्तरयाम्यगमो रविः कथितराशिषु संक्रमणात्तदा हरिपदाद्युदितं च महर्षिभिः १२ यावद्भिरंशैरयने च्युतिः स्यात्तद्भोगकालेन दिवाकरस्य। च्युतिर्भवेद्विष्णुपदादिकानां रहस्यमेतन्मुनिभिः प्रदिष्टं

पूर्वपुण्यकालः मेषतुले च संक्रान्तिकाल एव। द्विस्वभावराशौ उत्तरायणे च संक्रांतिकालानंतरं पुण्यकालः ११ अथ संक्रांतिभोगो याह ९ शैनरवे यास्योत्तरगमनेन भवति तं द्रुतविलंबेनाह। मकरेति। यत्रकाले मकरसंक्रांतिस्तद्दैव चेद्भवेत्तू नरागतिः। यदा च कर्कसंक्रांतिस्तदैव चेद्वै दक्षिणागतिस्ततो निर्दिष्टकाले संक्रांतिप्रवृत्तिः १२ अथ यदि मकरकर्कटादिस्थस्य रवेरुत्तरयाम्यगती न भवतस्तदा किं कार्यमित्यत आह। यावद्भिरंशैरिति। धनुःस्थे मिथुनस्थे वा भानौ समदिक्तत्वे उत्क्रान्तसूर्यविलोकावशकाष्ठादिनिरखमेतत्। ततो द्विती यद्दिने पावनादिकमत्रेस

अथ सूर्यस्याशुभत्वे वेधं च रथोद्धतयाह। लाभेति। एकादशत्रिषट्स्थानस्थो रविर्जन्मराशेः शुभः यद्यपरैर्ग्रहैर्यथासंख्यं जन्मराशेः पंचमनवमचतुर्थद्वादशगैर्व्योमचारिभिः शनिरहितैर्न विध्यते। विद्धस्तु पत्रस्थेन ग्रहेण विद्धस्तत्रारोपितं फलं ददातीति २ अथ चंद्रस्याशुभत्वं वेधं च रथोद्धतयाह। द्यूनेति। सप्तएकषडेकादशत्रिस्थो हि पंचद्वादशाष्टमचतुर्थनवमगैर्बुधवर्जितैर्न विद्धो भव्यः ३ अथ भौमशन्योः शु

लाभ ११ विक्रम ३ ख १० शत्रुषु ६ स्थितः शोभनो निगदितो दिवाकरः। खेचरैः सुत ५ तपो ९ जलां ४ त्यगैर्व्योमकि
भिर्यदि न विध्यते तदा २ द्यून ७ जन्म १ रिपु ६ लाभ ११ ख १० त्रि ३ गश्चंद्रमाः शुभफलप्रदः सदा स्वा २ त्मजा ५ न्त्य
१२ मृति ८ बंधु ४ धर्म ९ गैर्विध्यते न विबुधे यदि ग्रहैः ३। विक्रमा ३ य ११ रिपुगः ६ शुभः कुजः स्यान्नदांत्य १२ सु
त ५ धर्म ९ गैः खगैः। चेन्न विद्ध इनसूनुरप्यसौ किंतु घर्मघृणिना न विध्यते ४ स्वां २ बुध ४ शत्रु ६ मृति ८ ख १०
पगः शुभो ज्ञः स तदा न खलु विध्यते यदा आत्मज ५ त्रि ३ नवमा ३ द्य १ नैधनैः ८ प्रान्त्यगो १२ र्विधुभिर्नभश्च
रैः ५ स्वा २ य ११ धर्म ९ तनया ५ द्यून ७ स्थितो नाकनायकपुरोहितः शुभः।।

।। शुभत्वे वेधं चाह। विक्रमेति। त्र्येकादशषष्ठेषु भौमो द्वादशपंचनवमगैरविद्धः शुभः। इनसूनुरपि शनिरपि त्र्येकादशषष्ठेषु भौमस्थानेषु स्थितः शुभः। घर्मघृणिना उभयोर्विधा रविणा द्वादशपंचनवमगैर्विद्ध्यते. ४ अथ बुधस्याशुभत्वे वेधं चाह। स्वांबुद्विति हि चतुः षडष्टदशैकादशगः पंचत्रिनवमाद्याष्टद्वादशगैश्चंद्रव

ननु चंद्रबलात्संक्रांतिबलमुक्तं चंद्रबलं त्वन्यस्माद्बलमदित्याह ॥ ताराबलेति। ताराबले सति चंद्रोऽशुभोपि शुभः स्यात्। चंद्रे गोचरेण शुभे संक्रांतिगः सूर्योपि शुभः सूर्येऽनुकूले सर्वेपि ग्रहाः भौमादयोऽनुकूला भवंति। ताराबले पुनरयमेव स्यादिति। एतेन सर्वत्र चंद्रबलं प्रधानं चंद्रबलात्ताराबलमिति १६ इति महादेवविरचिते मुहूर्तमालाविवरणे संक्रांतिप्रकरणं नवमं ९ तत्र जन्मराशेर्ग्रहाणां पृच्छ्याशुभफलं तत्प्रत्यासन्नमेव न स्फुटं। प्रायेण गोचरोक्तमव

ताराबलादिन्दुरथेन्दुवीर्याद्दिवाकरः संक्रममाण उक्तः। ग्रहाश्च सर्वेपि बलेन भानोर्भवन्त्यशस्ता अपि सुप्रशस्ताः १६ इति श्रीसंक्रांतिप्रकरणम् ९ सर्वे लाभगृह ११ स्थिताश्रि ३ ख १० रिपु ६ ष्वर्केऽकुजार्किस्त्रि ३ षट् ६ प्राप्तौ ११ आ ३ द्या १ ख १० मन्मथा ७ रि ६ षु शशी खा १० स्ता ७ रि ६ वर्ज्ये भृगुः। धी ५ धर्मा ९ स्त ७ धने षु २ वाक्पतिरीरि ६ स्वा ष्टां २। त्र्यु ३ ष्ट्र ८ ख ११ स्थे १० बुधः श्रेष्ठो जन्मगृहाद्गिगोचरविधौ विद्धो न चेत्स्यात्क्रहैः ॥ १ ॥ ॥

[illegible]	[illegible]		रविः
[illegible]	[illegible]		चंद्रः
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		

हार्थ्यासिन्फलानि वस्यामि नाहं नैसन्नो मुखं च फलं लक्षमंल्पयाइति वराहो —क्तत्वात्। तत्रादौ जन्मराशेर्यो पहोयावद्राशिस्थितः शुभो भवतीति शार्दूलेनाह। सर्वेति। जन्मराशेरेकादशस्थाः सर्वेपि ग्रहाः शुभफलदाः। त्रिदशषष्ठेषु रविशुभः। भौमशनी त्रिषष्ठप्राप्तौ त्रिषष्ठगतौ॥ त्रिजन्मदशसप्तषष्ठेषु चंद्रः दशसप्तषष्ठवर्ज्जे भृगुः। पंचमनवमसप्तद्वयेगुरुः। षड्स्वाष्टचतुर्थदशमगोबुधः श्रेष्ठः यद्यपरैर्नविद्धः स्यात्। तदा सर्वेग्रहाशुभा इति

रविरूपचयेष्विति। रविरुपचयेषु त्रिषड्दशैकादशेषु शुभः। इन्दुश्चाद्यसप्तमसहितेषूपचयेषु। भौमार्की मंगलशनी दशमवर्जितेषूपचयेषु।गुरुः सप्तद्व्येकादशनवपंचस्थितः शुक्रः सप्तषड्दशमवर्ज्जशेषस्थानेषु शुभः। द्वादशरहितेषु समस्थानेषु एकादशे च बुधः शुभः खलु निश्चये। जन्मलग्नात्प्रोक्तेषु शुभाः। गोचरएवं शुभ एव ११ अथ पूर्वोक्तविधिना यो ग्रहो विरुद्धः स चेत्सौम्यग्रहदृष्टस्तदा निःफलः अथ सोऽपि। पापग्रहदृष्टो विरुद्धफलः यश्च शत्रुदृष्टः सोऽपि निःफल इत्युपजात्याह। असत्फल इति। दृष्टिज्ञानं कोक्ता। त्रिदश ३।१० त्रिकोण ९।५ चतुरस्त्र ४।८ सप्तमा ७ न्यवलोकयंति चरणाभिवृद्धितः। रविजामरेज्यरुधिराः परे च ये क्रमशो भवंति किल वीक्षणेऽधिका इति १२ अथ नीचस्थ

स्मररिपुविपद्वर्ज्जे शुक्रो बुधो व्ययवर्ज्जिते ष्वविषमगृहे ष्वापे चोक्तः शुभः खलु गोचरे ११ असत्फलः सौम्यनिरीक्षितोऽपः शुभप्रदश्चाप्यशुभेक्षितश्च नैनिःफलो द्वावपि खेचरेन्द्रो यः शत्रुणा स्वेन निरीक्षितश्च ॥१२॥
।स्वनीचगेऽस्तगेऽपि वारिपोर्गृहे स्थिते ग्रहे वृथा फलप्रकीर्तितं समस्तमेव सूरिभिः ॥१३॥

॥सूर्यवशादस्तगे च शत्रुक्षेत्रस्थे च ग्रहे न किंचित्फलं भवतीति प्रमाणिकयाह। स्वनीचगेति। आत्मीयनीचस्थानस्थे ग्रहे तथास्तमिते ग्रहे शत्रुक्षेत्रस्थे च ग्रहे समस्तफलं शुभमशुभं वा निःफलं वा भवति। नीचसंज्ञा जातके तु। अजवृषमृगांगनाकर्कीमीनवणिजांशकेष्विनाद्युच्चाः दश। शिख्यष्टाविंशतितिथींद्रियत्रिघनविंशेषु। उच्चान्नीचं सप्तममिति। शत्रुमित्रसमा जातकोक्ताः। तथा च। शत्रूमंदसितौ समश्च शशिजो मित्राणि शेषा रवेस्तीक्ष्णांशुर्हिमरश्मिजश्च सुहृदौ शेषाः समाः शीतगोः। जीवेन्दूष्णकराः कुजस्य सुहृदो ज्ञोऽरिः सितार्कौ समौ मित्रे सूर्यसितौ बु

र॰मा॰ स्वनेति। द्व्येकादशनवमपंचमसप्तगोः द्वादशाष्टमदशमचतुर्थगैरविद्धो —— गुरुः शुभः ६ अथशुक्रस्याश्वेष्ठत्वे वेधं चाह। आसुनेति। जन्मद्वि
टी॰ त्रिचतुःपंचाष्टनवमद्वादशैकादशगोऽष्टसप्तद्वादशनवमपंचैकादशषष्ठत्रिगैर्ग्रहैरविद्धः शुक्रः शुभः। एषां लाभविक्रमेत्यादिनाश्वेष्ठत्वे उक्तेपि
३८ पुनरपि विधानं वेधप्रतिपादनार्थं ७ अथविद्धानामशुभफलत्वे वामवेधेन शुभफलं चरयोहृतयाह। एवमत्रेति। वामवेधस्तु सूर्यः पंच

विष्फ १२ रंध्र ८ रव १० जलक्ष त्रिगे ३ र्यदा विद्धेनेगगनचारिभिर्नेहि ६ आर सुर नाक्ष ६ पुम ८ नयो ९ व्यपा १२ प
११ गो विद्व आस्फुजिद्शोभनस्मृतःने ८ धना ७ स्तन १ नुक १० र्मधर्म ५ धीलाभ ११ वै ६ रिस ३ हजस्थ खेचरैः ७ एव
मत्र खचराव्यधान्विधाः सत्फलं नहि दिशंति गोचरे वामवेधविधिना त्वशोभना अप्यमी शुभफलं दिशंत्यलं ८ ये
वदंति खचरव्यधक्रमं नो ग्रहः क्रमविदो हि गोचरे। ते मृषावचनभाषिणो जना यांति हास्यमपकीर्तिलांछिताः
।९ यो वसिष्ठयवनादिसूरिभिर्भाषितः खचरगोचरव्यधः। गोपनीयरहदेव वेदिनः प्रस्फुटं स च मया प्रकाशितः
१०र विरुपचयेष्विंदुस्सायस्सारेषुकुजार्केजौ विदशसुरगुरुस्यूनस्वायत्रिकोणगृहस्थितः॥ ७॥ ९॥

मनवमचतुर्थद्वादशगोपि एकादशत्रिदशषष्ठगैर्ग्रहैर्विद्धो निंद्यः यत्र स्थेन ग्रहेण विद्धस्तस्य स्थानस्य फलं ददातीत्यर्थः ८ अथवेधं वामच
येन जानंति तेषां दोषमाह। ये वदंतीति — ज्योतिर्विदो ग्रहक्रमं ग्रहपरिपाटीं जानंति। खचरवेधक्रमं ग्रहवेधपरिपाटीं नो जानंति। जन्मराशेरशु
कस्थाने युक्तो ग्रहः शुभ इति न जानंति। अपकीर्तियुक्तो पहासं यांति ९ अथवेधप्रशंसारयोहृतयाह। यो वसिष्ठेति। सुगमं १० अथवेधं विनाये ३८

अथ सुखितनामपि नवग्रहनिर्मितस्य कंकणस्य धारणं शार्दूलेनाह। माणिक्यमिति। रवेः प्रीत्यै माणिक्यं धार्यं चंद्रस्य मुक्ताः भौमस्य वि-
द्रुमं सौम्यस्य मर्कतं गुरोर्गारुत्मकं शुक्रस्य पुष्यरागं। शनेर्निर्मलं नीलं॥ राहोर्गोमेदो मणिः केतोर्वैडूर्यमणिः॥ रत्नानि प्रसिद्धान्येव। न
नु सप्तानां ग्रहाणां शुभाशुभफलमुक्तं। दिनमासवर्षहोराधिपत्यं चैषामेवोक्तं॥ कथं राहुकेत्वोर्ग्रहत्वं॥ ग्रहत्वे च प्रतिकूल्याकथनात्क-
थं गोमेदवैडूर्यधारणं राजावर्तधारणं धारणं च प्रीत्यर्थमुक्तं। तयोः प्रतिकूल्याकथनात्। उच्यते। राहुकेत्वोर्ग्रह— त्वमस्त्येव। तयो-
श्च दिनाधिपत्याभावान्नात्रोदाहरणं। यत्र नक्षत्रे ग्रहणं स्यात्तत्रैव षण्मासात् राहुरिति केतुश्च यत्र दृश्यते तत्रैव षण्मासमिति॥ तथा चो-

माणिक्यं तरणेः सुजात्यममलं मुक्ताफलं शीतगोर्माहेयस्य च विद्रुमं मरकतं सौम्यस्य गारुत्मकं। देवेज्यस्य च पुष्य-
रागमसुराचार्यस्य वज्रं शनेर्नीलं निर्मलमन्ययोश्च गदिते गोमेदवैडूर्यके १६ मनःशिलैलासुरदारुकुंकुमै-
रुशीरयष्टीमधुपद्मकान्वितैः सताम्रपुष्पैर्विषमस्थितै रवौ शुभावहं स्नानमुदाहृतं बुधैः॥ १७॥ १७॥

क्तं। यत्रैव धिष्ण्ये ग्रहणं रवींद्वोस्तत्रैव षण्मासमुशंति राहुम्॥ केतुश्च यस्मिन्नुदयं प्रयाति शुभेषु कार्येषु च तद्धि वर्ज्यं प्रतिकूलत्वं च। प्रथ-
मचतुर्थाष्टमद्वादशेषु॥ उपचयेषु शुभत्वं। शेषेषु मध्यमत्वं २।५।७।९॥ शांतिकं चैतयोः समधिदक्षिणाश्च वक्ष्यति १६ अथ विषमस्थे
रवौ शुभाय स्नानं वंशस्थेनाह। मनःशिलेति। मनःशिला प्रसिद्धा। एला एलाची। सुरदारु देवदारु। उशीरं कतरा। यष्टी यष्टिमधु। ताम्रपु-
ष्पं। करवीरस्य सूर्यपूजायां वसिष्ठोक्तत्वात्। शेषं प्रसिद्धं एतानि मिश्रजलमध्ये निक्षिप्य वैदिकमंत्रैः स्नानं कार्यं। ग्रहपूजा च रविवारे कुर्या

सूरेःसौम्यसितावरीरविसुतोमध्योपरेत्वन्यथासौम्यार्कौसुहृदौसमौकुजगुरूशुक्रस्यशेषावरी।शुक्रज्ञौसुहृदौसमःसुरगुरुःसौरस्यचान्येऽरयोये
प्रोक्ताःस्वत्रिकोणगादिषुपुनस्तेऽमीमयाकीर्त्तिताः॥ २॥ १३॥ रवेःशनिसितौशत्रूभवतः॥बुधःसमोभवति।शेषाबृहस्पतिचंद्रमंगलरा
हुकेतवोमित्राभवंति १ शीतगोःसूर्यबुधश्चसुहृदौ।मंगलबृहस्पतिशुक्रशनिराहुकेतवःसमाः २ कुजस्यजीवेंदुसूर्याएतेमित्राः।बुधः
शत्रुः।शुक्रशनीसमौ ३॥बुधस्यसूर्यशुक्रौमित्रौ।चंद्रःशत्रुः॥मंगलगुरुशनिराहुकेतवःसमाः॥ ४॥ जीवस्यबुधशुक्रौशत्रू।शनिर्म-
ध्यमः॥मंगलचंद्रसूर्यामित्राणि ५ शुक्रस्यशनिबुधौसुहृदौ।कुजगुरूसमौ॥चंद्रमंगलराहुकेतवःशत्रवोभवंति ६॥ सौरस्यबुध-

विकालचर्यामृगयाचसाहसंसुदूरयानंगजवाजिवाहनं।गृहेपरेषांगमनंचवर्ज्जयेद्ग्रहेषुराज्ञाविपस्थि
तेष्विह १४ धार्यंतुष्टौविद्रुमंभौमभान्वोरौप्यंशुक्रेंदोश्चहेमेंदुजस्य।मुक्तासूरेर्लोहमर्कात्मजस्यराजावर्त्तःकितिं
तःशेषयोश्च १५॥

शुक्रौसुहृदौ॥गुरुःसमः।आदित्यचंद्रमंगलराहुकेतवःएतेग्रहाःशत्रवः॥ ७॥ अथविरुद्धेषुग्रहेषुरा
ज्ञायत्नकार्यंतद्दृशस्थेनाह॥विकालचर्येति।विकालरात्र्यादौभ्रमणं॥साहसंन्मश्राकांकर्म॥परेषांशत्रूणांगृहेगमनं॥प्रतिकूलेग्रहेव
र्ज्जयेत्॥राज्ञेसुपलक्षणंअन्येनापिसुखिनेनतद्वर्ज्यमिति॥ १४ ॥अथग्रहस्यविकालचर्यादिव्यतिरेकेनजीवनासंभवेविद्रुमरू
प्यहेममौक्तिकराजावर्त्तैः पंचभिःपंचरत्नधारणंकार्यंशान्तिन्याह॥ धार्यमिति॥ विद्रुमप्रवाले।राजावर्त्तोरावटोमणिः ॥ १५॥ राम॰ ३९

॥१५॥ श्री॥० श्री॥०

अथ विषमस्थे शनौ स्नानं नाम रसेनाह। असितेति तिलामिति। असिततिलाः कृष्णतिलाः। अंजनं सौवीरांजनं। वला प्रसिद्धा। शतकुसुम सोंफ इ
ति प्रसिद्धा। घन मुस्ता। लाजा भ्रष्टव्रीहयः २३ राहुकेतुस्नानं भास्करव्यवहारे। तथा च। लोध्रगर्भतिलपत्रकमुस्ताहस्तिदानमृगनाभि
पयोभिः स्नानमाज्ञेमपसेधति राहोः साजमूत्रमिदमेव च केतोः। सप्रियंगुरजनी हयमासिकुष्ठलाजक्षितशषेपचंदैः। वारिभिः सह वचैः
सह लोध्रैः स्नानमंति निखिलैर्ग्रहपीडामिति च। चंडोला बहुकोटरेति प्रसिद्धः॥ अतिनाशयति। सूर्यप्रभृतिग्रहपीडामथ स्नानेन दुः

असिततिलांजनलोध्रवलाभिः शतकुसुमा घनलाजयुताभिः। रवितनये कथितं विषमस्थे दुरितहृताप्लवनं
मुनिमुख्यैः २३ सहौषधैर्यांति गदा विनाशं यथा यथा दुःखभयानि मंत्रैः। तथोदितस्नानविधानतो पिग्रहा
शुभं नाशमुपैति वश्यं २४ अर्का ह्नाक्ष्ममहीरुहान्खदिरतोऽपामार्गतो पिप्पलादार्द्रोदुंवरशाखिनोप्यथशमी
दूर्वांकुशेभ्यः क्रमात्। सूर्यादिग्रहमंडलस्य समिधो होमाय कार्या बुधैः सुस्निग्धाः सरलास्त्वचाविनिचित्ताः प्रादेश
मात्राः शुभाः २५॥ धेनुः शंखोरुणरुचिवृषः कांचनं पीनवस्त्रं श्वेतश्वाम्वः सुरभिरसिताकृष्णलोहं महाजा॥

स्वोपशमनमुक्तं तस्य दृष्टांतमुपेन्द्रवज्रेनाह। सहौषधैरिति। पुस्तकेतु शतौषधैरिति स्थितं। सहौषधैरुत्तमौषधैः यथा रोगा विनश्यंति। य
था च मंत्रैः सदुरूपदिष्टैर्दुःखानि भयानि च यांति। तथोक्तस्नानतो ग्रहपीडापि शाम्यति २४ अथ सूर्यादिग्रहानुकूल्यार्थं नाना वृक्षोद्भवाः
समिधः शांतिकहोमोपयोग्य शार्दूलेनाह। अर्कादिति। आर्द्रोदुंवरेत्युपलक्षणं अन्येषामपि समिधः आर्द्रा एव। ब्राह्मम्महीरुहपालाशं २५ अ

ग्रहशांतिके रुमयसरुकटाक्षिप्ततामसाहे॥

अथ विषमस्थे चंद्रे स्नानं स्वागतयाह। पंचगव्येति। शंखश्शुक्ती प्रसिद्धे· कुमुदं कुमुदपुष्प स्फटिकं प्रसिद्धं· एतैः पंचगज मदजलसहितैः स्नानं चंद्रपीडाशमनं। पंचगव्येति। कृष्णाया सुरभेर्गोमयं। नीलाया मूत्रं। कपिलायाः घृतं श्वेतायाः दधि· ताम्रायाः दुग्धमाहरेत् १८ अथ भौमे विषमस्थे स्नानमाह। विल्वेचंदनेति। विल्वविल्वफलं। चंदनं रक्तचंदनं। बलावरिआर इति प्रसिद्धा। अरुणपुष्पं· जपापुष्पं। वसिष्ठोक्तत्वात् हिंगुलूकः इंगुलइतिप्रसिद्धः फलिनी प्रियंगुः। मसीजटामासी १९ अथ विरुद्धे बुधे स्नानमाह। गोमयेति। गोमयप्रसिद्धः

पंचगव्यगजदानविमिश्रैः शंखशुक्तिकुमुदस्फटिकैश्च। शीतरश्मिकृतवैकृतहंतृ स्नानमेतदुदितं नृपतीनां॥ १८ विल्वचंदनबलारुणपुष्पैर्हिंगुलूकफलिनीबकुलैश्च। स्नानमद्भिरिहमांसियुताभिर्भौमदोषविनिवारणमाहुः १९ गोमयाक्षतफलैः सरोचनैः शौद्रशुक्तिभवमूलहेमभिः। स्नानमुक्तमिदमत्र भूभृतां बोधनाशुभविनाशनं बुधे: २० मालतीकुसुमशुभ्रशर्षपैः पल्लवैश्च मदयंतिकोद्भवैः मिश्रमंबु मधुकेन च स्फुटं वैकृतं गुरुकृतं निकृंतति २१ एलया च शिलया समन्वितैर्वारिभिः सफलमूलकुंकुमैः स्नानतो भृगुसुतोपदोदितं दुःखमेति विलयं न संशयः २२॥

॥अक्षतायवाः। यद्यपि सामान्येनोक्तं फलं मूलं च तथापि· नागरंगस्यैव। वासिष्ठु शांतिके कथितत्वात्। हेमं सुवर्णं। रोचना· गोरोचना। शुक्तिभवं मौक्तिकं· शौद्रं मधु २० अथ विषमस्थे गुरौ स्नानमाह। मालतीति। मालतीकुसुमजातीपुष्पं शुभ्रशर्षपः। श्वेतशर्षपः। मदयंती पल्लवैर्विकसितपल्लवैः मधुकं यष्टीमधु २१ अथ शुक्रे विषमस्थे स्नानमाह। एलया चेति। शिलाम

प्रतिपदि कृष्णे शुभे चंद्रे सकलोपि पक्षः शुभः। अन्यथा विपरीतः शुक्लादावशुभे कृष्णादौ शुभे पक्षद्वयमप्यशुभमिति २ कृष्णशुक्लपक्षे चं
द्रस्य फलविशेषेण रत्योद्यतयाह। गोचरेणेति। देवमंत्रिगुरुर्यो दृष्टो द्वि पंचनवमगोचे धवामवेधाभ्यां रहितः शुभस्तादृशो वर्द्धमानस्त
नुः शुक्लपक्षे चंद्र इति ३ अथ जन्मनक्षत्राच्च नवसंख्याकानां ताराणां नामान्याह। जन्माद्ध्येति। जन्मनक्षत्रात्प्रथमं जन्मतारा। नवमी
अतिमैत्रा। एवं पुनर्दशमी जन्माद्ध्या। जन्मनक्षत्रात्त्रिर्वारं पंचसप्तताराः वर्ज्याः। जन्मतारा तु क्षौरतारावर्ज्जं सर्वत्र शुभः। हित्वा सैरंत
थायात्रां जन्मतारा शुभावहाः। इति दैवज्ञवल्लभोक्तत्वात्। पुनः लल्लेन सविस्तारमुक्तं यथा। तज्जन्मसंपत्स्मिंश्च द्वयुतेभ्य वतिजन्म

गोचरेणनवमो द्वितीयगः पंचमोपि शुभकृन्निशाकरः। वर्द्धमाननतनुरिष्यते बुधैः वेदमंत्रिशदृशः फलेनसः

।३ जन्माद्ध्यासंपदत्तो विपत्क्षेमा च पापा च शुभा च कष्टाः। मैत्राति मैत्रे तिन वैवताराः स्युर्ज्जन्मभात्त्रिःपरि

सत्तानां। तस्माद्दशमं कर्माधानं चैकोविंशः स्यात्॥ संपत्करं द्वितीयं विंशं चैकादशं परिज्ञेयं। भे — द्वादशं तृतीयं विपत्क (वर्तनेन ४॥)
रं चैकविंशं चस्यात्। क्षेमकरं चतुर्थं त्रयोदशं द्वाधिकविंशमपि चाद्यात्ः पंचमं चतुर्दशं द्व प्रत्यरिभं सत्रयोविंशं। षष्ठं सचतुर्विंशं पं
चमाधानं परिज्ञेयं। षोडशं सप्तमं मृत्संनेधनं पंचविंशं। जन्मसंज्ञं वदाधानं कर्मसु शस्तेशस्तं स्यात्। यच्च जन्मनिकार्ये विवर्ज्जनीयं तदाधा
ने। संपत्करं क्षेमकं साधकेषु मैत्राति मैत्रे च कृतं च कर्म। सर्वं नृणानिः फलमेवमेषु विंयात्कृतेपि कर्तुमेशुभं हि किंचिन्नेधनाधान
जन्मसंप्रत्यरिसविपत्करे। यस्य व्याधिः समागच्छेत्क्लेशं मरणाय च। तारास्वथ च शेषासु व्याधिविनाशो भवतीत्यतः। व्याधिवधवद्धो

धेनुरिति। स्नानाद्यैः पूर्वोक्तः २६ अथ यथाकरणाद्ग्रहा सुखं यांति पीडां च न कुर्वंति तदाह। देवब्राह्मणेति। गुरुः पीता अध्यापको देवस्य। श्रुतिरवो वेदध्वनिः श्रेयः कथा पुण्यकथा भारतादि। मंत्राणां जपात्। गायत्र्याश्च। एवंविधं कर्म कुर्वतः पुरुषस्य ग्रहाः पीडां न कुर्वंति २७ इति श्रीमहादेवविरचितेन रत्नमालाविवरणे गोचरप्रकरणं दशमं १० पूर्वं तावत्सर्वे ग्रहा अपि इवलाद्बलिनश्चंद्रश्च तारावलाद्

सूर्यादीनां मुनिभिरुचिता दक्षिणास्तु ग्रहाणां स्नानैर्दानैर्हवनवलिभिस्ते च तुष्यंति यस्मात् २६ देवब्राह्मणवंदनाद्गुरुवचःसंपादनात्प्रत्यहं साधूनामभिभाषणाच्छ्रुतिवचःश्रेयःकथाकर्णनात्। होमाद्ध्वरदर्शनाच्छुचिमनोभावाज्जपाद्दानतो नो कुर्वंति कदाचिदेवपुरुषस्यैवं ग्रहाः पीडनं २७ इति गोचरप्रकरणम् १० रविर्नृपविलोकने सुरगुरुर्विवाहोत्सवे रणे धरणिनंदनो भृगुसुतः प्रयाणे वली शनिश्चरवलुदीक्षणे निखिलशास्त्रवोधे वुधः शशी सकलकर्मसु प्रकटमुदाहृतः सूरिभिः ३ वलक्षपक्षदिगते हिमांशोः शुभे शुभं पक्षमुदाहरंति। सितेतराह्नावशुभे शुभं च पक्षावनिष्टौ भवतोऽन्यथातौ २ ॥

॥ लवानिमुक्तं। अनंतस्ताराप्रकरणमारभ्यते तत्रादावेव चंद्रस्य सर्वकर्मप्राधान्यं वक्तुं शेषग्रहाणां येषु कर्मसु वलं तत्पृथक्पृथगाह। योपेस्य स्वामी सततस्य नृपस्य दर्शने रविः सूर्यः। गोचराद्बलवान् शुभः। चंद्रवलं सर्वत्रान्वेषणीयं। एषां वारेषु कालहोरादौ अनुकूले कार्यसिद्धिः १ अथ शुक्लप्रतिपदा चेद्गोचरेण शुभे पक्षस्य शुभत्वं कृष्णप्रतिपदि गोचरे शुभे चेद्कृष्णपक्षस्य शुभत्वं चोपजात्याह। वलक्षेति। वलक्षं शुक्लपक्षः। तत्रस्थ चंद्रे गोचरेणाशुभे सकलोपि पक्षः शुभः सिते

प्रवासे च प्रवासी स्यान्नष्टे हानी च जायते॥ मृतावस्थेन चंद्रेण गतस्य मरणं भवेत्॥ जयावस्थेन चंद्रेण गतो राजा रिहा भवेत्। क्रीडावस्थे भवेन्क्रीडा सुप्ते शोकं विनिर्दिशेत्। भुक्तावस्थेन चंद्रेण सौख्यं भोगमवाप्नुयात्। ज्वरिते ज्वरितं विद्यात्कंपिते कंपरवं चाऽसुस्थिते सुस्थिनः कर्ता चंद्रः सर्वार्थसाधकः। इत्यपि त्रिविक्रमोक्तं ज्ञेयं ८ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे तारा प्रकरणं ११ एवं दिनमासमुहूर्तानां फलमभिधायावसरप्राप्तस्य लग्नस्य प्रकरणमारभ्यते। तत्र मेषलग्नकृत्यमाह। विरोधश्चेति विरोधः कलहः। अभिषेको राज्ञाः। साहसमशक्यकर्म। धातुसंबंधो धातुवादादि ताम्रादि घटनं वा। आकरसंबंधो रत्नाकरादि संबंधः। तेषां संबंधो मेषल

इति ताराप्रकरणम् ११ विरोधश्चाभिषेकश्च राज्ञां साहसकर्म च। धात्वाकरादिसंबंधो मेषलग्ने प्रसिध्यति १

वृषोदये विवाहश्च ध्रुवं वेश्मप्रवेशनं। कुमारीवरणं दानं सेवारंभादि चेष्यते २ कलाविज्ञानसंबंधो वृषलग्नादिते चयत् विभूषणादिकं कर्म तन्व्यामिथुनोदये ३॥

॥ ते सिध्यंति। आदिग्रहणाद्विजयाधिककूटकर्म संग्रामाः तथा च भीमपराक्रमे। अभिषेकसमरसाहसविजयाधिककूटकर्माणि। मेषोदये विरोधं च धात्वाकारकर्म च विदध्यात् १ अथ वृषलग्नकृत्यमाह। वृषोदय इति। वृषोदये वृषलग्ने ध्रुवं ध्रुवकार्यं। दानमर्पणमेव। आदिग्रहणात्पशुकर्मादि। तथा च भास्करव्यवहारे कन्याचवरणं दानं। कृष्युद्वाहमखाः कृषि। धर्मगृहप्रवेशाय पराणपरकर्म च २ अथ मिथुनलग्नकृत्यमाह। कलादि इति। कला गीतादिका द्वासप्ततिः। विज्ञानं विशिष्टज्ञानं। संबंधो स्त्रीपुंसः। आदिग्रहणात्कामोपयोगिवस्तुगणितधातूनि। तथा च भास्करः। कलागणितविज्ञानं धातुकर्मादिभूः

नारावलं चन्द्रबलं पक्षे विलोक्यमित्यत्र हेतुमाह। नखल्विति सुगमं ५ अथ शुक्लपक्षे कथं न ताराबलमित्याशंक्याह। शुक्ले इति सुगमं ६ अधिराशि किंचिदधिके कादशप्रमाणस्य चन्द्रस्य द्वादशावस्थाः स्वसंज्ञासमानफलाशालिन्याह। राशाविति। केश्चिदिति परमतं समप्रति षिद्धमनुमतमिति त्याज्यास्तन्मते पिज्ञातव्याः ७ अथासां नामान्युपजात्याह। प्रवासेति। द्विषट्कसंज्ञाः। द्वादशनाम्न्यः यात्रादौ चैता अवस्था विलोकनीयाः। एताः पुनर्मेषराशिप्रभृतिषु यथासंख्यं भवन्ति। यथा मेषराशौ प्रोषितास्या। वृषराशौ नष्टास्या इति। तथा च तिलक

नखलु बहुलपक्षे शीतरश्मेः प्रभावः कथितमिह हि ताराबीर्यमार्यैः प्रधानं। अतिविकलशरीरे प्रेयसि प्रोषिते च प्रभवति खलु कर्तुं सर्वकार्याणि योषा ५ शुक्ले पक्षे शीतरश्मिर्बलीयान्न प्राधान्यं तारकायास्तु तत्र। शक्तया युक्ते विद्यमाने च कान्ते न स्वातन्त्र्यं योषितः क्वापि दृष्टं ६ राशौ राशौ द्वादशैवेन्दुरवस्थाः प्रोक्ताः केश्चित् सूरिभिः प्रोषिताद्या यात्रोद्वाहाद्येषु कार्येषु नूनं संज्ञातुल्यं तत्फलं चिन्तनीयं ७ प्रवासनष्टास्यमृताजयाख्या हास्या रतिः क्रीडितसुप्तभुक्ताः। ज्वराह्वया कंपितसुस्थिते च द्विषट्कसंज्ञामिह गोचरस्थाः ८॥ ॥८॥

व्यवहारे। मेषे तु प्रोषितां विंद्याद्वृषे नष्टां विनिर्दिशेत्। मिथुने तु मृतां त्रेयां कर्किणि निर्दिशेज्जयां। हास्यां सिंहे रतिं नार्यां क्रीडितां तुल एव च। जानीयाद्वृश्चिके सुप्तां भुक्तां धनुषि निर्दिशेत्। ज्वरितां मकरे ज्ञेया कंपितां कुंभ एव च। विद्यात्सुस्थितां मीने द्वादशावस्थिकं फलं। स्वसंज्ञासदृशं प्रोक्तं शुभकार्येषु सूरिभिः। अश्व्यादिभुक्तोडुघटीसमूहाद्वेदाब्धहताद्वाणसमुद्रषड्भक्ताः लब्धार्कशेषः शशिनि क्रियाद्याद्भवेत्यवस्था ४२

चकारात्। हिंसाविषानलशस्त्रादि क्षुद्रशौर्यकर्माणि। तथा च भोजः चौर्यविषानलशस्त्रादिक्षुद्रकर्मशौर्याणि सेवास्थिरोग्रदारुणसाह
सकर्माण्यखिलानि कुर्यात् ८ अथ धनुर्लग्नकृत्यमाह। प्रस्थानेति। संवाहनपरिग्रहो हस्त्यादिकर्म। प्रस्थानं। प्रयाणं चकारात्। ध्यान
व्रतसंग्राम धनुर्द्धरक्रियाः। तथा च भास्करव्यवहारे। यात्राविवाहौषधपौष्टिकानि ध्यानव्रतादीनि च चापलग्ने। हस्त्यश्वकर्माणि धनुर्द्ध
रक्रियाश्वरं च सम्यग्गिरिद्धीनसिद्धौ ९ अथ मकरलग्नकृत्यमाह। क्षेत्राश्रयाणीति। नौकावाहनादिना जलमध्यगमनं। आदिग्रहणा

प्रस्थानपौष्टिकोद्वाहसंवाहनपरिग्रहाः चापलग्ने विधेयाः स्युश्चरकर्म च सिद्धये ९ क्षेत्राश्रयाण्यंबुयात्राव
धर्मो क्षो च वारिणः। दासी चतुष्पदोष्ट्रादिकर्तव्यं मकरोदये १० नौचर्योदकयानं च कर्म क्षव चरं तथा। बीजसंग्रहण
णं स्त्री च कर्तव्याः कलशोदये ११ विद्यालंकारशिल्पादि कृष्यं तु पशुकर्म च। यात्रोद्वाहाभिषेकाद्यं कार्यं मीनोदये बुधैः

त्॥ पारखंडकपटनीचाशुभस्नेहोपयोगीति। तथा च भोजः पारखंडकपटबंधननीचाशुभकर्मसलिलपात्राच स्नेहोपयोगी जलबं
धनमोक्षणं चरकर्माण्यखिलानि। उष्ट्र चतुष्पद दासी क्षेत्राश्रयकर्म सर्वमपि कुर्यात्॥ अन्यमपि जलसमाश्रयमखिलं मकरोदये
कुर्यात् १० अथ कुंभलग्नकृत्यमाह। नौचर्येति। नौचर्या वेलायां मज्जीकरणं। नौकया गमनमिति यावत्। उदकयाने पानादिना॥
नौचर्यामुदकेयानमिति लब्धोक्तत्वात्॥ चकारात्॥ नीचकर्म भेदबंधव्रतानि कुंभे असंश्रयाणां ११ अथ मीनलग्नकृत्यमाह॥ वि
द्यालंकारेति॥ आदिग्रहणाद्यस्मरपि मंगलकर्म॥ १२॥ १२॥ ॥१२॥ श्री॥ १२ ॥॥ १२ ॥ १२ ॥ १२॥ ॥ १२ ॥ १२॥ १२॥

मा॰ टी॰ ४३ अथ कर्कटलग्नकृत्यमाह। वापीति। वारिबंधो मोक्षणं क्षेत्रादौ। व्यवसायार्थं। आदिग्रहणात्सेवा मृदूत्सवकर्माणि। तथा च भीमपराक्रमे शांतिक
पौष्टिकसेवाशुभक्रियासलिलबंधमोक्षणं च। मृदुकर्मसरोवापीकूपारंभो कुलीरे स्यात् ४ अथ सिंहलग्नकृत्यमाह। वाणिकेति। वाणि
कृष्यावाणिज्यपरयोगः शत्रुसंवधिः। आदिग्रहणान्मृगयासाहसविक्रमवश्यानि। तथा च भीमपराक्रमे। विक्रमसाहसमृगयावाणि
कृष्याद्यं पण्यं च। नृपसेवापरयोगवश्यमेषाक्कं च सिंहे स्यात् ५ अथ कन्यालग्नकृत्यमाह। औषधमिति शिल्पसूत्रधारकर्म। ना

वापीकूपतडागादिवारिबंधनमोक्षणे। पौष्टिकं कर्म यत्किंचित्सर्वं सिध्यति कर्किणि ४ वाणिकृष्यादिपण्यं
च कर्षणं नृपसेवनं परयोगश्च मेषाक्कं यत्तत्कंठीरवे हितं ५ औषधं शिल्पविज्ञानं भूषणादि चरं स्थिरं कर्त
व्याः पौष्टिकारंभाः कन्यालग्ने तु सिद्धये ६ कृषिकर्म वणिक्सेवा यात्रा चैव तुलोदये प्रसिद्ध्यंति हि कार्याणि
तुलाभांडाश्रितानि च ७ साहसं दारुणोग्रं च राजसेवाभिषेचनं चौर्यकर्म स्थिरारंभाः कर्तव्याः वृश्चिकोदये ८

दिग्रहणात् धातुकृषिकर्मस्त्रीहृतिवारिगमनानि। तथा च भीमपराक्रमे शिल्पौषधिविज्ञानादिधातुकृषिभूषणानि वाणिज्यं कन्यायां
स्त्रीहृतिवारिगमनपुष्टिकस्थिराणि ६ अथ तुलालग्नकृत्यमाह। कृषिकर्मेति। वणिक्सेवा वाणिज्यमनुवर्तनं यात्रा प्रयाणं तुला
भांडाश्रितानि पात्रानि तोल्यंते धातवः सुगंधिद्रव्याणि च। आदिग्रहणात्। चित्रकर्म नीचसेवस्त्रीनृपतिमित्रयोगाः। तथा च भीमपराक्रमे। कृ
षिचित्रकर्म पात्रात्तुलादिभांडानि नीचसेवा स्यात्। स्त्रीनृपतिमित्रयोगा सेवा कन्योक्तमपि वणिजि ७ अथ वृश्चिकलग्नकृत्यमाह। साहस ४३

तथा च गार्गिः आदिष्वपि पदार्थेषु स्थितस्तेषु स्ववर्गतः परवर्गगतोऽप्येवं ग्रहो भवति नान्यथा १४ अथ पशूनां रक्षालग्नमाह। शुभ।
लग्नेऽरति। लग्ने शुभग्रहयुते। नैधने ष्टमे पापरहिते। स्वर्क्षयोनिषु अश्वभाजफणिहयमित्यादिषु पूर्वोक्तेषु। नक्षत्रेषु पशूनां रक्षापा
लनं वृद्धिपोषणं च योऽष्टव्येन राशिषु नक्षत्रयोनिषु निधनविशुद्धौ शुभग्रहविलग्ने पशुवृद्धिक्रियारक्षाः कार्याः। प्रागुक्तयोपेक्षि
तिलग्नोक्तत्वात्। १५ अथ सौम्यग्रहषड्वर्गे यात्रादिकं सिद्धानि पापग्रहषड्वर्गे च यात्रादिकं नुदुष्फलान्याह। वर्गे शुभे इति। गतार्थमिदं १६

शुभग्रहोदये शुद्धे नैधने स्वर्क्षयोनिषु। रक्षावृद्धिक्रियाः शस्ताः पशूनां मुनिभिः स्मृताः १५ वर्गे शुभे लग्नगतेऽपि
सौम्ये सपौष्टिकं कर्म बुधैः प्रदिष्टं। लग्नप्रपन्नेऽपुनरुग्रवर्गे स्यात्कर्मणः क्रूरतरस्य सिद्धिः १६ घटमिथुनकु
लीरा धन्विनो मीनकन्यारहस्शुभभवनस्थाः दाशयः स्युः सौम्याः। अलिघटमृगसिंहाजाश्च पापाः सदस्त्वान्मु
निभिरभिहितास्ते राशयः क्रूरभावाः १७ सौम्यो ग्रहस्तेषां न खलु प्रकृत्या योगेन सासाम्यिनरग्रहाणां क्रूरोऽपि
सौम्यः सशुभाश्रितः स्यात्सौम्योऽपि पापाश्रितमुग्र एव १८ ग्रहा सत्त्वावलोकाभ्यां राशेर्भावानुवर्त्तिने ग्रहोऽन्य
अथ पूर्णचन्द्रगुरुबुधशुक्राः सौम्यग्रहास्तत्संबंधिराशीनां सौम्यत्वं क्षीणचन्द्ररविं स्तद्धिहीनो सौम्यभावमुपसर्पन्ति १९ ॥
भौमशनैयः पापग्रहास्तत्संबंधिराशीनां पापस्थानत्वमालिन्याहा घटेति। त्वथैषां राशीनां पापग्रहयोगात्पापत्वं शुभग्रहयोगात्शु
भत्वं चाह। सौम्य इति। गतार्थं १७। १८ अथ ग्रहाणां योद्दृष्टिवशे मराशेर्ग्रहाधीनत्वं केवलस्य स्वाधिपतिसमत्वं चाह। ग्रहा सत्त्वेति। ग्रहो

अथैषां लग्नानां कृत्यविशेषमाह। शुद्धेष्विति। शुद्धेषु केवलेषु शुभग्रहयुतदृष्टेषु वा १३ अथ षड्वर्गमाह। विलग्नेति। लग्नं मेषादि। होरा राश्यर्द्धं। द्रेष्काणो राशित्रिभागः राशेरेव। नवद्वादशत्रिंशद्विभागाः नवांशद्वादशांशत्रिंशांशाः। तत्र मेषादिराश्याधिपतयो भौमशुक्रबुधचंद्ररविबुधशुक्रभौमगुरुशनिसौरिगुरवः। होरा तु विषमे राशौ रविचंद्रयोः सम राशौ चंद्रसूर्ययोः द्रेष्काणा तु प्रथमे लग्नाधिपतिः स्वामी द्वितीये लग्नात्पंचमाधिपस्य। तृतीये लग्नान्नवमाधिपस्य स्वामित्वं। मेषसिंहधनुर्नवांशानां मेषादिनवराशीनां स्वाः मिनस्तन्नाथाः। वृषकन्यामकराणां मकरादीनां नाथाः मिथुनतुलाकुंभानां तुलादीनां नाथाः कर्कवृश्चिकमीनानां कर्कादीनां नाथाः स्व

शुद्धेषु मेषाद्युदयेषु कर्माण्येतानि सिद्ध्यंति यथोदितानि। क्रूरग्रहालोकनयोगदुष्टेष्वेतेषु कर्मादितमुग्रमेव १३ विलग्नहोराद्रेष्काणनवांशद्वादशांशकाः त्रिंशांशकश्चेति षड्वर्गः सस्सौम्यग्रहजः शुभः॥ १४ ॥॥

नवराशिनाथाः द्वादशांशाधिपतयस्तु लग्नादि द्वादशराश्यधिपतयः त्रिंशांशानां विषमराशौ प्रथमपंचमानां भौमः। तदनंतरं पंचानां शनिः। ततोष्टानां गुरुः ततः सप्तानां बुधः। ततोंत्यमानां पंचमानां शुक्रः। समराशौ वैपरीत्येन॥ तथा च लघुजातके। कुजशुक्रजेन्दुर्कज्ञशुक्रकुजजीवसौरीयमगुरवः। मेशाः नवांशकानामजमकरतुलाकुलीराद्याः स्वगृहाद्द्वादशभागा द्रेष्काणाः प्रथमपंचनवमानां। होरे विषमेर्केन्द्वोः समराशौ चंद्रतीक्ष्णांशोः। कुजयमजीवज्ञसिताः पंचेन्द्रियवसुमुनीन्द्रीन्द्रीयांशानां। विषमेषु समर्क्षेषूत्क्रमशस्त्रिंशांशकाः कल्प्याः। एवं सति यो लग्नाधिपतिस्तस्य षड्वर्गं अन्ये तु। यो होरानवांशादित्रिवारमाधिपं करोति। तस्य षड्वर्ग

अथद्रव्यप्रयोगस्यचौर्यस्यलग्नमाह ॥ शुभेइति। शुभग्रहेलग्ने। रवौभौमेवादशमगे एकादशस्थेवा। योनिवशेन· गोव्याघ्रगजसिंह मित्यादिविवर्जयित्वा· विद्याभ्यासरतेनकलाविदा· योद्धावास्वामिसेवाकार्येति २४ चतुर्विंशतितमश्लोकस्यार्थस्तु। अथैवयतपीपर त्रिंशतितमपत्रेनिरंकपृष्ठांतेलिखितमेव २५ अथाधानलग्नंस्वागतयाह। वीर्यभाजिति। शुक्रेगुरौचसवलेखक्षेत्रेमित्रक्षेत्रेवाशु भग्रहदृष्टेवेतिस्थानवलं। चंद्रशुक्रौसमराशिषु। शेषाविषमराशिषुलग्नेजीवुधौ। दशमेभौमसूर्यौ। सप्तमेशनिः। चतुर्थेचंद्रशुक्रा विति दिग्वलं। रविचंद्रौमकरादिषट्केऽन्यचकर्कटादिषट्केअयनवलं। शुक्रगुरुसूर्यादिवसे। चंद्रभौमशनयोरात्रौ। वुधः सर्वकालेस्ववा

शुभेविलग्नेदशमायगेचरवौकुजेवापिवशेनयोनेः विद्यासुधाभ्यासरतेनकार्यः समाश्रयः स्वामिनःसेव केन२४ वीर्यभाजिसगुरौभृगुपुत्रेदुर्वलेषुचपरेषुनितांतं पुंप्रसूतिकथितेपिचकालेकामयेत्प्रियतमां ततनयार्थी२५ लग्नधर्मसुतराशिमुपेतेवाकपतौदनुजराजगुरौवा॥

॥रेकालहोरादौचसर्वग्रहाः। शुभग्रहाःशुक्ल पक्षे पापाःकृष्णपक्षेइतिकालवलं स्निग्धस्थूलविंवाःस्फुटकिरणाश्चसर्वेपिइतिचेष्टावलं। शनेर्भौमोवलवान्। भौमाद्बुधोवलवान् वुधाद्गुरुः। गुरोःशुक्रः। शुक्राच्चंद्रः। चंद्रात्सूर्यः। इतिनिसर्गवलं। स्वोच्चसुहृत्स्वत्रिकोणनवांशेः स्थानवलस्वगृहोपगातैश्च। दिक्षुवुधां गिरसौरविभौमौसूर्यसुतःसितशीतकरौचा। उदगयनेरविशीतमयूखौवक्रसमागमगाःपरिशेषाः। विपुलकरायुधिचोत्तरसंस्थाचेष्टितवी र्ययुताःपरिकल्प्याः। निशिशशिकुजसौराःसर्वदाज्ञोह्निचान्येवहुलसितगताःस्युःक्रूरसौम्याःक्रमेणस्वदिवससमहोरामासवर्षैःकालवीर्यं॥

र॰मा॰ टी ४५

न्यतमे शुभवर्गे व मनुष्यराशौ स्थिर सिंह कुंभ नाम ५

तद्धि हीनः ग्रहदृष्टिसंयुक्त हीनग्रहासन्नावलोकेनरहितः। स्वभावस्वाधिपतिभावे स्वस्वामिस्वरूपेगतिः १९ अथ पूर्णमध्याधमत्व फलराशीनामाह। आदौहीति। आदौद्दशांशान् यावत् मध्ये विंशत्यंशान्यावत्। अंत्ये विंशत्यंशानूर्ध्वं २० अथ वास्तुनिवेशलग्नमाह। शुद्धेति। केंद्रेषु लग्नचतुर्थसप्तमदशमेषु। निधने ष्टमे। एतेषु शुद्धेषु पापग्रहरहितेषु स्थिरलग्नेषु वृषसिंहवृश्चिककुंभानामन्यतमे शुभवर्गे। मनुष्यराशौ स्थिर सिंह कुंभानामेक मनुष्यराशौ मनुष्यराशयस्तु मेषाद्या विषमाः षड्राशयः वास्तुनिवेशः कार्यः शुद्धचतुष्टनिधने।

आदौ हि संपूर्णफलप्रदं स्यान्मध्ये पुनर्मध्यफलं विलग्ने। अंतेऽतीवतुच्छं फलमस्य चांते विनिश्चयोऽयं विदुषामधी
शैः २० शुद्धे केंद्रे निधनस्थिरोदये सौम्यवर्गमनुजोद्गमे पि च। सन्निवेश उदितो हि वास्तुनः सूरिभिर्नतु चरो
दये क्वचित् २१ कुंभराशिमपहाय साधुषु द्व्यंकर्मभवमूर्तिवर्तिषु। अव्ययेष्वसुभदायिषु क्रमे भार्गवे विपा
णिरिंदुसंयुते २२ शुद्धेषु धर्मात्मजनेधनेषु चरेन्चवर्गेद्रविणप्रयोगाः। बुधे विलग्ने दशमे च भौमे चौर्यस्य कालः

सौम्यग्रहभागराशि लग्ने च। स्थिरपुंसोदयलग्ने वास्तुनिवेशो नरराशौ वेति लल्लोक्तत्वात् २१ अथ पराधारंभलग्नो॥ कथितो मुनींद्रैः २३ रथोद्धतयाह। कुंभराशीति। कुंभराशिं विनान्यराशिषु द्विदशेकादशलग्नस्थानस्थेषु शुभग्रहेषु पापग्रहेषु व्ययरहितेषु द्वादशस्थानरहितेषु। चंद्रशुक्रेण सहिते लग्नस्थे न्हद्वारंभः कार्यः। तथा च लल्लः। होरार्थलाभ पूरणे १० षु कुंभादन्येषु शुभयुतेषु लग्नेस्थाव्ययपापेविपणिः सैहोसिते लग्ने २२ अथ द्रव्यप्रयोगस्य चौर्यस्य लग्नमाह। शुद्धेष्विति। नवमपंचमाष्टमेषु शुद्धेषु पापरहितेषु। चरे वर्गे-द्व

राम ४५

गुरौ लग्ने गुरुवारे च। श्रीमन्मापुष्पुस्तिकरणानि कुर्यात्।राजाभिषेकश्चतस्मिंल्लग्ने २९ अथरससंग्रहसेवाप्यादिश्चलग्नमुपजात्याह ।चंद्रोदयेइति। चंद्रोदये चंद्रे लग्नगते चंद्रस्यवारे चागुरौ चतुष्टयस्थे केंद्रस्थे रससस्यसंग्रहः कार्यःवाटिकारोपणे धान्यवपने।तडागवा प्याःखातारंभःसेवापा चैवंविधे लग्ने आरंभे सिद्धिर्भवति। लग्नस्थे शशिनि दिने चतस्यजीवे केंद्रस्थे कथितो रससंग्रहो मुनीन्द्रैः इतिभा। स्करव्यवहारात् ३० अथदीक्षालग्नशालिन्याह।देवाचार्यइति।गुरौ दशमस्थे। पापैरबलैर्नवमस्थैःजातकोक्तप्रव्रज्यायोगे स्थिरे लग्ने

चंद्रोदये नहिवमेरेज्ये चतुष्टयस्थे।रससंग्रहःस्यात्।उद्यानसस्योप्तितडागवापीसेवादिकार्यस्यचसिद्धिरुक्ता: ३० देवाचार्ये कर्मभावप्रपन्ने पापैर्धर्मस्थानगैर्वीर्यहीनैः।योगे प्रव्रज्याह्वयस्थिरे च कार्या तज्ज्ञैस्तत्र दीक्षा मुमुक्षोः ३१ श्रुतिस्मृतिपुराणादिप्रोक्तानां धर्मकर्मणां गुरुज्ञलग्नवर्गेषु प्रारंभस्तद्बले सति ३२ लग्नक र्मगते सौम्ये जीवे वामृतदीधितौ॥तयोर्वर्गस्थिते शिष्यविद्यारंभः प्रशस्यते ३३॥ चमोक्षार्थिनो दीक्षाकार्या।कर्मणि देवाचार्ये नवमस्थैर्दुर्बलैर्ग्रहैः पापैःप्रव्रज्यायोगेषु स्थिरे च मोक्षार्थिनो दीक्षादिनिलल्लोक्तत्वात्।तथा चलघुजातक। चतुरादिभिरेक स्थैःप्रव्रज्यांस्वाग्रहःकरोतिवली।वहुवार्यैस्ताबद्भिःप्रथमावीर्याधिकस्यैव ३१ अथश्रुत्यादिधर्मकर्मणां लग्नमाह।श्रुतीति।गुरुबुध योर्लग्ने धनुमीनकन्यामिथुनेष्वित्यर्थः। गुरुबुधयोर्वाषड्वर्गे गुरुबुधयोर्बले च श्रुत्याद्युक्तधर्मारंभः कार्यः ३२ अथविद्यारंभलग्नमाह। ।लग्नेति।बुधे लग्नदशमस्थे।गुरौ वा।लग्नदशमस्थे।चंद्रे च गुरोर्बुधस्य वा षड्वर्गस्थे।शिल्पस्य विज्ञानस्यः विद्यानां चारंभः कार्यः।वाशब्दादम

शकुवगुरुशुचराद्याहद्दिनोवीर्यवंतः इतिहहज्ज्ञातकोक्तत्वात्।एभिर्वलैर्युक्तेगुरौशुक्रेशेषेषुवलहीनेषु पुरुषप्रसवोक्ते चकालेस्त्रीसंयो
गःकार्यः।पुंप्रसूतिकालश्चजातकोक्तोज्ञेयः लग्नधर्मसुतेति।गुरौशुक्रेवा।लग्ननवमपंचमस्थेपुरुषस्यजन्मलग्नेवा।आनंदि
नःप्रेयसींकांतांगच्छेत्।पुत्राभिलाषीगुरुशुक्रयोर्वलेपरेषांनुवलेस्त्रियैपत्न्यिया।भजेत्स्वधीनवलग्नेषुनिजोदयेवायदिवानृजन्मभे
लग्नस्थेधी ५ धन २ त्रिकोण ५।९ उवा।इतिभास्करव्यवहारे २५।२६॥अथगृहप्रवेशलग्नंरथोद्धतयाहसद्मइहेरिति।शुभैग्रहैः चतुर्थे

पुत्रकामउदयेऽथनिजेवाप्रेयसींप्रमुदितःसमुपेयात् २६ सद्मइहेहिबुकलग्नगैर्वलैर्नोज्झितैःपुनरशोभनयैर्हैः
।अष्टमेग्रहविवर्जितेस्थिरेग्राम्यभेनवगृहप्रवेशने २७ हिबुकेर्कगुरौलग्नेधर्मारंभोरवेर्दिने।मांगल्यमभि
चारश्चस्वस्थसूर्येगुरूदये २८ पूर्णेचंद्रेवेश्मगेर्केम्वरस्थेजीवेलग्नेवाकृपैतोवासवेच।श्रीमन्यायुष्याणिकार्या
णिकुर्याणुक्तस्तस्मिन्नेवराजाभिषेकः॥२९॥लग्नयोःस्थितैःपापैर्वलरहितःअष्टमेपापग्रहरहितेस्थिरोग्राम्यभेग्रा
म्यंलग्नेमिथुनधन्विकुंभाग्राम्यराशयः।स्थिरग्राम्यनवांशकेनवगृहंप्रविशेत्॥तथाचलल्लः होराहिबुकोपगतैःसौम्यैःपापैर्बुल
लवियुक्तेषु।स्वग्राम्यस्थिरलग्नेगृहप्रवेशोष्टमेशुद्धेनिधनचतुष्टयेशुद्धेग्राम्येलग्नेतथास्वलग्नेवा।भवनप्रवेशकालाविबुधगुरौ
शुक्रेलग्नेवा २७ अथधर्मारंभमांगल्याभिचारलग्नमाह।हिबुकेइति।चतुर्थेरवौलग्नेगुरौ।धर्मारंभःसूर्यवारेकार्यःलग्नेगुरौदश
मेरवौमांगल्यंअभिचारउच्चाटनंचकार्यं २८ अथायुष्यादिकर्मणांलग्नमाह।पूर्णेचंद्रेति।पूर्णेचंद्रेचतुर्थभवने।रवौदशमस्थे॥०

अथौषधलग्नमाह। द्यूनेति। सप्तमषडष्टद्वादशेषु पापरहितेषु शुभग्रहेषु षड्विधबलयुक्तेषु आयुषो जीवनस्यानुकूले योगे औ
षधरसायनं वाजीकरणादिकुर्यात् ३८ अथयात्दशेलग्नेसुखेनसंधिर्निश्चलो भवतीति च्छालिन्याह। भाग्ये इति भाग्ये पूर्वफाल्गु
न्यां मैत्रेऽनुराधायां शीतरश्मौ मृगे पुष्ये अत्रस्थे चंद्रे द्वादश्यामष्टम्यां वा तिथौ नैतिलकरणे लग्ने च शुक्र दृष्टे संधानस्य संधेः।

द्यूनशत्रुनिधनव्ययशुद्धौ सद्ग्रहेषु निजराशिबलवत्सु आयुषश्च हितकारिणि योगे कीर्तितानियतमौषधिसेवा
३८ भाग्यमैत्रे शीतरश्मौ सपौष्ये द्वादश्यां वाष्टमी शुक्रदृष्टे चलग्ने। अष्टम्यां वा नैतिलाख्ये प्रदिष्टा पूर्वाचार्यैरत्र
संधानसिद्धिः ३९ पित्र्याश्विन्याम्यमूलेन्द्रभेषु शुद्धेष्टमे पिच। वेतालसिद्धिः पाताले भूगोऽस्ते घटलग्नगे ४०।
सक्रूरे क्रूरलग्नस्थे चंद्रे बलिनि बोधने नष्टयोगे पुकर्तव्यो ह्यभिचारो रिनैधने ४१ व्ययने धनसंशुद्धौ सहसे
पचयोदये। सर्वारंभेषु संसिद्धिश्चन्द्रे चोपचयस्थिते ४२॥

॥ सिद्धिः स्यात् ३९ अथवेतालसिद्धिलग्नमाह। पित्र्येशे
ति। मघार्द्राभरणीमूलज्येष्ठास्थे चंद्रे अष्टमे पापरहिते बुधे कुंभलग्नस्थे वेतालसिद्धिरिपुपलक्षणा पिशाचादिकर्म सर्वमप्येवंवि
धेलग्ने कुर्यादिति ४० अथाभिचारलग्नमाह सक्रूरेइति। क्रूरग्रहसहिते चंद्रे पापलग्ने मेषसिंहवृश्चिकमकरकुंभस्थे बुधे बल
युक्ते रिष्टयोगेषु जातकोक्तेषु सत्सु शत्रुजन्मलग्नादष्टमे लग्ने अभिचारोऽर्थवादिनो चाटनेविधेयः ४१ अथसामान्येनसर्वकर्मलग्न

यथेति। द्वादशाष्टमयोः पापरहिते

तथा च लल्लः। सौम्यैर्दशमोपगतैर्लग्ने चंद्रात्मजे गुरौ वापि। विद्याशिल्पारंभा जीवेन्दुभार्गवे चंद्रे ३३ अथ स्नानलग्नमाह। शीर्षोदयेति। चंद्रे बुधराशिस्थिते। कन्यामिथुनस्थे। शुभे बुधगुरुशुक्रेषु लग्नदशमस्थेषु। स्नानस्यमंत्रादेर्ग्रहणं कार्यं। शनिभौमरवियुते लग्ने। त्यक्त्वा। तथा च लल्लः बुधराशिस्थे चंद्रे गुरुर्बुधशुक्रेषु विलग्नेषु। स्नानस्य ग्रहणं कार्यं सौरारार्कांश्चित्वा हित्वा ३४ अथ नाट्यारंभलग्नमाह। बुधे इति। बुधलग्नगते चंद्रे कन्यामीनस्थे गुरुदृष्टे। शुभे चतुर्थगतैः नाट्यारंभः कार्यः ३५ अथ पण्यलग्नमाह। दशमेति। जन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वा दशमैकादशे वा लग्ने हि लग्नचतुर्थसप्तमदशमपंचनवमगैः शुभग्रहैः। पण्यस्य विक्रेयस्य भांडादेः कर्म कार्यं कुंभलग्नं वर्जयित्वा ३६ अथ जलारंभलग्नं श्लोकेनाह। लग्ने जीवे इति। गुरौ बुधे वा लग्नस्थे। पापैर्दुर्बलैः। शुक्रे दशमे चंद्रे जलचरराशौ कर्कटमकरमीनगे सर्वजलाश्रयाणामारंभः कार्यः। लग्ने गुरौ बुधे वा क्रूरेषु बलेषु भार्गवे खस्थे। आप्यगते हिमरश्मौ सर्वेषां जलाश्रयाणां साध्या इति भास्करव्यवहारे॥ ३७ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३७ ॥ ३७ ॥ ३७ ॥

शीर्षोदयेति शुभराशिस्थे शुभे पूदयकर्मसु। स्नानस्य ग्रहणं कार्यं हित्वा पापग्रहोदयं ३४ बुधे विलग्ने शशिनि तुराशौ गुरुवीक्षिते। हिबुकस्थैः शुभैर्नाट्यप्रारंभः सद्भिरिष्यते ३५ दशमैकादशे लग्ने विलग्ने केंद्रत्रिकोणगैः शुभैः पण्यस्य कर्माक्तं वर्जयित्वा घटोदयं ३६ लग्ने जीवे तथवा बुधे बलेष्वक्रूरे शुक्रे चापि मेषूरणस्थे। आप्ये चंद्रे सर्वतोयाश्रयाणामारंभाः स्युः सिद्धये निर्विकल्पं ३७॥ ॥ ३७॥ ॥ ३७॥ ॥ ३७॥ ॥ ६ ॥॥

द्रवजमाह। आरमित्रोर्वलमिति। चंद्रवलमाधारं त्र्यवलंवनस्थानं त्र्यन्यग्रहजंवलमाधेयं चंद्रवलाधीनां सर्वग्रहाणां शुभाशुभफ।।
लानि चंद्रवलाधीनानीत्यर्थः यत गृहादीनामाधारभूमौ परिनिष्ठितायां दृढी कृतायां आधेयवस्तूनि यासाद्वीर्यवंति प्रचिरस्थायिनः।।
स्युः ४६ अथ पूर्वोक्तदृष्टस्य स्पष्टत्वं शालिन्याह। अमूर्तकिरणेति। ननु च आत्मा मनसा युज्यते मन इन्द्रियेण इन्द्रियं स्वस्व विषये
न शस्त्रादिनेति प्राप्यकारिणां मते। अप्राप्यकरिणामपि मते मनोधिष्ठितमिंद्रियं कार्यकरं भवति। नो रावलादिंदुवीर्यादित्याद्यु।।

आधारशक्तौ परिनिष्ठितायामाधेयवस्तूनि च वीर्यवंति ४६ आमूर्तकिरणावीर्याद्वीर्यमाश्रित्य सर्वे ददति
हि फलमेते खेचराः साध्वसाधु। निजनिजविषयेषु व्याप्रियंते यतोऽमूर्त्यलमिह मनसैवाधिष्ठितानींद्रिया
णि ४७ येऽशा लग्नस्योदिता स्तेषु निष्ठुते लग्नोन्यं च फलं खेचरेन्द्रः। योतिक्रांतस्तान्भवेत्स द्वितीयः शे
षस्थानेष्वेवमेव प्रकल्प्यं ४८ समस्तगुणसंपदां न खलु लब्धिरल्पैर्दिनै र्गुणप्रचुरता ततो बहुमता न च।
दोषाल्पता। न भूरिगुणसंचये प्रभवतीह दोषाल्पको ह्युदर्चिषि हुताशने सलिलविंदुरेको यथा ४९ ॥।

क्रमेणैवमेव। तस्माच्चंद्रवलं सर्वग्रहवलवत्वे हेतुरिति। यथेंद्रियाणां मन इति ४७ अथ लग्नादिभावस्थो ग्रहो यादृशः पूर्वोवली भवति तं
शालिन्याह। येऽशा लग्नस्येति। लग्नस्य राश्यंश कला विकला रूपस्य येऽशा गतास्तत्संस्थो ग्रहो यथोक्तं फलं करोति। यस्तु तानंशानुल्लंघ्य स्थि
तस्तद्वितीयस्य भावस्य फलं करोति। एवं भावांशेषु बहुषु शून्यांशो ग्रहः पूर्वभावस्य फलं ददाति। एवमन्यभावेषु धनसहजादिषु विचार्यं ४८ अथ

र.मा.
टी.
४८

जन्मराशेस्त्रिषष्ठैकादशमे लग्ने दृष्टे शुभदृष्टे चंद्रे लग्नादुपचयस्थे सर्वारंभाः सिद्ध्यंति ४२ अथ कृष्यारंभलग्नमाह। शक्तिशालिनी
ति। चंद्रे शुक्रे च सबले। पापैरबलैः चंद्रे जलराशौ कर्कमकरमीनस्थे गुरौ लग्नस्थे कृष्यारंभः कार्यः। तथा च भास्कर व्यवहारे। प्राब
ल्यमिते भृगुनंदनसभौमार्कमंदेषु च दुर्बलेषु। वारिप्रसूतोदयगे मृगांके लग्ने च जीवे कृषिरिष्टहेतुरिति ४३ अथ सौम्यपापग्रहाणामे
षु स्थानेषु शुभाशुभेषु च न शुभाशुभानि स्थानानि वसंततिलकेनाह। प्राय इति। प्रायो बाहुल्येन शुभग्रहा अष्टमद्वादशस्थानस्थाः न व

शक्तिशालिनि सिते सशीगतेतदुर्बलैरसितभौमभास्करैः आप्तिने शशिनि वारिजोदये लग्नवर्तिनि गुरौ हि का
षिक्रिया ४३ प्रायः शुभा न शुभदा निधनव्ययस्था धर्मान्त्यधीनिधनकेंद्रगताश्च पापाः सर्वार्थसिद्धि
षु शशी न शुभो विलग्ने सौम्यान्वितोपि निधनेन शुभं विलग्नं ४४ सर्वत्र लग्ने प्रथमं प्रकल्प्यं कर्तुर्बलं चाद
मसंततोऽन्यत्। बलोपपन्ने सति शीतरश्मौ भवंति सर्वे बलिनो ग्रहेंद्राः ४५ आधारमिन्दोर्बलमुक्तमार्यैः

मद्वादशपंचमाष्टमः लग्नचतुर्थसप्तमदशमस्थाः पापाश्च न शस्ताः। चंद्रः शुभग्रहयुतोपि लग्ने न शस्तः। धेयमन्यद्भजं च वर्ज्यं ॥
स्तः। जन्मराशेर्जन्मलग्नाच्चाष्टमं न शस्तं अत्र लग्नकृत्यानंतरं वास्तुविपणिचौर्यादिलग्नानां क्रमः सन्नपि ग्रंथगौरवभयान्नलिखितः प्रक
रणोक्तन्यायेन सुखावबोधत्वान्न प्रदर्शितैः स्वयमेव गणितज्ञैरूहनीयः ४४ अथ चंद्रबलप्रशंसामाह। सर्वत्रेति। सर्वत्र काललग्ने
षु कार्यकर्तुर्जन्मराशेश्चांद्रबलं गोचरेण तत्काललग्ने चंद्रबलं प्रथमं प्रकल्प्य कल्पनीयं। यतः चंद्रबले सति अन्यबलन्यूनत्वेपि कार्यसिद्धिः ४८

श्रवणधनिष्ठाशतभिषकस्वातिपुनर्वसुपुष्यहस्ताश्विन्यभिजित्सुउदयस्सुवा। पुत्रस्यजातकर्मनामकरणेकार्ये तयोर्लग्नेतुगुरुः शु क्रो वाकेंद्रस्थोग्राह्यः। अत्रमृदुध्रुवादिनक्षत्राभिधानंजन्मकालेजातकर्मकरणादेकादशेचनामकरणात्। अन्नप्राशनादौविचार्यं तद्दिवसेवा मृदुध्रुवादिनाउदयेग्राह्यः। तथाचलल्लः क्षिप्रचरध्रुवमृदुभेषुकार्येज्जातकर्मनामयुतं। उदयेथवाचोक्तभानांगु रौभृगौवाचतुष्टये २ अथान्नप्राशनलग्नशालिन्याह षष्ठेमासीति। जन्ममासात्षष्ठेमासिदारकाणांवालकानां अन्नप्राशनंतद्वत्।

गुरौभृगौवापिचतुष्टयस्थेसंतःप्रशंसंतिचनामधेयं२ षष्ठेमासिप्राशनंदारकाणांतत्कन्यानांपंचमेसद्भि रुक्तं। प्रोक्तेधिष्ण्येवासरेसद्ग्रहाणांदर्शरिक्तांवर्जयित्वातिथिंच ३ रवौलग्नेकुष्ठीधरणितनयेपित्तरागद् भाक्रश्नौवातव्याधिःक्षतशशिनिभिक्षाटनरतः। बुधेज्ञानीभोगीस्फुशनस्तिचिरायुःसुरगुरौविधौपू र्णेयज्वाभवतिचनरःसत्रदइह। ४ केंद्रकोन्यनिधनत्रिकोणगास्तत्फलेददतियत्तनावमी॥ ६ ॥

प्राशनं कन्यानांपंचमेमासि। ज्योतिर्विद्भिरुक्तंकथितं। तथाचभोजः। अन्नप्राशनंमासिषष्ठेपुंसः कन्यानांपंचमेमासि। शुभ ग्रहाणांवारे। रिक्तामावास्यांचवर्जयित्वा ३ अथान्नप्राशनलग्नेग्रहाणांएव फलंशिखरिण्याह। रवौलग्नेइति। रवौलग्नस्थेअन्न प्राशनकर्त्ताबालकःकुष्ठीभवति भौमेपित्तरोगी क्षीणचंद्रे। भिक्षाटनरतः। दरिद्रइत्यर्थः। बुधेज्ञानवान्। शुक्रेभोगी। गुरौदीर्घायुः। पूर्णचंद्रेयज्वा सत्रदाताचभवति। इहेतिलग्नस्थेपूर्णचंद्रेइत्यर्थः। अथस्थानान्तरेलग्नस्थयत्फलंतदेवकेंद्रत्रिकोणाष्टद्वादश

दृष्टांतमाह।समस्तगुणसंपदामितिसुगमं ४९ अथवेधलत्ताविष्ट्यादिदोषोभवतिपदातदास्यगुणंसर्वेग्रहबलादिनाऽन्यगुणसद्भावे
पिलग्नंग्राह्यमितिदृष्टांतेनाह।एकोपीति।तस्मात्तदल्पदोषंमहद्गुणंचलग्नंग्राह्यमिति ५० इतिश्रीमहादेवविरचितेरत्नमालाविवरणे
लग्नप्रकरणंद्वादशं १२ लग्नप्रकरणेप्रसंगाद्वीर्यभाजिसद्गुरौभृगुपुत्रइत्यादिनाआधानलग्नेउक्तेसतिसीमंतोन्नयनादिसंस्कारप्र
करणमारभ्यते।तत्रादावेवसीमंतोविधिलग्नंशार्दूलेनाह।षष्ठमासीति।आधानात्षष्ठेमासि।अथचाष्टमे।तस्यमासस्याधिपतौ·षष्ठमा

एकोपिहंतिगुणलक्षमपीहदोषःकश्चित्सरोयदिगुणोस्तिनतद्विरोधी।मद्यस्यबिंदुरपिपावनपंचगव्यसं
पूर्णमत्रकलशंमलिनीकरोति ५० इतिश्रीपतिभट्टविरचितायांज्योतिषरत्नमालायांलग्नप्रकरणंद्वादशं १२
षष्ठेमास्यथवाऽष्टमेतदधिपेवीर्योपपन्नेविधौचेष्टेदृश्यतनौनृनामभवनेपुंलग्नभावेपिचधीधर्मास्तचतुष्ट
येषुसुगुरौपापैश्चतद्व्यायगैर्मृत्युद्वादशवर्जितैश्चमुनिभिःसीमंतकर्मस्मृतं १ मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषुभेषु
सूनोर्विधेयंखलुजातकर्म॥

])सस्याधिपतेः।अष्टमासस्याधिपतेर्वाआधानलग्नाधिपतौचबलयुक्ते·चंद्रेचशुभदृष्टे·पुंनक्ष
त्रेपुरुषलग्नेमेषादिषड्विषमराशयः।पुरुषराशयः।पुनर्वांशके।विषमराशौविषमराशिनवांशेचेत्यर्थः।पंचमनवमकेंद्रस्थेगुरौ·पापैः
पंचनवकेंद्रद्वादशाष्टमरहितैःसीमंतविधिःकार्यः।त्रिषडेकादशेषुपापग्रहाःशुभाइत्यर्थः॥ १ ॥अथजातकर्मनामधेयलग्नेउप
जात्याह॥मृदुध्रुवेति॥चित्राऽनुराधामृगरेवतीरोहिण्युत्तरात्रयं। ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ छ ॥

मौंजिबंधःकार्यः।राज्ञांगर्भैकादशे।वैश्यानांगर्भाद्द्वादशे।तथाचयाज्ञवल्क्यः।गर्भाष्टमेऽष्टमेवाब्देब्राह्मणस्योपनायनं।राज्ञामेका
दशेसैकेविशामेकेयथाकुलं·यथाकुलशब्देनगर्भदशममपिगृहीतं।तथाचशांखायनः।गर्भाष्टमेब्राह्मणमुपनयेत्गर्भदशमेवा।मनुना
तुविशेषउक्तः।ब्रह्मवर्चसकामस्यकार्यंविप्रस्यपंचमे।राज्ञोबलार्थिनःषष्ठेवैश्यस्येहार्थिनोऽष्टमे ८ अथयेषुग्रहेषुसबलेषुयेषांमौं
जीबंधस्तानाह।वर्णाधिपेति।विप्राणांजीवशुक्रावधिपती राज्ञांरविभौमौ।विशांचंद्रः।तत्रस्ववर्णाधिपेबलयुतेमौंजीबंधः।अथगु
रुचंद्ररविषुसबलेषुसर्वेषामेवेति ९ अथशाखाधिपबलेनोपनयनमाह।शाखाधिपेइति।तत्रऋग्वेदाधिपतिर्गुरुः।यजुर्वेदाधिपतिः

राजन्यानांनूनमेकादशेऽब्देवैश्यानांचद्वादशेवेदविद्भिः ८ वर्णाधिपोबलोपेतउपनीतिक्रियाहिता।सर्वे
षांवागुरौचंद्रसूर्येचबलशालिनी ९ शाखाधिपेबलिनिकेन्द्रमुपागतेवावारस्यचोपनयनंगदितंद्विजानां।
नीचस्थितेरिगृहगेऽथपराजितेस्याज्जीवेभृगौश्रुतिविधिस्मृतिकर्महीनः॥ १० ॥ १० ॥ १० ॥ ॥१०॥

शुक्रः।सामवेदाधिपतिःभौमः।अथर्ववेदाधिपोबुधः।गुरुभृगुभौमबुधश्चैषांस्वामिनःक्रमशइतिवचनात्।स्वशाखाधिपतौसब
लेकेंद्रस्थेवा।अस्यशाखाधिपस्यवारेउपनयनमुक्तं।शाखाधिपेअबलेवर्णसंकरसंभवात्।द्विजानांब्राह्मणक्षत्रियविशां।गुरौशुक्रेवानी
चस्थेशत्रुगृहस्थेवाशत्रुजितेच·श्रुतिविधिकर्महीनोद्विजोभवति।तत्रहविःसंस्थाःसोमसंस्थाःस्मार्त्तमावसथ्यं।तथाचोक्तं।पाकसंस्थाह
विःसंस्थाःसोमसंस्थास्तथापराःएकविंशतिरित्येतायज्ञसंस्थाःप्रकीर्तिताः।अष्टकापार्वणश्राद्धंवैश्वदेवःश्रावणीआश्वयुजीआग्रहायणी

र·मा· कंटकांत्येति। अमी सूर्यादयो ग्रहाः। यन्नतौ लग्ने रवौ लग्ने कुष्टीन्यादिकं यत्फलं केंद्रत्रिकोणाष्टद्वादशगास्तदेव फलं प्रयच्छंति

टी· । अन्नप्राशनलग्नात्केंद्रनवपंचमे द्वादशेष्टमे च पापवर्ज्याः। शुभाः श्रेष्ठा इत्यर्थः। लग्नादष्टमद्वादशस्थो वा न व्याधिकर एव ५।

५० अथ क्षौरलग्नमाह। क्षौरसंज्ञेति। स्वकुलविधिना स्वकुलाचारेण प्रथमे वर्षे तृतीये वे वर्षे वा गोत्रदेवीसंनिधौ चूडाकर्म कार्यं

। तथा चाश्वलायनः तृतीये वर्षे चौडं यथाकुलधर्मं चेति। अत्रापि यथाकुलशब्देन प्रथमं वर्षं गृहीतं। तथा च शांखायनः। संवत्स

षष्ठुन्दुरशुभस्तथाष्टमः केंद्रकोणगतस्तनिरन्नहृत् ५ क्षौरसंज्ञेषु स्वकुलविधिना चौलमाहुर्मुनीद्राः केन्द्रं

पापैर्गुरुभृगुबुधैस्तत्र सूर्यो ज्वरश्च शस्त्रान्नाशो धरणितनये पंगुता चार्कपुत्रे शीतज्योतिष्यपचितनन

नौ निश्चितं नाश एवा ६ धनव्ययत्रिकोणगैरसद्ग्रहैर्मृतावपि। सुरक्रियानशोभाना शुभैश्च पुष्टिकारिणी।

७ गर्भाधानादष्टमे जन्मनो वा मौंजीबंधं शस्यते ब्राह्मणानां॥ ।।रे चूडाकर्म तृतीये वा वर्षे शुभैः केन्द्रगैः तत्र केंद्रस्थे रवौ बा-

लकस्य ज्वरो भवति। भौमे केंद्रस्थे शस्त्रेण नाशः। तथा चन्द्रे वत्सवल्लभे। चूडा शुभाय शुभकर्मसु सौम्ये सौम्येषु केन्द्रे मृतये कुजे स्यात्

। शनौ केंद्रस्थे पंगुत्वं। क्षीणचंद्रे केंद्रस्थे मृत्युरेव। तस्मात्पापान् क्षौरलग्ने केंद्रस्थान् वर्जयेदिति ६ अथान्यस्थानगानामपि पापानां फ

लं प्रमाणिकयाह। धनव्ययेति। पंचमनवमद्वादशाष्टमद्विस्थैः पापैः क्षौरं न शस्तं शुभैस्तु शस्तमिति। पापानां तत्स्थाने विनाशयित्वा

सौम्यानां पोषकत्वादिति ७ अथ मौंजीबंधलग्नं विवक्षुर्विप्रक्षत्रियविशां यस्मिन्वर्षे मौंजिबंधस्तच्छालिन्याह। गर्भाधानादिति। ब्राह्मणां गर्भाष्टमे जन्माष्टमे वा॥ ५०

अथपस्यनवांशस्थेलग्नेयत्फलंतदाह। शन्यंशेइतिसुगमं १३ इतिव्रतबंधविधिः। अथयत्रलग्नेऽग्निपरिग्रहेकृतेअग्निरुपशाम्यतितन्मुहूर्तलग्नमाह। राशौविलग्नेइतिकर्तुराशौलग्नेजलचरराशौवालग्नेकर्किमीनमकरपरार्द्धजलराशयः। अन्येपिजलराशिनवांशेकुंभलग्ने कुंभनवांशेवाचंद्रेवालग्नेजातोग्निर्निर्वाणमुपैतिउपशाम्यति १४ अथयादृशेलग्नेऽग्निपरिग्रहः कार्यस्तदाह। त्रिकोणेति। रविभौमचंद्रगुरुषुत्रिकोणकेंद्रोपचयेषु। शेषेषुशनिशुक्रबुधेषुउपचयेषुवह्निपरिग्रहंकुर्यात् [illegible] डेकादशमास्तुपचयस्थानानि

शन्यंशेहुतवह्निमूर्खनाशार्कभागेक्रूरत्वंभवतिचपापधीःकुजांशे। चंद्रांशेत्वनि [illegible] बुधेपटुत्वंयत्नत्वंगु
रुभृगुभागयोर्दिशन्ति १३ इतिव्रतबंधविधिः। राशौविलग्नेवुचरेघटेवातदंशकेवाप्यथवाशशांके। आधानकाले
द्विजपुंगवानांजातोपिनिर्वाणमुपैतिवह्निः १४ त्रिकोणकेंद्रोपचयेषुसूर्येबृहस्पतौशीतकरेकुजेच। शेषग्रहेषूप
चयस्थितेषुधूमध्वजोत्पादनमामनंति १५ चंद्रेपत्नीमृत्युगेमृत्युमेतिक्षिप्रंवह्निप्राध्यापकःस्यात्सुतेच। भानोःसूनौ
देवपूज्येरवौवाचरोगैर्युक्तोदुश्चिकित्स्यैर्द्विजेन्द्रः १६ अशुभेषुधनेधनेनहीनोधनवान्सद्भिरथान्यदोविधोस्यात्॥

१५ अथाष्टमस्थेयस्मिन्यत्फलंतच्छालिन्याह। चंद्रेपत्नीति। चंद्रेपरिग्रहलग्नादष्टमेअग्निपरिग्रहकर्तुःपत्नीमृत्युंप्राप्नोतिभौमे अष्टमेऽग्निपरिग्रहकर्ताम्रियते। रविगुरुशनिष्वष्टमेष्वपिवह्न्याध्यापकोऽग्निपरिग्रहकर्तादीर्घरोगार्तोभवति। शेषयोर्बुधशुक्रयोरष्टमगयोर्नशुभंनाप्यशुभमितिचकारात् १६ अथद्वितीयस्थानेयत्फलंतद्दोपच्छंदसिकेनाह। अशुभेष्विति। अशुभेषुपापग्रहेषुद्वितीयस्था

इतिसप्तपाकसंस्थाः। अग्न्याधेयमग्निहोत्रंदर्शपौर्णमासौचातुर्मास्यानि। पशुबंधः सौत्रामणीचसप्तहविःसंस्थाः। अग्निष्टोमोऽत्यग्नि-
ष्टोमेउक्थ्यः षोडशीवाजपेयोऽतिरात्रआप्तोर्यामः सप्तसोमसंस्थाः। लग्नस्तु। अनुवर्तंसंतः कथितोनजानां ग्रीष्मोनृपाणांशिशिरोवि-
शांच। अन्नतस्यवंधेयदिवा रविलानांमाघादयः पंचभवंतिमासाः १० अथयस्मिन्नहेयत्रस्थेभौजीवंधलग्नंप्रशस्तंतदाह। लग्नेति। लग्न-
गतेगुरौनवमपंचमस्थेशुक्रेशुक्रनवांशस्थेचंद्रेउपनीतोद्विजोवेदवेदीभवति। गुरुस्तुशुक्रलग्नाधिपैः शनिनवांशस्थैर्विद्याशीलवर्जि-
तः कृतघ्नश्चस्यात् ११ अथयस्मिन्ग्रहेकेंद्रस्थेयत्फलंतदाह। स्वानुष्ठानेइति। गुरौकेंद्रस्थेयजनयाजनादिषट्कर्मरतोभवति शुक्रेकेंद्र-

लग्नेजीवेभार्गवेचत्रिकोणेशुक्रांशस्थस्याद्द्विजोवेदवेदी सौरांशस्थेसूरिलग्नेसशुक्रेविद्याशीलप्रोज्झितःस्यात्कृ-
तघ्नः ११ स्वानुष्ठानेरतःस्यात्प्रवलमतिगुरुःकेंद्रसंस्थेसुरेज्येविद्यासौख्यार्थयुक्तोभृगुशनिशशिनेऽध्याप-
कश्चप्रदिष्टः सूर्येराजोपसेवीभवतिधरणिजेशस्त्रवृत्तिर्द्विजन्माशीतांशौवैश्यवृत्तिर्दिनकरतनयेसेवकश्चांत्य-

स्थेविद्याधरसंख्यान्वितः। बुधेकेंद्रस्थेध्यापकः सूर्येकेंद्रगेराजसेवकः। चंद्रेकेंद्रगेवैश्यवृत्तिः। कृषिपशुपाल्यादिक॥जानां१२
रः। भौमेकेंद्रगेशस्त्रवृत्तिः। क्षत्रियवृत्तिः। शनौकेंद्रस्थेअन्त्यजानांम्लेच्छानांसेवकः। चकारद्वयेन। षष्ठाष्टगंचंद्रसूर्यभौमशनियुतान्शुभ-
हशुक्रचंद्रान्यथाकथंचिद्वर्जयेत्। षष्ठेऽष्टमेशशधरेमरणंप्रयातिजीवेदिवाकरसुतेविगुणोर्थहीनः क्रूरः कुजेनमृदुनापिगुणोल्प-
सश्चसौम्यैः पटुगुरुरिपुभृग्गौविकल्पाविति लघ्वोक्तत्वात्॥ १२ ॥ ॥१२॥ ॥१२॥ ॥१२॥ ॥१२ ॥१२॥ ॥

यत्र तत्र राशिस्थिते भौमे दशमसप्तमराशिस्थे रवौ चंद्रे च त्रिषडेकादशस्थे विधौ वेति वा शहृष्ट्यार्थे। जना निर्गर्दहीना निर्यत्तकृत् यत्र भवति। तथा च दैवज्ञवल्लभे। चापेंगे तिरसिलग्नगेऽथवा मेषगे भूसुते खेऽस्तगे पि वा। शीतगौ त्रिरिपुगेऽथवा यगेय त्तक्षज्ज्वनित। पावको भवेत् भास्करव्यवहारे पि। लग्नगते कार्मुकगे गुरौ वा भौमेऽथवा रवौऽस्तगते हृपस्थो भानौ त्रिषडायमतोऽथवा वह्न्याह्निनः सो मवत्तामुपैति १९ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे संस्कारप्रकरणं त्रयोदशम् १३ सांप्रतं राजाभिषेकप्रकरणमारभ्य ते। तत्रादौ वेवयेषु सबले राजाभिषेकलग्नं विलोक्यतानुपजात्याह। जन्मलग्नाधिपतिर्लग्नेशः जन्मेशः जन्मकायत्रराशौ चन्द्र।

तिग्मांशौ सहजषडायगे विधौ वा जाता निर्यजति न संशयो हि जेंद्रः १९ इति संस्कारप्रकरणं १३ विलग्न जन्मेशदशाधिनाथमार्त्तेराडधात्रीततयैर्वलिष्ठैः गुर्विन्दुशुक्रैः सुरदंशुजालैर्महीपतीनामभिषेकरक्षुः १सुहत्त्रिकोणस्वगृहोच्चसंस्थाः श्रियं च कीर्तिं च दिशंति खेटाः॥ स्थित लग्नराशिपतिः। अभिषेकसमये यस्य ग्रहस्य। दशावर्त्ततेसदशाधिपतिः। एतेषु वलयुक्तेषु। रविभौमयोः सवलयोः शुक्रचंद्रगुरुभिरनस्तमितैर्ह्लसत्किरणै राजाभिषेकः का र्यः १ अथ ये ग्रहाः पूर्वकथिता स्तैर्मित्रत्रिकोणोच्चस्वराशिस्थै यो दृशं फलं तदुपजात्याह। जन्मेशलग्नेशदशाधिपति गुर्विन्दु शुक्राः स्वराशिमित्रराशित्रिकोणस्था ग्रहा लक्ष्मीकीर्तिमप्रयच्छन्ति। विशेषेण जन्मलग्नेशदशाः कीर्त्तिश्रीकारिणाः। तथा चल ग्नः मित्रस्वोच्चत्रिकोणस्थैर्ग्रहैः श्रीकीर्तिसंयुताः नीचशत्रुगृहस्थैः स्यात्तत्कालममपशोऽविषाज्जन्मलग्नेशदशेशादि नभर्तृषु।

॥५५॥

अग्निपरिग्रहकर्त्ताद्रव्यहीनो भवति। धने द्वितीयस्थाने शुभैर्युत्तेद्रव्ययुक्तः। चंद्रे बुधस्थे अन्नदाता भवति। बुधशनियुक्ते लग्ने अग्निहोत्रा ग्निलोकाग्निसंगमेति। तस्मिन्दीपादिना ज्वालनं प्रमादाद्भवति। एवं सति विविधिसंज्ञिता आग्नेयीष्टिः कर्त्तव्या। अग्निहोत्रगृहज्वल नेक्षामवन्संज्ञितेष्टिर्भवति। तथा च कात्यायनः। गृहदाहे ऽग्नये क्षामवते ग्रामाग्निना चेद्गनये विविचये रणाग्नात्वरोनसंसर्गाग्नो हो मस्तदाहुः। यस्याग्नयो ग्रामेणाग्निना दहेरन् कान्तप्रायश्चित्तिरिति। सोऽग्नये संवर्त्तकायाष्टकपालपुरोडाशं निर्वपेत्। लल्लः। अग्नि विधौ वा बुधसौरयुक्ते कुलाग्निना वह्निरुपैति संगं १७ अथ कुजेन्दुजीवानां बलेविनाऽग्निपरिग्रहो न कार्य इत्याह। कुजेन्दुजीवैरि

उदयेसबुधार्कजेऽथचेंद्रो ज्वलनो लोककृशानुसंगमेति १७ कुजेन्दुजीवैरिपुराशिसंस्थैः पराजितैर्नी

चगैर्हापरैर्वा। अस्तंगतैर्वाग्निपरिग्रहंयः करोति हासं विदुषां स याति १८ लग्नस्थे धनुषि गुरौ एवयत्कि

येवाभूसूनोर्दशगेऽथसप्तमे वा। ति। भौमचंद्रगुरुभिः शत्रुराशिसंस्थैः नी[illegible]ैः अस्तंगतैः सूर्याच्छादितैर्वा योऽग्नि परिग्रहं करोति तस्याग्निहोत्रमन्तरा विनश्यतीत्यर्थः। शत्रुमित्रत्वं प्रागुक्तमेव। परस्परनाशग्रहाणा[illegible] दक्षिणदिक्स्थाः पराजिताः शु क्रस्तूत्तरसंस्थः। तथा च वाराहसंहितायां। सर्वे बलिनः उदक्स्था दक्षिणदिक्स्थो बलवान् शुक्रः। शुक्रो दक्षिणस्थामन्वस्थोत्तरस्था तयोः केवलवानिति वाराहेणोक्तं। दक्षिणदिक्स्थः पुरुषो वपथुरप्यास्तित्वतोन्यः। अधिरूढो विजितो निः प्रभो विवर्णश्चपः सजि। एम नः उक्तविपरीतरूपो बलवानिति। कर्कटराशौ भौमनीचः वृश्चिके चंद्रनीचः मकरे गुरुनीचइति १८ अप[illegible]याद्दशो लग्नेग्रहीताग्निर्यज्वा भवति ५२

वृषमेषधनुःकर्कटमकरराशयः एते पंचराशयः पृष्ठोदयाः रात्रिबलाः सिंहकन्यावृश्चिककुंभाः शीर्षोदयसंज्ञका भवंति दिनबलाश्च। मीनराशौ उभयतः पृष्ठोदयशीर्षोदयौ रात्रिदिनबलश्च॥
तथा चलल्लः। त्रिकोणकेंद्राष्टधनव्ययेषु क्रूरैरयुक्तेषु शुभोऽभिषेकः ३।४ अथ क्रूरग्रहा यत्र स्थाने फलं कुर्वंति तच्छिखरि ण्याह। धनान्त्यस्थैरि
ति। क्रूरग्रहैर्द्वितीयद्वादशस्थैर्द्रव्यवियुक्तो राजा भवति। लग्नस्थे रोगी। चतुर्थसप्तमस्वरस्थैर्भ्रष्टराज्यः। पंचमस्थैः सौख्यहीनः। नवमस्थैर्धर्म
हीनः। अष्टमस्थैरल्पायुः। त्रिषडेकादशगैः सुखद्रव्ययुक्तो राजा भवति ५ अथ षष्ठाष्टचंद्रस्य शुभग्रहस्य च फलं मालिन्याह। चंद्रे शुभग्रहे

नारकाशुभभृतो बले दिने सद्ग्रहस्य च तिथावरिक्तके सद्युते व्ययत्रिकोणकंटकस्वाष्टमेषु रहिते ष्वसाधुभिः
४ धनान्त्यस्थैः क्रूरैर्भवति निधनो रोगभाग्लग्नसंस्थैश्चतुर्थे द्यूनस्थैश्च्युतिनिजपदः पुत्रगैः सौख्यहीनः
निरुद्योगः खस्थैः शुभविरहितो धर्मगैः स्यान्नरोंध्रे निरायुर्मृत्युस्थैः सुखधनयुतस्त्र्यायशत्रुस्थितैश्च ५ नि
धनरिपुगृहस्थे शीतगौ पापदृष्टे यमनगरमुपैति द्राङ्नृपः सद्ग्रहे च व्ययमृतिरिपुवर्ज्जे सत्फलं दद्युरिष्टाः सकल
भवनसंस्था नेष्वनिष्टाश्च तेसुः ६ यस्याभिषेके सुरराजमंत्री भवेद्धि लग्ने यदि वा त्रिकोणे शुक्रो वरे शत्रुगृहे म
हीजः समोदते प्राप्य चिरापलक्ष्मीः ७ त्रिलाभसंस्थौ शनितिग्मरश्मी मेषूरणे वधुगृहे गुरुश्च॥ चषष्ठामे पापदृष्टे राज्ञो
मृत्युः। शुभाश्च द्वादशाष्टमषड्वर्ज्जे शोभनं फलं प्रयच्छंति। तेषु द्वादशाष्टषट्सु। ते शुभा अनिष्टा न शुभाः सुरित्यर्थः ६ अथ यादृशे लग्नेऽ
भिषिक्तश्चिरं पृथ्वीं परिपालयति तदुपजात्याह। यस्येति। यस्याभिषेकलग्ने गुरुः। त्रिकोणे लग्नान्नवमपंचमे वा शुक्रो दशमे। भौमः षष्ठे। स चि
रकालं लक्ष्मीं प्राप्य विलसति ७ अथ यस्मिन्योगे लक्ष्मीः स्थिरा दीर्घायुषो भवति तमुपजात्याह। शनिसूर्यौ यथासंख्यं त्रिलाभगौ ८।

यस्मात्तस्मात्प्रयत्नेन सौस्थ्यमेषां प्रकल्पयेत् ॥ अत एव ग्रहा अस्तंगताः शत्रुभनीचगा भयं शोकं चाभिषिक्तस्य कुर्युः २ अथ य्या दृशे लग्ने अभिषेकः कार्यस्तदिंद्रवज्रद्वयेनाह। जन्मभादिति। जन्मराशिरुपचयेन तथा स्थिरराशौ च शीर्षोदयाः सिंहकन्यातुलवृश्चिककु मिथुनास्तेषामन्यतमलग्ने। तथा च बृहज्जातके। गोजाश्विकर्किमिथुनाः समृगा निशाख्याः पृष्ठोदया विमिथुनाः कथितास्त एव शीर्षोदया दिनबलाश्च भवंति शेषा लग्नं समेत्युभयतः पृथुरोमयुग्मात् वृषमेषधन्विकर्किमिथुनमकराः षड्राशयो रात्रिबलसंज्ञकाः ते एव षड्राशयो मिथुनवर्जिताः पृष्ठोदयसंज्ञकाः पृष्ठोदयं यांतीति वृषमेषधन्विकर्किमकरेभ्यः। सिंहकन्यावृश्चिककुंभाः शीर्षोदय

अस्तंगताः शत्रुभनीचगास्ते भयाय शोकाय भवंति राज्ञां २ जन्मभात्तूपचयेन तथा स्थिरे लग्नवर्तिनि च मस्तकोदये सद्ग्रहैश्च सहितेऽवलोकिते क्रूरदृष्टिसमुपास्तिवर्जिते ३ ।

॥ संज्ञका भवंति। दिनबलाश्च भवंति शिरसा उदयं यांति। पृथुरोमयुग्मं मीनसंज्ञकं लग्नं उभयतः पृष्ठशीर्षाभ्यां समेति उदेति इत्युभयोदयसंज्ञकमिति श्लोकार्थः शुभग्रहयुत दृष्टे। पापग्रहयुतदृष्टिहीने। ताराबले चंद्रबले च। शुभग्रहवारे। रिक्तावर्जिते तिथौ च। द्वादशाष्टमद्विपंचनवमकेंद्रेषु शुभग्रहयुतेषु पापैर्वर्ज्जितेषु राज्ञामभिषेकः कार्यः अत्र यद्यपि सामान्येन सद्युतव्ययत्रिकोणकंटकस्वाष्टमेष्वित्युक्तं तथापि व्ययाष्टवर्ज्जं सद्युतमिति ज्ञेयं। व्ययरिपुमृत्युजिवर्ज्जमिति वचनात्। अत एव सद्युतग्रहणाद्गुणीभूतास्थान्यो वर्ज्जयति। तथा च देवज्ञवल्लभे। केंद्रत्रिकोणसहजायधनेषु सौम्यैः कीर्तिश्रियं च तनुते विहितोऽभिषेकः सद्युतेष्वित्यत्रानुपयुक्तमपि व्ययाष्टमयोरुपादानमत्राशुभसाम्येन योगनिरासा॥ ५३

पृच्छालग्नशकुनउपश्रुतिप्रभृतिभिर्निमित्तैः शुभाशुभफले ज्ञाते सति। यतः प्रश्नलग्नफलमपि जन्मलग्नफलतुल्यं। तथा च विहृज्जन्म वल्लभायां। संप्रेर्य्यमाणो ह्यव शं शरीरि प्रसद्यादैवेन शुभाशुभेन। ज्योतिर्विदः सन्निधिरत्र धस्मात् प्रश्नतोप्यलग्नसमः फलेन। अत्र च लग्नाज्ञे अनुमानालंकारैः प्रश्नशकुनादिभिः शुभैः शुभग्रहदशाफलमनुमीयते। अशुभैरशुभग्रहदशाफलमनुमीयते। ननु जन्मलग्न पिस्वोच्चमित्रस्वगृहादिषु सत्फलं। नीचशत्रुक्षेत्रादिष्वसत्फलं न च यात्रालग्नमाह जन्मे तिकथं जन्मलग्नस्यैव बलवत्त्वमिति। सत्यं । जन्मलग्ने यस्त्वोच्चादिसत्फलं नीचाद्यसत्फलं ग्रहाः कुर्वंति तत्सत्यमेव दैवशेन तस्मिन्नेव काले जन्मसंभवात्। नैवं यात्राका ॥

प्रश्नोदयनिमित्ताद्यैर्विज्ञाते सदसत्फले २ जन्मराशितनजन्मविलग्नं तत्पती उदयगो यदि वास्ततः स्वाय
कर्मरिपुभान्यथताभ्यां शत्रुसंक्षयमवेहि तदानीं ३॥ टी० तस्माज्जन्मलग्नस्यैव प्राधान्यमिति तथा च लघुजातके य दुपचितजन्मलग्नैः शुभाशुभं तस्य कर्मणः पंक्तिं। व्यंजयति शास्त्रमेतत्तमसि द्रव्याणि दीप इव॥ २ ॥ अथ जातन्मनो पिया दृशे। न लग्नेन जयो भवति तत्स्वागतो पच्छंदसिकाभ्यामाह। जन्मकाले यत्र राशौ चंद्रः स जन्मराशिः॥ जन्मकाले यल्लग्नं तत्तनो जन्मरा। शिस्तदधिपो वा पृच्छालग्ने भवति। अथवा जन्मलग्ने तदधिपो वा पृच्छालग्ने भवति॥ अथवा ताभ्यां सकाशात् जन्मराशेर्जन्म लग्नाद्वा सकाशात् यान्युपचयानि त्रिषड्दशैकादश राशयस्ते पृच्छालग्ने भवंति तदा शत्रुसंक्षयं जानीहि॥ इति गर्गोक्तिः। प्रश्ने क्लेनेएवं विधे लग्ने राजा शत्रून् क्षयनीत्यर्थः ३३॥ श्री॥ श्री॥० ॥३॥ श्री॥२ ॥३॥ ॥३॥ ॥७॥ ॥०॥॥

चतुर्थे दशमे वा गुरुः एवंविधे योगे यस्याभिषेकः कृतस्तेन स दीर्घायुर्भो लक्ष्मीः स्थिरा भवति। तथा च दैवज्ञवल्लभे। तृतीयलाभस्थितयोः पेमार्कयोर्गुरौ
चतुर्थे यदि वांबरस्थे। लग्ने तु विशेष उक्तः उग्रैर्वीर्ययुतैरुग्रः सौम्यैः सौम्यः प्रजापतेस्त्रिकोणकेंद्रगैर्मिश्रैर्ग्रहैर्मिश्रः क्षितीश्वरः। राज
योगाश्च योगाश्च चंद्रयोगास्तथा शुभाः सर्वेप्यत्र विकल्प्याः स्युर्वास्तुलग्नगुणाश्रये ८ इति महादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे रा
जाभिषेकप्रकरणं चतुर्दशोध्यायः १४ अथाभिषिक्तस्य राज्ञो विजययात्रालग्नस्य प्रकरणमारभ्यते। तत्रादावेव प्रकरणसंबंध
मुपजान्याह। यात्राभिधानमिति। सर्वैः शौर्यादिभिर्गुणैरुपेतस्य युक्तस्य जिगीषोः नृपस्य यात्रालग्नं कथयिष्यामीति संबंधः। जिगीषो

यस्मात्रयोगे क्रियतेऽभिषेकः संपत्स्थिरा तस्य चिरायुषः स्यात् ८ इति राजाभिषेकप्रकरणं चतुर्दशः १४ या
त्राभिधानं कथयाम्यथातः सर्वैरुपेतस्य गुणैर्जिगीषोः अतर्किते जन्मनि यस्य याने फलाप्तिरुक्ता घुणाव
र्णतुल्या १ अज्ञातजन्मनोप्यस्मै प्रश्नोत्थं योज्यमिति स्मृतौ। तत्सुपलक्षणं सामन्तादीनामपीदमेव लग्नं सिद्धिकृदिति। तस्य राज्ञो
जन्मन्यतर्किते अज्ञाते। यात्राफलस्य प्राप्तिर्घुणाक्षरतुल्या कदाचिद्भवति कदाचिन्न भवति। तस्माज्जन्मज्ञाने दशायुर्ग्रहबलान्यवलोक्य
यात्रामुहूर्तं कथयेदिति। तथा च लल्लः। होराराशौ स्थाने सपरिग्रहे ग्रहाणां च। आयुषि च परिज्ञाते शुभमशुभं वा फलं वाच्यम्। भास्करव्य
वहारेपि। एकः स्वराशिमित्रेण तद्धर्मे नाथवोदये। स्थितेन नीयते जंतुः सार्वभौमत्वमुन्नतां। अत्रोत्तरालंकारैः केनापि पृष्टं जन्मकालल
ग्नवद्यात्रालग्नफलं यात्रालग्नफलं जन्मलग्नफलावलोकनं विना न सफलं भवतीति जन्मलग्नस्यैव बलवत्त्वमिति १ अथ जन्मलग्नाज्ञानेपि

जयवति धनगोमयाईफेनेभवति शुभं ध्रुवमेव पृच्छकस्य ॥ अथ मंगलवस्तूनां दूर्वाक्षतानां दर्शनं श्रवणं वा भवति प्रष्टा च महता ।
आदरेण पृच्छति तदा जयो वाच्यः ७ अथ येषु नक्षत्रेषु प्रयाणं कार्यं तानि नवोपजात्याह सुगमं ८ अथ परिघमाह । कृत्तिकायाः प्र
भृति सप्त नक्षत्राणि पूर्वस्यां । मघायाः प्रभृति सप्त दक्षिणस्यां । अनुराधायाः प्रभृति सप्त पश्चिमायां । धनिष्ठायाः प्रभृति सप्तोत्तर

यद्याद्वारान्पृच्छति च गृहं तं तदा दिशेदक्षिजयस्तवेति ७ हस्तेन्दुमैत्रश्रवणाश्विनितिष्यपौष्णश्रविष्ठाश्च
पुनर्वसुश्च । श्रेष्ठानि धिष्ण्यानि नवप्रयाणे त्यक्त्वा त्रिपंचादिमसप्ततारा: ८ कार्शानवाद्यप्रभृतीनि भानि भवंति ।
सप्त सप्त क्रमाच्च तस्तृणां ककुभां मघोह । वाय्वाग्नेयदक्षिणकुप्रतिबद्धरेखा तिर्यक्कुस्थिता परिघः एष
नलंघनीयः ९ नैन्द्रीमैन्द्र्यमदिशि मित्रयान्ताजया ऐप्रतीचीं नो रोहिणपाधपति दिशं फाल्गुनीषूत्तरासु । शूलानी
तिसृष्टमभिहितान्येषु ये यान्ति तेषां प्रत्याहतिर्गमनकुसुमो ह्याधकालेयदिस्यात् १० प्रयोजने त्वात्ययिके
षु भूपतिर्विलंघ्य रेखामपि पारिघन्व्रजेत् ॥ ॥ ॥स्त्रां नक्षत्राणि क्रमाद्विन्यसेत् । ततो वाय्वग्निदिशोस्तिर्यग्रेखायां सा परिघः

। एष नलंघनीयः । पूर्वद्वारभे उत्तरद्वारभे च पूर्वोत्तरयोर्गच्छेत् ९ अथ नक्षत्रदिक्शूलमाह । ज्येष्ठायां प्राचीं न गच्छेत् । पूर्वभाद्रपदा
सु न दक्षिणस्यां । रोहिण्यां न पश्चिमायां । उत्तरफाल्गुन्यां नोत्तरस्यां एष गच्छतां पुनरागमने यदागमनपुण्यं भवति तदा भवतीत्यर्थः
॥ १० अथ परिघदिक्शूलयोः किंवलवदित्याह ॥ आत्ययिकेषु कार्येषु परचक्रागमनादिषु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

र॰मा॰ अथप्रकारांतरमाह। इदमपीति। शत्रोर्जन्मराशिर्जन्मलग्नं वा तदधिपो वा चतुर्थे सप्तमे वा स्थाने भवतः। ताभ्यां राशिजन्मलग्नाभ्यां।
टी॰ शकाशात् षड्पञ्चम भवनानि चतुर्थे सप्तमे वा भवंति। तदापि जय एव। अथ वा शीर्षोदय राशिः शुभग्रहो षड्वर्गो वा लग्ने भवति। तदा
५५ पि यातुर्जय एव। तथा च दैवज्ञवल्लभे। जन्मोदयप्रसूवभे यदि वा तदीशौ ताभ्यां पदोपचय भसम वेश्मलग्ने। प्रष्टुर्हतोऽरिति वा च यम
रेरिहं वायदं वसुसंस्थमथवा स्मरसंप्रयुक्तः ४ अथ पादेशे लग्ने प्रष्टुर्यात्राफलं यात्रा च भवति तदुपदेशवज्ज्ञेयाह। चरराशिप्रश्नलग्नतः

इदमप्यरिसंभवं यदाऽस्ते हिबुके वा विजयस्तथापि यातुः शिरसोदयगेऽतिय च्चराशिर्जय दृग्नसोऽप्युदये न
शेषवर्गाः ४ करोति राशिर्गमने फलं च चरो विलग्ने शुभदृष्टियुक्तः स्थिरोदये साक्रमनेन यातुः शुभं शुभे
दृष्टियुते हि वाच्यं ५ द्विमूर्तिराशावुदयं प्रपन्ने क्रूरग्रहैर्युक्तनिरीक्षिते च। प्रयाति यद्यप्यवधूतदानी
विवर्तते शत्रुजनाभिभूतः ६ मनोरमा भूर्यदि पृच्छतः स्यन्नागाल्यवस्तुस्तुतिदर्शनेस्तः ॥ ॥ शुभग्रहदृष्टियुतः

प्रयाणे शत्रुजयं च करोति। स्थिरराशिर्गमनं न। तौ चरस्थिरौ पापयुतदृष्टौ विघ्नकरौ भवतः। शुभयुतदृष्टौ शुभकरौ मेषादयो यथासं
ख्यं चरस्थिरद्विस्वभावसंज्ञाः ५ अथ यादृशे पृच्छालग्ने कर्तुरनिष्टं तदाह। द्विस्वभावराशौ मिथुनकन्याधनुर्मीनानामन्यतमे प्र
लग्ने पापग्रहैर्युक्तनिरीक्षिते च यदि राजा प्रयाति तदा पराजितो भवति ६ पृच्छालग्नमभिधाय प्रष्टुर्ष्टाफलमाह। यदि पृच्छालग्नशा राम॰
द्वलाद्याच्छन्नाजलासन्नासुसमार्ज्जिता भूर्भवति। तथा च विद्वज्जनवल्लभायां। खुरचरणगताववनीचरम्येफलकुसुमद्रुमशालिनि प्रदेशे ॥ ५५

उग्रेनेमध्यरात्रसमये। चौरैर्निशिशेषे। हस्तपुष्यमृगश्रवणैः सर्वेष्वेवकालेषुव्रजेत्॥ १४ अथ चंद्रादित्यायनवशेनयात्रायाः फलं वसंततिलकेना
ह। तिग्मांशुशशिनः सूर्यचंद्रयोर्येऽयनेउत्तरायणदक्षिणायने तयोरनुकूलमनुरूपउत्तरायणदक्षिणायनयोर्गयंयात्राप्रयाणंप्रशस्तंसिद्धि
कारिभवतीत्याहुर्वदंति। अयमर्थः यदासूर्यचंद्रौमकरादिराशिषट्के। भवतस्तदापूर्वउत्तरांचगच्छेत्। यदापूर्वचंद्रौकर्कादिराशिषट्के भवतः।
स्तदादक्षिणांपश्चिमांचगच्छेत्। अथसूर्यमकरादिराशिषट्के चंद्रः कर्कादिराशिषट्के अथवासूर्यःकर्कादिराशिषट्के चंद्रमकरादिषट्के। त
दाकिंकार्यमित्तु आह। उभयोरुपपत्त्यभावे यायाद्दिवानिशमिति। उभयोः चंद्रसूर्ययोः उपपत्त्यभावे एकायनासंभवे यथासंख्यं दिवानिशं।

उग्रास्थैर्नेचमध्यरात्रसमयेनेष्टं निशांतेचौरैः सर्वेष्वेवकरेंद्वेज्यहरिभिः कालेषुयात्राशुभा॥ १४ तिग्मांशु
राश्ययनयोरनुकूलमाहुर्यानंप्रशस्तमुभयोरुपपत्त्यभावे॥ यायाद्दिवानिशमसंशयमन्यथातुयातुर्भवंति
बहुधावधबंधदोषाः॥ १५॥ ॥गच्छेत्। अयमर्थः। यदासूर्योमकरादौतदादिनेपूर्वोउत्तरांचगच्छेत्। यदाचंद्रोमकरादौतदारा
त्रौपूर्वोउत्तरांचगच्छेत्। सूर्येकर्कादिस्थेरात्रौदक्षिणांपश्चिमांचगच्छेत्। अन्यथारविचंद्रयोर्मकरादिस्थयोर्दक्षिणपश्चिमगमनंक
र्कादिस्थयोः पूर्वोत्तरगमनंसूर्येमकरादिस्थेदिवादक्षिणपश्चिमगमनं॥ चंद्रेवाकर्कादिस्थेरात्रावुत्तरपूर्वगमनंकर्तुर्बंधवधका
रिभवति। तथाचरत्नकोशे। यत्नोयनंदिवसकरोडुनाथयोस्तत्नोव्रजेद्रिपुनिधनायपार्थिवः। तथापतनयुगपदेकसंस्थयोर्युनक्तयोर
विशशिनोर्व्रजेत्तदा अयनेगतयोरर्कसोमयोर्द्युनिशंवास्थितयोः पृथक्पृथक्विदुषामिवशास्त्रचिंतनंसमवायेहिषतांविराजते॥

र.मा. परिघं लंघयेन्नानुकूलनक्षत्रेषु लग्नशुद्धावपि न गच्छेत्। मेषाद्यः क्रमात्पूर्वादिदिङ्नाथाः एवं सिंहाद्या धन्वाद्याश्च पूर्वादिदिङ्नाथा भ
टी. वंति। तेषु लग्नेषु यस्यां दिशि प्रयाणं कर्तुमिष्यते तद्दिग्लग्नं यदि ग्रहबलोपेतं दोषरहितं च स्यात्तदा गच्छेदित्यर्थः ११ अथ
५६ विदिक्षु येन नक्षत्रेण गंतव्यं तच्छार्दूलेनाह पूर्वद्वारभैः कृत्तिकादिसहितसप्तनक्षत्रेषु आग्नेयीं व्रजेत्। एवं विपूर्वाशादिशः विदिश
इति यावत्। ताः सर्वा अपि विदिशो विचार्याः प्राग्दाक्षिण्यमिति प्रदक्षिणक्रमेण तथा च दक्षिणद्वारभैर्मघादिभिर्नैर्ऋतीं। पश्चि

विहाय दिक्शूलसमाह्वयानुडून्यदि स्वदिग्लग्नविशुद्धिराप्यते ११ यायात्पूर्वैर्द्वारिकैरग्निकाष्ठां प्राग्दाक्षि
ण्यं चैवमासादि पूर्वाः पुष्यो हस्तो मैत्रमप्याश्विनं च चत्वार्योऽमी सर्वदिग्द्वारिभानि १२ चित्राविशाखानल
याम्यसार्प्पवायव्यपित्र्येश्वरदैवतानि यात्रासु निष्ठान्यपराणि भानि स्मृतानि नेष्टानि न निंदितानि १३।
पूर्वाह्णे ध्रुवमिश्रभैर्नगमनं नो तीक्ष्णोग्रैर्मध्यंदिने श्रेष्ठं नापरवासरे चलघुभिर्मैत्रैर्नरात्रेर्मुखे ॥:०:॥

मद्वारभैरनुराधादिभिर्वायव्यां उत्तरद्वारभैर्धनिष्ठादिभिरैशान्यां व्रजेत्। हस्तानुराधापुष्याश्विनीषु सर्वासु दिक्षु गच्छेत्तेषु पारिघदोष
इति १२ अथ नक्षत्राणि यात्रायां विरुद्धानि यानि च समानि तान्याह। शेषाणि रोहिणीपूर्वात्रयोत्तराज्येष्ठामूलशतभिषगाख्यानि न नि
षिद्धानि नादृतानीत्यर्थः १३ अथ येषु नक्षत्रेषु यस्मिन्काले न गंतव्यं तमाह। ध्रुवमिश्रनक्षत्रैः पूर्वाह्णे दिनस्य प्रथमभागे न यायात्। राम.
तीक्ष्णोग्रैर्मध्याह्ने दिनस्य द्वितीयभागे लघुभिः क्षिप्रैरपराह्णे दिनस्य तृतीयभागे। मैत्रैर्मृदुभिर्न रात्रिप्रथमभागे ॥०॥०॥०॥ ५६

अत्रविधेपिसन्मुखत्वेपियस्मात्दिक्शुद्धेतिमेयंयत्नात्त्याज्या।अन्यास्वपिसन्मुखदिक्षुआत्यायिककार्यंविनागच्छेत्।१७अथप्रतिशु
क्रेगच्छतांप्रयाणवैजयीअस्तंगतेचशुक्रेसर्वथायाननिषेधंचोपजात्याह।स्फुटार्थमिदं।१८अथनीचादिस्थेशुक्रेगच्छतांफलमाह।नी
चगेकन्यास्थेग्रहजितेताराग्रहयुतोत्तरदिक्स्थे।प्रतिलोमेवक्रगेसन्मुखेच।कलुषितेदीप्तिरहिते।अस्तमितेसूर्यवशादस्तंगते—।
शुक्रेराजागच्छन्पराजयंप्राप्नोति।तथाचल्लः।वक्रमवलंबमानेदिक्प्रतिलोमेनयास्तमुपजाते।भृगुतनयेनृपाणांनयात्राकालेप्र

त्रिविधमिहस्मिन्प्रोच्यतेसन्मुखत्वंमुनिभिरुदितएवंवर्ज्यतेतत्प्रयत्नात्।१७स्वल्पोपिनार्थःप्रतिशुक्र
॥ यानेपियास्यंतोसिद्धिमुपैतियाने।कामंव्रजेद्वाप्रतिशुक्रमस्तंगतेतुयायान्नजिगीषुरत्र।१८नीचगे
ग्रहजितेप्रतिलोमेभार्गवेकलुषितेऽस्तगतेवा प्रस्थितोनरपतिःप्रबलोपिक्षिप्रमेववशमेतिरिपूणां१९॥
एवंविधेप्यास्फुजितिप्रयायाद्बुधोयदिस्यादनुकूलवर्त्ती॥

॥ शंसंति।उक्तंचएकग्रामेपुरेवापरिणयनविधौधर्म्मतीर्थाभियाने
दुर्भिक्षेचाग्न्यभीतेनहिदनुजगुरुर्विद्यतेसन्मुखोत्र।वासिष्ठात्रेयवत्साङ्गिरसभृगुगुरुवाकश्यपोत्रिषुवापिभारद्वाजादयस्तुद्विजवरनिवहाः
कौत्सयन्त्येवमायाः१९अथशुक्रादपिबुधस्याधिकफलत्वमाह।वरंनीचादिस्थेशुक्रेगच्छेन्नपुनःप्रतिबुधमिति।बुधानुकूल्यप्रतिशुक्र
यायादितिवदतांग्रंथकृतांबुधस्याधिकफलत्वमुक्तं।नपुनःप्रतिशुक्रंयानमिति।तथानीतिशास्त्रे।वरंहालाहलंपीतंसद्यःप्राणहरं
विषं।नतुदृष्टंधनाढ्यस्यभ्रूभंगकुटिलंमुखं।अत्रनविषभक्षणंविहितंकिंतुकुपितधनाढ्यमुखावलोकनप्रतिषेधः॥ ॥ ॥०

मु.मा.
टी:
५७

दिनकृत्तस्मिन्मकराद्यावुत्तरांचपूर्वांच।कर्कटाद्येयाम्यांपाच्यांप्रतीच्यांच १५ अथवारशूलान्याह।येपुनः प्रयांतितेषांकार्यसिद्धिर्नभव
ति।चंद्रभौमशनिरविवारान्सर्वदिक्षुनव्रजेत्।तथाचलल्लः।सूर्यदिनेर्थविनाशःस्वदेहशक्तिःस्वयोन्नेहानिश्च।ज्वलनास्रकपित्तरुजः कौ
जेवाधेसुहृत्प्राप्तिः।जीवेजयधनलब्धिःशुक्रेस्त्रीवस्त्रधनलाभः।दैन्यवधबंधरोगान्प्राप्नोतिगतोर्कपुत्रे।राहुर्किंशिखिविसिताइन
इन्दुस्कंकथितआक्रंदः।गुरुबुधसौराःपौराःपौरःसूर्योपिपूर्वाह्ले।रविशशिसुरगुरुमंदाः कुलग्रहाउपकुलास्त्वपः शेषाः उभयाख्य
शनिस्तनयोमध्यस्थः संधिशीलश्च १६ अथप्रतिशुक्रंवर्जयितुकामोयासुदिक्षुशुक्रःसम्मुखोभवतितामाह।यस्यांदिशिप्राच्यांप्र

शुक्रादित्यदिनेनवारुणदिशंनज्ञेकुजेचोत्तरांमंदेन्द्वोश्चदिनेनशक्रककुभंयाम्यांगुरौनव्रजेत् शूलानी
तिविलंघ्ययांतिमनुजायेवित्तसौख्याशयाःभ्रष्टाशाःपुनरापतन्तियदितेशक्रेणतुल्याअपि १६ उदयतिदि
शियस्यांयातियत्रभ्रमाद्वाविचरतिचभचक्रेयेषुदिग्द्वारभेषु॥ नीच्यावाउदयतियस्यांचभ्रमतिउदयकालात्प्रागस्ति

एयंएकैकस्यांदिशियानेनसूर्यवक्रमति।सूर्यभ्रमणंचवत्सराजेनोक्तं।दग्धादिगैशीज्वलितादिगैन्द्रीधूमान्वितावानलदिक्प्रभाते
।प्रत्येकमेवंप्रहराननेकान्भुंक्तेदिशोष्टौगणनाक्रमेण।दग्धादिशुक्रादिननाथमुक्तासवितृयुक्ताभवतिप्रदीप्ता।साधूमितायाभव
तिप्रभातात्शेषादिगंताः खलुपंचशांताः तस्यासन्मुखः कृत्तिकादिषुपरिघान्केषुनक्षत्रेषुयद्दिग्वारभेषुचरतितस्यांचसंमुखः
॥तथाचदैवज्ञवल्लभे।धनिष्ठादिकमश्लेषापर्यंतंभगणंभृगुः॥यदाचरतितोदीचींतनदाव्रजेत्॥ ७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥७॥ राम. ५७

अथवा जन्मलग्नजन्मराशितो यावष्टमौ राशी तत्पतिभ्यां लग्नगाभ्यां। शत्रुजन्मलग्नात् शत्रुजन्मराशितो वा यौ षष्ठौ राशी तत्पतिभ्यां वा।
लग्नगाभ्यां एवंविधे योगे राज्ञां गमनं विषभक्षणतुल्यं। एवंविधे लग्ने गच्छन् म्रियत इत्यर्थः तथा च दैवज्ञवल्लभे। जन्मर्क्षलग्नाष्टमराशिल
ग्नषष्ठोदये शत्रुभलग्नतो वा। तद्राशिनाथोऽथवोदयस्थैः करोतु यानं विषभक्षणं वा २२ अथ यादृशं लग्नं यात्रायां शुभकारि तदाह
। जन्मलग्ने येषु राशिषु शुभग्रहाश्च भूवन् यश्च राशिः जन्मलग्नसूर्याधिष्ठितराशेर्द्वितीयो वेशिसंज्ञकः दिनकरस्थानाद्द्वितीयं भवे

पतिभिरुदितदोषैर्लग्नगैः पार्थिवानां गमनमपि विषं वा भक्षितं तुल्यमेव २२ यः स्वजन्मनि शुभग्रहान्वितो
यश्च राशिरिह वेशिसंज्ञकः। यश्च शत्रुभवनाच्च नैधनो लग्नगः स गमने शुभावहः २३ मस्तकोदयगृहेषु च
स्वदिग्द्वारभेषु च यियासतो जयः। मूर्तिवर्तिषु च हिंसगोगणे भंग एवमपरेषु राशिषु २४ ॥ २४ ॥।

शिरिति वराहोक्तत्वात्। यश्च शत्रुलग्नादष्टमो राशिः ते सर्वेऽपि राशयो यात्रालग्ने शुभाः २३ मस्तकोदयराशिषु यस्यां दिशि गंतुमिष्यते तेते।
दिग्द्वारराशिषु पूर्वोक्तेषु च यात्रालग्नेषु च गच्छतो जयो भवति। अपरेष्वन्येषु पृष्ठोदयराशिषु लग्नेषु उत्तरपूर्वद्वारराशिषु लग्नेषु य।
थासंख्यं दक्षिणपश्चिमगमने। दक्षिणपश्चिमद्वारराशिषु लग्नेषु उत्तरपूर्वगमने भंगो भवति। तथा च लल्लः। शीर्षोदये यातुरभीष्टसि
द्धिः पृष्ठोदये वांछितकार्यनाशः। यातव्यकाष्ठामुखमिष्टदं स्यादनिष्टदं दिक्प्रतिलोमलग्नं। गोजेन्यादिना शीर्षोदयादि पूर्वोक्तं।
ज्ञेयं २४ ॥ २४ ॥ ॥ २४ ॥

र·मा· नौबुधशुक्रौप्रयाणेसंमुखदक्षिणौ वर्जनीयौ। तथा च लल्लः। वारुण्यां दिश्युदिते शुक्रे पूर्वोत्तरदिशौ यायात्। प्राच्यां दिश्युदिते पुनरपर
टी· याम्ये दिशौ यायात्। उपनयने गोदाने पाणिग्रहप्रवेशगमनानि। अस्तमिते षु न कुर्यात्सुरगुरुभृगुपुत्रचंद्रेषु। पूर्वाह्णे उत्तरां गच्छेन्मध्याह्ने पू
५८ र्वतो व्रजेत्। अपराह्णे व्रजेद्याम्यामर्द्धरात्रे तु पश्चिमं। न तस्यांगारजं विष्टिर्न शनैश्चरजं भयं। व्यतीपातो न दुष्टः स्याद्यस्यार्को दक्षिणे स्थितः
२० अथाष्टानामपि दिशामधिपतीनाह। रविशुक्रभौमराहुशनिचंद्रबुधगुरवः पूर्वादिदिशामधिपतयः ततो दिक्पतौ ललाटगे संमुखे न ग
च्छेत्। यो ग्रहो यस्यां दिश्यधिपतिः स तत्रस्थो ललाटग इत्यभिधीयते। तथा च रत्नकोशे। योधिपतिर्दिशि यस्यां तस्मिंस्तस्थे न तां गच्छेत्

प्रतीन्दुजं भूमिपतेर्गतस्य नाश्ये ग्रहाः स्वाणि विधौ समस्थाः॥२०॥ दिशामधीशा रविशुक्रभौमतमोयमेन्दुज्ञसू
रयः स्युः। ललाटगे न प्रवशे दिगीशे गंतव्यमस्मिन्वलुकंटकस्थे॥२१॥ जननसमयलग्नाद्वै धने जन्मभाद्वा
निजरिपुभवनाद्वा शत्रुभे लग्नयाते॥ १ अनुकूले च दिगीशे गंतव्यं कंटकोपगते। लग्नस्थेऽर्के न पूर्वस्यां दशमस्थे भौमे न द
क्षिणस्यां। सप्तमस्थे शनौ न पश्चिमायां। चतुर्थस्थे बुधे नोत्तरस्यां गच्छेत्। एवं विदिक्षु दिक्पतिसंमुखत्वं विलोक्यं। तथा च मार्कंडः। लग्ने
केंद्रे व्यय १२ लाभ ११ गे भृगुसुते कर्म १० स्थिते भूमिजे राहौ धर्म ९ विनाश ८ पो रविसुते द्यूने ७ ऽरि ६ दुस्त्र्या प्रविधौ वंधो ४ ऽत्र सहजार्थयोः
३।२ सुरगुरावेवं ललाटोद्भवे योगे नाशमुपैति मानवपतिः पूर्वादिकाष्ठां गतः २१ एवं तत्र वारादिवारं दिगादीनां फलमभिधाय संप्रति रामः
यात्र्येलग्ने न गंतव्यमित्याह जन्मलग्नाज्जन्मराशेर्वा अष्टमे राशौ लग्नगे। अथवा स्वशत्रुलग्नात् शत्रुजन्मराशेर्वा षष्ठे राशौ लग्नगे १॥ ५८

अथ शीर्षोदयस्य सत्त्वात्पृष्ठोदयस्य निषिद्धत्वादुभयोदयस्य मीनस्य फलमाह। मीनलग्ने वा मीननवांशे वा गच्छतो मार्गो वक्रो भवति। वक्रेण पथा यांश्चाम्यन्तत्रैव वक्रकार्यं स्यात् निर्जितशत्रोर्निवृत्तिर्भवति। कुंभलग्ने कुंभनवांशे वा यात्रायां नेष्टः। रिक्तघटः कुंभस्तूक्तत्वात्। अपाम्पत्याप्यत्वात् आप्ये जलचरलग्ने जलचरनवांशे वा नौयानसिद्धिः तथा चरे चक्रवद्भ्रमः। प्रवहनपूरणे निर्विघ्नता लाभो पत्नी प्रयाणजलग्नोदयेऽत्र ॥२५॥ अथ लग्नादिभ्यो द्वादशभावेभ्यो ज्ञेया मूर्त्यादीनां शुभाशुभं शालिन्याह।

वक्रः पंथा मीनलग्नेंऽशके वा कार्यासिद्धिः स्यान्निवृत्तिश्च तत्र नेष्टः कुंभोप्युद्गमेंऽशः स्थिरे वा लग्ने चांऽशे च नौयानमिष्टं ॥२५॥ मूर्तिः केशा धन्विनो वाहनानि मंत्रः शत्रुर्मार्ग आयुर्मनश्च ॥ व्यापारः स्वं प्राप्तिरप्राप्तिरेवं लग्नाद्भावा द्वादशैते विचिंत्याः ॥२६॥ घ्नंति क्रूराः स्युस्त्रिषष्ठायवर्ज्यं हि भावान्व्यापारं निघ्नतः सूर्यभौमौ। सौम्याः पुष्णंत्यत्र वर्ज्यं विहित्वारिभावं शुक्रः स्वास्तं मृत्युमृत्तीनथेंदुः ॥२७॥ क्रूरग्रहा —— स्त्रिरिदशायगताः शुभाः स्युर्हिताः शनिर्दशमभावगतेपि पापः ॥

॥ धन्विनो धनुर्देशः ॥२६॥ अथैषां मूर्त्यादिभावानां क्रूरयोगाः हितां शुभयोगाद्युपचयं शालिन्याह। क्रूराः पापग्रहाः। त्र्येकादशवर्ज्यं सर्वान्मूर्त्यादीन्भावान्घ्नंति नाशयंति सूर्यभौमौ व्यापारं दशमं न निघ्नतः त्रिदशैकादशेषु सूर्यभौमौ यात्रालग्ने श्रेष्ठाविति अर्थः शुभग्रहाः षष्ठभावं परित्यज्य सर्वान्भावान्पुष्णंति पुष्टान्कुर्वंति सौम्याः षष्ठे रिपुहंतृ जातकोक्तत्वात् शुक्रस्तु सप्तमवर्ज्यं अन्यभावान् षष्ठरहितान्पुष्णाति चंद्रः पुनर्लग्नमष्टमं च हित्वा षष्ठवर्जितान्सर्वान्भावान्पुष्णाति

फलाभवंतितान्याह। पापग्रहास्त्रिषट्दशैकादशगाः प्रायः शोभनाः भवंतिशनिर्दशमस्थंपरित्यज्यसामान्यग्रहस्थादिविषयंचवेदितव्यं। ।वक्ष्यमाणयोर्नामभिधास्यमानत्वात्। तथाचरत्नकोशे। प्रायोजगुः सहजशत्रुदशायसंस्थाः पापाः शुभाः सवितृजंपरिहृत्यखस्थं। सर्वत्रगाः शुभफलंजनयन्तिसौम्याहित्वास्तथास्तममरारिगुरुंजिगीषोः २८ अथैतेग्रहायादृशविफलाभवंतितानाह अस्तगता रविरश्मिप्रविष्टाः ।ग्रहयुत्तेदक्षिणादिकस्थाः।रिपुखेटदृष्टाः नीचस्थिताः स्वनीचस्थानेस्थिताः रविराशिस्थाः। विरुद्धयोदीप्तिर/

मूर्त्यादिभावनिचयेसकलेपिसौम्याः श्रेष्ठाभृगोस्तनयमस्तगतंविहाय २८ अस्तंगताग्रहजितारिपुखेटदृष्टानीचस्थिताविरुद्धयोरिग्रहंप्रयाताः।रुक्षाणवश्चकिमपिस्वफलंविलग्नेदातुंसमाःखलुभवंतिनखेचरेन्द्राः २९ यथाहियोगाद्मृतायतेविषंविषायतेमध्वपिसर्पिषासमं।तथाविहायस्वफलंहिखेचराः फलंप्रयच्छंतिहियोगसंभवं ३० ॥ हिताःरुक्षाःअस्निग्धाः।अणवः अल्पबिंबाः एवंविधाग्रहाः यात्रालग्नेकिमपिस्वफलंदातुंसमर्थानभवंतिविपरीताशुभाइत्यर्थः २९ अथग्रहाणांयत्फलमुक्तंतस्मादपियोगफलंमहदितिवंशस्थेनाह। यद्वा योगाद्रोषधीन्त्ररसंसाज्जाद्विषंवत्सनागादिअमृतायतेरोगहरंभवंति। एवंक्रूरग्रहाअपिशुभग्रहयोगवशात् शुभफलंप्रयच्छंति॥ ॥ ।तथाचसर्पिषासमंघृतेनतुल्यंभवति। घृतमधुनीमध्वंबुनोसमेविषमितिचरकोक्तत्वात्। एवमशुभग्रहाअपिशुभयोगवशादिष्टफलदाभवंति शुभग्रहाअपिकुयोगवशादनिष्टफलदाभवंति। सुयोगान् कुयोगांश्चवक्ष्यति ३० ॥३०॥३०॥३०॥

र.मा.टी. ६० ॥५५॥

अथ येषां योगवशात् येषां च नक्षत्रवशात्कार्यसिद्धिस्तानेवं शास्त्रेऽपि महाराज्ञो वक्ष्यमाणयोगजातफलावाप्तिः ब्राह्मणानां नक्षत्रगुणैः। चौराणां शकुनात्। शेषस्य शूद्रकारुप्रभृतेर्मुहूर्त्तात्। रुद्राहोत्याहेः ३१ अथ तिथिनक्षत्रादिचंद्रबलाभावेऽपि योगवशादेव कार्यसिद्धिरित्याह। तिथौ प्रतिपदादिदुष्टे पूर्वोक्तावमपक्षरंध्रसंक्रांतिदुष्टे एवं लक्षणे मुहूर्त्ते भे नक्षत्रे करणे वा वारे योगे विष्कुंभादौ लग्ने चंद्रे च पूर्वोक्तदोषे दुष्टेऽपि योगे यात्रा सफलेति। एतच्चात्यये वा कार्यविषयं। सुस्थे तु तिथिनक्षत्रादियोगबलं च विलोक्यमिति। तथा च योग-

महीभृतां योगवशात्फलोदयो द्विजन्मनामृक्षगुणैस्तु जायते। स्तनस्करादेः शकुनप्रभावतो जनस्य शेषस्य मुहूर्त्तशक्तितः ३१ तिथौ सभे करणे च वारे योगे विलग्ने हिमगौ नृपाणां। पापेऽपि यात्राफलदात्र योगेष्वनस्तनस्तान् क्रियतो हि वक्ष्ये ३२ शशांकमंद भास्करैर्व्ययभोरिमूर्त्तिवर्तिभि-र्गतस्य भूपतेररिप्रमाणिकाजयेंदिरा ३३ यमस्य सुक्रेज्य महीसुतेषु त्रिवंधुलग्नात्तरिपुस्थितेषु। विलीयते वैरिचमूरणाग्नेर्लाक्षेव वह्नौ नृपते-

र्यात्रायां। आरोग्यमृक्षेण धनं क्षणेन कार्यस्य सिद्धिस्तिथिना शुभेन। राशुद्धमेनाध्वनि सिद्धिमाहुः प्रायः सुखानिक्षणेन स्य ३४ णादाकरेण। तथा च भास्करव्यवहारे। अवमाधिमासयोर्प्यः प्रतिषृते भीष्टकार्यसिद्ध्यर्थी देवहूतो मनोरथासौ क्लेशं केवलमुपैति कुधीः ३२ अथ शशिशनिरविभियोगं प्रमाणिकयाह। चंद्राद्दशमे शनिः षष्ठे रविर्लग्ने एवंविधे योगे गतस्य राज्ञो जयश्रीः प्रमाणिका अवश्यं भवंतीत्यन्वयः। आचार्येण प्रमाणिकाछंदोपि दर्शितं ३३ अथ भौमादिभिः पंचभिर्योगमाह। शनिस्तृतीये। बुधश्चतुर्थे। शुक्रो लग्ने गु-

राम. ६०

वैरिसेनाग्निनालाक्षेव विलीयते अत्र यथासंख्यपूर्णोपमया: संसृष्टिः ३४ अथ सर्वग्रहैर्योगमाह। गुरौ लग्नस्थे। शेषैर्यथाक्रमं चिबु-
हूकारशस्थानगैः एवंविधे योगे गच्छता नृपेण अरिसेना विनश्यते। अत्र पर्यायोऽलंकारः ३५ अथ चंद्रबुधशुक्रैर्योगं शशिवदनपाह।
चंद्रे चतुर्थे बुधशुक्रयोः सप्तमस्थयोः एवंविधे योगे गतो राजा युद्धेऽरीन् जयति। तथा च दैवज्ञवल्लभे। तेसिनेस्तेन सहितेस्ते विधौ
बंधोपवसता महीभृता संगरे रिपुगणो विकीर्यते तूलराशिरिव मातरिश्वना हरिरिव यथा विष्णुर्दैत्यान् सिंहो मृगान् शक्रो दानवान् स्कूपै

ताकान्तो तनुस्थिते वित्तलाभगैः परैः गच्छतो विवाहिनीनीयते न कालयं ३५। शशिनि चतुर्थे सविद्विशि नेस्ते॥
जयति गतोऽरीन् हरिरिव युद्धे ३६ लग्नेऽर्के सप्तमे चन्द्रे वित्ते सौम्ये गतो नृपः सद्यो रिपून् निहन्ति पूतनामिव
केशवः ३७ आयारिषु पमारौ शक्तिभाजः शुभग्रहाः प्रयाणे नृपतिर्यस्य हस्तस्था तस्य मेदिनी ३८ ने
षः चतुष्टये वक्री न दुर्गोपि विलग्नगः॥ ९ सतमसिद्रमादिश्लेषोपमलंकारः। वित्तबुधे वित्तसहविद्यते ससवित्तानस्मिन्सा
विदि ३६ लग्ने रवौ सप्तमे चंद्रे द्वितीयस्थे शुभग्रहे एवंविधे योगे नारातिसेनां हन्ति। तथा च योगयात्रायां। शुक्रवाक्पतिबुधेर्दून संस्थैः स
प्तमे शशिनि लग्नगतेऽर्के। निर्गतो नृपतिरेति कृतार्थो वैनतेयवदरीन्विनिगृह्य। अत्रानुप्रासपूर्णोपमलंकारः ३७ अथ सर्वग्रहैर्योगमा
ह। शनिभौमौ त्रिषडेकादशगौ यथा तथा स्थितौ बुधगुरुशुक्राः सबला भवंति। एवंविधे योगे गच्छतः पृथिवी हस्तगता भवति। तथा च
दैवज्ञवल्लभे। लाभारिदुश्चिक्यगतौ पमारौ। वीर्यान्विताः सौम्यसितामरेज्याः। पस्मप्रयाणे समुपैति राजा द्विपस्य लक्ष्मीरभिसारिकेव। पर्यायो-

लग्ने विलोक्यमाने वक्री ग्रहः केंद्रगतो वर्जनीयः ॥ तस्य वक्रिणो ग्रहस्य षड्वर्गः तस्य वारश्च वर्ज्जनीयः । अपि शत्रुस्य कालहोरा वर्ज्या ३९ अ
थ बहूनां योगानां वक्तुमशक्यत्वात्स्वल्पजातयोगबाहुल्यमाह ये जातः जातकेषु उक्ता राजयोगास्तैर्यो जिशत्रून्जेतुं तेषां कोपाग्निः । वैध
व्यदुःखितनस्त्रियाश्रुजलप्रवाहैः शान्तिमाप्नोति । तथा च बृहज्जातके । वक्रार्कजार्कगुरुभिः सकलैस्त्रिभिश्च स्वोच्चेषु षोडश नृ
पाः कथितैकलग्ने । द्व्येकाश्रितेषु च तदेकतमे विलग्ने स्वक्षेत्रगे शशिनि षोडश भूमिपाः स्युः । वर्गोत्तमगते लग्ने चंद्रे वा चंद्रवर्ज्जिते । चतुरा
द्यैर्ग्रहैर्दृष्टे नृपा द्वाविंशतिः स्मृताः । द्वाविंशतियोगं च मेषादेरराशौ स्थिते निरूप्यमाने वेदाङ्कयमाः २९४ । एवं विलग्नगेपि २९४ उभ

कूरोज्झितं बहुधा नाशं तद्वारेपि पियियासतो ३९ ये जातकोक्तक्षितिपालयोगैर्महीभृतो यान्ति रिपून्विजेतुं ।
तेषां प्रकोपाग्निरुपैति शान्तिं विद्वेषियोषाश्रुजलप्रवाहैः ४० प्रयाति यो विलग्नगे गुरौ मूर्त्तिस्थिते विधौ ।
सितेस्तगे सशास्त्यरीन्दिवस्पतिर्यथासुरान् ४१ एकेनापि ज्ञासुजिद्वाकतोनायोगः प्रोक्तः केंद्रधर्मात्मजेषु

यं ५८८ एवमन्येपि जातकोक्ता राजयोगा यात्राकाले विलोक्याः इति । अत्र निश्चयरूपकपर्याययोक्तयोः संकरः ४० अथ गुरुचंद्रशुक्रै
र्योगं प्रमाणिकयाह । लग्ने गुरौ अष्टमे चंद्रे सप्तमे शुक्रे एवंविधे योगे यः प्रयाति स रिपून्जयति ४१ योगाऽधियोगयोगाधियोगान्
शालिन्याह । बुधगुरुशुक्राणामन्यतमे केंद्रस्थे नवमपंचमस्थे वा योगो भवति । एषामन्यतमाभ्यां केन्द्रधर्मात्मजस्थाभ्यामधियोगो
भवति । नूनं निश्चयेन एतैः बुधगुरुशुक्रैः केंद्रधर्मात्मजस्थैर्योगाधियोगो भवति । एतत्फलं च ग्रंथांतरात् । तथा च । योगेन यानृपतयो

क्षेमं यशो रिपुविनाशमथाधियोगे योगाधियोगगमने विजयेद्दुरिन्द्रीसौम्यैश्च पापैश्च चतुष्टयस्थैः क्लिष्टेण सिद्धिं समुपैति यानाः प्रयात
यानप्रतिघातवक्रेर्नदीच धात्रीधरकं धरेणोति ४१ अथ शकुनादीनां माहात्म्यं हरिणयाह। शकुनं जं मुकादिवक्ष्यमाणं निमित्तमंगस्फुर
णादि मनःस्थिनं एभिः शुद्धैः शकुनादिभिः लग्नशुद्ध्या च जयो — वति ४२ अथ शकुनादीनामधमनसः प्राधान्यं प्रमाणिकयाहासु
गमं ४४ अथ यस्मिन्नक्षत्रे यत्प्राश्य यियासतां कार्यसिद्धिः स्त त्क्षान्हे लोपजातिभ्यामाह। कुल्माषाः स्विन्नमाषाः न्म स्विन्नं प्राश्य

द्वाभ्यामेषां चाधियोगाभिधानं नूनं सर्वैरेव योगाधियोगः ४२ शाकुननिमित्तमनोभिरनिंद्यैरुदयविशुद्ध
मिह प्रतिपद्य। रिपुविषयं प्रतियाति विजिगीषुर्भवति न मेन्यचिराद्धि जयश्रीः ४३ निमित्तराशिरेकतो नृणां
मनस्तथैकतः। अतो यियासतां बुधैर्मनोविशुद्धिरिष्यते ४४ कुल्माषास्तिलतंडुलादधिनथा गव्यं पृषज्जा
गलं मार्गं मांसमसृग्विलापनमथ प्राश्यं ततः पायसं ॥ भक्षणीयाः। अश्वभमाषः स्विन्नः कुल्माषः तिलक्षीकलानु।

।तिलयुक्तास्तंडुला भरण्यां गव्यं दधि कृत्तिकायां। पृषन्न श्वित्रमृगस्य मांसं रोहिण्यां। मार्गं मांसं हरिणमांसं मृगशिरसि असृगु
धिरं यथा प्राप्तं यमार्द्रायां विलापनं नवनीतं पुनर्वसौ। पायसं पुष्ये। भोजनं पिशितं सर्पमांसं त्वश्लेषायां। केचिन्यसिमांसरवादंतिनि
लमिश्रमोदनं मघायां। षष्टिकान्नं पूर्वोत्तरफाल्गुन्योः। प्रियंगुकं गुहस्ते। चित्रानानाप्रकाराः पक्षिणः चित्रायां। आएंडजातीफलं द्वेष।
त्फलं स्वातौ। केचित्तु चित्रायां चित्रमन्नं स्वातौ आएडजातीफलं आमलकं प्राश्यमिति वदंति। प्रियंगुचित्रान्न मामलकुल स्यान्मधुसर्पि

र॰मा॰ इतिलक्ष्मोक्तत्वात्। यावकं यवान्नमिति विशाखायां। अनुराधायां कुलत्थान्न घृतमिश्रमधु ज्येष्ठायां। मूलानि यथाप्राप्तानि मूले। अंबु जलं पू-
टी॰ र्वाषाढायां। उत्तराषाढायां सक्तून् कमलशालिः श्रवणे। शाकं धनिष्ठायां। विडालमांसं शतभिषजि। मेषमांसं पूर्वभाद्रे। पयोघृतमांसा-
६२ न्युत्तरभाद्रे। सक्तुयुक्तान्माषान्रेवत्यां। तथा च भोजः सुरपतिगुरुभे च पायसं स्यात्फणिपतिभे पिशितं भुजंगमस्यापि च्योतिलोदनमु-
शन्त्यथ षष्टिकान्नं योन्यर्थभस्यगलेरविभे प्रियंगु चित्रा एडजानमरवाह्नं किभे तिलसिद्धं प्राहुः फलान्यपि च पावकमिन्द्रवह्न्योः। मित्रेकु-

वैहंगं पिशितं तिलोदनमथो द्विः षष्टिकान्नं क्रमादश्विन्याद्युडुषु प्रियंगु कमलं चित्राण्डजानी फलं ४५ यावं
कुलत्थान्मधु चाज्यमिश्रं मूलाम्बुशक्तून्कमलं च शाकं। विडालमांसं पिशितं तथाज्यं पयो घृतं मांसान्यथ स-
क्तुमाषान् ४६ आज्यतिलोदनमत्स्यपयोभिः प्राक्प्रभृति क्रमशः खलु भुक्त्वा हस्तिरथाश्वनरैर्यदि राजा
याति तदा स जयत्यरिचक्रम्॥ ४७॥ त्थान्मधुसर्पिषी च ज्येष्ठासु मूलान्यथ नैर्ऋतर्क्षे। अब्दैवतेऽम्भोपि च वैश्वदेवे सक्तू-
न्तथा श्रवणे च शालीन्। शाकं मार्जारमांसाजमांसे मांसं पयो घृतं। सक्तवो मांससंपृक्ताः क्रमात्स्युर्वासवादिषु। ननु नैवं नक्षत्राणि यात्रायां
प्रयुक्तानि कथं सर्वेषां दोहदमभिधानं नैवं। राज्ञो हि लग्नबलेन गच्छतो नक्षत्रदोषनिराकरणार्थं उक्तं यद्यपि नक्षत्रेषु विरुद्धता दोषनि-
रासार्थं प्राशनमुक्तं एवमन्येषामपि ४५॥ ४६ अथ दिग्दोहदं दोधकेनाह। प्राच्यां घृतं प्राश्य हस्तिना प्रयाणं। दक्षिणस्यां तिलोद- रम॰
नं प्राश्य रथेन गच्छेत्। पश्चिमायां मत्स्यान् प्राश्य हयेन गच्छेत्। उत्तरस्यां दुग्धं प्राश्य नरयानेन गच्छेत् विजयी भवति ४७॥ ४७॥ ४७ ६२

अथ वारदोहदं रथोद्धतयाह। मार्जिकाशिखरिणी। मार्जिका रविवारे प्राश्या। घृतसहितं पायसं सोमे। कांजिकं भौमे। पाचितदुग्धं बुधे द
धि गुरौ। अनग्निनापितं दुग्धं शुक्रे तिलौदनं तु शरान्नं शनिवासरे। अत्रापि वारदोहदं प्राश्य सर्वेष्वपि वारेषु गच्छेत्। तिथिदोहदं तु र
त्नकोशात्। अर्कदलतंदुलकसर्पीषिहविष्यदधिसुवर्णतिलवारिवीजपूरकमाषाम्बुमासत्रपिष्टकश्राणि। जिलपष्टकं दमूलानि शा
कमथ शस्त्रं वृक्षपत्राणि। प्रतिपत्प्रभृतिषु भुक्त्वा प्रस्थानात्सिद्धिमाप्नुयान्नूनं ४८ अथ राज्ञा यत्कृत्वा प्रयाणं कार्यं तदाह। यस्यां दिशि।
यातुमुद्यतस्तदधिपतिं ध्यायन् हृष्टो राजा गच्छेत्। अत्र लल्लः। यस्तु संप्रस्थितो यात्रां ब्राह्मणानवमन्यते। नासौ प्रतिनिवर्तेत दन्ते स्वजीवितं

मार्जिकासघृतपायसं तथा कांजिकं शृतपयो दधिक्रमात्। क्षीरमक्कथितकं तिलौदकं वारदोहदविधिर्बुधैः स्मृतः॥ ४८ हुत्वा वह्निं देवताश्च प्रणम्याश्वद्धासुकृत्स्वस्ति वाच्यं द्विजेन्द्रान् ध्यायन्नाशाधीश्वरं हृष्टचेताः क्षोणीपानां निर्विकल्पं प्रयाणं ४९ आवश्यकार्ये स्वयमप्रयाणे महीभृतां निर्गममाहुरार्याः॥ छ॥ छ॥

स्वकीयां परकीयां वा स्त्रियं पुरुषमेव वा। ताडयित्वा तु यो गच्छेत् न नंदनं तस्य जीवितं। कृत्वा तु मैथुनं यस्तु स्वभार्यां नाभिनन्दति। नासौ।
तत्फलमाप्नोति तदन्तं तस्य जीवितं ४९ अथ यदावश्यं गन्तव्यं गंतुं न शक्यते न तदा किं कार्यमित्याह। स्वयं त्वप्रयाण आर्या मुनयः राज्ञां
प्रयाणमाहुः किं प्रस्थानमित्याकांक्षायां छत्रेति। छत्रखड्गधनुः प्रभृतिवस्त्रादि च मनोभीष्टं जयाय प्रस्थापयेत्। तत्प्रयाणं। एवमन्ये।
षामपि। अत्र रत्नकोशे विशेषतः धनुः पुष्पार्चितं कार्यं निर्गमं पूर्वयात्रिकं। शुचौ देशे ततः कुर्यात्स्वनिजाधानमिष्यते॥ ॥ ॥०

र·मा॰ छत्रदंडाक्षमालादिकमंडलुसितांवरं। विप्राणांब्रह्मसूत्रं च प्रयाणे कार्यसाधकं। शंखमद्योषधस्नानेलवणोपानहौगुडः। निर्गमेन
टी॰ प्रशंसन्ति यात्राप्युपहतं भवेत् ५० अथ यावति प्रदेशे प्रस्थानं तदाह। केचित्पंचधनुषः शतानि प्रस्थानमाहुः। केचित्शतार्द्धं पंचाश
६३ द्धनूंषि स्वमतमाह। स्वस्थानतो दशधनुर्भिर्याणगतः। आयुधादिवागतं तदा प्रस्थानं सिद्धमेवमहमन्ये। स्वस्थानं प्रतोलीपर्यंतं धनुः
प्रमाणं चत्वारो हस्ताः हस्तोऽङ्गुलचतुर्विंशत्या चतुःकरो दंडः। तद्विशद्दंडः क्रोशो योजनमेकं चतुःक्रोशमिति श्रीधरः। प्रस्थात

छत्रायुधाद्यं मनसस्त्वभीष्टं प्रचालयेद्धौ जयिकं जयार्थी ५० प्रस्थानमाहुर्धनुषां शतानि पंचात्र केचिद्धनुषां शता
र्द्धं॥ प्रस्थानतः स्याद्दशभिर्द्धनुर्भिर्गतः खलु प्रस्थित एवमन्ये ५१ वसेन्न चैकत्र दशास्तितो दिनानि नो स
प्त च मंडलेशः यः प्राकृतः सोपि च पंचरात्रं भद्रेण यात्रापरतः प्रयोज्या ५२ एकत्राध्युषितस्य यात्रामत्रात्रिगो
तमच्यवनाः॥

११ रैवाग्रामाज्ञामांतरं गर्गः सीमतः सीमांतरं भृगुः शरक्षेपाद्भरद्वाजो वसिष्ठो नगराद्बहिः ५१॥ अथ प्रस्थाने।
स्थाने स्थितो राजा प्रस्थानिकं वा वस्तु यावंति दिनानि मुहूर्त्तान्तरमायेस्तेन तदाह। राजा एकत्र दश दिनानि न वसेत् तन्मध्ये गच्छेदि
त्यर्थः मंडलेशः सामन्तः सप्त दिनानि। यः प्राकृतो गृहस्थादिः सोपि पंचरात्रं॥ अथ कार्यवांछितेष्वत्र दा भद्रेण सुमुहूर्तेन यात्रा का
र्या॥ न पुनस्तैनैवेत्यर्थः ५२ अथ बहूनि प्रयाणान्यतिक्रम्य क्वचित् प्रदेशे चेद्वसति षुनेनदा कति दिनानि स्थेयमिति मतांतरेणाह। राम॰
अत्र्यादयः पंचत्रिसप्तदिनानि अवस्थानमाहुः अयमर्थः। अत्रिरेकत्र पंचदिनानि स्थितस्य पुनः गतो परस्तुदिवसेन यात्रामाह॥ ०॥ ६३

गौतमस्त्रिदिनैः च्यवनः सप्तभिः अथैतान् निरूपयन् स्वमतमाह। एतत्पूर्वोक्तं मुनीनामयुक्तं प्रतिभाति॥ कुत इत्यत आह। यात्रासमा
प्तिरिति। तस्मात् अथ मेलग्ने सुनिश्चिते प्रस्थितो राजा यावद्यायाति तावत्तद्देवलग्नमित्यर्थः ५३॥ ५४ अथ येषु निमित्तेषु गमनेना-
शस्तेनाह। अकाले येषु वर्षाकालं विनाजातेषु विद्युदादिषु तथा दिव्यान्तरिक्षपार्थिवेषु उत्पातेषु राजा न प्रवसेत्। एतच्च प्रया
णान्तरं सप्तरात्रे विलोक्यं त्रिविधोत्पातलक्षणं वराहे। दिव्यं ग्रहर्क्षवैकृतमुल्कानिर्घातपवनपरिवेषाः गंधर्वपुरपुरंदरचापादि य

पंचत्रिसप्तरात्राद्भूयो भद्रेण संयोज्या ५३ अयुक्तमेतत्प्रतिभाति नूनं होराविदां युक्तिमतां बहूनां यात्रासमाप्तिः
खलु वांछितार्थफलस्य सिद्धौ निपतं प्रदिष्टा ५४ सौदामिनीवर्षणगर्जितेषु नाकालजेषु प्रवसेन्नरेंद्रः आस-
प्तरात्राद्ध्रुवमद्भुतेषु दिव्यान्तरिक्षक्षितिपेषु चैवं ५५ छुछुंका भवनगोधिका रला पिंगला पिक वधूः कपोति
का। शूकरी पुरुषसंज्ञिताः शिवा वामतः खलु प्रिया सतां शिवाः ५६॥

दान्तरिक्षं। भौमं चरस्थिरभवं तच्छांतिराहतेश
मुपैति। चकाराद्वायुयोगिन्यावपि वर्ज्ये। तथा चलल्लः। शक्रमरुद्यमशंकरवरुणानलधनदरक्षसां दिक्षु तिष्ठति यामार्द्धेन हि तेन वा
तो जयति परचक्रं। पृष्ठतो ददाति जयं पुरतश्च पराजयं रणे चाहुः। दक्षिणदिक्स्थोपि जयं पराजयं वामकरसंस्थः प्रागुत्तराग्निनै
ऋत्यपाम्यापरवायव्यां। एशान्यां चक्रमेद्व्युदयमर्द्धयामिकाः ५५ अथ शकुनानां मध्ये यानि वामतः शुभानि तान्याह। छुछुंका छुछुं
दरी। भवनगोधिका पल्ली। रला कलहकारिणी। पिंगला भैरवी। कोकिला पोतिका दुर्गा। शूकरी सूपरीति लोके पुरुषसंज्ञिताः पुन्नामा

र॰मा॰ शिवाशृगालीएतेवामभागेदृष्टाःशकुनाश्चशुभाः ५६ अथदक्षिणभागेयेशस्तास्तानाह। ऋक्षोभल्लूकः।भासःपक्षिविशेषः।छुच्छुरो
टी॰ मृगविशेषाः।वानरोमर्कटः।श्रीकंठःचटकः।श्वाकुक्कुरः पिप्पिकाख्यःपक्षिविशेषः।कूलचारिशारदिशृङ्गेऽन्यदापेस्त्रीनामानः
६४ सारिकाचटकाईलिकाएतेसर्वेदक्षिणाःशस्ताः ५७ अथयेषांदर्शनंशस्तंयेषांनशस्तंतानाह।भारद्वाजःपक्षिविशेषःनकुलश्चा
षोप्रसिद्धौ।छागोमेषः।वर्हीमयूरः।एतेदृष्टमात्रायत्रतत्रस्थाःशुभाः।गोधासर्पशशकाःप्रसिद्धाः।जाहकोगात्रसंकोची।कृकला

ऋक्षोभासःछिक्करोवानरश्चश्रीकंटःश्वापिप्पिकाख्योरुरुश्च।येस्त्रीसंज्ञादक्षिणाःस्युःप्रशस्ताःप्रोक्ताःपू
र्वैस्सूरिभिस्तेप्रयाणे ५७ भारद्वाजोनकुलश्चाषसंज्ञश्छागोवर्हीदृष्टमात्रःशुभःस्यात्।गोधासर्पःशशकोजाहकश्च
यानेदृष्टःकृकलासोपिनेष्टः ५८ जाहकाहिशशसूकरगोधाकीर्त्तनंशुभमुशन्तिनमार्यैः।नोरुतंचनविलोकन
मेषामन्यथागदितमृक्षकपीनां ५९ भृंगाराजनवर्द्धमान———मुकुरावद्धैकपश्वामिषाक्षीरवसीरनृपा
नपूर्णकलशच्छत्राणिसिद्धार्थकाः ६० सःशरटः।एषांदर्शनंप्रयाणेनशस्तमितिति ५८ एषांकीर्त्तनंशुभंस्यादित्याह।जाह।
काहीनानान्केनाप्युच्चारितंयात्रुःशुभंनपुनर्दर्शनशब्दौ।ऋक्षकपीनामन्यथा।अथाग्रतोयानिदृष्टानिशुभानितान्याह ५९ भृंगारस्ताम्रक।
लशःअंजनंकज्जलं।वर्द्धमानःशरावः।अथवाविवर्द्धमानपुत्रपौत्रधनःपुरुषः।मुकुरोदर्पणः।वद्धैकपशुःरज्ज्वादिवद्धैकछागः।आ ६४
मिषंरुधिराक्तंमांसं।उष्णीषोमुकुटः।क्षीरंदुग्धं।नृपासनंसुखासनंपूर्णकलशश्छत्रंप्रसिद्धं।सिद्धार्थकःसर्षपः।वीणाप्रसिद्धा।केतनं

मीनो मत्स्यः । पंकजं कमलं क्षौद्रं गुडः । आज्यं घृतं गोरोचना प्रसिद्धा कन्या कुमारी । सितो साः श्वेतवृषभः । असावबद्धोपि शुभः । वस्त्राणि श्वेतानि सुमनसः पुष्पाणि विप्रो ब्राह्मणः ॥ ६० ॥ प्रज्वलनोज्ज्वलन्नाग्निः । भद्रपीठं सिंहासनादि । गणिका वेश्या । कुशाः । मृत्स्ना मृत्तिका । अक्षता यवाः इक्षुः । फलानि सर्वाणि भक्ष्याणि पक्वान्नादीनि पथ्याज्ञा गेहे गच्छेति शब्दः । तथा च वसंतराजे । गच्छेति पृष्ठे पुरतस्तु तिष्ठ हि । वाणी दृष्टीकेन चिरुच्यमाना । सर्वाशिषश्चातिशयेन दत्ता विप्रस्य तुष्टिर्विजया यपुंसां सिद्धौ चिरायात्र हि ह्छिं घिमिं घिं च नादयः शंख

वीणा केतन मीन पंकज दधि क्षौद्राज्य गोरोचना कन्या शंख वसितोक्ष वस्त्र सुमनो विप्राश्वरत्नानि च ॥ ६० ॥ प्रज्वलज्ज्वलनदंतितुरंगा भद्रपीठ गणिका कुश मृत्स्नाः अक्षतेक्षुफल चामर भक्ष्याण्यायुधानि च भवन्ति शुभानि ॥ ६१ ॥ भेरी मृदंग मृदुमर्दल शंख वीणा वेदध्वनिर्मधुरमंगलगीत घोषाः । पुत्रान्विताश्च युवतिः सुरभिः सवत्सा धौतांबरस्रजकोभिमुखः प्रशस्ताः ॥ ६२ ॥ तृणतुषफणिचर्मांगारकर्पास पंके ल्लवणगुडवसास्थिक्लीबतैलौषधे

वृधोघजानां । कपासिमागच्छन्नश्चैवमाद्याः प्रयोजनारंभनिवारणार्थ्यो आदाय रिक्तं कलशं जलार्थिय द्विजो सोपि सहाध्वगेन । पूर्णं समादाय निवर्तते सोयं याङ्कनार्थोप थिकस्तथैव । भास्करव्यवहारे पि । रिक्तोऽनुकूलः कुंभस्तु पूरणाय प्रयोजितः सिद्धार्थं चोरवणिजः प्रयाणेऽभीष्टसिद्धिदाः न पूर्वस्यां तुरंगः सितः पाम्यां पिशितं सितं च वस्त्रं कन्यापि शस्यते प्रतीच्यां गो विप्रः सुजनस्तथोत्तरस्यां । ६१ भेरी दुंदुभीः मृदंगो मुरजः मृदुमर्दलः स्कंधासक्तमर्दलः । एषां शब्द मधुरमंगलगीतशब्दाश्च यात्रासिद्धिकराः धौतवस्त्रौ स्रजकश्च या त्रायां शुभाः ॥ ६२ अथाशुभान्याह । अत्र स्व-
लिंगा अपि चेद्यात्रारंभे पूर्वोक्ता अपि भवंति ॥

र॰मा॰ टी॰ ६५

नष्टा अशकुना एव। रिपुः शत्रुः विट् विष्ठा असितधान्यं तिलमाषादि पतितो हत्याविदूषितः जटिलो जटावान् मुंडः समस्तमुंडितशिराः
वांतं भुक्तं अन्नं कमोदनादि ६३ अथ यान्यतिविरुद्धानि तान्याह। क्षुतं छिक्कानं च दक्षिणनेत्रकर्णस्य पृष्ठभागे न शुभं। वामनेत्रकर्णस्य पृ
ष्ठभागे शुभं। तथा च वसंतराजः निषेधमग्रेऽक्षिणि दक्षिणे च धनक्षयं दक्षिणकर्णदेशे। तत्पृष्ठभागे कुरुतेऽरिवृद्धिं क्षुतं त्वकाग्राशुभ
मादधाति। भोगाय वामश्रवणस्य पृष्ठे कर्णे च वामे कथितं जयाय सन्नेत्रलाभाय च वामनेत्रे जातं क्षुतं स्यात्क्रमशोऽष्टधेयं सवलितमेव

रिपुविडसितधान्यव्याधिताभ्यक्तनक्रैः पतितजटिलमुंडोन्मत्तवान्तैर्न सिद्धिः ६३ विमुक्तकेशकाषाये
र्नग्नैधनबुभुक्षितैः। कुब्जांधवंध्यावधिरैर्दृष्टैः सिद्धिर्न जायते ६४ कुटुंबकलहो गृहज्वलनमार्तवं योषिता
विडालसमरं क्षुतं स्खलितमंबरादेस्तथा रुदन्तमपि कोपितो महिषयोश्च युद्धं भवेत्प्रयाणसमये नृणामभि
मतार्थविच्छित्तये ६५ उद्वाहमंगलोत्सवकल्याणाभ्युदयसूतकाशौचे। आसमाप्ते न यात्रां कुर्वीत जिजीविषुपुरु
षः ६६ मृगा विहंगाश्च गता प्रदक्षिणं महीभृतां कांक्षितकार्यसिद्धये। मृगाः व्रजंतः पुनरोजसंख्यया नृपाव

णदेशाभ्यंतरं ६४ अथ येषु सत्सु यात्रा न त्रितयेनानाह। सूतकं जनननसूतकं। आशौचं गो ॥लोकेशकुनप्रयाणवत् ६७॥
त्रिमरणे ६५। ६६ मृगाः गौरहरिणाः। विहंगाश्चाषप्रभृतयः। प्रदक्षिणं वामदक्षिणगतयः मृगाः पुनर्विषमसंख्यया न च कृष्णाः। तथा
च वसंतराजः पुराणैर्नराणां गमनेन युग्माः प्रदक्षिणं गौरमृगाः प्रयांति। समानशस्ता न च वामजाता कृष्णेन मिश्रा न भवंति दुष्टाः प्रदक्षिणा

मुहूर्तचिंतामणि

राम ६५

समावेष्टयन्वक्ति अप्युगम्यत्या अपि क्रूरक्षसारान्ग्रवामजाता अपि न प्रशस्ता ६७ पंचषट्प्राणान्प्रतीक्ष्य स्थित्वा स्थानस्य स्थानाकु
लस्य तस्योच्चारणात्तः प्राणः स च प्राणो दशभिर्गुर्वक्षरैर्विंशतिभिर्वा लघुभिर्भवति लघ्वक्षरैः स्फुटोक्तैः प्राणाः कथितस्तु विंशतिभिः। वि
रुद्धे शकुने च संजाते करचरणप्रक्षालनं कृत्वा आचमनं कुर्यात् तथा च वसन्तराजः। जाते विरुद्धे शकुने ध्वनीनो व्याघुट्य कृत्वा करपाद
शौचं ६८ आचम्य च क्षीरतरोरधस्तात्तिष्ठन्प्रतीक्ष्य कुनामराणि। आद्ये प्रथमे अशकुने पंचषट्वा प्राणान्प्रतीक्ष्य अशकुनानंतरं गृहीत्वा गच्छे

आद्ये विरुद्धे शकुने प्रतीक्ष्य प्राणान्नृपः पंच च षट् च यावत् अष्टौ द्वितीये द्विगुणं तृतीये व्याघुट्य नूनं गृहम
भ्युपेयात् ६८ न परविषयप्राप्तो राजा द्विजाः नृपामरसज्जनद्रविणहरणे चेत्तः कुर्यान्न बालकुलयोषितां। वि
गजतुरगान्नाज्ञां न हन्यान्नभीतनिरायुधान्प्रमुदितमनाः सैन्यैः शस्तैः क्षणोत्स्वपुरं विशेत् ६९ इति श्रीरत्नमा
लायां यात्राप्रकरणं पंचदशं १५ धर्मी गृहस्थपदतो न परोस्ति कश्चिद्यस्मात्स्थिरं तदपि पोषितिशीलव
त्यां तस्याः सुलग्नवशतः खलु शीललब्धिस्तस्मात्प्रवच्मि न चिरेण विलग्नशुद्धिं १ मेषोक्षवैणिकमृगाननुकुंभ
न् गम्य पुनर्द्वितीये अशकुने अष्टौ प्राणान् पुनस्तृतीये अशकुने अष्टौ प्राणान् ॥ संस्थ्य प्रद्योतनेन करनलग्रहणं प्रशस्तं ॥ ७० ॥
एवं पुनश्चतुर्थे अशकुने व्याघुट्य गृहमागच्छेदित्यर्थः ६९ इति श्रीरत्नमालाविवरणे यात्राप्रकरणं १५ अथ विवाहपटलप्रकरणमारभ्य
ते। सुगमं १ मेषवृषमिथुनमकरकुंभसंस्थे रवौ विवाहः कार्यः एतेन विवाहः सौरमासेन कार्यः। गुरौ सिंहस्थे न कार्यो विवाहः ॥ ७० ॥

र.मा.
टी.
६६

केचिन्मघासंस्थमेव वर्ज्जयंति। मजेज्जीवं मघासंस्थमिति त्रिविक्रमोक्तत्वात्। मासेधिके मलमासे त्रिद्युस्पृशि अवमेनच २ आषाढश्रा
वणभाद्रपदाश्विनेषु पौषे चैत्रेन विवाहः। कार्त्तिकमार्गशीर्षयोर्मध्यत्वात्तहीनजाति विवाहः। तथाच दैवज्ञवल्लभे। फाल्गुनेतपसिमा
सिमाधवे शुक्रनाम्नि धनपुत्रो भवेत्। सोऽपरैः सुखसुतार्थमानदः कार्त्तिके सहसि चप्रकीर्त्तितः शुक्रे गुरौ चन्द्रमस्तंगतेन तयाबाल्ये वृद्ध
त्वे च न कार्यः। अस्तमिते भृगुतनये नारीम्रियते त्रहस्पतौ पुरुषः इति लल्लोक्तत्वात्। विवाहादौ स्मृतः सौरः इत्यादिन्यायेसत्यपि इह चां
गीर्वाणमंत्रिणि मृगेंद्रमधिष्ठिते न मासेऽधिके त्रिदिनसंस्पृशि नावमे च २ नाषाढान्प्रभृति चतुष्टये विवाहो
नो पौषेन च मधुसंज्ञित विधेयः। नैवास्तंगत चतिभार्गवेन जीवे वृद्धत्वेन खलु तयोर्नवालभावे ३ प्रागुद्गतः
शिशुरहस्त्रितयं सितः स्यात्पश्चाद्दशाहमिह पंचदिनानि वृद्धः। प्राकास्तमेवकथितो त्रिवशिष्टमुख्यैर्जीव
लुपसममपि वृद्धशिशुर्विवर्ज्यः ४॥ इमासग्रहणं आषाढमासे मिथुनसंक्रान्तौ सत्यामपि सर्वथा विवाहनिषेधार्थं केच
श्चिदाषाढस्य त्रिभागश्चादृतः। तथाच त्रिविक्रमः। केश्चिदिह त्र्यंशस्तु चेरपि। अत्र खलु शब्दाद्गुरुशुक्रयोर्नानुकूल्यं तथा च विद्याधरीविला
से अर्केनुकूले सुरपूजिते च वृद्धिं प्रपन्ने भृगुनंदने च। भवंति कार्याः सुतसौख्यसंपत्सौभाग्यभाजः स्तनशत्रुपक्षाः ३ प्राक् प्राच्यां ३ दिनः सु
क्रो दिनत्रयं बालः। पश्चिमायां दश। अस्तात् र्वाक्। पश्चिमायां पंचदिनानि वृद्धः प्राच्यां पंचदश। जीवो वृद्धो बालो वा पंचदशैव दिनानि परं
प्राच्यां बालः पश्चिमायां वृद्धः इ पंच बाल वृद्ध कल्प्येनातत्फलाबाधार्थमत एवाविवसिष्ठमुख्यैरित्युक्तं। देशविशेषे शुक्रस्य बालत्वे विशेषो गर्गेण ६६

वेगे षुद्दूणेषु च षट्सु च पञ्चशेषे च द्वेशेत्रिदिनं वदंति। द्रूणेषु उदीच्येषु ४ जन्म मासीति। यस्मिन्मासे जन्म स जन्ममासः। जन्म कालनक्षत्रं जन्मभं जन्म
कालतिथिर्जन्मदिवसः। एतेषु विवाहादिमंगलं न कुर्यात्। प्रथमगर्भोत्पन्नस्य ज्येष्ठमासे न विवाहः। वधूवरयोराद्यगर्भोत्पन्नयोर्द्वयोः तयोरे
कस्मिन्ज्येष्ठं भवेत्सैव। तथा च सप्तर्षिमते। ज्येष्ठेनज्येष्ठयोः कार्यं नृनार्योः पाणिपीडनं। तयोरन्यतरे ज्येष्ठे ज्येष्ठेपि च न विद्यते द्वितीयग
र्भोत्पन्नस्यापत्यस्य जन्ममासादौ विशेषो भुजवलपराक्रमे। यथा। जन्माते मासि विवाहः शुभदो जन्मर्क्षे जन्मराशौ च। लग्ने जन्मनि शुद्धः शु
भदो जन्मतिथौ शशिनि ५ स्वर्भानुमित्रेति। स्वर्भानुः राहुः मित्रः सूर्यः असितः शनिः। भौमशुक्रौ प्रसिद्धौ। एभिर्युतश्चंद्रः नारीणां दोर्भाग्यवैध

जन्ममासि न च जन्मभे तथा नैव जन्मदिवसेपि कारयेत्। आद्यगर्भदुहितुः सुतस्य वा ज्येष्ठमासि न च जातु मंगलं॥
५ स्वर्भानुमित्रासितभौमशुक्रैः स्फुवारश्मिः सहितोड्गनानां। दौर्भाग्यवैधव्यभयानि धत्ते शुभं चरंभोलिमृदिज्यविद्भिः॥

व्यभयानि करोति। गुरुवुधाभ्यां शुक्रः शुभकृत्। चकारात्पापद्वयमध्यगः पापात्समस्थः लग्नस्थश्चंद्रो वर्ज्यः। तथा च त्रिविक्रमः। पापान्तमध्य
स्थश्चंद्रस्याज्यस्तथा नतो। पापान्तमगते चंद्रे लग्ने च जामित्रे। तच्चतुः पंचाशत्तमे नवांशे परमजामित्रं। तथा च दैवज्ञवल्लभे। नवांशादिंदुनाक्रां
ताच्चतुष्पंचाशदंशके। ग्रहोस्त्याथ यद्यसौ दोषो न शुभैरपि हन्यते। एतेन यावत्संख्येन वांशे चंद्रो लग्ने वा भवति। तयोः सप्तमस्थानमितः पापग्रहो भवति
यदा तदा परमजामित्रं। ग्रंथांतरेपि। पापान्तःस्थमगाः शशी यदि भवेत्पापेन युक्तोथवा यत्नेनापि विवर्जयेन्मुनिमते दोषोपि संकथ्यते। यान्नायावि
पदो गृहेषु मरणं सौरे पुरोगो महान्द्वाहे विधवात्वं तेन मरणं शूलं च पुंस्कर्मणि। मित्रालये मित्रसमीक्षितो वा मित्रांशके मित्रसमाश्रितो वा नूः

तुराग्निकोणभवने भवने जिते वा सौम्याधिमित्रगृहगोऽथ न दोषितो वा। जामित्रवेधजनितान् न पदं स्मदोषान्दोषाकरः सुखमनेकविधं विधत्ते ६ ऊर्द्ध्वेति। पंचरेखा ऊर्द्ध्वा ऊर्द्ध्वगाः स्थाप्याः। द्वे द्वे चतुर्ष्वपि कोणेषु देये। तत्रैशानकोणायामे ध्ये द्वितीयरेखायां कृत्तिकां विन्य-

पंचशलाकाचक्रम्

कृ	रो	मृ	आ	पु	ति	श्ले

स्य ततः प्रदक्षिणं सर्वाण्यभिजित्सहितानि विन्यसेत्। अभिजिद्भोगश्च। उत्तराषाढापाश्चात्त्यपादः। श्रवणस्याद्या घटिकाश्चतस्रो घटिकास्ताभिर्भवति। तस्मिन्चक्रे वैवाह्यं नक्षत्रं समरेखास्थं विद्धं स्यजेत्। केचिदत्र पादवेधं कथयं

ऊर्द्ध्वरेखाः पंच तिर्यक् स्थिताः सुद्वे द्वे रेखे कोणयोरत्र चक्रे अग्नेर्धिष्ण्ये शंभुकोणे द्वितीयेनाड्यान्यसेद्भान्यतः साभिजिंति ७ अन्यः पादो वेधवदेवाहूयरपविष्ण्योर्धिष्ण्यस्याद्यनाड्यश्चतस्रः। प्रोक्ता भुक्तिः साभिजित्संज्ञकस्य तत्स्थे खेटे रोहिणीनां च वेधः ८ चक्रे तस्मिन्नेकरेखास्थिते न ज्ञेयं विद्धं नूनमृक्षं ग्रहेण। केश्चित्तत्राप्युच्यते पादवेधो भानां चिंत्यश्चात्र लत्तानिपातः ९ अस्य स्वहादशमृक्षं रश्मिरवनीसूनुस्तृतीयं गुरुः षष्ठं चाष्टममर्कजश्च द्युतिप्रथमे पादेन चतुर्थस्य पादवेधः द्वितीयेन तृतीयस्य च वेधः। अत्र श्लोकः पुरतो हंति सत्तु ठं लत्तया॥

कोयथा। मूलादित्योः श्रवणमघयोः सौम्यविश्वाह्वयोश्च पौष्णार्यम्णोर्वरुणमरुतोर्मैत्रयाम्यर्क्षयोश्च। आहिर्बुध्न्याभिधरविभयो रोहिणीकोणभाजोः स्पाज्यो वेधो विमलमतिभिः पाणिसंबंधकाले ७।८। ९ अथ लत्तामाह। रविर्द्वादशं नक्षत्रं पुरस्तोऽग्रे लत्तया हंति। भौमस्तृतीयं

बुधः सप्तमं नक्षत्रं पश्चाल्लत्तया हंति। राहुर्नवमं पश्चाद्धंति। शुक्रः पंचमं पश्चाद्धंति। चंद्रः पश्चाद्द्वाविंशं नक्षत्रं हंति किंतु पूर्ण एव न न क्षी॥
णः लत्तापादस्तत्प्रहारः स च भौमगुरुशनीनामग्रतो भवति। बुधशुक्रचंद्रराहूणां पश्चादिति। यद्यपि क्रूरलत्तान्याज्यानथापि प्रस्तावाद
न्येषामपि कथिता शुभलत्तानां स्वल्पदोषत्वादिति १० अथ येषां लत्तयाहतं नक्षत्रं ये स्वयं क्रांतं गंतव्यं वन्याज्यानत्वात्तान्याह। क्रूरै रवि
भौमशनिराहुभिर्भुक्तं। यच्च पापैर्गंतव्यं पापाक्रांतात्ग्रस्तं यत्तात्पुरस्थं यच्च पापाक्रांतं पंचशलाकाचक्रे क्रूरेण विद्धं यस्मिन्नक्षत्रे चान्यानि व

पश्चात्सप्तममिंदुजश्च नवमे राहुः सितः पंचमे द्वाविंशं परिपूर्णमूर्तिरुडुपः संताडयेन्नेतरः १० क्रूरैर्युक्तं क्रूर
गंतव्यमृक्षं क्रूराक्रांतं क्रूरविद्धं च नेष्टं यच्चोत्पातैर्दिव्यभौमांतरिक्षैर्दुष्टं तद्वत्क्रूरलत्ताहतं च ११ क्रूरैर्जुष्टं त्रिवि
धोत्पातदुष्टं तावद्धिष्ण्यं नो शुभं मंगलेषु। यावद्भुक्तं शशिना तन्न भुक्तं पश्चात्तत्स्यान्मंगलं मंगलार्हं १२ षष्ठा
ष्टके मृत्युरपत्यहानिः पाणिग्रहे स्यान्नवपंचमे च॥ ९॥ भूवुः। यच्च पापलत्ताहतं तत्सर्वमंगलकार्येषु त्यजेत् ११ अथ क्रूरा
दिभिर्यद्दुष्टमुक्तं तद्यावत्काले दुष्टं तत्कालमाह॥ क्रूरजुष्टादिभं तावन्मंगलेषु न शुभः। यावच्चंद्रेण भुक्तं न सक्तं। चंद्रभुक्तं नक्षत्रं मंगलेषु शु
भं। शुभकर्मयोग्यं च भवति। तस्मिन् शुभकर्म कुर्यादित्यर्थः १२ दंपत्योर्जन्मराशेरेकस्य षष्ठेऽन्यस्याष्टमे राशौ मृत्युः। यस्याष्टमो राशि
स्तस्य मरणमित्यर्थः। भास्करव्यवहारे। पत्युर्जन्मर्क्षतो नारी यदा षष्ठेऽष्टके पतिः। स्त्रिया षडष्टमे गार्ग्यस्तदिष्टमनुमन्यते। एवं नव
मपंचमेऽप्यपत्यहानिः द्विद्वादशे निर्द्धनत्वं अन्येषु तृतीयैकादशमचतुर्थदशसप्तमेषु वधूवरप्रेमाधिकं भवति॥ ९॥ ॥०॥

एकराशौ धनापत्यसौभाग्यजननस्मृतः एकर्क्षे यदि चैव हि विवाहोऽन्यैर्न शस्यते। समसप्तके परस्परमधिका प्रीतिः सुखं च मिथुनस्य च
।दशमचतुर्थे न स्थाभवंति वित्तानि तनयाश्च भवंति। तृतीयैकादशयोगे वृद्धिः कुलस्य सुखमतुलमिति भोजः। दीपिकोक्तान्यपि दश
योगा विचारणीयाः। ते च यथा। तिथ्यं १५ गई वें रै ४ क १ द १० शोनविं १ स्शुभे २७ कादश ११ घाद १८ शविंश २० संख्याः। इष्टोडुनासूर्येषु
तोडुना च योगाद्दमी चेद्दशयोगभंगः। अश्विन्यादिगणनया दृष्टनक्षत्रसूर्याक्रांतनक्षत्रसंख्ययोर्योगे सप्तविंशतिर्भक्ते यदि शेषाः का अ।
मी भवंति तदा दशयोगेनेष्टनक्षत्रस्य भंगो भवतीत्यर्थः १३ तथान्यगुणसद्भावे यदा षष्टाष्टके नैवांतरायस्तदा परिहारमाह। भवनपत्योर्वधू

नैस्व धनद्वादशकेऽपरेषु प्रेमातिरेको हि वधूवरस्य १३ भवनपतिसुहृत्त्वं स्यान्नथैकाधिपत्यं यदि भवनवशि
त्वं चैकषट्काष्टकेपि। शुभकृदिह विवाहोऽन्योन्यताराविशुद्धौ यदि खलु फणिचक्रे नैव नाडीसमाजः १४ नाड्या।
स्तिस्रोन्यक्षैः शेषधिष्ण्यास्त्रिभ्यश्चाश्वादिभ्य– एवप्रसूताः सर्प्याकारास्तत्र नाडीसमाजो नक्षत्राणामेक

वराश्यधिपयोर्मित्रत्वं भवति। एकाधिपत्यं वा। अथवा राश्योर्वश्यत्वं भवति यदा तदा षट्काष्टकेपि वि ((नाडीस्पर्शं स्यात् १५
वाहः अपि शब्दान्नवमपंचमद्विर्द्वादशेष्वपि विवाहः अत्र विषमाद्राशेः षष्ठे मित्रत्वमेकाधिपत्यं चा वश्यत्वं च भवति अन्यत्र समरा
शेः अष्टमेषु भवति। एवं विषमराशेः सिंहं विहाय द्वितीये मित्रत्वादि न भवति। यदि फणीचक्रे सर्प्याकारचक्रे नाडीवेधो न स्यात् १४ अ
श्वादिभ्योऽश्विनीभरणीकृत्तिकाभ्यः तिस्रो नाड्यो निखिलनक्षत्रानुगामिन्यः सर्प्याकारा लिखेत्। तत्रैकनाडीस्थितानां नक्षत्राणां वे॰ ६८

अथ भवनवशित्वं शालिन्याह। सिंहं विना अन्ये मेषवृश्चिककुंभा मानुषाणां मिथुनकन्यातुलधन्विनां वश्याः। तोयजाताः कर्कमकरमीना मानुषाणां भक्ष्याः सिंहस्य वृश्चिकं विना सर्वे वश्याः अन्यद्वश्यावश्यं लोकात् ज्ञेयं। वृषस्य मेषो वश्यः। मकरस्य मीनकर्कौ वश्यौ धनुषः सर्वे वश्याः इत्यादि १६ अथ लग्नादिस्थे रवौ पत्न्याः फलं तद्दाह। लग्नस्थे रवौ परिणीता कन्या म्रियते विधवा भवति। मूर्तौ म्रियते तत्पतेन विधवा वाथ वेति रेव ज्ञवल्लभोक्तत्वात्। द्वितीये विधनता दारिद्र्यं तृतीये पितृपक्षात् सम्पत्प्रवित्तता। चतुर्थे सहजसंक्षयो विनष्टभ्रातृत्वं। पंचमे पुत्ररुक् अनपत्यता। अन्यपुत्रत्वं च। षष्ठे प्रियस्योन्नतिः इत्यादि वृद्धिश्च। तथा च शौनकः प्राप्नोति च धनं षष्ठे अब्दादूर्ध्वं सुतां श्चैव सप्तमे वैधव्यं पंचवर्षादूर्ध्वं त

हित्वा सिंहं मानुषाणां विधेया भक्ष्यास्तेषां तोयजाता हरेस्तु। वश्या स्यक्त्वा वृश्चिकं चैकमन्यद्वश्यावश्यं विद्धि लोकप्रसिद्धं १६ मूर्तौ विधनता धने सहजसंक्षयः पुत्ररुक् प्रियस्य परमोन्नतिर्विधवता चिरं जीविता। शुभक्षतिरशीतला। विविधलब्धिरर्थक्षयस्तनुप्रभृतिषु स्थिते भवति भास्करे योषितां १७ प्राणप्रच्युतिरर्थसंपद्भयोः प्रीतिश्च वंधुच्युतिर्वैपुत्र्यं च सवैरता च नियतं सापत्न्यमात्मव्ययः॥ एवं तथा च शौनकः। प्रथमे वर्षे विधवा सप्तमराशौ दिवाकरः कुरुते अष्टमे

दीर्घायुष्टं। त्रिसप्तवर्षाणि यावत् तथा च शौनकः। दंपत्योः सहमरणं निधनस्थेऽर्के त्रिसप्तत्या। नवमस्थे धर्महानिः परं त्रयोदशाब्दानि यावत् तथा च शौनकः। नवमे तु धर्मयुक्ता त्रयोदशाब्दानि कन्यका भवति। दशमस्थे अशीतला। एकादशस्थे विविधलब्धिः धनाढ्यत्वं। परं त्र्यब्दादूर्ध्वं तथा च शौनकः कुर्यान्न संयुक्तं त्र्यब्दादूर्ध्वं तथायगः सविता। द्वादशस्थे अर्थक्षयो द्रव्यनाशः वामांगपीडा च तथा च शौनकः। संवत्सरे व्ययतो नेत्रवामांगरु

जं॰व्ययस्थेऽर्क इति लग्नादिभावस्थे रवौ फलानि १७ अथ चंद्रफलं। लग्नस्थे चंद्रे प्राणप्रच्युतिर्मृत्युः।

परं त्रयोदशमासि । द्वितीयस्थे अर्थसंपत् । परं तृतीयाब्दात् । तथा च शौनकः । अब्दाद्वत्सौभाग्यं करोति चंद्रोऽर्थदो नार्याः । तृतीये उभयोः प्रीतिः चतुर्थे स्वबंधुस्तुतिः भर्त्रादिवियोगः । परं वर्षत्रयात् । तथा च शौनकः । बंधुश्वसुरमुक्ता चतुर्थसंस्थः शशी त्र्यब्दं । पंचमे वै पुत्रं पुत्राभावाः एकसुता वा । तथा भोजः । अब्दाद्भवेदेकसुता सुतस्थे योषित्ततोऽनंतरसप्रसूतिः । केप्याहुः एवं प्रोति सुतप्रणाशमन्ये पुनस्त्रीजननीव रंतिः एकप्रसूस्तनयगे विसुता स्मृताऽन्यदिति दैवज्ञवल्लभोक्तत्वात् । षष्ठे सवैरता । शत्रुबाहुल्यं मृत्युर्वा । तथा च शौनकः । अष्टचतुष्कान्मृत्युर्दं पत्योः षष्ठगे चंद्रे । सप्तमे वशगा । तथा च शौनकः । कन्यातिसौजन्यपतिसापत्न्यं चैव सप्तमे शशिनि । अष्टमे वैधव्यं । ततो मरणं परं मासत्रयात् । तथा च भोजः । वैधव्यमेति निधनस्थितिभाजि चंद्रे

स्त्रीसूतिः परकर्मकृत्यमधिका लब्धिः क्षयः संपदां स्यादिंदावुदयात्सुखेतु कथितो वित्तक्षयः कैश्चन ॥ १८ ॥ पं
चत्वं हि दरिद्रता सधनता स्वभ्रातृवैरं सुतानुत्पत्तिर्द्विपितोन्नतिः कुचरितासक्तिश्चारक्षस्तुतिः

॥ मासत्रयाद्भजति पंचतथा च योगं । नवमस्थे कन्याप्रसूतिः । तथा च शौनकः । षट्पुत्रीर्जनयति नवमस्थे शशिनि सप्तमं पुत्रं । दशमे परगृहकर्मकारित्वं । अन्यपुरुषोपभोगश्च । तथा च भोजः । त्यजेद्दर्षत्रितयोपभुक्ता कुलप्रमाणं दशमं प्रपेति । योविद्धजन्मन्यनरेण योगं कर्मोद्यता स्याद्दशमे शशांके । स्वस्था विकर्मनिरतान्यनरोपभुक्तेति दैवज्ञवल्लभोक्तत्वात् । एकादशस्थे लब्धिः । परं वर्षात् । तथा च भोजः । धनभागेकादशमे वर्षान्मिष्टाशना भवति वैदो । द्वादशस्थे द्रव्यनाशः । तथा च भोजः । स्वादतिधनसुद्धव्ययगे पतिनाशिनि व्ययकृत् । १८ इति लग्नादिस्थे चंद्रे फलानि । अथ भौमस्य फलं । परं वर्षेण द्वितीये दारिद्र्यं । तृतीये सौभाग्यद्रव्ययुक्ता । तथा च भोजः । यावज्जीवं करोत्युर्वीनंदनः सहजोपगः । सौभाग्यमसमं स्त्रीणां महतां चार्थसंपदां

तथाचभोजेः।अष्टाहंबंधुवियोगंचबंधुवैरंचयोनिनाशंच।जातिकुल‾संस्पर्शसंसारीतनयोंबुगःकुरुते।पंचमस्थेअनपत्यता।तथाचभो
जः।पंचमगःसुतहीनांकरोतिभौमोथवामृतप्रसवां।षष्ठेदपितोन्नतिः।इत्यादिनाभर्तृसमृद्धिः।सप्तमेकु१चरितासक्तिःपुंश्चलीवंध्याच।त
थाचभोजः।भवतिकुचरितावंध्यावर्षाद्रुपयाकिन्यापिस्मरगे।अष्टमेरक्तस्रुतिःनिरंतररक्तस्रावः।व्यहाघूर्द्रनिवर्तेइत्यर्थः।एवंचमभेग्र
हणाभावः।रक्तातिसारःप्रदरोवा।तथाचभोजः।निधनेऽसृक्स्रावात्रयोदशेऽब्देप्यसपितवती।नवमेभर्तृप्रतिकूलतापत्यासहअप्री
तिः।दशमेत्रामिषरुचिः।पुंसांमांसाशिनी।शाकिनीत्यर्थः।परंपंचभिर्वर्षैः।तथाचभोजः।स्याड्डाकिनीसमयेनरमांसभक्षाभौमेप्रसिद्धमहिमा

साङ्गर्तुःप्रतिकूलतामिषरुचिर्वित्ताप्तिरर्थेक्षयोनारीणामुदयादिवर्त्तिनिमहीपुत्रेविवाहोत्सवे १९ सौम्येभर्तृ
परायणासुगृहिणीस्यात्स्वामिपक्षार्चितावाध्वर्ज्याचसुतान्वितानचविजितप्रद्वेषिपक्षातथा॥ ॥० ॥ ॥

दशमेषडब्दात्।एकादशेवित्ताप्तिर्बहुधनता।परंषड्भिर्वर्षैः।तथाचभोजः।मिष्टाशनाभवतिलाभगतेमहीजेस्याद्रत्नहेममणिवित्तवतीष
डब्दात्।द्वादशेऽर्थक्षयः।परंमासत्रयेण।तथाचभोजः।अंतेर्थहानिर्नृपबंधनानिमासत्रयेणलभतेऽग्निनृपक्षपार्थी१९ अथबुधस्य।
फलं।बुधेलग्नस्थेभर्तृपरायणापतिव्रता।द्वितीयेसुगृहिणीधनपुत्रादियुक्ता।तृतीयेदेवरादिपूज्या।चतुर्थेसभ्याचपूज्या।पंचमेसुतान्वि
तासाध्वी।षष्ठेविजितप्रद्वेषिपक्षा।सप्तमेवंध्या।प्रद्वेषिणीच।तथाचभोजः।विभर्तिभर्तुरिद्वेषंभर्तावासाभवत्यरिः।वंध्यात्वमपिचाप्नो
तिसप्तमेशशिनःसुते।अष्टमेअशुभिरुक्तिता।आसन्नमृतिःपरंत्रिभिर्मासैः।तथाचशौनकः।मासत्रयेणकन्यानिधनस्थेयातिपंचत्वं।

नवमस्थेसुकृतिनीधर्मभाक्।दशमेमायाविनीकपटयुक्ता।तथाचशौनकः।कन्याचाद्भुतकुहकादशमस्थेवर्षविंशत्या।एकादशभूरिद्रव्यव
ती।तथाचभोजः।सौभाग्यभाजनवतीवहुपुत्रभृत्यासाध्वीवुधेभवतिहेमविभूषिताच।।द्वादशेवहुव्ययपरा।तपस्विनीच।परंदशंमेव
र्षे।तथाचभोः।।व्ययेवुधेकुकादिकरंगचर्य्या।व्यर्थव्यया।द्वादशकेतपस्विनीच २०अथगुरुफलं।लग्नस्थेगुरौस्वामीष्टाभर्तृवल्लभा।द्वि
येधनभागिनी।तृतीयेप्रमुदिता।वंध्यादिनयुक्तेतिकेचित्।तथाचभोजः।कुर्य्यात्तथाश्वशुरवंधुकुलार्थिहानिर्वंधूज्झितासहजगेमुदितान
थान्ये।चतुर्थेद्रव्यान्विता।वंधुपूज्याच।तथाचदैवज्ञवल्लभ।वंध्यर्चितावहुधनाहिवुकोपगेस्यात्।पंचमेसात्मजः।अष्टपुत्राच।तथा

वंध्यावासुभिरुज्झितासुकृतिनीमायाविनीचक्रमाद्भूरिद्रव्यवतीवहुव्ययपरालग्नादिभावस्थिते २०स्वामी
ष्टाधनभागिनीप्रमुदिताद्रव्यान्वितासात्मजानष्टारिर्देयितोज्झिताचविगतप्राणारताश्रेयसीसिद्धार्थाविभ
वान्वितानिधनिनीभावेषुमूर्त्यादिषुस्याद्दत्रप्रमदापुरोधसिसुनासीरस्यनूनंक्रमात् २१।।चशौनकः।जनय।
न्यष्ठेपुत्रान्यंचमराशौव्यवस्थितेजीवे।षष्ठेनष्टारिः।निस्सपत्निका।सप्तमेदयितोज्झिताभर्तृत्यक्ता।तथाचभोजः। ‾ ।जायास्थिते
शीलचरित्रयुक्तारक्ताचविप्रामरपूजनेषु।पत्युःप्रियाचेति।अष्टमेविगतप्राणाक्षीणायुः।पतिवियुक्ताच।तथाचदैवज्ञवल्लभः।क्षी
णायुरष्टमगृहेपतिवर्जिताच।नवमेश्रेयसिधर्मरता।पतिव्रताच।तथाचभोजः।गुरुभर्तृसुरार्चनतत्परापतिव्रताभवतिनिरताच।भवति
चपसुरभीष्टाधर्मस्यानोपगेजीवेदशमेसिद्धार्थाकृतकृत्या।एकादशेविभवान्वितासाध्वीच द्वादशेनिधनिनीद्रव्यहीनापुत्रवतीच

धिकमधर्मयुक्ताच।संस्कारवतीव्ययगेसाहुतापुत्रिणीचान्यैः २१ अथशुक्रफलं।लग्नस्थेशुक्रेभर्तुर्मनोभीष्टा।असपत्नीच।तथाचभो
जः।स्यादेकपत्निपरिणोनुरिष्टायुणोर्हरिनासुतशालिनीच।सौभाग्ययुक्तानयनाभिरामारूपाचलग्नस्थितिभाजिशुक्रे।द्वितीयेधनचयपरा
।कृपणाच।तथाचभोजः।कार्पण्यमर्थेपिसतिद्वितीयस्थानस्थितेस्याद्भृगुजेऽङ्गनानां।तृतीयेदेवररता।देवरासक्ता।परत्रिवर्षैः।तथाच।
भोजः।दुश्चिक्यकेत्रिभिरस्तशीला।निजस्यभर्तुर्भजतेकनिष्ठं।चतुर्थेकुलेज्या।श्वशुरवर्गपूज्या।पंचमेसत्पुत्राधनवतीच।तथाचभोजः
।पंचमेवहुसुतातिधनाढ्याकांतमूर्तिरपिदानवपूज्ये।षष्ठेवहुवैरा।शत्रुवहुला।सप्तमेऽन्यनिरता।भर्तृरिसवैराच।तथाचभोजः।सुभगा

मनोभीष्टाभर्तुर्द्धनचयपरादेवररताकुलेज्यासत्पुत्राविहिनवहुवैरान्यनिरता।व्ययेधर्मासक्तासुकृतिनिरताभू
रिविभवानिरर्थाशुक्रेस्यात्सुवतिरिहलग्नप्रभृतिषु २२ स्यात्पुंश्चल्यधनार्थवत्यथपयोहीनाचहृद्रोगिणीनिर्द्वेष्यानिज
गर्भपातनपरानीरुक्चभग्नव्रता॥ एयोगज्ञाचसाहेश्यापांशुलायस्मरगे।अष्टमेव्यसुरासन्नमृतिः।नवमेधर्मासक्ता।दशमेसुकृ
तिनिरता।एकादशेवहुधनाभूरिविभवा।द्वादशेनिरर्थानिर्द्रव्या २२ अथशनिराहुकेतुफलं।लग्नस्थेशनौपुंश्चली।द्वितीयेऽधनाद
रिद्रा।तृतीयेअर्थवती।चतुर्थेस्तन्यहीना।पंचमेरोगवती।षष्ठेनिर्द्वेष्या।शत्रुरहिता।सप्तमेनिजगर्भपातनपरा।अष्टमेनीरुक्रोगरहिता
।नवमेभग्नव्रता।दशमेदुश्शीला।एकादशेवहुवित्तवती।धर्मार्थकामयुक्ता।द्वादशेपानसक्ता।मद्यपानरता।एवंलग्नादिभावेषु।राहू
णांकेतूनांचफलंज्ञेयं।लग्नंचापि।षण्मासान्तस्मिन्नृक्षेरविचंद्रयोर्ग्रहणंभवतितत्रैवषण्मासंराहुर्ज्ञेयः।एवंयस्मिन्नृक्षेकेतोर्दर्शनंतत्रैववर्षे

र॰मा॰ ७१ तत्रराशेोशनिवत्शुभाशुभयोर्ज्ञेयं।चकाराल्लग्नपतिंषष्ठंजन्मराशेर्जन्मलग्नाच्चाष्टमं दशममष्टमं चवर्जयेत्।तथाचशौनकः।लग्नपतौरि
पुभवनेनीचस्थेरविसितिस्तजनीकरैः।वलरहितेस्त्रीणांनभवन्त्यपत्यानि।दंपत्योर्दशनोलग्नेनेष्टतयाशुभेगृहे।लग्नेन्दुस्थानाभ्यांध
नापहं जीवितस्यपहृत्।भास्करव्यवहारेपि।वलेवन्यपिलग्नेस्यान्यपरिणेतुर्विलग्नादपिमृत्युरिमाहि २३ अथशुक्रगुर्वोर्माहात्म्यमाह हिवु
कधर्मेति।चतुर्थनवमपंचमलग्नदशमेषुगुरौशुक्रेवास्थिते।अनिष्टंप्रशमंप्रयाति।शुभंचपुष्टंभवति २४ अथकेंद्रस्थबुधगुरुशुक्राणां

दुःशीलावहुविन्नवन्यतितरांपानप्रशक्तांगनाप्राग्लग्नाद्दविनेदनेनशिखिनास्वर्भानुनाचक्रमात् २३ हिवुकधर्मसु
तोदयकर्मसुत्रिदशराजगुरौयदिवासिते।यदशुभंशुभतासमुपैतितच्छुभफलंनितरामभिवर्द्धते २४ दोषाणां
शतमपहंतिसोमपुत्रःकेंद्रस्थोद्युनमपहायदर्श्यमूर्त्तिः।द्वेत्येज्योद्विगुणमिदंपुनर्वलीयानाचार्यःशमयति
लक्ष्यमप्यवश्यम २५ अनिष्टफलधामगःशुभकरोग्रहैर्वीक्षितःसुहृद्गुरुसितेन्दुजैर्वलयुतैरपापैर्यदा॥

फलमाह।दोषाणामिति।वुधःसप्तमंपरित्यज्यकेंद्रस्थोदोषाणांलक्षापाल्यवर्जमन्येषांशतंहंति।शतशब्दोवह्वर्थः।शुक्रसप्तमंवर्जं
केंद्रस्थोवुधाद्विगुणवलः।गुरुस्तुसप्तमवर्जंवुधशुक्राभ्यांसहस्रफलः।सप्तमवर्जमेतेषुकेंद्रेषुविवाहः।श्रेष्ठफलइत्यर्थः।अथ
पापग्रहस्थानगावुधादिग्रहापराभवंतितदाफलमाह।अनिष्टेति।अनिष्टफलस्यविरुद्धफलस्यक्रूरग्रहस्य।विरुद्धस्यचक्षेत्रस्य
स्थानगःशुभग्रहोनिजमित्रगुरुवुधशुक्रैःसवलैर्दृष्टःशुभफलोभवति।तनुप्रभृति लग्नादारभ्यपूर्वेक्तैर्ग्रहैःपंचभिःशुभंभवति। राम ७१

हिमांशुगुरुसूर्यैर्विरहितं गुरुचंद्रसूर्याणां मध्यादेकस्यापि बलं विना अन्यैः पंचभिः सबलमपि नाद्रियते इति २६ अथ ये ये शेषु विवाहः शुभस्तानाह। कोदंडेति। धनुःपूर्वार्द्धमिथुननवांशकेषु परिणीता स्त्री सौख्यं बहु भर्तुः प्रियत्वं च प्राप्नोति। शेषेषु मनुष्यनवांशवर्जितेषु अंसति पुंश्चली। धनोज्झिता दरिद्रा स्यात्। धनुषि अधिका विभवकृत्। अतिदरिद्रा स्यादिति केचिद्वदंति। अस्मन्मते सूत्रतार्द्धमेव विरुद्धं। धनुःपूर्वार्द्धस्य मनुष्यांशत्वात् २७ उदयगतेति। लग्नगतनवांशः स्वपतिसहितो दृष्टो वा यदि न भवति तदा वरस्य मृत्युः। एवं लग्ननवां

तनुप्रभृतिपंचभिर्गगनगैः शुभैः शोभनं हिमांशुगुरुभास्करैर्विरहितं हितं न्नो भवेत् २६ कोदंडतौलिजितुमप्रमदांशकेषु प्राप्नोति सौख्यमतुलं दयिता च भर्तुः शेषेष्वसत्यपि तथा च धनोज्झितास्या चाये ऽधिका विभवकृच्च वदंति केचित् २७ उदयगतनवांशः स्वेशदृष्टो युतो वा न भवति यदि मृत्युः स्यात्तदानीं वरस्य। परिणयनसमये चेदेवमस्तोदयांशः स्वपतिसहितदृष्टो मृत्युकारी च वध्वाः २८ न शास्त्रदृष्टाविदुषा कदाचिदुल्लंघनीयाः कु

शास्तप्रमांशः स्वाधिपतियुक्तो दृष्टो वा न भवति तदा वध्वा मृत्युः। अयमर्थः। यस्मिन्नवांशे लग्नं भवति तत्स्वामी ‹ लदेशधर्मीः।

लग्नं पश्यन् वरस्यारोग्यकृत्। अथवा स्वांशं पश्यन् श्रेष्ठः लग्नांशास्तप्तमांशाधिपोऽस्त लग्नं पश्यन् यदि वा स्वांशं पश्यति तदा वध्वाः शुभकृत्। तथा च केशवः २८ उदयास्तशुद्धिरेषा दर्शयितव्या लग्नमंशयुतेः। लग्नांशास्तपतेरपि लग्नास्ते दर्शयेत्त्वमंशं च। तथा च भास्करव्यवहारे। नाथयुक्तेक्षिता लग्ने भार्यापुत्रनवांशकः। क्रमात्तु स्त्रीसुतान्यां तिनिघ्नं स्ययुनवीक्षिताः लग्नमिष्टांशनाथश्चेत्तथास्तोंशाधिपो यदा। लग्नांशं पश्य

र॰मा॰ टी॰ ७२ ततः संक्रान्तेन घटिकाभिर्भजेत् लब्धकलारूपो रविः। शेषं षष्ट्या गुणयित्वा संक्रान्त्यन्त घटिकाभिर्भजेत्। लब्धविकलास्तत्र भुक्तराशीनु
परिसंयोज्य राश्यादिको रविर्भवति। तत्र दिवालग्ने अयनांशान्दत्वा भोग्यांशा ग्राह्याः। रात्रिलग्ने षु षड्युते रवौ सायनांशो भोग्यांशान् त्रि
शतो विशोध्या ग्राह्याः। ते भोग्यांशे रविक्रान्तपलोदयगुणे त्रिंशद्भक्ते भोग्यपलानि लभ्यन्ते। तत त्रिभिरंशैर्विंशतिभिः कलाभिर्नवांशप्रमा।
णं। ततो नवांशप्रमाणेनांशानां नवांशसंख्या गुणनस्थापयेत्। तत्र नवांशत्रिभागे अयनांशान्दत्वा लग्नप्रमाणगुणे त्रिंशद्भक्ते भु।
क्तपलानि। ततो भुक्तभोग्यपलानामैक्यं। अन्तरोदययुतं पलरूपः कलो भवति। षष्टिभक्ते च घटिकाः। धनुरंशे च नवांशे त्रिभागे ऽर्द्धे क्षिपे

मूलं हित्वेषु च्युतदेशशाखा भूपान धर्मैः स्थितिभंग दोषः २९ प्रायेण गोपाः सह हीनवर्णैः प्राच्याश्च संध्या
॥ समये विवाहम् ॥

त्। अथ लग्नरविश्चापनांशसंयुक्तो एकराशौ भवतः। तदा तयोरन्तरांशैः रुद्रयं गुणयित्वा त्रिंशता भजेत्। ल
ब्धं कालो भवति २८ अथ यत्लग्नादिफलमुक्तं तस्य क्वचिद्व्यभिचारमाह। तशास्त्रेति पंडितेन शास्त्रं दृष्ट्वा कुलदेशधर्मो नोलंघनी
याः। देशकुलधर्मो यथा। नागरेषु षडष्टकाद्यगणनं भार्गवेषु भाद्रपदे स्तिनदशम्यामेव विवाहः। तयोर्देशकुलधर्मो नलंघ्याः २९ अ
न्यानपि कुलधर्मानाह। प्रायेणेति। प्रायेण गोपाः हीनवर्णाश्च संध्यासमये विवाहं प्रशंसंति। यावत् गोखुरोत्खातरेणुपटलं नशा
म्यति गोधूलिकामित्यर्थः तस्मादत्र जामित्रादि दोषो नो विचार्यः। तिथिशुद्धिस्तु गवेष्या। षष्ठाष्टमगो वर्जनीयश्चन्द्रः। तथा च विवाह
पटले। जामित्रं न विचिन्तयेद्ग्रहसुतं लग्नं शशांकं तथा नो वेधं न कुवासरं महिगतं नागाभिभं पापभैः नो होराञ्च नवांशकं नहि खगामूर्त्तौरि ७२

धूम्रं वै योजयेत्तत्स्थाने च म्लेच्छयोनिषु। खरो वश्या जनी याऽन्या ध्वांक्षाः सत्यकुटे विप्रनृप सिंहं गजं चैव प्रासादसुरमंदिरे। गृहस्वामिमुखाः श्रेष्ठा मध्यमास्तु पराङ्मुखाः ४ अथ नक्षत्रस्य व्ययस्य चानयनमाह। अष्टाहते इति। क्षेत्रफले विस्तारायामगुणिते पिंडे अष्टभिर्गुणिते सप्तविंशतिभक्ते शेषांकसमं गृहनक्षत्रं भवति। नक्षत्राच्च षडष्टादिकं गृहस्वामिनो विचार्यं। नाडीवेधस्तु न वर्ज्यो नोपः। तथा चोक्तं। सेव्यसेवकयोश्चैव गृहे तत्स्वामिनोरपि। परस्परं मित्रयोश्च एकनाडी प्रशस्यते। तथा च लल्लः। आयविरुद्धे भवने नक्षत्रे षट्काष्टके मरणं। तथनं द्विद्वादशकेऽपत्यहानिस्त्रिकोणगे स्यात्। नैधनसप्तमतारे चैतजसोहानिः धनतृतीयतारे यमांशके गृहपतेर्मृत्युः। यत्र नक्षत्र वि

अष्टाहते क्षेत्रफले विभक्ते भसंख्यया शेषमवेहि धिष्ण्यं धिष्ण्याद्विभक्ते वसुभिर्व्ययः स्याद्दलापनूतं व्ययमा
लयं सत् ५ व्ययान्विते क्षेत्रफले गृहस्य ध्रुवादिनामाक्षरमिश्रिते च॥

९षमचरणो भवति। तथा कृत्तिकापुनर्वसूत्तराफाल्गुनीत्यादि। तत्र राशिर्नक्षत्रत्रयेण भवति। मेषः सिंहो धनुश्च तथा च वृश्चिककर्मीशास्त्रे। अश्विन्यादित्रयं मेषे सिंहे प्रोक्तं मघात्रयं। मूलादित्रितयं चापे शेषेषु नवराशयः। नवराशयोऽष्टादश नक्षत्रैरिति नक्षत्राष्टभक्ते शेषांकसमो व्ययो भवति। सच व्ययः आयसमः पिशाचाख्यः। आयाधिको राक्षसः। आयन्यूनो यक्षः। तथा च समरांगणसूत्रधारे पिशाचो राक्षसो यक्ष इति त्रेधा व्ययो मतः। समागमन्यूननाभिरायसंस्थाय यथाक्रमः ५॥ अथांशानयनमाह। व्ययान्वितेति। गृहस्य क्षेत्रफले विस्तारायामघातरूपे व्ययसंख्यासंयुक्ते ततो वक्ष्यमाणध्रुवादिगृहाणां मध्यो यद्गृहं विधातुमिष्यते तन्नामाक्षरसंख्यायुक्ते त्रिभिर्भक्ते अवशिष्टांकसमोऽंशकः स्यात्॥ ० ॥

र॰मा॰ टी॰ ७५

एकांकेऽवशिष्टे इन्द्रो नामांशकः। द्वितीयांकेऽवशिष्टे यमोंऽशकः। शून्येऽवशिष्टे भूपतिसंज्ञकोंऽशकः। एषां मध्यात्। अंतकोयमसंज्ञोंऽशकोऽस्ति न श्रेष्ठः ६ अथ ध्रुवादिगृहाणां नामानि उपेंद्रवज्राख्याह। ध्रुवमिति। इत्यमुना प्रकारेण यथाक्रममेतेषां संज्ञया एकशालानि गृहाणि जानीयात्। सांप्रतमेषां प्रस्तारमभिधास्येकथयामि ७॥ ८ तमेव प्रस्तारं रथोद्धतयाह। स्थापयेदिति। प्रथमं च चतुरो गुरून्संस्था

त्रिभिर्विभक्ते क्रमशोंऽशकः स्यादिन्द्रो यमो भूपतिरन्तको सन् ६ ध्रुवं च धान्यं च जयं च नंदं खरं च कांतं च मनोरमं च। सुवक्त्रसंज्ञं खलु दुर्मुखाख्यं क्रूरं विपक्षं धनदं क्षयं च ७ आक्रंदसंज्ञं विपुलाह्वयं च स्यात्षोडशं न द्विजयाभिधानं। इत्येकशालानि गृहा ॥ ण्यपि विद्यात्प्रस्तारमेषामधुनाभिधास्ये ८ स्थापयेल्लघुमधो गुरोः परस्तात्तथोपरि तथैव पूरयेत्॥ पश्चिमं च गुरुभिः पुनः पुनः सर्वलघ्ववधिरित्ययं विधिः ९ प्रदक्षिणं सन्मुखादलिंदं विद्याल्लघुस्थानसमाश्रितं च

प्य। प्रथमगुरोरधस्ताल्लघुं विन्यसेत्। शेषमुपरि सदृशं गुरोरधो गुरून्न्यसेत्। पुनरपि गुरोरधस्ताल्लघुं विन्यस्य शेषमुपरितनेन समं कुर्यात्। पश्चिमं च गुरुभिः पुनः पुनः प्रपूरयेत्। एवं सर्वगुरुस्थानं यावत्सर्वे लघवो भवंति॥ एवं सति षोडश गृहा भवंति ९ अथैषां षोडशानामपि विन्यासमुपजात्याह॥ प्रदक्षिणमिति। सन्मुखात् गृहद्वारात्॥ प्रदक्षिणमलिंदं पटशालाख्यं भवति॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ९॥ राम॰ ७५

प्रघाणप्रघणालिंदा बहिर्द्वारप्रकोष्ठके इत्यमरसिंहः

पू॰ १ द॰ २ प॰ ४ उ॰ ८

ऊर्द्धमुख	ऽऽऽऽ	१	ध्रुव
पूर्वमुख	।ऽऽऽ	२	धान्य
दक्षिणमुख	ऽ।ऽऽ	३	जय
पूर्वद॰मुख	।।ऽऽ	४	नंद
पश्चिममुख	ऽऽ।ऽ	५	खर
पू॰प॰मुख	।ऽ।ऽ	६	कान्त
पश्चिमदमुख	ऽ।।ऽ	७	मनोरमा
पू॰द॰प॰मु॰	।।।ऽ	८	सुमुख
उत्तरमुख	ऽऽऽ।	९	दुर्मुख
पू॰उ॰मुख	।ऽऽ।	१०	क्रूर
द॰उ॰मुख	ऽ।ऽ।	११	विपक्ष
पू॰द॰उ॰मु॰	।।ऽ।	१२	धनद
प॰उ॰मुख	ऽऽ।।	१३	क्षय
पू॰प॰उ॰मु॰	।ऽ।।	१४	आक्रंद
द॰प॰उ॰मु॰	ऽ।।।	१५	विपुल
सर्वतोमुख	।।।।	१६	विजय

कभवतीत्याकोष्ठायामाह। लघुस्थानसमाश्रितं॥ लघुस्थाने एवं भवतीत्यर्थः। चएवार्थे। एवममुना प्रकारेण पूर्वादिगतेषु पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरेष्वलिंदेषु षोडशभेदाः स्युः एतदुक्तं भवति। चतुर्भिः गुरुभिः पूर्वाद्यादिशा ज्ञेयाः। यत्र यत्र लघुस्तस्यां तस्यां दिशि तावत्संख्याकानि अलिंदानि भवंति। प्रथमे तु गृहे लघ्वक्षराभावादलिंदाभावः। एषां मध्यात्कानिचिद्ध्रुवस्थाने कल्पयित्वा पुनः प्रस्तारे एकशालानां अष्टोत्तरं शतं भवति। पंचादिगुरुप्रस्तारे द्विशालानां द्विपंचाशत्। त्रिशालानां त्रिसप्ततिस्यात्। ज्ञेया चत्वार्ब्रह्मशंभुः॥ वेश्मनामेकशालानां भवेदष्टोत्तरं शतं॥ द्विपंचाशद्द्विशालानां त्रिशालानां त्रिसप्ततिः संकीर्णस्यैकशालस्य संख्या गगनसायकैः ५० द्विशालस्य तु संख्यानमंबरं द्वितयं शराः ५२० त्रिशालस्य तथा शून्यद्वितयं वा रिराशयः ४०० चतुःशालस्य नेत्राब्धिवसवः परिकीर्तिताः ८४२ एषां फलानि ब्रह्मशंभुटीकातः॥

गृहस्य पूर्वादिगतेष्वलिंदेष्वेवं भवेत्पुंर्दशषड्भेदाः॥ १०॥

श्रीर्ह्रीन्यविजयोवृद्धिः पुष्टिः संमाननाशको। गोत्रवृद्धिः समंतानां नवानां क्रमशः फलं। आयासो मानसः शोकः कलहो व्याधिपीडनं। भयं ज्ञाने स्मृतिर्नाशः सप्तानां क्रमशः फलं। भित्तिद्वारस्तंभालिंदप्रमाणं ब्रह्मशंभुनोक्तं। उच्छ्रायेण चतुर्हस्ता विस्तारे गोकहस्तिका। गृहव्यासविस्तारांशयुक्ता भित्तिः प्रशस्यते॥ एकसप्ततिसर्वाणि गृहद्वारमनस्मृतं गृहव्यासकरांगुष्ठैरधिकं समसूत्रकं। शाखानामत्र विस्तारो भित्तिस्यैत्यत्रिभागतः। विस्तारोर्द्धेन पार्श्वे पिरूपकर्मक्रमान्वितः। त्रिपंचसप्तशाखाढ्यं नवदारुसयोनिकं। शाखानां संनिवेशास्यन भवेत्याद्दतो ऽधिकः त्रिपंचसप्तनवभिर्विभक्ते गृहविस्तरे। एकद्वित्रिचतुर्भागैरलिंदं कल्पयेद्बुधः। अस्यार्थः। त्रिविभक्ते विस्तारे एकेन भागेनालिंदं कल्पयेत्। पंचभक्ते भागद्वयेन। सप्तभक्ते त्रिभिर्भागैः। नवभक्ते चतुर्भागैरलिंदमिति यद्दिकश्चित्प्रच्छति। एषां षोडशानां गृहाणां म

स्वलिंशानि-तथापंचस्थाने घ्वधांधक्रमेणैकेकान्वितस्यउपर्युपरियोजयेत्। उच्चकेकंत्यजेत्। इतिजाताएकादशलिंशसंख्या। तथा चत्वारिएकलिंशानि। षट्स्वलिंशानि। चत्वारिन्मलिंशानि। एकंचतुरलिंशमिति। १०॥ अथयादृशे चंद्रे गृहद्वारं नकार्यंतदाह। क्षपाकरेणेवेति। यस्यांदिशिपस्यगृहस्यद्वारं विधीयतेतद्दिग्द्वारभेषुतत्संमुखद्वारभेषुनारंभःकार्यः यतोऽग्रस्तेचंद्रे कर्तुस्तत्रनिवासः। पृष्ठस्थे चंद्रेखन्यभयं। चौरकृतमयंद्वारंखन्यं। तस्मादेतद्यत्नेनविचार्यमेव। दक्षिणस्थे चंद्रे द्रव्यनाशः। वामस्थे चंद्रे आयुर्वृद्धिः। तथाचब्रह्मशंभुः। धनलाभः। प्रवासः। स्यादायुष्यार भयक्रमात्॥ दक्षाग्रवामपृष्ठस्थेगृहकर्तुर्निशाकरे भानावपितथैवस्यादधिकंचततदंतरे। धननाशोमृतिव्याधिरविनाशोऽतुलो

क्षपाकरेणैवगृहंपुरस्थेकुर्याद्दृशेतत्रनजातुकर्त्ता। यतेतिखन्यातिजपृष्ठसंस्थेयत्नेनतस्मादिहमत्रचिंत्यं ११ आषाढचैत्राश्वयुजोर्ज्जमाघज्येष्ठेषुसप्रौष्ठपदेषुनूनं। निःकेतुनानांघटनंनृपाणांयोगेश्वराचार्य मतेनशस्तं १२

मतः। तदंतरेदिक्षु ईशानादिक्रमेणभानोधननाशादि। पूर्वादिदिक्स्थेभानौकर्किनक्रेसादिनासंक्रांतिफलंवक्ष्यति॥ यथापृच्छायागृहसंलग्नवर्गसेन्नसंचंद्रमाः॥ सप्तशलाकंतुदातव्यंकृत्तिकादिक्रमेणतत्। वामदक्षिणेदातव्यंप्रशस्तंशांतिकामकं॥ अग्रेपृष्ठेनदातव्यंयदीच्छेच्छ्रेयआत्मनः। ऋक्षंचंद्रश्चवास्तोर्हिन्यग्रपृष्ठेनशस्यते। शास्यतेगृहकुंभैतुशिवशांतिफलप्रदं ११॥ अथयेषुमासेषुगृहंनकार्यंतन्नाह। आषाढेति॥ आषाढचैत्राश्विनकार्तिकमाघज्येष्ठभाद्रपदेषुसप्तसुगृहारंभोयोगेश्वराचार्यमतेनिषिद्धः राम
॥ परमतमप्रतिषिद्धमनुमतमितिन्यायात् श्रीश्रीपतिनापिनिषिद्धमेव॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ १२ ॥ ७६

अथ चैत्रादीनां मासानां गृहारंभे फलमाह। शोको धान्यमिति। चैत्रे गृहारंभकर्तुः शोको भवति। वैशाखे धान्यलाभः। ज्येष्ठे मरणं। आषाढे पशुविनाशः। श्रावणे द्रव्यवृद्धिः। भाद्रपदे द्रव्यनाशः। अश्वयुजि युद्धं। कार्तिके भृत्यक्षयः। मार्गे द्रव्यप्राप्तिः। पौषे श्रीप्राप्तिः। माघे वह्निना गृहज्वलनं। फाल्गुने लक्ष्मीप्राप्तिः। तस्माद्वैशाखश्रावणमार्गपौषफाल्गुनेषु पंचसु गृहारंभः प्रशस्तः १३।१४ अथ किं पूर्वोक्तमासपंचकेष्वेव गृहारंभ किम। न्य इत्यपेक्षायामाह। अन्यथेति। अन्यथा उक्तप्रकारमतिक्रम्य निजबुद्धिगर्वादज्ञानाद्वा यः करोति स व्याधिशोकधननाशमाप्नोति १५।

शोको धान्यं मृतिपशुहतिर्द्रव्यवृद्धिर्विनाशो युद्धं भृत्यक्षतिरथ धनं श्रीश्च वह्नेर्भयं च लक्ष्मी१२प्राप्तिर्भवति भवनारंभकर्तुः क्रमेण चैत्रादौ च मुनिभिरुदितं वास्तुशास्त्रोपदिष्टं १३ कर्किनक्रहरिकुंभगतेऽर्के पूर्वपश्चिममुखानि गृहाणि। तौलिमेषवृषवृश्चिकयाने दक्षिणोत्तरमुखानि च कुर्यात् १४ अन्यथा यदि करोति दुर्मतिर्व्याधिशोकधननाशमश्नुते। मीनचापमिथुनांगनां गते कारयेन्न गृहमेव भास्करे १५ कर्मसिद्धिसुखवापुं षिनिमित्तशकुनादि

निमित्तदेहिकं चक्षुःस्फुरणादि शकुनं दुर्गादि। निमित्तैः शकुनैश्च कर्मसिद्धिसुखं वाह्यमानसं च। आयुर्जीविनं। एतेषां संपत्तिम्। शुभनिमित्तशकुनैर्गणको गृहारंभसमयं ब्रूयात्। यदा सन्निमित्तशकुनानि पश्यति तदा प्रष्टुर्गृहारंभं वदेत्। गृहारंभे वत्सो विलोकनीयः। यथा कन्यात्रये प्राच्यां शिरः। धनुस्त्रये दक्षिणस्यां। मीनत्रये पश्चिमायां। मिथुनत्रये उत्तरस्यां। तत्संमुखदिशि चपुच्छं। तत्र शिरो न खनेत्। ततो मातृपितृपीडा भवति। पृष्ठिखनने भयं रोगश्च। पुच्छखनने गोत्रक्षयो भवति। कुक्षिखनने स्त्रीपुत्रद्रव्यादि

तस्माद्यस्यां दिशि वत्सो भवति तां वत्ससंमुखां च दिशं वर्जयित्वा शेषयोर्दिशोः प्रथमः खातारंभः कार्यः। तथा च दैवज्ञवल्लभे। ऐंद्र्यां शिरो भाद्रपदा
मासे यांम्येन स्यामार्गशिरस्त्रये ण। तपस्यमासस्य दिशि पश्चिमायां ज्येष्ठादि मास त्रिषु चोत्तरस्यां। शिरः खनेन्मातृपितॄन्विहन्यात्खनेच्च पृष्ठे भय
रोगपीडा। पुच्छं खनेच्चेत्त्रिशुभगोत्रहानिः स्त्री पुत्ररत्नान्नवसूनि कुक्षौ। प्रवेशे पि शुक्रवद्वत्सो विवर्ज्यः १६ ॥ अथ पादद्वयेन लग्ने गृहारंभ
स्तदिन्द्रवज्रया हा। द्व्यंगे इति द्विस्वभावे स्थिरे वा लग्ने शुभग्रहयुक्ते दृष्टे सबलैः शुभग्रहैः दशमस्थे गृहारंभः कार्यः १७ अथ लग्ना

ज्ज्ञात्वा प्रहृष्टं गृहारंभे कीर्त्ये यत्समयं बुधः १६ द्व्यंगे स्थिरे वा भवने विलग्ने सौम्यग्रहैर्युक्त निरीक्षिते च। कर्मे स्थिते
वीर्ययुतैश्च सौम्यैर्निर्माणमाहुर्भवनस्य संतः १७ पापैस्त्रिषष्ठायगतैस्त्रिकोणकेंद्रस्थितैः साधुभिरालयस्य वा।
दंति निर्माणमिहाष्टमस्थः क्रूरस्तु कर्तुर्मरणं करोति १८ रवौ गृहस्थो गृहिणी शशांके धनं सिते देवगुरौ च सौख्यं
विनाशमायाति बलेन हीने नीचस्थिते चास्तमुपागते च १९ उदयगुरुरस्तगृहे शशिजः सहजेऽथ शनिश्च रवि।
श्च रिपौ। जलगश्च सितो भवनस्य न राशरदां शतमायुरुशंति बुधाः २०॥ तदमाह। पापैरिति। पापग्रहैस्त्रिषष्ठैकादशगैः शुभैः।

त्रिकोणकेंद्रस्थैः गृहारंभः शुभः। पापः पुनरष्टमस्थः कर्तुः स्वामिनो मरणमेव करोति १८ अथ चंद्रार्कगुरुशुक्राणां बलं विना गृहकर्तुर्दोष।
माह। रवाविति। रवौ बलहीने नीचस्थे अस्तंगते वा गृहकर्ता विनश्यति। एवं चंद्रे पत्नी। शुक्रे द्रव्यं। गुरौ सौख्यं। चंद्रगुरुसितानामस्तः सूर्यवशाद्भव
त्यान्योन्यानुप्रतिदैशिकः। प्रतिदैशिके ह्यस्तरेन यज्ञ्यदोषः स्यात्। दिवा चंद्रगुरुसितानां गुरूणां रात्रौ रवेरिति १९ अथ पद्द्वयेन लग्ने गृहारंभं वर्षं प्र

एवंरूपे लग्ने निर्मापितं गृहं वर्षशतायुर्भवति २० तथान्यदपि द्रुतविलंबेनाह। यदीति यदा लग्ने शुक्रः। दशमे बुधः। केंद्रे गुरुः। एकादशे रविः। तदा स्वविधे लग्ने आरब्धं गृहं शतवर्षायुर्भवति २१ अथ शतद्वयायुःकरं लग्नमाह। लग्न इति। सुगमं २२ अथाशीतिवर्षायुराह। शशांकेति। दशमश्चंद्रः। चतुर्थे गुरुः। एकादशे भौमशनी २३ अथाभित्तापुष्करं लग्नमाह। स्वोच्चेति। शुक्र उच्चस्थे अथवा लग्नगे। गुरौ उच्चस्थे च तु।

यदि विलग्नगते भृगुजेंऽवरे शशिसुतः खलु केंद्रगतो गुरुः। दिनकृदायगतश्च तदा बुधैः शतमितायुरुदीरितमालयं २१ लग्ने भृगुः पुत्रगतश्च जीवः षष्ठः कुजस्तिग्मकरस्तृतीयः। निवेशने यस्य गृहस्य तद्वि शतद्वयं ति शृतिवत्सराणां २२ शशांकजीवौ खलु १० स्थानलब्धस्थौ कुजार्कजौ लाभगतौ चयस्य। प्रारंभकाले भवनस्य यस्य स्थितिर्विनिरुक्ता शरदामशीति २३ स्वोच्चवर्त्तिनि भृगौ विलग्नगे देवमंत्रिणि रसातलेथवा। स्वोच्चगे रविसुतेथवायगे यस्य स्थितिः खलु चिरं सह श्रिया २४ स्वर्क्षे चंद्रे लग्नगे केंद्रगे ज्ये लक्ष्मीवत्स्यात्तद्गृहं भूरिकालं। मित्रस्वोच्चांशस्थितैः खेचरेन्द्रैर्नीचारिस्थैर्जायते निर्धनित्वं २५ एकोपि नूनं परभागवर्त्ति विपन्नमरस्थः खचरोव्दमध्ये॥

थैवा। स्वोच्चगे शनौ एकादशगे वा। लक्ष्म्या सह गृहं चिरस्थायि भवति २४ अथान्यदपि शालिन्याह स्वर्क्ष इति। चंद्रे कर्कटलग्नस्थे। गुरौ केंद्रस्थे। लक्ष्मीयुक्तं गृहं चिरकालं भवति। मित्रांश स्वोच्चांशस्थितैश्च ग्रहैर्लक्ष्मीयुक्तं भवति। नीचनवांशशत्रुनवांशस्थितैश्च ग्रहैर्दारिद्र्यं भवति २५ अथ यावद्दशे लग्ने गृहं न कार्यं तदुपजात्याह॥ एकोपीति। यद्येकोपि ग्रहो दशमस्थः सप्तमस्थो वा परनवांशगतः शत्रुनवांशगतो भवति तदा वर्षमध्ये गृहं परहस्तगतं करोति

वर्णाधिपश्चेद्बलहीनोऽन्यहस्तगतमेवेति। द्वाभ्यां परस्ववंशगताभ्यां पुनस्तत्काले गृहनाशो भवति २६ अथ पेपुनस्तत्रैवगृहारंभस्तान्याह। पुष्येति। पुष्यरोहिणीउत्तरात्रयचित्रानुराधामृगरेवतीस्वातिहस्तधनिष्ठाशततारासु प्रथमं गृहारंभः सूत्रविन्यासेन। ब्रह्मशंभुटीकायां तु तिथिवारकथनं कृतं। एकादशीद्वितीयापंचमीसप्तमीतृतीयाच। प्रतिपद्दशमीचेष्टात्रयोदशीपौर्णमासीच। सूर्येन्दुजीवसौम्यानां भार्गवस्य चवासरे। सूत्रपातादिकं कार्यमिष्टंसमभिवांछता २७ अथनिष्पन्ने गृहस्वामिनो यत्रनशयनीयं तदाह। गोधान्येति। गवां। धान्यस्य देवानां

करोतिनूनं परहस्तयानं स्यात्पूर्वलक्ष्मीदिहवर्णनाथः २६ पुष्यध्रुवमृदुस्वातिहस्तवासववारुणैः प्रथमोवेश्मनां सूत्रप्रारंभः सद्भिरिष्यते २७ गोधान्यदेवाग्निगुरूद्धुपादस्याप्यन्नचैवपरं सौम्यमूर्ध्नि न चानुवंशं न जलार्द्रपादः श्रियोभिलाषी पुरुषो न नग्नः २८ इति वास्तुप्रकरणं १७ अथ प्रवेशो नवमंदिरस्य यात्रानिवृत्तौ विहभूपतीनां सौम्यायनेपूर्वदिने विधाय वास्त्वर्चनं भूतवलिं च सम्यक् १॥

गुरूणां चोपरि स्यात्। काष्ठादिव्यवधानेपि॥ तथापश्चिमायामुत्तरस्यां चामूर्द्धानं कृत्वा। जलार्द्रचरणश्चा गृहस्वामीनस्वप्यात्। तथानुवंशं चन। वास्तुपुरुषस्य वंशमाश्रित्यनस्वप्यात्। एकाशीतिविभक्ते वास्तुपुरुषे यत्रकोणसंपातः सोऽनुवंशो मर्मस्थानं २८ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे वास्तुप्रकरणं सप्तदशं १७ अथेति। अथ। शब्दोऽनंतरार्थः। अथवास्तुनिष्पत्तेरनंतरं नवमंदिरे उत्तरायणे प्रवेशः कार्यः। अथवाराज्ञां यात्रानिवृत्तेरनंतरप्रवेशे उत्तरायणे कार्यः। किंकृत्वेत्याह। पूर्वदिन इति। यस्मिन्दिने प्रवेशाय मुहूर्तमवधारितं तस्यादिवसस्य पूर्वाह्णे वास्तुपूजनं भूतवलिं च विधाय। तथा च भोजः। उदगयने पूर्वाह्णे पूजिते देवते विकीर्णे

अथ यैर्नक्षत्रैः प्रवेशः शुभस्तानुपजात्याह । शुभ इति । चित्रानुराधामृगरेवतीरोहिण्युत्तरात्रयनक्षत्रैः प्रवेशः शुभोऽर्थ्यारोग्यसौख्यादिकारी भवति । केश्चिद्यात्रायामाहृतानि कानिचिच्छुभानि कथितानि । तथा च दैवज्ञवल्लभे । चित्रानुराधामृगपुष्यपौष्णदस्रस्वातिश्रविष्ठाध्रुववा रुणेषु । वारेष्वसूर्यक्षितिजेषु रिक्तातिथौ प्रशस्तो भवनः प्रवेशः । अश्विनीपुष्यहस्ताभिजिच्छ्रवणधनिष्ठाशतभिक्पुनर्वसुनक्षत्रैः प्रवेश कर्तुः शीघ्रमेव प्रयाणं भवति । पूर्वात्रयभरणीमघानक्षत्रे नृपो गृहप्रवेष्टा म्रियते । मूलज्येष्ठार्द्राश्लेषानक्षत्रैः कुमारो म्रियते । विशाखायां रा

शुभः प्रवेशो मृदुभिर्ध्रुवाख्यैः क्षिप्रैश्चरैः स्यात्पुनरेव यात्रा । उग्रैर्नृपो दारुणभैः कुमारो राज्ञी विशाखासु विना
शमेति २ कृत्तिकासु भवनस्य कृशानुना दह्यते प्रविशतां न संशयः । पंमस्वहिमदंनं च नन्दकुहूरमेषु शुभकृत्प्र
वेशनं ३ रिक्तातिथौ भूसुतभानुवारे निन्द्याश्च योगाः परिवर्जनीयाः । मेषः कुलीरो मकरस्तुला च त्याज्याः प्रवेशे हि
तथान्तरंशाः ४ त्रिकोणकेंद्रगैः शुभैरकंटकाष्टमांत्यगैः । असद्ग्रहैः स्थिरोदये गृहं विशेद्बले विधौ ५ ॥ ० ॥

ज्ञी म्रियते २ कृत्तिकेति । यन्मुखं गृहं भवति तद्दिग्द्वारेषु अनिषिद्धेषु प्रवेशः शुभः ॥ ३ ॥ रिक्तेति । निंद्या योगा विष्कुंभादयो विरुद्धसंज्ञाः मेषादिलग्नानि तदंशाश्च प्रवेशे त्याज्याः । तथा च लल्लः । मेषध्रुवो भवेद्यात्रा कर्कटान्नाशमाप्नुयात् । तुलोदये भवेद्व्याधिर्धान्यनाशो मृगोदये ऽन्ये राशयस्त्वेष्टाः प्रवेशे ते शुभावहाः ४ त्रिकोणेति । शुभैस्त्रिकोणकेंद्रस्थैः । पापैः पुनः केंद्राष्टद्वादशवर्जमन्यस्थानाश्रितैः ॥ स्थिर लग्ने चंद्रे गोचराष्टकवर्गविधिनाऽनुकूले गृहप्रवेशः प्रशस्तः ५ ॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥

६। अथ जन्मराशिजन्मलग्नाच्च प्रथमद्वित्रिचतुर्थादिराशौ लग्नस्य फलमाह। नैरुज्येति॥ जन्मराशिः जन्मलग्नराशिर्वा प्रवेशलग्नस्था प्रवेश कर्तुः नीरोगतां करोति। द्वितीयो दारिद्र्यं। तृतीयो विभूतिं चतुर्थः सुहृन्मरणं पंचमः पुत्रमरणं षष्ठः शत्रुमरणं सप्तमो जायामरणं। अष्टमः प्रवेष्टुरेव मरणं। नवमः प्रवेष्टुः पीडकं। दशमः सिद्धिः एकादशो द्रव्यं द्वादशो भयं करोतीति प्रत्येकं संबंधः। जन्मराशिः जन्मलग्नं वा लग्नगतः शौनकादिभिर्गृहप्रवेशः कथितः ७ अथयाद्दशे लग्ने प्रवेशस्तदाह। केंद्रेति। केंद्राष्टद्वादशेषु पापरहितेषु। पापैः षट्त्र्या

नैरुज्यं दारिद्र्यविभूतिकारिबंधुनाशमजद्वेषिकलत्रघातिप्राणापहारी पिटकप्रदश्च सिद्धार्थदो भीतिकरः क्रमेण॥ ६ राशिर्लग्नगतो जन्मराशिर्लग्नोदयेन तथा। कीर्तितो मुनिभिर्वेश्मप्रवेशः शौनकादिभिः ७ केंद्रस्त्रिद्व्यायैः शुद्धैः क्रूरैः षट्त्र्यायगैर्गुरौ। लग्ने भृगौ च केंद्रे वा स्थिरग्राम्योदये विशेत् ८ पुनर्वसौ च सूतिकागृहस्य निर्मितिः स्मृता। विरंचिविष्णुभांतरे प्रवेशनं हितं त्वतु॥ ९॥

एयगैः। गुरौ शुक्रे वा लग्नस्थे केंद्रस्थे वा स्थिरग्रामलग्ने गृहप्रवेशः कार्यः। ग्राम्यराशयश्च मिथुनधन्विकुंभाः। लग्नः केंद्रत्रिकोणेषु गुरुरत्र शुक्रेः पापेषु केंद्राष्टमवर्जितेषु ग्राम्यस्थिरोभोपचयस्थलग्ने गृहं विशेच्छीतकरे ऽनुकूले। वधूप्रवेशस्तु भास्करव्यवहारात्। राजा विवाहभेशस्तः सन्मुहूर्ते स्थिरोदये वधूप्रवेशने वात्र प्रतिप्रसक्तावयवि। ८ अथ गृहप्रवेशकृतेवसतो इपत्योः संन्नप्रसवायाः स्त्रियाः पृथग्गृहनिर्माणप्रस्तावात्सूतिकागृहनिर्माणं प्रवेशं च प्रमाणिकयाह। पुनर्वसाविति चशब्दार्थे पुनर्वसौ च सूतिकागृहं विदधीत। देवमातुराधिपत्यं तस्य। अभिजित्श्रवणयोरंतराले तत्र गृहं प्रविशेत्। स्पष्टिपा

पुनर्वसौ निर्माणं त्वभिजिच्छ्रवणयोरंतराले प्रवेशः तथा चलल्लः। पुनर्वसौ नृपादीनां कर्त्तव्यं सूतिकागृहं। श्रवणाभिजितोर्मध्ये प्रवेशं तत्र। कारयेत् ९ कृत्वेति। विप्रान्पूर्णकुंभं च पुरः कृत्वा सूर्यं पूर्वादिक्रमेणास्मंतं वामपक्षे कृत्वा शुचिमान् यात्रोदितैः शकुनैः प्रमुदितो गृहं विशेत् १० अथ प्रवेशानंतरं विप्रपुरोधः सूत्रधारज्योतिर्विदादीनां पूजां वंशस्थेनाह। ततइति। सुगमं. ११ इति श्रीमहादेवविरचितेरत्नमालाविवरणे गृहप्रवेशप्रकरणमष्टादशं १८ अथ वस्त्रप्रकरणमारभ्यते। तत्रादावेवाश्विन्यादीनां पृथक्फलानि सद्भावनां वसंततिलका।

कृत्वा विप्रान्सजलकलशं चाग्रतो वामतोर्कं स्वातः स्रग्वी विमलवसनैर्मंगलैर्वेदघोषैः। व्यक्तैर्यात्राकथितशकुनैर्हृष्टमार्गेण राजा हर्म्यं पुष्पप्रकररुचिरं तोरणाढ्यं विशेच्च १० ततो नृपो विप्रसुहृत्पुरोधसः शिल्पज्ञभूगोलविदश्वलिंगिनः धनैश्च रत्नैः पशुभिः समर्चयेज्ज्ञडांधदीनान्पुरवासिनस्तथा ११ इति गृहप्रवेशप्रकरणं १८ वस्त्रप्राप्तिस्तदपहरणं वह्निदाहोर्थसिद्धिश्चाखोर्भीतिर्मृतिरथ धने प्राप्तिरर्थागमश्च। शोको मृत्युर्नरपतिभयं संपदः कर्मसिद्धिरिष्टावाप्तिः सदशनमथो वल्लभत्वं जनानां १॥

अश्विन्यादौ वस्त्रप्राप्तिरिति। अश्विनीनक्षत्रे वस्त्रपरिधाने बहुवस्त्रप्राप्तिर्भवेत्। भरण्यां वस्त्रनाशः। कृत्तिकायां वह्निदाहः। रोहिण्यां धनलाभः। मृगशिरसि मूषकेन भक्ष्यते। आर्द्रायां परिधाने मरणं पुनर्वसु पुष्ययोर्द्रव्यलाभः। अश्लेषायां शोकः। मघायां मृत्युः। पूर्वाफाल्गुन्यां राजभयं। उत्तराफाल्गुन्यां द्रव्यलाभः। हस्ते सर्वकार्यसिद्धिः। चित्रायां प्रियागमनं। स्वातौ मिष्टान्नप्राप्तिः। विशाखायां लोकवल्लभत्वं। अनुराधायां मित्रप्राप्तिः। ज्येष्ठायां वस्त्रहानिः। मूले शोकजलार्द्रत्वं स

धनिष्ठायां धान्यप्राप्तिः शितभिषजि विषभयं। उत्तरभाद्रपदायां द्रव्यप्राप्तिः रेवत्यां रत्नलाभः १।२ अथ नवधास्थितस्य वस्त्रस्य देवमनुष्यराक्षस
विभागान्वैनालीयेनाह। निवसन्तीति। वस्त्रं नवधा परिकल्प्य कोणेषु चतुर्षु देवा निवसन्तीत्यवगन्तव्यं। कोणमध्ययोर्द्वौ
मनुष्यांशौ। पार्श्वदशान्तयोर्मध्ये मनुष्याः पार्श्वे। वस्त्रमूलं द्विगुणदशाद्दशान्तः तयोर्मध्ये देवांशयोर्मध्ये ऽन्येत्र यांशगर्भे
स्थितास्ते राक्षसांशाः। यथान्यासः स्तनपादुकास्तु विज्ञेयं ३ अथ कज्जलादिना विलिप्ते नववस्त्रे देवमनुष्यराक्षसांशवशात्फ

दे	रा	दे
म	रा	म
दे	रा	दे

मित्राप्तिरंबरहृतिः सलिलप्लुति भ्यरणोति मिष्टमशनं नयनामपथ्ना। धान्यं विषोद्भवभयं जलभीर्धनं च रत्नाप्ति
रम्बरधृते फलमष्टिवभात्स्यान्नृ निवसन्त्यमरा हि वस्त्रकोणे मनुजाः पार्श्वदशान्तमध्ययोः स्थाः। अपरेपि च र
क्षसात्रयोंशाः शयने वास्तनपादुकासु चैवं ३ भोगप्राप्तिर्दैवतांशे नरांशे पुत्राप्तिः स्याद्राक्षसांशे च मृत्युः। प्रान्ते स
र्वांशेष्वनिष्टफलं स्यात्प्लुष्टे वस्त्रे नूतने साध्वसाधुः ४ कज्जलकर्दमगोमयलिप्ते वाससि दग्धवति स्फुटिते च
चिंत्यमिदं नवधाविहितेस्मिन्निष्टमनिष्टफलं च सुधीभिः ५ विप्रादेशाद्दुह्याहे स्मापालेन प्रीत्यादत्तं॥ लंशालिनी
दोधकवृत्ताभ्यामाह। भोगप्राप्तिरिति। देवांशे नूतनवस्त्रे मषीकर्दमगोमयादिलिप्ते दग्धे स्फुटिते च भोगप्राप्तिर्भवति मनुष्यांशे कर्दमादिभि
लिप्ते पुत्रोत्पत्तिः। राक्षसांशे कर्दमादिभिर्लिप्ते मृत्युः। राक्षसांशेपि स्वस्तिकादिचिन्हादग्धछिन्नं वस्त्राकृतिः शुभा भवति। तथा च देवतत्वेवत्वमोक्षजं
कलशवराजपत्रचामरशशिवर्त्तोरणवर्द्धमानतुल्या। उपहतवसनाकृतिः प्रशस्ता भवति निशाचरभागगापि नान्याः ४।५ अथ यादृशे कालेन वव
स्त्रपरिधानमुहूर्त्तेनानिषिद्धमेतेनं विद्युन्मालयाह॥

विप्रादेशादिति। सुगमं ६ इति श्रीमहादेवविरचिते रत्नमालाविवरणे वस्त्रप्रकरणमेकोनविंशतितमः १९ अथ देवताप्रतिष्ठाप्रकरणमारभ्यते ।अथेति। अथशब्दो मंगलार्थः। अंतिमप्रकरणस्यान्मंगलं प्रतिष्ठाकार्यमित्युक्तं वदेवसेनाराचवलो। चंद्रे लग्ने च शुभग्रहदृष्टे देवप्रतिष्ठाशुभा भवति। तन्नरादिषु प्रतिष्ठा १ अथ ये पुनः नक्षत्रेषु यस्य प्रतिष्ठा तानि शार्दूलवृत्तेनाह रोहिणीति रोहिण्युत्तररात्रयरेवती — श्रवणहस्तपुनर्वसु अश्विनीधनिष्ठानुराधापुष्येषु विष्णोः प्रतिष्ठा। पुष्यश्रवणाभिजित्सु शिवब्रह्मणोः। ईश्वरः शिवः कोब्रह्मा। अनुराधायां धनदकार्तिकेययोः।

धिष्ण्ये वारे विधेयाप्याहुर्नूनं नूनं वस्त्रं धार्यं ६ इति वस्त्रप्रकरणं १९ अथामरस्थापनमुत्तरायणे त्रिदिवारक्षिति
थिक्षणादिषु। सिते सिते च पक्षे शशितारयोर्बले विधौ विलग्ने च शुभावलोकिते १ रोहिण्युत्तरपौष्णवैष्णवकर
दित्याश्विनीवासवानुराधेन्द्रवजीवभेषु कथितं विष्णोः प्रतिष्ठापनं। पुष्यश्रुत्यभिजित्सु चेश्वरकपोविन्नाधिपस्कं
दर्पो मैत्रो तिग्मरुचेः करे निर्ऋतिभे दुर्गादिकानां शुभा २ गणपतिहृद्धरक्षो यक्षभूतासुराणां प्रथमफणिसरस्वत्या
दिकानां च पौष्णे। श्रवणसितसुगतनाम्नो वासवे लोकपानां निगदितमखिलं स्थापनं चास्थिरेषु ३ सप्तर्षयोप
त्र चरंति धिष्ण्ये कार्या प्रतिष्ठा खलु तत्र तेषां ॥

॥ हस्तेर्यमस्य मूले दुर्गादेः २ गणपतीति। गणपतिर्हेरम्बो गणेशः पौष्णे रेवत्यां श्रवणसितश्रवणे च। सुगतनाम्नो बौद्धस्य जिनस्य च स्थिरेषु ध्रुवर्क्षेषु ३ सप्तर्षय इति यस्मिन्नक्षत्रे सप्तर्षयश्चरंति तस्मिन्मुनीनां प्रतिष्ठा कार्या। येनमुनयः शकादौ पुष्यनक्षत्रे बभूवुः ततो युधिष्ठिरराज्ये मघानक्षत्रेऽभूवन्। शकादौ षड्विंशत्यधिकपंचविंशतिशतानि गजानि

र.मा. एकैकस्मिन्नक्षत्रे शतवर्षाणां चरंति। अतः शकादौ पुष्ये व भूवुः। तथा च वाराहसंहितायां। आसन्मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठि
टी. रे नृपतौ षड्द्विकपंचद्वियुतः शककालस्तस्य राज्यस्य। एकैकस्मिन्नृक्षशते ते चरंति वर्षाणां। ग्रहाणां च प्रतिष्ठा पुष्ये कार्या ४ अथ येषु लग्ने
८१ षु येषां प्रतिष्ठा तानि वसंततिलकयाह। सिंहोदयमिति। हि स्वभावे देव्यो दुर्गाः क्षुद्राश्च यं तरादयः चरलग्ने। अनुक्ता इन्द्राद्याः स्थिरलग्ने ५ अथ

श्रीव्यासवाल्मीकघटोद्भवानां तथा स्मृता वा कतिभे ग्रहाणां ४ सिंहोदये दिनकरो मिथुने महेशो नारायणा
स्य युवतौ घटभे विधाता। देव्यो हि मूर्तिभवने च निवेशनीयाः क्षुद्रास्वरे स्थिरगृहे निखिलाश्च देवाः ५ तेजस्विनी क्षे
मकृदग्निदाहविधायिनी स्यात् हृदा दृढा च। आनन्दकृत्कल्पविनाशिनी च सूर्यादिवारे शुभवत्प्रतिष्ठा ६ केंद्रत्रि
कोणभवमूर्तिषु सद्ग्रहेषु चंद्रार्कभौमशनिषु त्रिषडायगेषु। सांनिध्यमेति नियतं प्रतिमासु देवः कर्तुस्सुतार्थ
सुखसंपदरोगिता च ७ सौम्या लग्नाद्याश्रिता मूर्तिपूर्वा भावाल्वीर्यैः कल्कटा वर्द्धयंति॥ ८ प्रतिष्ठावारफलानि उपजा-

त्याह तेजस्विनीति। रविवारे प्रतिमायाः प्रतिष्ठाने जो वर्द्धयति कारयितुः। चंद्रवारे क्षेमकरणी। भौमवारे अग्निदाहवेश्मनः कारयितुश्च। बुधवा
रे कारयितुर्वृद्धिनदात्री। गुरुवारे दृढा। शुक्रवारे कारयितुरानंदकारिणी। शनिवारे बहुदिवसस्थायिनी। तथा च भीमपराक्रमे॥ आचंद्रार्कस्था
यिनीति ग्रभासपुत्रेन स्याद्देवतानां प्रतिष्ठा। सर्वे चैतत्स्यात्फलं वीर्ययुक्तैरादित्याद्यैः खेचरैः कर्तुरुक्तं ६ अथ प्रतिष्ठालग्नग्रहाणां फलमा राम.
हा केन्द्रेति। शुभेषु केंद्रत्रिकोणेषु चंद्रार्कभौमशनिषु त्रिषष्ठैकादशस्थेषु प्रतिमायामवस्थाने। कर्तुः सुतद्रव्यसुखसंपत्त्यारोग्यं च भवति ७ ननु ८१

विप्रतिष्ठां रविः शनिर्भौमः सकर्तृप्रतिष्ठांसप्त सा:॥

लग्नस्थाः कथं न गृह्यन्ते इत्याशंकायां शालिन्याह। सौम्या इति। शुभा लग्नप्रभृतीन्सर्वानपि भावान्वीर्यैरुत्कटाः सबलाः संवर्द्धयन्ति षष्ठं हि।
त्वा षष्ठभावस्थाः पुनः षष्ठभावेन पुष्णन्ति। किंतु षष्ठस्थाः कर्तुः शत्रुनाशं कुर्वन्ति ८ अथ प्रकरणानुक्रमणीं वृत्तद्वयेनाह। संवत्सरेति ॥
स्फुटार्थमिदं वृत्तद्वयं ९।१० अथ स्वकृतशास्त्रस्यागममूलतां प्रतिपादनमाह। इतीति। इत्यमुना प्रकारेण रत्नमालां रत्नकोशाख्यात् प्रणी
ताच्छास्त्रात्। स्वगुरुचरणभक्तः श्रीपतिनामा गणकानामग्रणीः उद्धृतवान्। यथा प्रधानं संक्षिप्योवाचेत्यर्थः। सद्गुणा माधुर्यौजःप्रसादादि

षष्ठं हित्वा भावमेते हि तत्र शत्रुध्वंसं कर्तुरुत्पादयन्ति ८ संवत्सरादितिथिवारगुणास्तनक्षत्रयोगाभिधप्रकर
णं करणप्रशंसा भानां फलादि तदनुक्षणजांगुणांश्च पश्चादुपग्रहफलं रविसंक्रमोन्त्यः ९ सा ज्ञो चरः शशिफ
लं च विलग्नचिंता संस्कारजाश्च विधयः सनृपाभिषेकः। यात्राविवाहविधिरालयसन्निवेशवेश्मप्रवेशनववस्त्रसु
रप्रतिष्ठा १० इति ललितसुवृत्तां निर्मलां रत्नमालामुदहरदधिकार्थां सद्गुणां रत्नकोशात् निजगुरुपदभक्तः
श्रीपतिः शास्त्रदर्शी चतुरगणककंठे राजतामुज्ज्वलश्रीः ११॥ काव्यगुणसहितां। किंभूतां ललितसुवृत्तां मनोहरनाना।

छंदोरमणीयां। अधिकार्थां। बहूर्थी सा चिरकालं। दक्षदैवज्ञकंठे राजतां शोभतां। अथ च श्रीपतिर्लक्ष्मीवान् ललितसुवृत्तां मनोहरवर्त्तु
लां अधिकार्थां बहुमूल्यां रत्नमालां सद्गुणां सुसूत्रां। यथा रत्नकोशात्समुद्रात् चतुरनिजव्यापारावहितसुनिर्वे ग्रीवायां राजते। अत्र श
ब्दशब्दार्थाभ्यां उपमालंकारो व्यंग्यः। तेन रूपकालंकारः ॥ ११॥ ॥११॥ ॥ ११ ॥११॥ ॥ ११॥ ११ ॥ ॥११॥ ११॥ ११॥ ११॥ ११॥

अथयः कश्चिद्देवज्ञो पठति तस्योपकारमाह। सुवृत्तयेति। अनया रत्नमालया दैवज्ञो गणकः सभायां शोभते। किं - लक्षणः। शब्दशास्त्रही-
नः॥ अर्थपरिच्युतः साहित्यादिसदलंकारविहीनोपि द्वितीयपक्षेऽलक्षणः। सामुद्रिकोक्तपुरुषलक्षणरहितः। अर्थपरिच्युतो दरि-
द्रोपि रत्नमालया शोभां प्राप्नोति १२ अथयः कश्चिद्विचारितपौर्वापर्यो हि जन्मा आधुनिकं शास्त्रमेतदित्येव गणपतितं प्रत्याह। आत-
रद्यतनेति॥ आतः शब्दः कोमलामंत्रणे। सखे। इदानींतनविप्रनिर्म्मितमेतद् शास्त्रं स्यादिति मावज्ञां कार्षीः॥ यतो मुनिप्रणीत शास्त्र

सुवृत्तया श्रीपतिवद्धयानया कंठस्थया ज्योतिषरत्नमालया। अलक्षणोप्यर्थपरिच्युतोप्यलं सभासु गणको विराजते १२ आतरद्यतनविप्रनिर्मितं शास्त्रमेतदिति माहृथास्यज। आगमोयमृषिभाषितोर्थतो नापरं किमपि कीर्तितं मया १३ इतिश्रीश्रीपतिभट्टविरचितायां ज्योतिषरत्नमालायां देवप्रतिष्ठाविधिः २०॥

व्यतिरेकेण मया किमपि नोक्तमस्तीति॥ तदेवोच्यते वरमेतन्नामापि माग्रहीः॥ नत्ववज्ञाकलुषो भूत्वोपहासं कुरुष्वेति। तस्माद्यदि सु-
हृत्तैरोज्झे त्यं दूरीकृत्य स्वजन्माश्रित्य सुप्रजाविबुद्धये स्वल्पमपि मदीयं शास्त्रमवलोकय सित तदा विशेषपरिज्ञानं नस्तवं यत्नुमेवतो।
रोचिष्यत इति भद्रम् १३॥

र·मा·
८३

श्रीकाशीविश्वनाथपुरींमेमहल्लाछोटकीपीअरीपरयहबाबूकवलेश्वरसिंहकेमकानमेबा
बूकिसुनदयालसिंहकेछापाखानेमेगनेसप्रभाकरछापाखानेमेरत्नमालाछापागयाजिस
कोलेनाहोयसोनईसड़कपरबाबूकवलेसरसिंहकेदुकानपरमिलैगीली·द्वारकातिवारी